

al. macedonski

cartea de aur

al. macedonski

1256

«Prin *Cartea de aur*, conceptul de proză simbolistă încetează de a fi, la noi, simplu deziderat, Datorită nuanței sale lirice și poemelor în proză, Macedonski a făcut posibilă apariția prozei simboliste de la pragul secolelor, deschizând drumul lui Tradem, Ștefan Petică și I.C. Săvescu. Dar mai ales pe acela al lui Dimitrie Anghel ; fără prozele din *Cartea de aur*, poemele miniaturale ale lui Mitif n-ar fi existat.»

MIHAI ZAMFIR

Lei 8

editura minerva

al. macedonski

Illustrația copertei: Victor C.

al. macedonski cartea de aur

**PREFAȚĂ, TABEL CRONOLOGIC ȘI
ANTOLOGIE DE MIHAI ZAMFIR**

**EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1986**

Textele din volumul de față au fost reproduse după:
Al. Macedonski, *Opere*, vol. 5, 6, Editura pentru literatură și Editura Minerva, 1969, 1973.

P R E F A Ț A

I. *Specificul prozei* lui Alexandru Macedonski a ajuns o problemă dezbătută de exegeza noastră numai după ce opera marelui poet a ieșit din purgatoriul în care rămăsese decenii de-a rindul. Publicarea monumentalei ediții a lui Tudor Vianu și a monografiilor lui Adrian Marino (*Viața lui Alexandru Macedonski*, 1966; *Opera lui Alexandru Macedonski*, 1967), însoțite de noua ediție patronată de același erudit cercetător, a relevat veritabilele dimensiuni ale personalității autorului. Proza lui Macedonski a căpătat un loc semnificativ în ansamblul literaturii noastre clasice, un loc comparabil, în absolut, cu acela al marilor prozatori de la finele secolului trecut, numai după ce geografia sa a devenit cunoscută. Faptul că ea se încadrează unei alte serii stilistice și se revendică dintr-o altă tradiție culturală decât majoritatea prozei contemporane ei i-a îngreunat audiența, dar nu i-a putut diminua importanța și valoarea.

Trebuie spus de la început că moștenirea esențială a prozatorului Alexandru Macedonski se află cuprinsă în volumul *Cartea de aur* din 1902. Aici s-au tipărit majoritatea „nuvelor lirice” (recurgem la această denumire pentru a defini inovația prozodic-formală a lui Macedonski), aici a concentrat, miraculos, autorul, esența aportului său. Înaintea *Cărții de aur*, există în activitatea prozatorului o extrem de lungă perioadă preparatoare, când Macedonski nu este încă Macedonski, iar exerciții prozastice dintre cele mai felurite se succed în serie; paralel cu *Cartea de aur* coexistă fragmente și reluări, a căror esență se regăsește, însă, în volumul citat. După *Cartea de aur*, vor vedea lumina tiparului

două opere de crepuscul stilistic (*Le calvaire de feu*, 1905, cu varianta sa românească *Thalassa*, 1916); inovația din *Cartea de aur* se găsește reluată într-o stilizare oarecum obosită. Din orice perspectivă am examina opera macedonskiană în proză, *Cartea de aur* cuprinde esențialul din punct de vedere stilistic și se transformă într-un fel de ax central în jurul căruia se învîrtește universul prozastic al autorului.

Care este regimul creativ propriu prozei lui Macedonski? Aici confuziile și aproximațiile circulă încă alegru, astfel încît o paranteză cronologică devine necesară. Conform unei perspective globale pe care am propus-o cu ani în urmă (v. *Introducere în opera lui Al. Macedonski*, 1972), considerăm că veritabilul Macedonski se ivește destul de tîrziu, abia către 1885—1890. O tradiție critică imprudentă sau acaparată de detalii a privit opera care ne interesează drept un tot unitar și a pus în paralel, pentru a demonstra, de exemplu, o filiație, versuri din *Prima verba* cu reale capodopere din *Flori sacre*. Or, între cele două serii, soluția de continuitate ne pare vizibilă: nu există nimic comun între versificatorul mimetie din *Prima verba*, aflat, cel mult, la statura unui Sihleanu sau Depărățeanu și marele poet din jurul anului 1900. Între ei nu semnalăm numai o diferență de nivel, ci de substanță. Renașterea din jurul anului 1890 echivalează cu un miracol. Atunci cînd devine creator simbolist în adevăratul sens al cuvîntului, adică după pragul 1885—1890, Macedonski descoperă odată cu marea poezie și propria sa personalitate. Pînă atunci se mulțumise să personifice versatilitul: ecouri romantice, post-romantice, neoclasiche, naturaliste ori simboliste își dădeau întîlnire în forme neasimilate și într-un univers epigonic. Înseși calificările teoretice tradiționale (romantism, clasicism, symbolism etc.) devin inoperante în raport cu derizoriul obiectului de studiu. Adevăratul Macedonski este simbolist, dar numai după ce ajunsese un mare scriitor, adică după 1890. Printr-o reacție compensatoare explicabilă psihologic, creatorul autentic apare atunci cînd veleitățile mondenului s-au văzut anulate, iar Alexandru Macedonski — a atins — material și social — fundul prăpastiei. Disprețuit, repudiat și marginalizat, literatul renaște, în pragul vîrstei de patruzeci de ani, ca mare scriitor.

Dacă acest fapt este valabil pentru întreaga operă a autorului, dar în primul rînd pentru poezie, el se verifică și în ceea ce privește

proza — evident, cu unele nuanțe: pragul 1890 se dovedește oricum decisiv în crearea „nuvelei lirice“. Descoperirea propriului specific prozastic este însă ceva mai timpurie: încă din faza juvenilă a *Nălucilor din vechime*, Macedonski avea intuiția unui nou stil și ajungea, în anii 1886—1887, la redactarea primelor capodopere.

Până la finele deceniului al nouălea, autorul încercase cele mai variate formule, de la „fiziologia“ de tip pașoptist și nuvela de observație realistă la poemul în proză. Însă odată aflat în posesia descoperirii stilistice esențiale, prozatorul nu o mai părăsește.

Regimul creativ macedonskian se încadrează, la acest capitol, paradigmei generale a poetului simbolist. Atât Baudelaire și Mallarmé, cât și Charles Cros și Jules Laforgue compun proză; dar proza lor va avea în permanență o situație complementară față de propria poezie și se va defini în funcție de ea. De obicei autobiografică, fragmentară și confesivă, proza lor constituie, în absolut, o posibilă explicație a poeziei. Aceeași situație și în cazul lui Macedonski; deși independența și individualitatea prozei sale în raport cu poezia par a fi cu mult mai mari: autobiografică, dar rareori explicativă, nuvela lirică a autorului român se individualizează și cucerește un teren estetic propriu. Către anul 1890, specificul simbolist se regăsește întreg, atât în poezia, cât și în proza lui Macedonski. Dar autorul a știut să creeze acesteia din urmă un spațiu inconfundabil, compus din inspirație tradițională, stilizare locală și autobiografie filtrată discret. O structură stilistică complexă, pe care urmează s-o definim, individualizează *Cartea de aur* în istoria prozei noastre.

Nuvelele lui Macedonski apar într-un moment care le-a fost foarte puțin prielnic. La 1900, în conștiința publică, termenul *proză* era echivalat cu cel de *proză de observație* sau de *narațiune obiectivă*; ne aflăm în plină ecloziune a discursului detașat, în care raportul dintre autor și lumea creată se reduce la situația demiurgului scriptural față de o realitate ce se cere „reflectată“. Este de ajuns să recitim un text simptomatic al celui mai mare critic al vremii, Titu Maiorescu (*Literatura română și străinătatea*), pentru a vedea ce anume tip de proză făcea legea momentului. I.L. Caragiale, Duiliu Zamfirescu, Ioan Slavici, Ion Creangă sau veleitarii de la revista *Contemporanul*, în ciuda diferențelor fundamentale dintre ei, slujeau instinctiv același mod de a

compune proză, modul scriptural și obiectiv. Tiparul lor mental abstract și modelul spre care tindeau aveau aceeași configurație. Prozatorul trebuia să înfățișeze pe „oamenii de rînd“, pe anti-eroii realității înconjurătoare, trebuia să privească detașat și obiectiv lumea reproducă. Asupra acestui deziderat acordul era unanim.

Proza artistă propusă de Macedonski încă din primii ani ai *Literatorului* nu numai că mergea contra curentului, dar stîrnea ilaritatea reprezentanților prozei „serioase“. Înzestrarea modestă a unor discipoli, precum Tradem, Bonifaciu Florescu, C. Cantilli sau Th.M. Stoenescu, furniza un argument suplimentar. Cultul cuvîntului în sine, descripția de aparențe gratuite și subiectivismul extrem — tot atîtea motive de scandal. Înainte de a fi cel puțin omologată drept literatură, proza simbolistă incipientă contrazicea intim însăși ideea curentă de proză.

Situația se complică prin chiar poziția lui Macedonski față de inovațiile formale. Într-adevăr, după o fază inițială de epatare metodică a gustului comun (e vorba de primii ani ai *Literatorului*), inovația prozastică simbolistă începe să se răspîndească: pleiada tinerilor afirmați în ultimul deceniu al secolului optează decis pentru fantastic, scriitură poetică și forme prozodice la limită, cum ar fi poemul în proză. Calitatea non-conformismului crește încet dar constant, prin Ștefan Petică, I.C. Săvescu sau Dimitrie Anghel. Însă maestrul lor nu i-a urmat pînă la capăt. Dacă punem între paranteze experimentul liric reprezentat de romanul *Le calvaire de feu* (producție destinată mai degrabă străinătății), Macedonski a rămas pînă la sfîrșit într-un relativ compromis cu tradiția. El schița mereu o împăcare instinctivă cu reprezentanții autorizați ai prozei. În articolele din *Forța morală* (1901) sau din *Le beau Danube bleu* (1905), pionierul simbolismului extremist de la 1880 face clogiul echilibrului și pare a tinde, în forul său intim, către malul însoțit al clasicismului greco-latin. Stilizînd arhaizant fraza artistă, Macedonski nu se mai află la o așa de mare distanță de permanentul său opozant în materie literară, de I.L. Caragiale.

A existat dintotdeauna în proza lui Macedonski o atracție irepresibilă către trecutul premodern al României, către epoca patriarhală cînd familia Macedonski, instalată la moșie, ducea încă o existență seniorială. Nici nu e de mirare: gazetarul politic și social și-a manifestat mereu preferința pentru imaginara stare de echilibru social din epoca

reglamentară sau fanariotă. *Nălucile din vechime* (în mod explicit), dar și mici capodopere precum *Casa cu no. 10* sau *Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor* își extrag substanța poetică din supralicitarea arhaității pure.

Printr-o consonanță nebănuită cu spiritul prozei românești precedente, Macedonski intuiește filonul memorialistic esențial al literaturii noastre. De la primele schițe ale lui C. Negruzzi din jurul anului 1840, urmate în același spirit de cele ale lui M. Kogălniceanu, V. Alecsandri sau Alecu Russo, și pînă la proza agreată la *Concorbiri literare*, prin excelență consacrată amintirilor (vezi scrierile lui Ion Creangă, I. Negruzzi sau Al. Papadopol-Callimah), proza românească a trăit din rememorare. Și nu din orice fel de rememorare, ci dintr-una înduioșată. Chiar atunci cînd erau revoluționari sau ființe agitate de demonul schimbării, prozatorii români continuau să vadă în trecut un paradis pierdut (precum Kogălniceanu în *Soirées dansantes*, Alecsandri în *Mărgărita* sau Alecu Russo în *Amintiri*). În altă tonalitate și în altă epocă, discursul laudator al timpului trecut se regăsește și la Macedonski: o contradicție fertilă între scriitura simbolistă și atracția către trecutul premodern stă la baza „nuvelei lirice” de care ne vom ocupa. Acest tip de nuvelă va constitui aportul original al poetului simbolist la desenarea peisajului prozei românești pe frontiera dintre două secole. Un simbolism inițial, neîmpins pînă la ultimele consecințe; inventarea poemului românesc în proză, dar abandonarea lui ulterioară; identificarea unei noi maniere de a scrie proză, dar înveșmîntarea ei în tiparul prozei românești tradiționale; cult al ornamentului simbolist, dar căutare a lui în stratul de arhaitate profundă. Astfel s-ar putea sintetiza antinomiile de bază care au produs o proză uneori excepțională, comparabilă cu poezia scrisă de Macedonski în cele mai înalte puncte ale ei.

II. *Evoluția prozei* lui Alexandru Macedonski apare considerabil facilitată dacă plecăm de la lema prin care i-am examinat întreaga operă: pînă către finele deceniului al nouălea, Macedonski nu este încă Macedonski. Acest Depărățean mușcat de morbul experiențelor încearcă toate variantele disponibile de proză.

În extrema tinerețe, Macedonski nu face, prin urmare, proză ci, și transcrie în proză impresiile. Regăsim aici excrescențele cele mai lipsite de vitalitate ale post-romantismului, pagini ce amintesc faptul că autorul era contemporanul unor Nicu Gane, Pantazi Ghica, Iacob Negruzzi sau V.A. Urechia. Sentimentalismul violent se combină, în acest gen de scrieri, după o rețetă literară sigură, cu exotismul strident și naiv. Pe când se afla pentru prima oară în Italia, copleșit de ceea ce vedea, tânărul scriitor publica întinsa bucată *Pompeia și Sorento* (revista *Oluul*, 1874); scriitorul avea numai douăzeci de ani și aproape nimic nu lăsa să se întrevadă caligraful artist de mai târziu. Sunt paginile unui reportaj entuziast și consemnativ, inferioare, fără îndoială, celor scrise cu decenii în urmă de Alecsandri. Surprindem măcar o vagă promisiune a ceea ce va urma? Cu foarte mare efort. Consemnăm doar atracția sudică declarată și, bine ascunsă, câteva tablouri italiene în care marele colorist de mai târziu se lasă doar presimțit. În rest, nimic nu situează această bucată de început deasupra compunerilor pașoptiste. Mai mult, exact ca în memorialele romantice de călătorie, firul reportajului se rupe brusc pentru a lăsa loc insertului epic intitulat *Peștera amorului*, episod fără legătură directă cu restul relatării.

Tot sub semnul experimentului exotic se plasează și redactarea poemelor sale în proză; dacă *Cei doi tineri* a fost scris într-adevăr la Ischia în 1873, atunci Macedonski este autorul primului poem românesc în proză. Și nici nu e de mirare. Familiar din tinerețe al literaturii franceze, el aderă clamoros la spiritul ei încă din perioada primului exil voluntar la Paris (1884–1885). Baudelaire inaugurase deja noua specie cu volumul *Spleen de Paris*, iar simbolisti de mina a doua (J. Destrée, Mac Olin, Stuart Merrill) o făceau să avanseze în conștiința publică. Observăm însă că poemul în proză propriu-zis, compus după rigori sintactic-prozodice și tropice stricte, i-a rămas străin autorului nostru: tradiționalismul său funciar și-a spus probabil cuvântul. Fapt este că cele câteva poeme în proză ortodoxe scrise de Macedonski (*Peștera mării*, *Poema poemelor* etc.) nu au nici o valoare și pot fi trecute fără remușcări în categoria exercițiului mimetic. Nimic nu lasă să se întrevadă reformatorul de mai târziu — poate doar căutarea obstinată a noulății.

Pe teren autohton, Macedonski nu iese din limitele prozei medii a vremii sale. Un pitoresc local aproape dubios (în ciclul *Din viața bucu-reșteană* sau *Cavalerii trotuarului*, publicate în *Literatorul* din anii 1882—1883), o intrigă sentimentală de neverosimilă banalitate (în nuvelele *Cînele din Văcărești* sau *Pomul Mărgăritei*) dau măsura acestui moment. La capitolul prozei, portretul artistului în jurul vîrstei de treizeci de ani este dintre cele mai fluctuante: se pare că acest artist încearcă toate drumurile posibile în speranța găsirii vocației. Limbajul nuvelor citate, atunci cînd nu este salvat de cîte o ironie culturală izolată, ca în debutul nuvelei *Costică*, ne apare astăzi ca dintre cele mai plate. Nuvelele juvenile atestă, prin opoziție, un singur lucru: Macedonski nu era făcut pentru proză curentă, pentru narațiunea comună și pentru literatura de „observație”. Din fericire, și-a dat seama la timp.

O antologie reprezentativă, cum încearcă să fie cea de față, va reține din tinerețea lui Macedonski numai cîteva piese izolate, cu funcție pur ilustrativă pentru o fază curînd depășită. Descoperirea formulei pe care am numit-o a „nuvelei lirice” va anula dezordonatele producții ale tinereții.

Trecerea spre proza autentic simbolistă nu s-a făcut brusc, în urma vreunei revelații instantanee, pentru că vagi promisiuni existaseră și în bucățile juvenile. Poate că cea mai tipică proză premonitoare este *Palatul fermecat* (1881), o încîlătoare fantezie de decorație interioară atestînd deja una dintre dimensiunile capitale ale nuvelor de maturitate, și anume cultivarea ornamentului prețios. Prin *Palatul fermecat*, prozatorul făcea pasul decisiv, trecînd din teritoriul comun al inspirației locale în ficțiune integrală. Sub raportul construcției, această bucată înfățișează paradigma evoluției macedonskiene: început ca o nuvelă comună, *Palatul fermecat* s-a transformat în ceva infinit mai amplu, și-a cîștigat dimensiune spațială, devenind o specie de narațiune lirică deocamdată imposibil de definit (prozatorul o numește „fantezie originală”). Fără îndoială; că autorul atinge pentru moment doar suprafața lucrurilor și se amuză colecționînd un *bric-à-brac* destul de strident.

„Drept cameră de culcare îmi alegeam patru păreți, tapisați cu atlaz albastru ca cerul, care cădea în cute onduloase de-a lungul lor, separat pe intervale cu cîte o torsadă de fir care se termina printr-un ciucure format din mici mărgăritare. În centrul tavanului strîngeam

toate culele atlazului, ceea ce forma o foarte frumoasă domă fluturătoare. Patul era înălțat pe câteva trepte, față în față cu ușa de intrare. Seund și cu răzămătoare răsucite cu eleganță, lemnul său de trandafir dispărea pe jumătate sub valurile unui polog de Bruxelles ce-l înfășura ca într-un nor diafan. În unghiurile odăii, cite o sprijinitoare de abanos încrustată cu fir de argint și încărcată cu vase de porțelan conținând plantele cele mai rare și umplea aerul cu niște parfume îmbătătoare. Transparențele de fluidă trandafirie îndulceau cernind printr-insele tonurile azurii ale zilei născinde; iar din centrul cutelor de atlaz ale tavanului scobora pe două lămpișoare de argint o lampă rotundă, formată din plăci de sief, subțiri ca foaia de hîrtie, așa că, ori de cite ori o aprindeai, odaia se umplea de o palidă lumină, albă și ușor nuanțată cu roșu. Ai fi crezut că este însăși luna care răsare!

Pe urmele *Palatului fermecat*, autorul revizuieste însăși noțiunea de narațiune sau de nuvelă și ajunge la concluzia că nu invenția epică importă, ci încărcătura emotivă cuprinsă în text. Lecția simbolistilor de cenaciu (de la Charles Cros și Remy de Gourmont la Jules Laforgue) îl edificase asupra specificului prozei simboliste, greu de găsit pe teren pur faptic. Paralel cu propria sa evoluție interioară spre simbolism, Macedonski își însușește spontan un nou concept de proză, a-faptică și non-narativă, în măsura în care descripția însăși devine etapă obligatorie pentru sondarea misterului. Descrierea simbolistă este un ultim contact cu lucrurile și cu lumea fenomenală înaintea saltului în invizibil. Macedonski reface pe cont propriu traseul acestei experiențe.

Se produce astfel o rotație internă de o sută optzeci de grade: pînă atunci, descrierile fuseseră interstiții statice într-un flux diegetic primordial, pauze calculate în trama narativă. Nu numai întreaga proză pașoptistă românească se supusese acestei reguli, dar aproape întreaga proză contemporană lui Macedonski. Prozatorul nostru se aventurează într-un proiect cu sens invers: trama narativă va fi simplu pretext epic pentru fastuosul poem în proză pe care-l încadrează. Dacă pînă acum descripțiile jucaseră rolul de pauză în narație, de acum încolo narația schițează doar futele prelungiri ale descripției.

Astfel au luat naștere capodoperele cuprinse în *Cartea de aur*. Judecate după tipare tradiționale, aceste narațiuni pleacă de la motive dintre cele mai felurite: pun în scenă autobiografia (*Pe drum de poștă*,

Dramă banală, O noapte la Sulina), creează cîțiva *alter ego* fantști, care duc la extrem și uneori la nebunie manii nevinovate ale autorului lor (*Între cotețe, Nicu Dereanu*) sau ridică propriile aspirații ale lui Macedonski la nivelul unor reprezentări simbolice (*Zi de august, Masca*). De la pretexte felurite se ajunge însă în același punct — și anume la „poemul” central, capodoperă perfect caligrafiată, detașabilă de context.

La rigoare, deducem definiția simbolismului numai pe baza diferențelor dintre o descriere tradițională și una aparținînd lui Macedonski. Aceste „poeme” aflate în centrul nuvelor pot fi intitulate diferit: „Cula boierului Stambulichie” (debutul nuvelei *Zi de august*), „Marină de seară” (finalul bucății *O noapte în Sulina*), „Ivirea zorilor” (tabloul din *Între cotețe*), „Camera mortuară” (pasajul central din *Dramă banală*); „Interior patriarhal” (esența schiței *Casa cu no. 10*) etc. Toate aceste descrieri răspund, prin ecou involuntar, definiției simbolismului formulată de Rémy de Gourmont: „*Toute la littérature actuelle et surtout celle que l'on appelle symboliste est baudelairienne non, sans doute, par la technique extérieure, mais par la technique interne et spirituelle, par le sens du mystère, par le souci d'écouter ce que disent les choses*” (*Livre des masques*, p. 57). Este o definiție contemporană cu momentul scrierii *Cărții de aur* și rareori o operă a răspuns prin sincronie mai acut decît opera macedonskiană. Baudelaire însuși a fost nu numai unul dintre patronii spirituali ai *Literatorului* încă din primii ani ai revistei, ci și idol al lui Macedonski, veșnic dispus să baudelairizeze.

Care ar fi, în cazul nostru, acea *technique interne* care distinge o descriere macedonskiană? Să spunem de la început că tehnica descriptivă a autorului se caracterizează prin cuplarea oarecum neașteptată a două porniri de aparențe opuse, producătoare finalmente ale textului: pe de o parte, surprinderea fibrei intime a lucrurilor, compunerea unor peisaje „mișcate”, a unor tablouri cu viață interioară; pe de altă parte, pasiunea de colecționar și de estetic în sensul modern al cuvîntului, atracția pentru obiectele savant asamblate în gustul estetismului *fin-de-siècle*. Pe de o parte, atracția aceluia *gouffre* baudelairian spre care au privit toți simbolistii europeni cu atracție și oroare; pe de altă, perspectiva retragerii în sere calde, ornate cu toate visele decorative ale lui Des Esseintes. Prin urmare, prapensiune metaforică mereu contrazisă

de colecționarul metonimic. Între aceste două limite se naște nuvela lirică macedonskiană.

Pot coexista cele două porniri? Ele își împart textele principale din *Cartea de aur*, dar, în cazuri excepționale, se întâlnesc chiar în același fragment. Există descrieri macedonskiene metaforice, non-conformiste față de ideea anterioară de peisaj, și descrieri metonimice, în care prozatorul înregistrează suprafața obiectelor. Vibrația metaforică frapează cea dintâi:

„Pajiștile și arăturile, cu bogăția lor de bucate, se desfășoară, peste rîu, pînă la poalele dealurilor, și urcă uneori pe ele. Spre dreapta, acoperișurile de tinichea de la cîteva biserici sîtești rîsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august. Dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stînga, se ridică, veche și coperită cu șindrilă, biserica comunei Stămbulești, al cărei turn e ocolit de porumbieci ce se îngurluiesc.

Cu privire pe această fermecătoare vale, colț al unei Elade de odinioară, albește așezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stambulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa ulmi bătrîni; pruni călugărești, cu prune cu gît, galbene și lungărețe; pruni obișnuite, duzi prăfuiți și nuci cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt pe care pomii și copacii îl dau dealului se află un număr oarecare de corcoduși și cîteva cireși. [...]

Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulache, urcă și pomii, ce izbindu-se de gardurile curții boierești, îi dau ocol și o iau la mijloc.

Această obștească pornire a văii spre cucerirea înălțimilor, ce sînt totdeauna în lumina soarelui sau a lunii, amenință cu rădăcinile pomilor și ierburilor să spargă gardul care împrejmuiește casa pitarului și, cu vremea, să dea iureș însăși culei, să se agațe de ea, să i se încheșteze în ziduri, să-i știrbească temelia și rozînd-o, s-o surpe și s-o șteargă din fața pămîntului.“

Fragmentul reproduș se află în primele pagini ale nuvelei *Zi de august* și el deschide, într-un anumit fel, *Cartea de aur*. Sîntem departe nu numai de vaga armonie pe care am fi tentați să o percepem la început, dar și de evaziunile coloristice ale unui Alecsandri sau Bolintineanu. Dacă primele cuvinte ale descrierii trimit încă la un peisaj semi-bucolic,

pe măsură ce avansăm, o panică inexplicabilă pare a cuprinde pe prozator: copacii capătă o viață independentă, transformându-se în entități dușmane omului care desfigurează literalmente peisajul inițial. În plan gramatical, această schimbare de perspectivă se traduce nu numai prin abundența neobișnuită a sintagmelor verbale, ci și prin locul central pe care ele îl ocupă în punctele nodale ale textului. Verbele nu sînt indiferente, ci formează tropi destul de complicați, de obicei metafore personificatoare, așa încît ele antrenează tot textul și îi modifică structura internă. Chiar elementele pur statice sînt aduse, în sintagme verbale, la o viață neașteptată („cula... albește“, „oglină licărește“, „gardul împrejmuiește“); cînd e vorba de plantele ciudate, personificate, atunci suita sintagmelor verbale sugerează un apocalips local: „pajiștile și arăturile... urcă“, „ulmii pornesc“, „pomii și copacii dau asalt... dau ocol culei, o iau la mijloc“, „obșteasca pornire a văii spre cucerirea înălțimilor... amenință să spargă gardul“ etc.

În acest peisaj de geologie muncită, plantele și copacii nu mai reprezintă ornamente amabile ale peisajului, ci entități inzestrate cu forță distructivă. Dealul împădurit pietat de Macedonski în pagina de mai sus este un tablou impresionist, caracterizat prin non-conformismul paletelor coloristice. Copacii lui Macedonski se contorsionează ca în tablourile contemporanului său Van Gogh. Un tremur continuu și iritat străbate fiecare frază animînd, interior, peisajul.

Avem în față o descriere metaforică, deoarece peisajul schițat mai sus nu este indiferent sau izolat: el reprezintă uvertura „naturală“ pentru drama umană ce se va desfășura mai tîrziu, adică pentru înflăcărarea erotică în care vor fi antrenați cei doi tineri, Trana și Niță. Ca și în alte bucăți macedonskiene, dogoarea Erosului căreia îi va cădea victimă, în acea zi de august, Trana pare prevestită de agitația viscerală a peisajului. Mai tîrziu, *Thalassa* va oferi un exemplu și mai elocvent. Deflorarea fetei nubile intră în consonanță, în viziunea prozatorului, cu frămîntarea întregii naturi, cu ruperea tiparului peisagistic, cu violentarea solului. O „desfășurare de simțuri“ se petrece la toate palierele narațiunii, puse, toate, sub semnul tabloului-uvertură citat mai sus: pe terasă, familia și prietenii boierului Stambulichie își devorează dejunul cu poftă pantagruelică; într-o frenezie sexuală derivată; fiul boierului, Costică, începe cu Floarea o idilă ce va duce, pro-

tabil, la finalul răvășit și violent realizat de Niță și Trana exact în același timp. Cei doi tineri imprimă o paradigmă de comportare tuturor personajelor. În fine, hora sălbatecă din jurul focului, prelungită până noaptea târziu, reprezintă un derivativ ludic al aceluiași instinct erotic dominator. Iubind, mincînd și jucînd hora, eroii participă, de fapt, la același ritual orgiastic pentru că cele trei acțiuni se continuă și se completează, fac parte din același scenariu. Fiecare gest din *Zi de august* are un ecou în propriul text al nuvelei, inteligibil numai prin raportare la schema sugerată mai sus. Iar pentru a oferi cifrul de lectură al întregului text, Macedonski schițează magistrala uvertură peisagistică, în care frământarea naturii întregi ține de expansiunea necontrolată a aceluiași Eros.

Scriitura metaforică a autorului corespunde, prin urmare, unui proiect textual dintre cele mai coerente: descripția de natură concentrează semnificațiile trans-descriptive ale întregii bucăți. Am ajuns cu aceasta în centrul artei simboliste. Elementele de natură, întâmplările și gesturile cotidiene trebuie reinterpretate de autor pentru ca ele să se transforme în operă de artă. Adevăr etern, firește, dar pe care epoca simbolistă l-a descoperit mirată, ca pe o noutate senzațională. Schița picturală bazată pe tonuri aurii luminoase intitulată *Soare și grîu* expune acest adevăr estetic de o manieră aproape didactică: un accident al trăsurii cu patru cai oprește niște călători în mijlocul unui lan de grîu; nu există un tablou, în sensul obișnuit al cuvîntului, ci o îmbinare a culorii, a luminii și a stării de spirit ce se pogoară, ca un miracol, peste cei cîțiva orășeni. Aflat printre călători, scriitorul este singurul om care încearcă să verbalizeze miracolul:

„Călătorii intrară înăuntru. Caii o urniră din loc. Ei o trău cu greu, dar, în sfîrșit, o duceau. Tîrîș-grăpiș, călătorii ajunseră în sat, se deteră jos și minară peste noapte acolo.

Dar aurul ce se șterse de pe holdele de grîu, odată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor...

Și unul din ei măcină din grîul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o piine a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea...”

Tehnica revine și în alte nuvele unde scriitura se află de la început precis orientată. În bucata *Între cotețe*, blîndul Pandelescu Vergea, bucu-

reștean mediocru și inofensiv, visează să-și schimbe statutul existențial. Pentru o asemenea fantastică metamorfoză autorul începe cu descrierea unui peisaj în care impresionismul a făcut progrese enorme. Din curtea de mahala unde trăiește, eroul asistă la o nouă Geneză, la jocul fantastic de umbre și lumini ce precede apariția soarelui. Ivirea zorilor este momentul în care, după expresia autorului, „lucrurile începeau să-și hotărască formele” și totul devine posibil. În întuneric, lumea se prezenta încă drept un haos al tuturor virtualităților. Fără aparentă legătură cu fabula propriu-zisă, uvertura semi-fantastică a nașterii orașului din tenebre stabilește tocmai acea relație nebănuită, ascunsă și, în ultimă instanță, aleatorie ce unește metaforizatul de metaforic. În cazul de față metaforicul este un text continuu și pictural, compus din neguri, lumini și câteva culori, destinat parcă a demonstra virtuțile literare ale impresionismului:

„Înceat încă de întuneric, orașul își lăbărta sub deal deșirările lui de uliți, urca spre înălțimile Pieței Teatrului, se cocoța pe Dealul-Spirei, pe urcușurile Mitropoliei, și curgea, de la apus la răsărit, cu aceeași năvală uriașă. Casă cu casă, și uliță cu uliță, Bucureștii păreau că se îmbrăncesc pentru a-și face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile șterse, cu coperișurile vâlmășite, luau înfățișări ciudate și se îndreptau spre depărtări ca niște mari talaze de beznă. Teatrul, într-o parte, și Spitalul Militar într-alta, pluteau deasupra lor ca niște mari și negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau și, apropiind nălucă de nălucă, le amestecau într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureștii mistuiți din fața pământului.

Dimineața lua însă în stăpânire marginea de capitală ce i se afla în drum, și albicioasa ei pteclă, străpunsă pe locuri de turnuri și clopotnițe, se împingea deasupra întunericului rărit. Desimea aburilor smulși pământului de apropierea ivirii soarelui se subția, lucrurile începeau să-și hotărască formele, și în cer pornea să curgă o Dunăre albă și nețărnută; tot ce fusese întunerec se schimba în lumină; însuflețirea răsăritului se lăsa peste tot, tivea norii cu vișiniu, îi vărgea cu dungi roșii și, înflăcărind adncimile elipticei soarelui, îi sufla cu aur“.

O bucată cum ar fi *O noapte în Sulina* a fost, la rîndul ei, compusă de dragul descrierii finale: pînă aici, nici o surpriză, deoarece se reia

regula *Cărții de aur*. Ceea ce apare ca o noutate în textul amintit este îmbinarea dintre scriitura metaforică profundă și concesile făcute gustului estetizant, alăturării insolite de culori. Marina impresionistă este tradusă în cele mai frumoase fraze, întretăiate însă de amănunte pitorești sau șocante. Tabloul din *O noapte în Sulina* face legătura între scriitura metaforică și cea metonimică, unificând, pentru o dată, tendințele opuse ale spațiului prozastic macedonskian:

„Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrișgerile soarelui ce-și lua ziua bună păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însuflețeau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arăta coprins de flăcări. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, clădire tot atât de măreață ca și a Universității din București, în mijlocul orașelului de case ale impiegăților săi, privea marea cu întreitul lui șir de ferestre suprapuse, ca și cum, înăuntrul odăilor, ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint și de cristal. Dar, cu încetul, valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, nefcetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer și pe apă. Crinii argintii își deteră sufletele în văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra mării și împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cităva vreme, luminos. Nu trecu însă mult și cerul luă, și de aceea parte, înfățișarea verzuie a peruzelelor ce îmbătrinesc și mor. Secera de diamant a lunei schinteia cu o dulceață lăcrămoasă.“

Tehnica pur descriptivă a autorului evoluează în sensul autonomizării culorii și a luminii: Macedonski nu se mai simte obligat să respecte conturul obiectelor, să „deseneze“, ci operează doar cu culori și mase de umbră. Tabloul Sulinei este cel al unui impresionism care a cștigat teren. Dar maniera artistă a prozatorului, mereu prezentă, ajunge să reprezinte, într-un anumit fel, efigia stilului macedonskian; transa metaforică a trecut mai puțin observată în exegeza de specialitate, în schimb s-a impus cu deosebire imaginea unui Macedonski estlet *fin-de-siècle*. Există, fără îndoială, o componentă esențială a ornamentului prețios în proza autorului nostru; de la Charles Cros și Huysmans la Rémy de Gourmont și Jean Moréas, o întreagă generație simbolistă s-a amuzat în colecționări bizare, aducînd la Paris paravanul japonez

și vasul chinezesc. Deja *Palatul fermecat*, pragul spre estetism al prozatorului, cuprindea o tipică invenție de colecționar, oglinda miraculoasă. Ea nu se definește doar ca producătoare programată de metonimii, ci și ca definire involuntară a orizontului cultural macedonskian. Pentru autor, cultura avea aspectul unei suite de tablouri memorabile sub specie anecdotică („... și în fiecare zi se succedau în acea oglindă tablouri noi, așa că cei cărora le-ar fi fost dat să locuiască în salonașul meu vreo câteva zile ar fi putut să vadă, pe rând, pe Isus Hristos urcând la calvar și doborât de sub greutatea crucei, pe Neron încoronându-și fruntea cu roze și dând ordin să se ardă Roma, pe Napoleon I încremenit și el și calul său în momentul dezastruosului sfârșit de la Waterloo...“). Nu toate descrierile rămân la acest nivel naiv. Treptat, ochiul lui Macedonski începe să fie furat de tonurile tranzitorii sau șterse; metonimia, adică explorarea pînă la capăt a resurselor contextuale ale limbajului, nu va mai apărea sub forma didactică a oglinzii miraculoase, ci sub cea infinit mai subtilă a tabloului întîmplător sau a picturii de interior. „Firidele“ reale și simbolice din *Casa cu no. 10* reprezintă un muzeu fortuit, surprins de privirea indiscretă și artistă a autorului într-o casă de epocă regulamentară. Alăturarea muzeală a obiectelor materializează definiția metonimiei:

„Încolo, așa era peste tot odaia de primire, iar tot la fel se înfățișa și cea din Ulița Nemților-cu-coadă, cu mica osebire că în păreții ei se afla un ocol de firide, cu perdelele de borangic cusute în mătăsuri și fluturi, prin crăpătura căror se zăreau ori ciubuce de iasomie cu mari imomele de chihlibar înflorate în peruzele, ori mătânii de preț, călimări de argint de pus în briu, iatagane și cuțite cu minerele numai pietre scumpe și chiar, în una din ele, bătută pe fundul peretelui, o minune de icoană lucrată în sifed și adusă de la Ierusalim de cine știe ce neam al boierului.“

Ajuns în posesia deplină a acestei scriituri, Macedonski se distrează uneori realizînd tururi de forță picturale doar pentru plăcerea polieromiei și doar pentru a transforma în vis oriental o modestă grădină bucureșteană (*Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor*).

„*Au reste, l'artifice paraissait à Des Esseintes la marque distinctive du génie et de l'homme*“ — această frază a lui Huysmans definește sintetic perspectiva simbolismului ornamental asupra lumii. Se aplică,

oare, această frază și prozei lui Macedonski? Nu în mod absolut. Cel puțin în privința bucăților reușite din *Cartea de aur*. Este adevărat că resortul ultim al prozatorului Macedonski (dealtfel și al poetului) se găsește în asocierea imprevizibilă și grațioasă, în efectul contextual. La fel de adevărat este însă că prozatorul de nuanță simbolist-ornamentală se lasă deseori tentat de abisul metaforic, avînd presimțirea netă și a unui altfel de simbolism. Atunci îi apar în proză scenele cu semnificație abisală, descripțiile cu dublu fundal, și tot ceea ce s-ar putea atașa unui simbolism al profunzimii. Prozatorul caută ornamentul prețios în tablouri autohtone, în case bucureștene patriarhale și izolate, în ambianța unor personaje precum *Cămătarul*. Tensiunea creativă s-a stabilit la Macedonski între un simbolism visat și altul realizat în cea mai mare parte a paginilor.

Romanul liric *Thalassa* din 1916 reprezintă ultima fază a evoluției prozei lui Macedonski. Precedată de un exercițiu stilistic în limba franceză, *Le calvaire de feu* (1906), *Thalassa* supraviețuiește atît ca realizare literară independentă, cît și ca propunere de frapantă originalitate pentru un nou tip de roman. Deși și-a considerat *Le calvaire de feu* drept opera vieții, înconjurîndu-l de o propagandă literară disproporționată, Macedonski înregistrează prin bizara compunere un evident eșec stilistic. Față de nuvelele din *Cartea de aur* avem a face cu un pas înapoi și cu angajarea pe un drum — stilistic — infundat. Să fie de vină redactarea într-o altă limbă, ale cărei subtilități de ordin literar îi puteau rămîne străine? Nu credem. Însuși proiectul literar tradus în fapt de *Le calvaire de feu* rămîne discutabil.

Substanța epică neglijabilă a scrierii este dublată de glosele filozofice ale scriitorului aflat pe panta bătrîneții și de tentativa bizară de a analiza senzațiile fiziologice în limbaj științific. Rezultatul: o operă lingvistică dintre cele mai discordante. Pentru a analiza chinurile erotice și epuizarea fiziologică a lui *Thalassa* în paradisul torid al insulei *Lewki*, ar fi trebuit imaginația unui Hugo și pana unui Lautréamont. Inutil să mai observăm că lipsesc amîndouă. Prin urmare, o sută de pagini pline cu senzații glosate. Dacă meditațiile asupra condiției umane și asupra trecerii timpului rămîn uneori interesante, dacă fervoarea sexualizantă a insulei materializează o intuiție originală, analiza

evasi-științifică a stărilor eroului are un efect lingvistic astăzi insuportabil.

Din fericiro, varianta românească apare mult superioară: redactînd în propria sa limbă, marele scriitor reintră în drepturi. Acuitatea sa lingvistică duce la înlăturarea multor glose semi-științifice și oferă un text care, păstrînd esența frazelor din textul francez, a renunțat la aerul ridicol. Reforma acționează în mai multe direcții: sporește întrucîtva substanța epică; analizele scad în întindere și rămîn reduse la intuiția de bază; în fine, urmărind cadența anotimpurilor în paralel cu timpul interior al eroului, Macedonski face din insula Lewki, încadrată unei naturi de vis, personajul principal al serierii.

Peisajele abisale din *Cartea de aur* revin de multe ori în *Thalassa* cu forță remarcabilă. Evident, avem a face cu un stil deja obosit — și însăși abundența descrierilor este aici semn de crepuscul. Însă atracția scriiturii metaforice pare că sporește uneori în raport cu nuvelele și duce la pagini de mare subtilitate, la o revărsare impresionistă de nebănuit. *Thalassa* pătrunde, la un moment dat, într-o peșteră simbolică, trece pragul spre altă lume; utilizînd cu inocență simbolurile fundamentale din arsenalul literaturii contemporane lui și coborînd la simbolurile riturilor de trecere, Macedonski îl face pe eroul său să pîșească hotarul irealității și să plonjeze în metaforă:

„Cameră de templu subteran, sau subsol al unui altar dispărut ale cărui maiestoose propilee vor fi stîrnit cîndva aceeași admirațiune ca Parthenonul, locașul în care *Thalassa* se află era nalt și pătrat. Pereții lui, nefîncărcați de podoabe erau, ca și pardoseala, din marmoră galbuie. Lumina zilei curgea domoală înăuntru și, răsfrîngîndu-se pe poleiul pereților, îi aurea blajîn. O pace răcoroasă coprîndea pe tînăr. Și cînd ochii i se deprinseră cu jumătatea de întunerec, tihna locului, simplitatea lui gravă îl răpiră zbuciumării trupești — timpului — lui însuși. Privirile pe care și le plimba ocolitoare i se desfătau aci de-a lungul ciubucului ce despărțea pereții de lavan, aci pe gheața bălaie a lespezilor, ce-i răsfrîngeau umbra ca o apă liniștită. Dar în fund, un stoi de onix de culoarea lunei, uriaș dintr-o singură bucată, îi umplu vederea cu lumina lui moale. Înalt de o jumătate de metru pe o lungime de doi și avînd o suprafață orizontală asemănată, aceea minune

a timpilor străvechi putuse să fie deopotrivă pecetia pusă pe vreun mormînt sacru sau masa-jertfelnic a unor credinți ce s-au stins. [...]

Era purtat spre alte locuri și spre alt timp, dar — lucru ciudat — în lumea în care încăpea nu se simțea străin. Se afla între palate de granit, de marmoră, de porfir, între peristiluri pe coloane mărețe, dinaintea unor porți de bronz și a unor tende de purpură. Pe pieți și pe strade curgea un amestec de mulțimi în tunici viu colorate, în paliume albe și roșii. Sclave cu viorele în ochi, cu flori de maci pe buze ti dau colinde, se țineau de el printre veselile de soare și duioșiile de cîntece toarse de voci de argint — printre exaltările de imnuri ce răsuflau afară din temple și printre norii parfumelor arzînd și fumegînd pe tripede. Iar deasupra și împrejurul lui, un alt cîntec: cel al primăverei și al veseliei soarelui, în depărtări cu neîntrecutele priveliști ale jocurilor olimpice.“

Sfera în care Macedonski realizează adevărate tururi de forță este cea a consonanței vibratile a lumii sub semnul agitației erotice. Eroul trăiește într-o frenezie continuă, pe care o transmite naturii înconjurătoare; nu mai știm cine pe cine condiționează în această trăire simetrică și universală. În paginile *Thalassei*, Macedonski a revărsat toate obsesiile tinereții, toate motivele poetice esențiale puse sub semnul Erosului: pagina transcrisă mai sus concentrează numeroase motive circulante în opera macedonskiană, de la poemele *Avatar*, *Lewki* sau *Ospățul lui Pentaur* pînă la prozele *Palatul fermecat* sau *Zi de august*. Constantele operei lui Macedonski — fascinația sudului și a antichității clasice, cultul formelor și al culorilor, non-conformismul social, eroticismul — ies din nou la iveală pentru ultima oară în *Thalassa*. Limbajul s-a decantat, cuvintele, prin succesive polisări, au căpătat reflexe de piatră prețioasă; în *Thalassa*, prozatorul este „macedonskian“ fără efort. Chiar și cele mai naiv-asociative descrieri din roman cuprind sintagme care sugerează, brusc, o nebănuită ațîncime. Limbajul, ajuns la maturitate perfectă, după decenii de evoluție, atinge întotdeauna obiectul cu aripa sigură a fantasticului. Un umil interior de cabană pescărească se transformă, sub ochiul colecționarului, în muzeu somptuos, deoarece magia imaginativă întîlnește magia verbală:

„De sub larga vatră cu cōtlon a odăiei vechiului paznic flacările lemnului și cocsului își unduiau apele portocalii și albastre de-a lungul pereților, le mișcau pe tavan și podeală, le aprindeau și le stingeau, și împrăstiau flori roșii, flori de purpură, flori rubinii, ale căror mărimi și forme erau nespuse de felurite. Ciorchini de verbine, mănunchiuri de camelii singeroase, flori de rodii aprinse de dogoritoarele poște trupești, răsuri și maci cu petale de foc, micsandre avînd pe ele o schinteietoare catifelare de aur roșu, pîlpiiau prin aer, se agățau de pereți și tavan, se așterneau pe jos.“

Nu este doar un asortiment de culori: aici „flacările... își unduiau apele“, florile de rodii sînt „aprinse de dogoritoare poște trupești“ etc. Permanentele asocieri între concret și abstract în cadrul metaforelor par că ascultă de un cod specific macedonskian bine configurat, al cărui scop intim este acela de a oferi viață universului aparent neînsuflețit.

Acesta rămîne, probabil, și scopul ultim al romanului *Thalassa*. Astăzi, importanța ultimei scrieri a prozatorului Macedonski este cu totul alta decît cea imaginată de autorul ei: *Thalassa* nu a fost o epopee, nici n-a reformat literatura europeană și nici n-a impus o nouă filosofie a vieții, așa cum își închipuia — cu inocența autodidactului — Macedonski. Interesul primordial al operei rezidă în proiectul ei prozodic: pentru prima oară în literatura noastră epicul era gonit complet dintr-o scriere în proză, iar frazele începeau să se cadențeze după altă regulă decît aceea a firului narativ. Romanul se transforma în poem. Faptul nu poate fi trecut cu vederea, deoarece însăși literatura europeană număra puține tentative de acest fel: Huysmans făcuse roman din decor și din vagile tranziții între stări de spirit, D'Annunzio — de care numele lui Macedonski a fost alăturat — se afla angrenat în același gen de subversiune literară, fără a fi însă vorba de vreun contact literar propriu-zis. La nivelul prozei românești, reforma era însă absolută. Pentru generația Caragiale — Duiliu Zamfirescu, *Le calvaire de feu* trebuie să fi părut sfidare și obiect de scandal. Este suficient să spunem că această scriere de aparențe insolite realiza introducerea poeziei — prin aceasta, a simultaneității — într-un discurs pînă atunci

prin excelență succesiv, bazat pe discursivitate. În alte țări, primele decenii ale secolului nostru aduc, prin Proust sau Joyce, reformarea structurii romanului; în 1906, prin *Le calvaire de feu*, Macedonski se angaja, cu mijloace modeste, pe același drum. Capitolele romanului său nu mai sînt tradiționale diviziuni ale narațiunii, ci poeme independente, rotindu-se în jurul unor cuvinte-cheie sau fraze care sugerează culoare și muzică. Indiferent de valoarea intrinsecă a textului, înregistrăm o reformă românească a conceptului de proză.

III. *Locul prozei* lui Macedonski în ansamblul literaturii noastre poate fi apreciat abia acum; semnificația ei s-a detașat treptat, pe măsura purificării de scoriile tinereții și a câștigării unui timbru propriu. Primele sale bucăți se cufundă în anonim, la nivelul producțiilor din *Revista contemporană*. Însă inventivul autor nu a abandonat niciodată partida consacrării reale.

Prin *Cartea de aur*, conceptul de proză simbolistă încetează de a fi, la noi, simplu deziderat. Datorită nuvelei sale lirice și poemelor în proză, Macedonski a făcut posibilă apariția prozei simboliste de la pragul secolelor, deschizînd drumul lui Tradem, Ștefan Petică și I.C. Săvescu. Dar mai ales pe acela al lui Dimitrie Anghel; fără prozele din *Cartea de aur*, poemele miniaturale ale lui Mitif n-ar fi existat. Putem urmări anticipări evidente, uneori cu precizie didactică: oglinda miraculoasă din *Palatul fermecat*, suport al imaginarului convențional, va reveni, cu funcții mult mai nuanțate, în *Oglinda fermecată* a lui Anghel; exotismul *Thalassei* și inspirația marină se vor rarefia și nuanța infinit în poeme cum ar fi *Mama*; iar casa izolată cu no. 10, concentrat de timp, va reveni cu semnificație tragică în *Ceasornicul bunicii*. În toate aceste cazuri, ca și în altele asemenea, avem a face cu trecerea de la ornament la metaforă. D. Anghel potențează în miniaturi concentrate sugestiile macedonskiene discursive și abundente.

Desigur, inovațiile lui Macedonski nu au dat întotdeauna o mare literatură. Dacă palidele sale poeme în proză au deschis calca pentru Șt. Petică sau D. Anghel, nu e mai puțin adevărat că patronajul mestrului s-a exercitat și asupra unor producții literare modeste: veleitari agresivi au invadat cercul *Literatorului*. De la însăilările lui Bonifaciu

Florescu sau Th. M. Stoenescu la „poemele“ unui C. Ionescu-Caion, o întreagă sub-literatură s-a reclamat impenitent din reformele lui Macedonski, contribuind involuntar la marginalizarea unui mare scriitor. În schimb, veritabilul aport al prozei macedonskiene devine măsurabil dacă realizăm că autorul a fost în avans considerabil față de timpul său. Romanele-poem ale lui Tudor Arghezi au luat naștere tocmai pentru că *Thalassa* dovedise posibilitatea unei asemenea forme la limită în limba română. Romanul liric sau cel declarat poetic, în care firul narativ a rămas pretext pentru fraze și tablouri frumoase în sine recidivează în epoca interbelică. *Craii de Curtea-Veche*, roman construit pe forjarea artistă a fiecărui paragraf, continuă involuntar spiritul *Thalassei*. Dacă prozatorul Macedonski a avut puțini discipoli, iar romancierul a făcut figură de izolat, lecția sa începe totuși să rodească peste mulți ani.

Dar există mai mult decât continuități vizibile: proza modernă din perioada interbelică a preluat, instinctiv, o parte a moștenirii macedonskiene la capitolul limbajului. Descrierea pentru descriere, tabloul de natură cu sens simbolic, fraza bogată și nuanțată în care cuvântul crud primește determinări abstracte sau serafice, pretenția de a face literatură din stări aflate la limita patologiei — toate aceste reforme fundamentale ale viziunii asupra prozei vor forma fondul comun al marii literaturi interbelice. În proporții variabile, uneori infinitesimale apare și aici moștenirea lui Macedonski. Strămoș poate necunoscut al „noii proze“ dintre cele două războaie, scriitorul a suplinit prin intuiție sau fantezie reformele elaborate mai târziu sistematic. Autodidact, a oferit sugestii meditațiilor erudite despre condiția literaturii.

În concluzie, Macedonski trebuie înțeles ca personalitate de sinteză, dar și de tranziție: de sinteză, întrucât prin compunerile de tinerețe el rezumă esența romantismului și cochetează cu naturalismul; autor simbolist profund după 1885—1890, sintetizează cele mai variate teme și porniri ale curentului, nu fără a nutri o permanentă nostalgie pentru clasicism și echilibru sudic. În opera lui Macedonski regăsim toate numeroasele seisme ce au agitat viața spirituală europeană de la 1850 și pînă la primul război mondial. Nu numai atât — deoarece

Macedonski n-a fost doar receptacol pasiv: prin proza lui, simbolismul românesc autentic capătă o formă proprie, forma „nuvelei lirice”. Autorul ei are intuiția de a uni reforma simbolistă cu stilizarea arhaică originală. Prin anumite nuvele și mai ales prin insolitul său „roman”, Macedonski este un precursor izolat, care plasează cu repeziciune mișcarea internă a prozei noastre la ora europeană.

MIHAI ZAMFIR

TABEL CRONOLOGIC¹

- 1854** Nașterea, la 14 martie, la Craiova, a lui Alexandru Macedonski, al treilea fiu al maiorului Alexandru D. Macedonski și al Mariei Macedonski, născută Pirțianu. Tatăl se născuse în 1816 la București, iar mama, fiica unor boieri olteni, în 1834.
- 1854—1869** Copilăria viitorului poet la Craiova și la moșia Pometești Dolj a bunicilor dinspre mamă. Studii sporadice la Craiova, repede întrerupte după cea de a patra clasă de liceu.
- 1870** *Decembrie* Debut în „Telegraful român” cu poezia *Dorința poetului*.
- 1870—1873** Călătorii juvenile în străinătate (Austria și Italia), sub pretextul studiilor, în realitate pentru delectări turistice.
- 1872** Apare la București, în luna septembrie, cel dintâi volum *Prima verba*, versuri.
- 1873** În luna noiembrie se tipărește primul număr al revistei *Oltul*, editată de poet.
- 1873—1880** Perioadă de agitație politică sterilă, recompensată cu unele funcții administrative atunci când libe-

¹ Alcătuit pe baza amănunțitei *Cronologii* macedonskiene a lui Adrian Marino din ediția Al. Macedonski, *Opere*, I, București, Editura pentru literatură, 1966.

ralii se află la guvern (director al prefecturii județului Bolgrad, apoi al județului Siliștră). Editor al ziarelor *Vestea* (1877), *Dunărea* (1878), colaborator la *Telegraful* (începînd cu 1875), *Standardul*, *Revista contemporană* etc.

- 1878** Afirmă veleități de șef de școală prin conferința-bilanț *Mișcarea literară din cei din urmă zece ani*.
- 1880** Apare, la 20 ianuarie, primul număr din *Literatorul*, revista în jurul căreia Macedonski va crea cenaclul său literar neolatin, modernist și antițunimist, organizat pe „comitete” în care se înscriu numeroși tineri doritori de înnoire.
Primul text teoretic semnificativ, *Despre logica poeziei*, publicat în *Literatorul*.
- 1880—1881** Premiere teatrale de oarecare succes: *Iadeș*, *Unchiușul Sărăcie*, 3 Decembrie.
- 1881** Apariția volumului *Poezii*, cu o prefață importantă din punctul de vedere al definirii atitudinii literare a lui Macedonski.
- 1883** Căsătoria, în luna februarie, cu Ana Rallet-Slătineanu; în luna iulie, cunoscuta epigramă contra lui Eminescu va duce curînd la destrămarea cercului *Literatorului*. De acum încolo, revista se va publica intermitent.
- 1884—1885** Prima călătorie la Paris pentru a face uitate afacerea epigramei și pentru a încerca afirmarea ca literat francez.
- 1885—1887** Colaborări intermitente la publicații franceze, precum *La Wallonie*, una dintre primele reviste simboliste europene, *Revue du Monde Latin*, *Revue Française* etc.
- 1887—1895** Perioadă de lipsuri materiale grave; colaborări sporadice la *Românul*, polemici politice dezordonate. Poetul își elaborează definitiv noua viziune estetică,

- prin texte programatice ca *Fondul și forma* (1890) și *Poezia viitorului* (1892).
- 1893 Premiera piesei *Saul*, în decembrie, scrisă în colaborare cu Cincinat Pavelescu.
- 1895 Apare în luna martie volumul de poezii *Excelsior*.
- 1896 Ia apărarea mitropolitului Ghenadie în afacerea caterisirii înaltului prelat; editează, cu acest prilej, revista *Liga ortodoxă*.
- 1897—1904 Cenaclul *Literatorul* își reia activitatea prin atragerea unei noi generații de poeți (Șt. Petică, I.C. Săvescu, Mircea Demetriade, Al. Obedenaru, Caton Theodorian și chiar Tudor Arghezi), în opoziție tot mai acută cu literatura tradiționalistă.
- 1897 Apare volumul de versuri franceze *Bronzes*, cu sprijinul financiar și cu prefața lui Al. Bogdan-Pitești.
- 1898 Concluziile amare ale întregii istorii — în pamfletul *Falimentul clerului ortodox*.
- 1901—1902 Editează revista *Forța morală*.
- 1902 Se tipărește culegerea de proze *Cartea de aur*.
- 1905 Călătorie la Paris în căutarea unui editor pentru romanul *Le calvaire de feu*, care va apărea în 1906 la Paris, editura Sansot.
- 1905—1916 Poetul ocupă funcții mărunte și intermitente — mai degrabă vagi sinecure — în diferite instituții culturale.
- 1910—1912 Perioadă petrecută la Paris, unde definitivează piesa *Le fou?*, fără a reuși, însă, reprezentarea ei pe scenă.
- 1912 Apare, în luna octombrie, volumul de poezii *Flori sacre*.
- 1913 O nouă vizită la Paris.
- 1913—1914 Epocă de maximă strălucire a cenaclului, instalat în str. Dorobanți nr. 23, în casa poetului. Începutul unei recunoașteri oficiale a literaturii sale.

- 1916** Publică romanul *Thalassa* în revista *Flacăra*. Serie drama *Moartea lui Dante Alighieri*. Apare primul ciclu din *Poema rondelurilor*.
- 1917—1918** Viață dificilă la București sub ocupație, dar atitudine politică imprudentă, ce îi va fi reproșată după război.
- 1919** Apar noi rondeluri. Serie textul testamentar *Mustrări postume către o generație neînțelegătoare*.
- 1920** Se tipărește ultima serie de rondeluri. Poetul încetează din viață la 24 noiembrie, în casa sa din București.

M. Z.

DIN „CARTEA DE AUR“

(1902)

ZI DE AUGUST

Departe de București, între două șiruri de dealuri, de care satele se agață ca niște cuiburi de rîndunele sub ștreaginele caselor, se așterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviței. Acest riu, ce șerpuiește printre pajiștile și arăturile coperite, primăvara, cu talazurile de smarald și de aur ale grîului și ale rapiței, izvorește tocmai din Muntele Crestat. Dinsul, în această parte a curgerii lui, după ce ocolește pe după o braniste de frasinii, intră într-un zăvoi de plute și de saicii unde, întîrziîndu-se cîtva sub umbră, e apucat, în urmă, de zăgazarile de la moara pitarului Stambulache. Dar tainica liniște a zăvoiului, prin a căruia iarbă naltă crește romanițe și gălbenăși, e cu totul turburată cînd morarul ridică stăvilarele, și cînd Plăvița, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jgheaburile verzi de mucegai, spre a se măcina pe roata ce se pune în mișcare. Dinaintea moarei, aproape că nu e ceas cînd doi-trei țărani să nu se opintească să-și descarce din care sacii cu porumb sau cu grîu, și să-i urce înăuntru cu injurături de cruci pe buze și cu credință neștrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt, pe alocuri, împislite de iarbă, și se fac, pe altele, țărmi de nesip, cu spărturi de mică schinteietoare prin el.

Pajiștile și arăturile, cu bogăția lor de bucate, se desfășoară, peste riu, pînă în poalele dealurilor, și urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, coperișurile de tinichea de la cîteva

biserici sătești răsar licăritoare în lumina unei zile de pe la începutul lui august. Dincoace de Plăvița, în poalele dealului din stînga, se ridică, veche și coperită cu șindrilă, biserica comunei Stămbulești, al cărui turn e ocolit de porumbiei ce se îngurluiesc.

Cu priveliște pe această fermecătoare vale, colț al unei Elade de odinioară, albește, așezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid a boierului Stambulache. Pe coastă în sus, pornesc spre dînsa ulmi bătrîni; pruni călugărești, cu prune cu git, galbene și lunguiete; prunii obicinuiți, duzii prăfuiți și nucii cu foi late și umbră mirositoare. Amestecați în același asalt, pe care pomii și copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduși și cîțiva cireși.

Jos de tot, sub coastă, licărește oglinda de argint a unei bălți. Pe fața apelor ei nemișcate, o lume de frunze căzute îi întunecă, pe lingă maluri, limpeziciunea. Cerul însă îi albăstrește partea de la mijloc, pe cînd, mai spre luncă, ea se prelungește ca un git, și intră sub întunerecul frunzelor, sîngerat de moțurile roșii ale trestiiilor.

Ici-colo, atît pe margini cît și pe mijlocul bălții, nuferi albi și galbeni — trandafiri plutitori — se mișcă după cum îi mină adierile. Printre ei, boul-bălții, gîndac dintre cei de tot mici, dar al cărui cîntec răsună departe, sare de un sfert de stîngen în sus, sau, cu iuțeli ca ale clipirilor, zgîrîie oglinda tihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mină ageră l-ar trece pe fața unui geam.

Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulache, urcă și pomii ce, izbindu-se de gardurile curții boierești, îi dau ocol și o iau la mijloc.

Această obștească pornire a văiei spre cucerirea înălțimilor, ce sînt totdeauna în lumina soarelui sau a lunii, amenință, cu rădăcinile pomilor și ierburilor, să spargă gardul care împrejmuiește casa pitarului, și, cu vremea, să dea iureș însăși culei, să se agațe de ea, să i se înleșteze în

ziduri, să-i ştirbească temelia, şi, rozînd-o, s-o surpe, şi s-o ştergă din faţa pămîntului.

Stambuache însă nu este om să se dea bătut cu una cu două.

De cum venea primăvara, puneă să smulgă mărăcinii, lăstarele şi bălăriile dinprejurul gardului, şi cula urma să zimbească, neatinsă, dealurilor şi văilor Plăviţei ce se ducea la vale, şi călătorilor ce se duceau la deal ori la vale.

În starea în care moştenise el casa şi moşia de la părinţii săi, voia să le lase pe amîndouă celor care-i vor fi urmaşi, şi mai cu seamă feciorului său întîi-născut — iar la această părere se unea şi grăsulia cucoana Paraschiva, preacinstita lui soţie.

Şi tot pentru aceasta, şi fiindcă amîndoi bătrînii ştiau că fiul lor Costică — care de vreo două săptămîni îşi luase licenţa în drept — avea să le sosească chiar în acea zi, dinşi, cu toate că îşi vedeau de treburile obicinuite, simţeau că le saltă inimile, şi că nu ştiu cum să-şi mai găsească de lucru, ca să le treacă de uritul aşteptărei.

În neastîmpărul său, pitarul părăsea, din vreme în vreme, prunăria din dosul caselor, unde, flăcăi şi fete scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, şi alerga spre casă, unde, după ce urca în foişor, lua ochianul şi se uita lung spre drumul cel mare.

Cucoana Paraschiva, din cuhnia în care priveghea bătutul putineielor, îl zărea cu coada ochilor şi, mică şi grasă cum era, suia gîfîind scara după el.

— Parcă văd ceva, îngina dinsă trăgîndu-şi răsufllarea, dar tocmai colo — departe — de la deal de moara Sirbului — în dreptul plopilor din hotarul Virteştilor.

Stambulache îşi ştergea cu o batistă vîrgată sudoarea de pe capul lui pleşuv şi lucios ca un pepene verde, şi apropiîndu-şi iar de ochian pleoapele roşii, deasupra cărora nu se mai aflau decît vreo trei-patru fire de păr alb, se uita lung spre drumul mare şi se uita mai ales de la deal de moara Sirbului, în dreptul hotarului din Virteşti.

Dar pe drum nu alerga decît praful ridicat de un vînt băltăreț, praf ce se incolăcea întocmind niște virtejuri ce dau fuga unele după altele ca bețele unei reșchitori în mișcare.

Stambulache își lăsa ochianul, își mai ștergea sudoarea de pe frunte, și cucoana Paraschiva se scobora în argea ca să mai vadă de țesutul scoarțelor.

Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se zbea-gui cu băieții care le sîciau ori le apucau pe la spate și le așezau pe vrute-nevrute pe genunchi.

Mai spre fundurile livezei, vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii și, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogonețe, de cum le alunecau între cămășile desfăcute, li se duceau de-a lungul piepturilor pîrlite, și oprindu-li-se între sîni, li se mișcau acolo cu gîdelări ce le făceau să se pornească pe ris sau să scoată mici țipete.

La vederea pitarului, care se înapoiase în ogradă, risetele și glumele încetară și toți se puseră de iznoavă pe lucru.

Dintre băieți, unii băteau prunii cu niște prăjini lungi; alții se urcau în ei; alții le adunau de jos și le rînduiau la o parte, movile lingă movile.

Și pe rînd pitarul trecea de la unii la alții, pasările, speriate, își părăseau cuiburile ascunse în ulmii ce îmbrățineau dincolo de vâlceaua ce despărțea prunăria în două, iar vîntul băltăreț plutea pe deasupra pomilor ducînd spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute.

Trana a Stanchei, fată de treisprezece ani, scutura, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau, dînsa, sprintenă și rizătoare, se urca între creștile prunului, măcar că vîntul îi luase pe dedesubt fusta și cămașa, răsfrîngîndu-i-le mai sus de genuchi.

Niță al dascălului, băiețandrul de optsprezece ani, care se făcuse, de dragul mindirului milităresc, călăraș cu schimbul, pasămite că-i pusese gîndul, fiindcă îi toca verzi și uscate, și, mai din glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit într-unul din ulmii de dincolo de pîrleazul prunăriei un pui

de mierlă cum n-a stat altul, cu totul și cu totul alb — cu grai de aur, și numai pe sub burtă și pe sub aripi surăpură...

Trana — șireata! — frumoasă de pica, cu gropițe la colțurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi arunca priviri ce-l înnebuneau, rîdea, zicea că nu-l crede, îl lovea cu prune în cap, îi azvîrlea cîte una în gură, pe care el o prindea din zbor, și o strîngea între buzele lui roșii și cu mustați miji-toare.

Dar Niță făcea ce făcea, și tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar cînd Trana se da jos din pom, o lua cu binișorul s-o ducă de partea ulmilor, s-o facă să sară pîrleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocu — bătut-l-ar cucul — în cuib — la căldură.

Și aproape pe negîndite — așa cum n-ar fi crezut nici el că are să i se întîmple — se pomeniră între ulmii cei mari, cu pîrleazul trecut, și departe cu totul de culesul prunelor, printre dese tufișuri de măceși și de porumbe vinete, el tot făcîndu-se că nu-și aduce aminte în care ulm e cuibul, și ea tot spunîndu-i că a fost proastă că l-a crezut, și tot smucindu-se să scape de brațul ce-i strîngea mijlocul...

Și cum Niță își apropiase obrazul de al ei, el îi jura că are să i-l arate cu adevărat pe năprasnicul pui, și dînd într-o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciuiș, se strecură cu ea până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crecile lui.

Și fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei, Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să știe cum — că alunecă și cade, dar, odată cu aceasta, simțise că se surpă peste ea și cerul, și pămîntul, și copacul, și Niță, și puiul de mierlă, și tot.

Prunăria urma însă să răsune de risete și de glume, de răpăirea prunelor, și strălucea ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile de august.

Cu toate astea, soarele cam șchiopăta spre apus, și Stambulache, care se uitase la ceasornic, se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră și Costică nu sosea,

măcar că-i trimesese poștalionul la oraș de cu dimineață?

Cucoana Paraschiva, în odaia cea mare, unde întinsese masa, auzise bătînd chindia în toaca de fier — a doua zi fiind duminică — și era tot așa de îngrijită: „Vai de ea și de ea! S-o fi bolnăvit, s-o fi întîmplat ceva, l-o fi răsturnat trăsura?... Ce să fie?“...Și feluri de prăpastii îi veneau în minte, o făcea să-i tremure mîinile și să risipească piperul pe masă, deasupra căruia se grăbea să arunce sare — ca să nu iasă vreo ceartă.

Iar de cîte ori se deschidea ușa și intra Floarea, un fel de fată de suflet — țărancă pe care o crescuse de la vîrsta de cinci ani — inima ei o lua iute:•

— Tot nimic, Floareo?

Apoi, fără să aștepte răspunsul:

— Pune curcanu la mijloc.

Și trecînd de la una la alta:

— Ticălosul de Tudorache!... S-o fi îmbătat, mai știți! O fi făcut vreo poznă?... Să bagi de seamă să nu cumva să dea ciorba în foc. Unde e urda? Azima să n-o arunci la cup-tor decît cînd s-o zări trăsura.

Floarea, fată de optsprezece ani, frumoasă ca o zîină, în zevelcă țărănească, dar cu cizmulite de brunel, umbra prin casă, ieșea, intra, aducea tăvi cu poame, farfurii cu mezeluri. Pe fața mesei, albă cu dungi de borangic, se grămădea toată îmbelșugarea casei: caimacul, laptele covăsit, laptele cu orez, cu zahăr și scortîșoară pisată pe deasupra; peștișorii mărunți ai Plăviței înfipti în frigărui de lemn, și fripți după ce fuseseră picați cu unt proaspăt; limbile de porc afumate; mușchii; și, la mijlocul mesei, după cum și poruncise cucoana Paraschiva, curcanul auriu, între mere domnești, între pergamute și prune călugărești, iar în două cutii deschise, curmale de tîrg. Tot cam la mijloc, patru mari clondire cu vin de Orodol și două butelii pecetluite, cu vin de Krasna.

Ospățul părea pregătit pentru douăzeci de inși și cucoana Paraschiva, cu toată grija ce o turbura, nu-și putea stă-

pini mulțumirea uitându-se la masă, peste care arunca o privire înfășurătoare.

— Paraschivo! Paraschivo! se auzi deodată din foișor.

Era glasul lui Stambulache care, în neastîmpărul său, se întorsese în ceardac și luase ochianul.

Nu mai încăpea îndoială: de data asta trebuia să fie Costică. Trăsura i se arătase, la început, ca un punct ce aluneca cu iuțeală în mijlocul unui nor de praf. Dar punctul se apropiase, se mărise, se făcuse trăsură cu patru cai la roată și cu doi înaintași, și ajunsese la priporul unde urma să se abată de pe drumul cel mare pe valea Plăviței în jos.

Nedomirirea, nici nu ținu de altfel mult... Trăsura trecuse în adevăr de pripor, și o cirmise drept spre sat, opintindu-se printre glonțane și făgașurile împietrite de soare, către podul de birne al Plăviței.

Stambulache cobori scara cîte două-două trepte, iar bătrîna, rămasă în foișor, apucă și ea ochianul și, nemaiputîndu-se îndoii, își filfiu batista ca și cum Costică ar fi putut s-o vadă.

Din prunărie flăcăii, care își desumețeau mincile, pătrundeau în curte cîte trei și cîte patru, și urmați de fete — fiindcă isprăvnicelul oprise culesul din porunca pitarului — se înșirau de-a lungul jicnițelor de scinduri, ori se așezau pe sub pătule. Vorbele, glumele, mișcarea umpleau curtea.

Dar butia fusese desfundată de argați, și toți se trăgeau într-acolo și se uitau cu jînd la ea.

Dar unii, zărind doi lăutari ieșiți ca din pămînt — cinghinele care, în anterie zdrențăroase, zdrăngăneau coardele de la cobză și scîrțiau o vioară — își dau cu cotul — strigau: „să trăiască cuconul Stambulache!”

Cînd trăsura sosi la poartă, soarele sfințea pe după dealuri, oalele cu vin trecuseră din mină în mină, firele din sprîncenele pitarului se zbîrliseră și se dezbrălară de bucurie. Floarea aruncase azima la cuptor, cucoană Paraschiva

se hotărîse să-și întîmpine băiatul la „Crucile din vale“, și lăutarul cu vioara, după poruncile chefuite ale pitarului:

Trage Cioară

Din vioară

Să s-audă de la moară...

cînta de rupea pămîntul; cobzarul îi ținea isonul, fetele bătu-seră curtea sub un început de horă.

Costică, tînăr de douăzeci și doi de ani, cu flăcări răscolitoare în ochi, înalt și subțire ca o mlădiță, fire nervoasă dar puternică, sări jos, în mijlocul strigătelor de bună venire. El își ascunse capul pe sînul mamei sale, care nici nu ajunsese în poartă, îi sărută mîinile, trecu la tatăl său, de al cărui git se aruncă, mulțumi țăranilor, roșindu-se de cîte ori o fată îi ducea mina la gură și la frunte, și ca să scape din încurcătură, întreba de masă.

Mama sa se repezea atunci pe scară, Stambulache, Costică și preotul satului o urmau.

Pirvu le ieșea în capul scării cu un clondir de țuică pe o tavă cu piine și cu sare. Singură Floarea nu se arăta, își făcea de lucru, își băga capul prin dulapuri.

Bătrîna, prea uimită ca să-și dea seama despre ce se petrecea, schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc și rozmarin, cu ochiul-boului și cu alte flori de țară, ștergea ochii lăcrămați, tușea, își sufla nasul cu zgomot.

— Ministru! să te văd ministru! se auzea glasul lui Stambulache în foișor, și pitarul mai da o țuică peste cap... Sfinția-sa își neteza barba, bea cu smerenie, își lingea buzele, mai bea cîte nițel, se oprea, părea muncit de gîndul să rostească un logos.

Dar Pirvu, care lăsase tava cu rachiu pe un scaun de paie, se urcă pe scară cu ciorba, un castron alb cu marginile albastre.

Floarea, cînd Costică intră în casă, vru să-i sărute mîna.

— Ce? Glumea? Apoi s-ar fi putut una ca asta? Nu copilariseră ei împreună? N-alergaseră după cuiburi? Nu se daseră de-a dura pe coastă printre burvieni și mărăcini, și

mai aveau ei astimpăr, cit e vara ziua de mare, aci cătărindu-se prin duzi și nuci, aci mîncînd dude și porumbe de se întorceau cu mîinile și buzele vinete? Dar moriștele ce le făceau pe nisip, aducînd la ele cite un fir de apă pe care îl furau izvoarelor din apropiere? Dar jocul lor pe după ciuturile cu coperișul înflorit de leuștean și de păpădie, ori înecat de pălămidă și de urzici? Apoi, socul cel mare din care tăiau creci și făceau pușcoace? Ce? Astea nu fuseseră? Și crede dumneaei că copilăria se uită așa de ușor, și că, dacă el a fost la București, nu s-a mai gîndit la nimeni?... Ei! Aș!... Ce sunt atunci trandafirii de mătase rourați cu sticlă pisată, cum poartă numai cucoanele de la Rîmnice și de la Craiova, și pe care i-a luat așume pentru dînsa de la cel mai de seamă marchitan din București? O să-i vadă, mă rog, cînd și-o deschide lada și și-o descărca lucrurile, dar, pînă atunci, să facă bine să stea jos.

Iar sărind de pe scaun, Costică o apucă de amîndouă mîinile și o așeză cu sila la masă, spre marele haz pe care îl făceau pitarul și popa Smărandache, și chiar cucoana Paraschiva.

După cum se întîmplă totdeauna în asemenea împrejurări, și la mese de așa fel, ciorba de potroace fu lipăită în zgomotul buzelor și lingurilor, iar pe barba și pe mustățile preotului, zeama galbenă se agăța cu stropi mari, ce, cînd nu recădeau în taler, se pierdeau în păduratele adîncimi.

Cînd veni rîndul mezelurilor, cînd se umplură și se goliră paharele de mai multe ori, cînd se aduse claponul cu hrean, și, mai cu seamă, cînd pitarul Stambulache despică curcanul cu gușă grasă și carne rumenă, vorbele ce, la început, se trău, pe deasupra mesei, zburară și se încrucișară, se topiră una în alta, nelăsînd să se audă decît crîmpeie din cele care se spuneau. Vinul de Orodul dezlegase toate limbile. „Ministrul să te vad ministrul“, nu contenea să se audă de cite ori bătrînul își ridica paharul. În vremea asta, Costică vorbea despre București, Floarea despre zăvoiul de la

moară, bătrîna despre căimăcămia lui Iancu Bibescu, popa despre pațrafirul ce i se rupsesese...

— Bucureștii! Ce oraș, ce lume! Dar și cîtă ticăloșie.

— Da, în vremea mea boierii...

— Și toată lumea, cucoană Paraschivo, toată lumea era credincioasă.

— Mai ții minte, domnule Costică, cum era să ne înecăm în Plăvița! Ne duseserăm la moară...

Stambulache însă ridică paharul:

— Ministrul! Să te văd ministrul! striga el cu glasul păiejenat, cu capul dat pe spate.

Cînd se sfîrși masa și cînd ieșiră cu toți în foisor, înnoptase. Dar isprăvnicelul îngrijise de un foc ce ardea cu vîlvătăi și ce făcea ca întunecimea de prinprejur să pară mai deasă, iar dinspre el urca un puternic miros de porumb copt, pe care țărani și-l prăjiseră în spuza lui...

Hora luase la mijloc focul și chipurile aprinse răsăreau din întunerec. Voinicii care o învărteau, și despre care avea să se ducă pomina, izbucneau în lumină alături cu fete în cămăși cu alțițe, ori piereau înghițiți de noapte, după cum se ducea jocul ce se stringea sau se lărgea, se încetinea sau se iuțea, da pe brînci, zguduia bătătura și casa — cutremura dealul. Băieții cei de tot tineri, cu dimie strîmtă și găitănă pe picioare, cu scurte mintene în umeri sau numai în cămăși, cu căciulele pe ceafă — unii cu pălării de pîslă neagră înconjurate de flori — ridicau nori de praf cu săriturile lor, zbuciumau noaptea cu chiote, și intrau și ieșeau din întunerec ca niște năluci. Bine legați — voinici și frumoși — cu buzele abia înseilate de mustați, sau spelbi — oacheși sau roșcați — cu ochii negri sau cu ochii albaștri — nu era unul să nu fure cîte-o inimă, și să nu se desprindă din horă cu cîte-o fată...

Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, și tot ce vedea îl fermeca... Bucureștii i se înfățișau deodată urțiți; cartea pe care o învățase, o curată deșertăciune; diploma lui de avocat, o nerozie. Viața liniștită, fericirea, erau aici, între dea-

lurile unde se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbuleștilor. Șesul Plăviței, dealurile de dincolo de el; pădurile și satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult decât le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoșesc înecată în întunec, îi năvăleau din priviri în minte, din minte în inimă.

Urarea, strigătul de: „Ministrul să te vad ministrul“ i se părea acum o glumă.

În tihna cîmpului, în munca pămîntului, în a fi ce a fost tatăl tău și tatăl lui, iată — poate — iată, desigur, adevărata fericire — singura.

Și dîndu-se jos din pridvor, el intră în horă, — cam nedibaci la început — dar, în curînd, dînd și el pe brînci, sărînd și el cît zece, chiuînd și el, și uitîndu-și de diplomă, ca și cum n-ar fi fost, de codicele civil și de cel penal, de trebile politice și administrative — de drepturile și datoriile cetățenești...

Lăutării se duceau cînd spre o margine a horei cînd spre cealaltă și urmau — cu flacări roșii pe obraz — să-și zdrăngească unul cobza, celălalt vioara.

Niță al dascălului, cu boneta de cazarmă pe ceafă, cu cizme împintenate, în pantalonii ce-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cît zece:

— Uite-așa!

— Și-așa!

— Și-încă-așa!

Trana o Stanchei, pe care picioarele n-o mai duseseră, se desprinsese din joc, și din umbra în care își ascundea vîntăile și buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Niță. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima și mintea cu jeraticul din ai lui, cu părul lui scurt de scăpăra scînteieri roșiatice...

Hora, ce ajunsese un vârtej, i-l răpea pe fiecare clipă, și i-l readucea cu aceeași iuțeală. Împreună cu fete și cu băieți, el, cînd încăpea în cîte o aripă de lumină a focului, da pe brînci,

sărea cît zece, și trecea pe dinaintea ei, chiotind și cutremurind dealul.

— Tot-așa!

— Și-așa!

— Și-ncă-așa!

— Heil! Heil!

Și virtejul, ce părea că se domolește, după ce azvirlea afară pe mulți, se făcea iar nebunie!

— Heil! Heil!

— Uite-așa!

— Tot-așa!

— Și-ncă-așa!

— Heil! Heil!

Niță, care la rindul lui ieșise din horă, dete de Trana rezemată de colțul unui pătul.

Cu buzele întredeschise peste un fir de pai, pe care îl strîngea între dinți, el se folosea de umbra în care focul lăsa acea parte a curței ca să-i petreacă un braț pe după grumaji...

Dar ea se lupta, nu mai vrea, și fiindcă Niță tot n-o lăsa și o imbrîncea mereu mai spre întunec, ea-l ruga... „Niță, Niță!“ — „Niță! Niță!“ și, rugîndu-l, se părăsea în voia lui care, deși pe un alt drum, o ducea tot spre prunăria înecată de întunec, tot spre ulmul cu puiul de mierlă, pe cînd, din chiotele ce-i ajungeau, urmau să se desprindă, aci mai tare, aci aproape stinse, vorbele gîfiietoare sau șuierate:

— Uite-așa!

— Și-așa!

— Și-ncă-așa!

— Heil! Heil!

Iar cînd se ridică luna, din hora ce se spărsese nu mai rămăsese decît focul ce se stîngea... Foișorul era pustiu, o liniște se lăsase asupra casei, iar răcăneii, și cite-o hanță de cline, luau în stăpînire noaptea ce se făcea înaltă...

SOARE ȘI GRIU

Șoseaua, panglică prăfuită, înainta prin albăstrimea zilei peste care soarele își cernea strălucirea. În urmă, verdeața unei păduri încingea cimpul cu un brîu ce, prelungindu-se spre dreapta și spre stînga, se ștergea neîncetat mai mult și sfîrșea prin a se topi de-o parte și de alta în zarea depărtărilor.

Încolo, spre București, șesul se desfășura — aproape fără cute — o stepă veselă ce se împreuna la orizont cu cerul: vechea și scumpa noastră Românie, peste care griul își trece vara uriașul talaz de aur.

Dar marea de spice galbene era mincată, pe locuri, de mici cimpuri intrate în stăpînirea florilor de cicoare albastre, în a garofițelor pembê și în a mușătelului galben și alb.

Trăsura cu patru cai se oprise în dreptul unei șiri de griu de curînd secerat și, pe cînd vizitiul se opintea să-i ridice osia de la o roată ruptă pe un par găsit la marginea ariei, stăpînii spre a se adăposti de arșiță, se apropiaseră de șiră și, aprinzîndu-și țigările, intrau în umbra ei. Coprinși de lenea zilei, ei se lungeau, la urmă, pe paieile ariei, schimbau cite-o vorbă-două, și înfășurîndu-se în fumul tutunului se lăsau unei jumătăți de somn, cu privirile pierdute în adîncimea văzduhului.

Dar din preajma lor, ce pînă aci părăsese pustie, o ceată de băiețandri ieși la iveală cît ai clipi din ochi, și se făcu roată împrejurul lor.

Erau copii de toată mîna, cu păr negru și cu păr bălan, cu ochi de jar-și cu ochi de cicoare — unii mai îndrăzneți, alții mai sfioși — care cu căciuli pe ceafă ori pe sprîncene, care cu pălării de pîslă, înghirlandate cu flori de măceși.

Copii ai cîmpului, piepturile li se arătau pirlite de sub cămășile desfăcute; pulpele și picioarele le aveau goale. Apropiati cu totul de fire, ei duceau mintea spre timpurile dintîi ale Lațului, ale samniților și sabinilor. Dar vreo doi,

pistruiați, și cu un tort de aur roșu încureat pe cap, păreau copii ale acelor triburi de iranieni care se credeau de-a dreptul coborâte din soare, și care-și făcuseră din Helios singurul Dumnezeu.

Drăgăstoși cum nu se poate mai mult, aceștia, cît și ceilalți, aduceau cu dînșii — inimi de aur prin grîul de aur — împăciuirea vieții cîmpenești, curățenia ei.

Veniți la seceriș cu ai lor, și întîrziîndu-se împrejurul șirei, zăriseră pe călători și, grămădindu-se împrejurul lor, se uitau acum lung la ei, de pe a căror frunte grijile păreau că se șterg.

Dar soarele coborîse. Băiețașii alergaseră cu urcioarele la un puț din apropiere, și veniseră cu apă de acolo. Dru-meșii băuseră, iar osia trăsorei fusese cu chiu cu vai proptită pe parul ce avea s-o sprijinească până la satul vecin.

Călătorii intrară înăuntru. Caii o urniră din loc. Ei o tirau cu greu, dar, în sfîrșit, o duceau. Micii țărani, precum și mai măriceii rămaseră în urmă și, în curînd, șira se depărta și ea.

Tîrîș-grăpiș, călătorii ajunseră în sat, se deteră jos și mînară peste noapte acolo.

Dar aurul ce se șterse de pe holdele de grîu, odată cu asfințirea soarelui, nu se șterse din amintirea lor...

Și unul din ei măcină din grîul prin care trecuseră, și îl amestecă cu soarele dusei zile, ca să facă și din unul și din altul o pline a neuitărei spre a se hrăni și alții cu ea...

PE DRUM DE POȘTĂ

Preascumpel, adoratel și eroicei mele
mame, astăzi decedată.

În careta înhamată cu doisprezece cai de poștă, pe care
ți mîna trei surugîl, pe capră cu un soldat, se afla o doamnă,

a cărei frumusețe era încă strălucitoare. Lingă ea, un băiețandru, între treisprezece și paisprezece ani. Dar el părea a fi, după înfățișare, o fire bolnăvicioasă și care avea să șovăiască multă vreme între moarte și viață...

Mama lui, ea care îi purta o neîncetată grijă, se arăta însă, de rindul acesta, coprinsă de o altă turburare. Dinsă- venea de la un petec de hirtie cocoloșită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineața acelei zile, de o rudă a soțului ei, a cărui boală se îngreuiase.

Pleacă și nu mai aștepta — zisese din depărtare gândul și condeiul celui care chibzuise telegrama; *pleacă și nu mai aștepta* transmisese fulgerarea electrică ce zguduise sîrma între București și Craiova.

Puține la număr, dar coprinzătoare și grozave, aceste cuvinte, care învinețeau pe albeața hirtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederei soției-mame. Și tot citindu-le, gânduri negre îi întunecau ochii. Soțul ei, își zicea dinsă, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atîta grabă. Iar fiecîce cuvînt îi trîmbița în auz marșuri de înmormîntare. Uita că e cu copilul alături, și pe drum, și se credea în București, cu lume multă împrejur; își închipuia pînă și că vede ieșind din poarta Săririndarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, și ce avea să ducă pe soțul ei la locașul de pe urmă... Mii de soldați, cu puștile aplecate la pămînt îl urmau, iar pe lingă dîșii ofițerii mergeau cu săbiile trase. Muzicele regimentelor ce se scurgeau răsunau în fruntea, în mijlocul și în coada cortegiului, lungi șiruri de soldați, ar pe trotuare, prin balcoane și pe la ferestre, lume din lume. După dric, trăsura domnească, decorațiuni pe sute de piepturi, — miniștrii, ambasadorii, înalții demnitari ai statului... — Dar... Ce?... Să fie cu puțință? Soțul ei, omul cu care a trăit ea douăzeci și unu de ani, cu care a împărțit bune și rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, și în toată strălucirea falei lui militărești, nu mai tîrziu decît deunăzi — abia o lună de atunci — și

acum — dintr-o dată totul să fie sfârșit? Dar dacă ar fi așa, atunci ea n-are să-l revadă decît neînsuflețit — omorît? — căci nu încăpea îndoială, un om ca dînsul, care ar fi fugit cu șapte în piept, nu se surpă ușor — dintr-o dată și ca oricare... Nici vorbă, prin urmare, că li vor fi mîncat capul — dușmanii! — avea atîția! — și nici vorbă că-l va regăsi cu pete vinete și roșii pe obraz, cu părul capului și mustăților căzut — urme ale otrăvei ce-i va fi fost dată — căci: da — și nici nu putea să fie altfel — aceasta era singura și adevărata boală pe care ea o bănuise de cum primise știrea...

Aceste gînduri porneau altele... Viața ei toată se înălța din adîncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfîrșitul lui septembrie. Și icoanele ce-o năluceau atunci era copilăria ei de fată singură la părinți bogați, visurile trandafirii și albastre cărora le dedese aripi, umplîndu-și cu ele viitorul. I se arăta, în sfîrșit, și alesul, — tînarul smuls din lună și din stele și care avea să-i fie tovarăș vieței sau, mai pe omeneste vorbind, frumosul praporgic cu epolete de aur — fecicrul de împărat din basm cu care se și cununa, puțin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpușă — atît de mică era la paisprezece ani — mira, în ziua nunței, pe toți. Dar ce mira și mai mult, era faptul că farmecul ce pusese stăpînire asupra ei nu ținu o zi, nici două, ci un șir întreg de zile, aproape un an — cînd — după cum trec toate — se risipi și trecu și el. Cu toate aceste, copila nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că și el — deși nu scăpa un prilej s-o înșele — așa îi era firea — n-o iubea cu adevărat decît pe dînsa... Și părți din cariera lui i se redeșteptau în minte. Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem al armatei — spre care înaintase prin învătătură și sirguintă neîncetată; strămutările militarești dintr-un colț al țării la celălalt; prea marea lui asprime, la cazarmă și în front; răzvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocnele-Mari; ea azvirlindu-se despletită, între cei

care îl înconjuraseră, coperindu-l cu corpul și ocrotindu-l cu inima, soție care strigă soldaților turbați: „trageți!“ și dinaintea căreia puștile scapă din mâini și genuchii se pleacă; izbînda lui — mai tirziu — de-a întocmi o armată, scoțînd ca din pămînt regiment după regiment, instruind-o, traducînd din rusește și din franțuzește regulamente; înființînd *batalionul model*, ce avea să fie o pepinieră, stîrnind admirațiunea generalilor austriaci și ruși; Coronni, Halcinski și alții, iar acum, sub domnia cea nouă, o altă izbîndă a lui: puțința ce avusese să adune, în tabăra de la Urceni, 50.000 de soldați din toate armele, bine instruiți, și bine echipați.

Cunoscător a douăsprezece limbi, suflet de militar prin moștenire, căci cohora din vechea casă domnitoare a Lituaniei — tatăl acestui om întemeiasă în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rîndul său, el, și numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru înția muzică militară română, și o înființase; iar, nerezemîndu-se decît tot pe dînsul, înfăptuise o Școală militară, o Casă de dotațiune a oastei, un mare ștab domnesc...

Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — pe care îl crezuse nepieritor — nu om, ci zeu nesupus legilor celorlalte fapte pămîntești și pentru care fusese steaua cea luminoasă... — De acest om să se despartă însă ea, și să se despartă astfel?... Ce? S-ar putea?

Înserarea ce se lăsa peste cîmp îi pătrundea în inimă. Lacrimile o podideau, cădeau cu picături largi pe hîrtia telegramei pe care o pusese pe genuchi... Dar careta bătea, în vremea aceasta, cîmpiile, ca un vîrtej... fugea, alerga, zbura pe drumuri aproape neumblate; se strecura printre hîpuri, printre răsturnisuri; trecea pîrîurile și riurile; cobora văile și urca dealurile; din aceeași fugă, din același zbor. Soldatul de pe capră moțăia, se apleca în dreapta, în stînga, visa cu mîna pe pușcă, la Tița, țigăncușa boierească în a cărei dragoste răzbiase numai în ajun. Desculți, și călări pe deșelate, drăcoșii de surugii — niște băiețași — cu izmenele

de plnză sumese mai sus de genuchi, cu piepturile goale ce le ieșeau din cămășile desfăcute, băgau roibii și murgii în năbădăi. Ei hăiau, mînau, injurau de ceara mă-sei, izbeau caii cu călciile, fi băteau cu pulpele arămii, ori îi plesneau cu sfircul bicelor. Bietele dobitoace, înhămate cu șleauri și cu frînghii, își bălăngăneau vijelios clopotele, și fugeau cît puteau, fugeau de mînceau pămîntul.

Cu cît se innopta însă, vîrtejul, în loc să se domolească, se ducea mai iute. Se ajungea la jumătățile de poștă pe nerăsuflăte, și alți cai erau aruncați la oiște. Aceștia — din poruncă trimisă de la București la toate căpităniile de poștă — prin ștafetă anume dusă de un olac — așteptau cu hamurile pe ei.

Alți surugii, tot atît de copilandrii dar tot atît de îndemnateci, cu cai proaspeți între picioare, spărgeau întunerecul cu hăirile lor din ce în ce mai sălbatic și se prăvăleau peste cîmpii ca o vijelie! Roțile sfîrșiau cu o așa repeziciune, încît — dacă ar fi fost ziuă — nu li s-ar fi văzut spițele. Careta se apleca într-o parte și în alta; gema din încheieturi, părea corabia primejduită pe care fiecă val stă s-o înghită și ce se ridică deasupra fiecărui.

Înăuntru, copilul, văzînd că mama sa ațipește cu capul răzemat de căptușeala caretei, își lipea fruntea de geam. El se uita în întunericul înăbușitor, brăzdat lingă porțițe de fulgerele galbene și roșii ale felinarelor, și încerca să ghicească priveliștele. Unde era vale, credea că e deal, își închipuia că vede ape mari... Însă trăsura se apropia de locuri păduroase. Copacii — răzleți sau mai mulți la un loc — se iveau, cînd la un geam, cînd la celalt, luau înfățișări de oameni — de hoți ascunși în noapte și cu pușca la ochi.

Uneori șuierăturile surugiilor sau vorbele lor înginate de-a încălare, erau socotite de el ca semnaluri... Îngrozit, își zicea că n-are să mai scape din acea noapte, și se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lingă mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămîneau deschiși mari

asupra întunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vijlietoare, și fiori-fiori îl treceau prin inimă.

Careta, în vremea asta, urma drumul, și fiindcă era ajun de târg, șiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieșeau din noapte, și reintrau în întunec, ca niște umbre ale unei lanterne magice. Strigătele țăranilor ce le abăteau, scîrțitul roților, înjurăturile surugiilor, se îndesau. Dar odată cu teama de hoți ce pierrea, frica răsturnişurilor se ridica dintre dealuri, năpădea din prăpastia văilor.

Copilul deșteptase pe mama sa. Soldatul, care se detese jos de pe capră, și împiedicase roțile, umbla pe lingă portiță. Surugiii o luaseră la pas. Careta, în bălângănirile trăgănite ale clopotelor, cobora, acum, pe mamă și pe copil, cu doisprezece cai în șir, către adîncimi necunoscute, către funduri înecate de întunec...

Vărsatul zorilor apucă pe drumeți departe de Pitești cu două poște. Dar somnul ce doborîse pe băiat, rămăsese plin de aceeași beznă. Ea, de pe cîmp, îi pătrundea în ochi pe sub pleoape, și alerga după trăsura fulgerată de aceleași licăriri ale felinarelor cu lumină galbenă și roșie. Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul lui, în năluci negre, — în haiduci cu căciulele înfundate pe ochi, care se țineau după trăsură, și care se apropiiau uneori de portițele ei plină a le atinge geamurile. Alte dăți, aceiași copaci, coboriți și ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămîneau în urmă și iar o ajungeau, însă în loc ca să mai fie tot haiduci, erau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deșelate, goneau sub ei cai, se lungeau — se lungeau, creșteau-creșteau sau se poceau cum le venea mai cumplit. Vîntul le filfia mantalele și glugile; se schimbau în demoni; se înmulțeau cît coprîneau dealurile și văile; erau în fața, în urma, și împrejurul trăsurei. În visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cît și din apropiere, spăimîntătoare hotiri de risete și fioroase fișări. Dar ceva era și mai grozav: brațele și degetele dracilor se subțiau; mîinile li se agă-

tau de portită, una o deschidea; iar doi dintre demoni săreau înăuntru. Într-o clipă, unul își înfigea ghearele în gitlejul copilului, îi oprea strigătul, pe cînd altul i se așeza grecește pe piept, și rînjea, și sfîșindu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe sub coaste... O!... și ce căuta el, erau plămîinii, era inima...

Dar mama sa se deșteptase. Ea îi auzise răsuflarea scurtă și grea și lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineți răgușite de ceață îi răcori repede fruntea. Bătăile inimei i se liniștiră — visul se învălmășea, dracii șovăiau, și răsturnați, cădeau sub tăișul unei săbii de diamant... În același timp, o lumină venită fără să știe de unde îl îmbrățișa. Se simțea ridicat în sus — zbura, plutea — și, înfășurat de o nemărginită strălucire, o putere tainică îl fulgera și mai sus încă — dincolo de văzduhurile ciocîrliei — de unde, apoi, graiul lui, ce întrecea în dulceață cîntecul privighetoarei, se răzlețea peste țară, trecea granița, înfășura omenirea, era Dumnezeu făcut cuvînt...

Dînsul deschise ochii tocmai pe cînd trăsura se afla la jumătatea unui deal. Soarele izbutise să spargă ceața. Cerul, săgetat de razele lui, se albăstrea. În stînga drumului, copacii, a căror frunzătură era încă deasă, deși în parte roșcată, urcau spre șosea, din fundul unei văi.

În jos, la o adîncime de peste treizeci de metri, se desfășurau ogoare vălurate ca o mare, dintre cutele cărora răsăreau clopotnițe și coperișuri de biserici, aceste singure limanuri de scăpare în mijlocul furtunilor vieții.

Și caii urcau mereu... s-ar fi crezut, acum, că ei se duc drept în cer, atît de înalt era dealul și atît de departe culmea...

„Diseară, vrînd Dumnezeu, vom fi în București“, zicea mama. În urmă, scotea din bisacteaua de lemn de trandafir iconița Maicii Preceștii, pe care o purta totdeauna cu ea la drum, îi scutura cu batista coroana de raze dimprejurul frunței, îi săruta argintul poleit, și n-o punea la loc pînă ce nu-i descurca șirelele de mărgăritare ca boabele de meu și

salba de rubiele, cu care o împodobise în ziua măritişului. Inima i se reumplea astfel de nădejde: „Nu; era cu neputinţă ca lui să-i fie rău de tot. Dacă ar fi fost așa, ar fi vestit-o din vreme. Un om ca dînsul nu aşteaptă ultimul moment pentru ca să-şi ia adio de la tovarăşa vieţii şi de la copii. Ce? Craiova era la o mie de poşte?” Şi, pe lângă asta, putea ca să şi-l închipuiască altfel de cum îl cunoscuse — sănătos în orice clipă — depărtînd însuşi gîndul că un om ca el ar putea să se bolnăvească?... Şi-l vedea tot cum îl ştia: înconjurat de un stat-major strălucit, tobele bătînd, trîmbiţele răsunînd, soldaţii prezintînd armele. El, crunt şi aspru cu cei mari, ţinîndu-i fără grai sub priviri, tremurători ca vrăbiile în ghearele uliului, trecea pe dinaintea frontului. Prestigiul îl înfăşura: Respectul zbura înaintea lui. Se înbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nădejdea militărească a ţării...

Dacă — dacă însă va fi murit? Dacă i-l vor fi omorît?

Şi la această cugetare, un trecut de ieri, de alaltăieri îi năvălea în minte, împreună cu marşul militar comandat de el pentru a deda pe soldat cu oboseala, pe o simplă distanţă de şapte kilometri... Ura colonelilor pentru şeful lor se folosea însă de împrejurare: ei se făceau de tot blajini cu soldaţii care, simţîndu-i, se întîrziau prin porumbi, de unde, în urmă, erau ridicaţi cu ambulanţa sub cuvînt că au căzut... Organele de publicitate ale opoziţiunii semănînd, apoi umplînd cîmpurile, văile, dealurile şi coloanele lor cu morţi şi cu răniţi.

Iar pentru întîia dată îşi da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei şi a copiilor după moartea lui.

Duşmăanii neîmpăcate, ingrătitudini ascunse, aşteptau oare altceva decît momentul priincios? Şi ei i se va ierta oare frumuseţea, poziţiunea socială, epoca de stăpînire şi de biruinţi, dispreţurile ei pentru aristocraţia de naştere neînsoţită de cea sufletească, singele boieresc pămîntean ce-i curgea în vine, curăţit de scrofurile prejudecăţilor?...

Da: va rămânea cu oarecare avere — zestre părintească — va lupta cîtva și, oricum s-ar fi întîmplat, își va crește copiii... Însă după aceasta, întunec, noapte a viitorului nepătruns de ochi omenești. Cît despre sprijin domnesc, cu însemnări pe catastife, cum putea să prevadă ce avea să fie acest sprijin? Ce știa, ce simțea este că, odată cu moartea lui — dacă ea va rămânea în țară — va intra într-un necunoscut prăpăstios. Și pentru ca, împrejurările să n-o apuce fără veste, vindea din gînd case, moșii, tot. Pleca în Franța, se așeza acolo, cu copiii, nu se mai întorcea niciodată. Dar — izbuti-va să ducă viața înstrăinată de țară pe totdeauna? N-o lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut — sufletul — și nu simțise ea, de cîte ori trecuse granița, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — oriunde — că deși nu-i lipsea nimic — că deși o înconjurau curteniri și considerație — îi lipsea — ceva nedeslușit, dar ce înceta să-i mai lipsească de cum punea piciorul pe pămîntul românesc; de cum reauzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregii sale vieți?

Neapărat că așa era, și că, dacă aceasta se va întîmpla, avea să fie izbită de moarte chiar din acea clipă — însă putea ea să-și jertfească copiii nenorocirilor ce i-ar fi așteptat și să nu se jertfească mai curînd pe dînsa? Hotărit: odată ce el n-ar mai fi, nu i-ar rămânea decît să plece, să se statornicească în Franța, singura țară pe care o iubea — după a ei. Își va cumpăra, prin urmare, o fermă, în Normandia, pe care o și închipuia între meri, aproape de coastele mării, și nu departe de Etretat sau Dieppe; — se înduioșa la gîndul că îi va fi dat să trăiască în liniște, să crească găini și gîște — curcani; se vedea cu șorț albastru și cu bonetă albă pe cap — din cînd în cînd se ducea și la Paris — la Paris! dar numele acestui oraș îi schimba planul, îi aducea aminte că era datoare să se așeze acolo — ca să-și crească copiii — închiria un apartament pe *rue de Rennes*, băga pe cel mai mare în armata franceză; îl pune sub protecțiunea generalului marchiz de Galiffet, pe care îl cunoscuse — lăsa pe cel

mijlociu să-și urmeze chemarea — să scrie versuri, nuvele, piese de teatru, romane — să se facă ziarist — ce va vrea; iar pe cel mic, pe zăpîrstea, pe „Ba-be-bi-bo-bu“ al mamei — Al de el nu se despărtea, îl ținea lingă dînsa, și mai tîrziu — „văzînd și făcînd“.

Trăsura, ce se apropia de Pitești, găsisese un drum mai bun. Ea nu mai era zdruncinată de hopuri și de făgașuri. Dar copilului i se făcuse foame. Coșul cu ouă răscoapte, cu un curcan fript și cu brinzeturi era ridicat pe genuchi. Mămă-sa scotea și întindea un șervet alb ca laptele. Ouăle erau sparte și curățite de coji. Gușa și pieptul curcanului se făceau nevăzute. Vinul de Bordeaux scădea în sticlă.

Roșeți călduroase urcau pe amîndouă obrazurile și ochii bătuți de neodihnă se insufleteau, iar viitorul apărea mai puțin noros.

„Nu; nu se putea ca el să fi murit astfel!“ — și copilul, care începea să creadă și el că „nu se putea“, se adîncea în gînduri.

Fire ce cu greu ar fi rost deslușită, el, deși era încă mic prin ani, se dusesese prin cugetare și prin simțire departe. Binele și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma, nici tatăl lui, nici frații și nici camarazii de o vîrstă cu dînsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, și în ce tăvăliri de noroaie l-ar fi dus gîndul, dacă acestea l-ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiți de o ceață, așa că părea nepăsător pentru tot ce se petrecea împrejurii și că umbla dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simțea tot, se înduioșa de cea mai mică suferință, iubea cu patimă pe muma lui, deși ascundea cu îngrijire oricui simțirea și gîndul lui. Era slab, și cu toate aceste, miniile îi erau cumplite. Pe frațele său mai mare, care-l lovise într-o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cuțit, și acesta, din puțin scăpase ca să nu fie omorît. Era, în sfîrșit, de o mîndrie nesuferită, dar și de o bunătate ce nu cunoștea margini. Nu citise, la acea vîrstă, pe Lara, și s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simțirea lui era atît de ascuțită sau de bolnăvicioasă, încît, dacă mintea

nu i-ar fi fost puternică, această simțire l-ar fi dus la nebunie. Așa bunăoară, nimini nu știa pentru ce-și umplea el pozunarele cu pietre, cu hirtii, cu bucățele de lemn, cu toate nimicurile ce întilnea în drum, cînd, în această privință, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decît copilăros dar nespus de duios. Ce-și zicea cînd ridica toate acele fleacuri de jos, mișcat, uneori pînă la lacrimi, era că lucrurile acele n-au să mai fie întilnite sau văzute de dînsul niciodată...

Neîncetata curgere a vremii — ce nu se oprește o clipă și ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o — îi vorbea, spunîndu-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi nu e ca cea de mîine; că — om sau lucru — astăzi sunt dar mîine pot să nu mai fie, și că dacă cumva tot urmează să mai stăruiască, un mîine în care nu vor mai fi le va ajunge și pe ele.

Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimîie, lui, mai cu seamă, nu-i vorbise decît cu răsteală. Pe el, și pe frații săi, îi silea să vie în toate zilele să-i zică, la ore hotărîte: „*Bonjour pa-pa, bonsoir pa-pa!*“ La masă, le porunca să șadă pe scaune, drepți, să se uite în ochii lui, cînd le vorbea. Se speriau de cite ori se supăra pe bucătar. I se părea că aude încă trîntirile scaunelor și țândările farfuriilor ce se spărgeau.

Cu toate aceste, dînsul l-ar fi plîns mai mult ca oricare din frații săi, dacă în acele momente nu i s-ar fi petrecut în conștiință o luptă ciudată. Se simțea cuprins de beția goanei pe care o dau caii cari intraseră în șosea, și o nemărginită dorință de neatîrnare și de libertate pătrundea în el. Fiorii prematuri ai plăcerilor sexuale îi destindeau mușchii cu lungirea brațelor și a picioarelor și-l cutremurau. Ce era bun în el se zvîrcolea sub ce era rău. Pe tatăl său ar fi voit să-l plîngă cu hohot, pentru a-și dovedi lui că l-a iubit în adevăr.

Dar o laie de țigani, poposită la marginile orașului, încăleca șoseaua cu tăbăritrea ei. Dînsa, după ce se întocmise cu adunături din felurite părți ale țării, ce amestecaseră rudari, lăieți și netoți, își alesese, mai devreme, loc de ier-

natic acolo, și cîmpul se umpluse de coșare din nuiile împleteite și lipite cu pămînt galben. Porci, găini, leote de dănciuci în pielea goală; netoate care se certau pe grămezile de bălegar uscate ce adunaseră de cu vara; zgomotul cujnițelor; cositorirea tingirilor, năuntru cărora gașperite arzuie învîrteau otrepele ghemuite sub picioare; mărgelile albastre și roșii ce le tăcăneau la gîturi, zdrențele agățate pe mărăcini și pe crecile pomilor; grohăirile scroafelor, sisăirile gîștelor, hălălăirile guturale ale certurilor, apuceau careta în vîrtejul lor.

Caii își iuțeau mersul. Unii, speriați, azvîrleau cu picioarele. Ceilalți puneau capul în pămînt și fugeau cît puteau, ridicau nori de prăf.

Copilul, uitîndu-și posomorîrea, scotea capul pe geam și ridea de balaoanele ce ocărau cu măscări pe surugiii care le arseseră cu sfîrcul bicelor. De necaz, își ridicau fustele pe care, dîndu-și-le peste cap, își băteau dosurile la ei.

Dintre coșare se repezeau dănciucii cu părul ciuf. În pielea goală, mai mulți se țineau de caretă, alergînd după ea, iar cei mai sprinteni se dau tumba sau făceau roata pe lingă porțițele ei, doar de le-o pica vreun gologan în palmă.

Ca să facă hiaz, copilul se căuta prin pozunare și le arunca din plin. Dar crăitarii, oriunde ar fi căzut, și chiar dacă ar fi fost prinși de vreunul, dau naștere la încăierări.

Pe el se zvîrleau cîte șapte, și cîte zece, și toți se luau de păr, țipau, se ghionțuiau, se înhățau de mîini și de picioare — de gît — rostogolindu-se morman, unii peste alții, se călăreau, se dau cu capul de pămînt, iar zgîrlîndu-se și mușcîndu-se, se tăvăleau prin țărîna șoselei, pînă ce ajungeau de-a dura în șanțurile ei.

Roțile zguduiră, în sfîrșit, caldarîmul Piteștilor. Bicele, chiotele, scoteau în uși pe prăvăliașii din ulița cea mare. Trecătorii, văzînd trăsura, se opreau pe loc. Însă, cu cît se nainta spre bariera Bucureștilor, lumea în loc să scadă, se înmulțea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată.

S-ar fi crezut că e zgomotul unei mări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia și se desfășura în auzuri, pe anumite măsuri, dar neîncetat aceleași. După puțin, răsunară și niște sforări lungi ce ar fi putut să fie asemăunate cu uriașa mișcare a mai multor mii de foale ce se închid și se deschid cu regulă. Erau soldații: Armata!

Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trlmbiți, ea se apropia. Și: drum-drum-drum, dururum drum-drum! ea înainta. Capete de coloane, după capete de coloane, se apropiau de trăsură, treceau pe lângă dînsa. Soldații, cu pasurile măsurate după tobe, recucereau orașul, uliță cu uliță... Abia apucau să treacă unii, că alții le luau locul. Corniștii din fruntea companiilor își îmbucau instrumentele cu încrețiri de bărbii albastrite de perdaful bricelor. Steagurile se desfășurau deasupra luminiișului de spăngi, cu fliscuri și cu sunete de aripi. Ofițerii dintre plutoane, sau de pe marginile lor, se duceau, cu sabiile trase, și cu epolette de aur pe umeri, fiecare către soarta lui.. Cîte unul, care zărea ordonanța de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din careta ce se oprise și, recunoscînd chipul ostentat al doamnei dinăuntru, trecea salutînd militărește, fulgerat de coborîrile și ridicările oțelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, șoptit din ofițer în ofițer, ajungea însă pînă la șeful diviziunii, un colonel încă tînăr, care-și punea calul în galop...

— Adevărul, voiesc să știu adevărul...

Dar colonelul cu chipul ținut cu o largă curtenire în mîna dreaptă, cu cea stîngă pe frîne, se apleca înaintă, și cu vorbe meșteșugite îi domolea grija, prin geamul lăsat: nu știa nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în București decît o zi — timpul trebuincios pentru a-și odihni diviziunea ce reintra în circomscripția ei. Părea mirat că o întilnește. Dacă ar fi fost ceva grav, lucrul i-ar fi ajuns la cunoștință, la trecerea lui prin capitală. — Că era bolnav, nu încăpea îndoială... *însă... dar...*

Și: drum-drum-drum-dururum-drum-drum, vorbele lui păreau că se cojesc de poleială... *însă... dar... cu neputință...*

ar fi știut... răsunau calp, își pierdeau aproape cu totul căldura convingătoare...

Soldații de felurite arme se scurgeau ca apa. Uruirile tunurilor și ale ambulanțelor înăbușeau muzica disciplinată a pasurilor; ulița se libera; colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare, surugiii plesneau din bice — *ceara mă-sei și papucii maicei-precistei* — și roatele sfiriau din nou. *Balanga-langa-langa-langa*, Piteștii erau lăsați în urmă. Sălbăticia fugei reîncepea; de astă dată șoseaua era bună și n-avea să sfârșească decît în București, dealuri și văi nu mai erau. Dar...

„Adevărul — nu voia să știe decît adevărul“.

Ba-langa, ba-langa, balang... fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătate de poștă, pornea iar. Timplesle îi erau însă strînse ca de un cerc de fier. Capul i se golea de idei. Se uita împrejur fără să mai vadă — *langa-langa-langa: lung-lang-lang*, se lăsa și, cu capul în colțul caretei, adormea.

Copilul, sub aceeași nimicire, simțea că și lui i se piieje-nează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta nu mai punea de la o poștă la alta decît două ore. Se ajungea la Găiești cu zgomotul unei prăvăliri. Prunăriile din această localitate licăreau în pripă, cu vechile lor case boierești avînd pridvoare de zid pe stilpi, și se făceau nevăzute. Cîmpurile nesfirșite recoprindeau văzul, se prelungeau fără urcări și coborîri. Soarele, căzut spre apus, împrăstia pulberi de aur. Scaieții și mărăcinii erau cu totul poleiți. Goana punea pe obrazele surugiilor flacări. Zdrenturile cămășilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau zmei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roșcată. Altul era oacheșiu ca un țigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vremuri; cel de al treilea, bălan, și cu toate că era cel mai copil, mîna mai nebunește — *ceara mă-sei și Christosu lui tat-so...*

Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau în cap; osteneala îi trecea pe sub vederi șiruri-șiruri

de bobite albe și negre ce se mișcau după partea în care își ducea pleoapele.

Aceste bobite tot arătându-i-se și tot pierind — ce nu i se destăinuiau decît după oboseli mari — îl îndrumau către închipuiri ciudate... Da: pentru ce ochii n-ar ciștiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce le lipsesc în stările trupesti și sufletești obicinuite? Lumi ce nu sunt nici bănuite, de care mintea nici simțurile omenesti nu-și dau seama, nu s-ar putea oare să ne înconjoare, să fie lingă noi și noi să nu le știm? Și pentru ce nu s-ar afla fapte și lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederii și pipăitului omenesc? Știe cineva ceva? S-o spună. A învățat și el în școală — și va mai învăța — dar cunoaște-se-va vreodată ce e lumina? Negreșit, la carte se zice că ea e o mișcare; însă mișcare a ce? Și dacă e mișcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrînd s-o prinzi într-o odaie, ai închis obloanele? În sfîrșit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, și că se întoarce la el. Profesorii lui spuneau că e o născocire. Dar alți profesori, aceștia mai învățați și mai mari, scriau pe întrecute în cărțile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n-ar fi sufletul, n-ar fi nimic. Apoi, cu Dumnezeu, nu merge la fel? E și nu e. Uite popa, nu e popa. Cu stelele, însă, cum rămîne, ce sunt ele? Unii spun că vreo cîteva sunt pămînturi, iar că cele mai multe sunt sori. Și cu toate aceste, deși ele pot să fie și sori și pămînturi, ele sunt altceva: ființe ale nemărginirii care trăiesc, simt, cugetă, și se iubesc sau se urăsc — după cum se plac sau nu se plac.

Nici vorbă că ar rîde cine i-ar ști aceste gînduri — dar adevărul era tot cel care i se urca din suflet în mintea lui.

Și astfel, el umplea cerul cu fapte ce erau îngeri — oști întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau tot mai departe întunerecul, îl răsturnau, brazdă peste brazdă, spart.

Dar deasupra marginii depărtate a cîmpului, soarele era de-o șchioapă. Coborîse, și seara ajungea caii din urmă. Cu felinarele aprinse, careta trecea acum prin satul Mogo-

șoalei — sat întocmit aproape în întregime din țigani brîncovenști... Cîinii, firește, îi făceau alai. Dar la ieșirea din sat — departe și nu prea — începu să se mute pe cîmp, de colo-colo, ca o spuză de licurici....

Soldatul se aplecă spre geam, bătut într-însul:

— Bucureștii! c'coniță.

Înima mamei trăsărea, o lua iute de tot. Furtuna cailor sosea în dreptul Băneșei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întii. Lămpile de petrol de pe o parte și de pe alta a faimoasei plimbări roșeau pe rînd întunerecul. Copilul scotea capul și se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe după havuz, surugii opreau în scurt, jandarmi călări și mai multe trăsuri ocoleau careta:

— Nu, n-a murit, dar...

— Iute, atunci, iute!...

Și roțile duruiau pe Podul Mogoșoalei; ele scăpărau schinte din pietre. Geamurile zbirnăiau între pervazuri, se trecea dinaintea bisericii Sărindarului, cu porțile și toată împrejmuirea cernită, fără ca cei dinăuntru să se fi uitat în acea parte: surugii coteau pe o uliță, o luau pe alta, intrau pe o poartă, opreau la o scară, muma și copilul săreau jos:

— Cum îi e? Cum îi e?

Slugile tăceau, o femeie în negru se arăta în capul scării, se arunca de gîtul noii sosite:

— *Ah! ma tante, ma chère tante!*

MOARĂ PE DUNĂRE

În mijlocul apei albastre, ce curge cu solzi de aur și de smarald, cu pilpîri de soare pe fiecă val, în firul ei, și dincolo de Nicopol, un pod plutitor stă locului — cine poate să știe de cînd? — prins de fundul Dunărei cu cele două funii căror

li se detese drumu-năuntru avînd, la căpătîiele lor, grelele unelte de fier ce se infipseseră adînc în nesip.

Scîndurile din care e făcut podul nu se văd. Peste ele a fost cărat și risipit pămînt pe care soarele l-a bătătorit, scoțînd din el, în urma încropitelor ploii ale primăverii, ierburi și buruieni, flori, și chiar mărăcinișuri ce crescuseră nalte și stufoase, și ce-l făceau să pară, de departe, un ostrov de verdeață.

O magherniță de scînduri, ridicată la partea lui dinapoi, adăpostește pietrele morii, pe cînd roata ei de apă, așezată în chiar spatele podului, într-o schelă de lemn pironită de dînsul, e luată pe desubt de ducerea Dunărei în jos, învîrtindu-se și scîrțîind din adînc.

Turcii stăpînesc încă vrăjitul țarm. Dintre împădurirea cu pomi roditori a dealurilor, se deosibesc, desprinzîndu-se și crescînd spre cer, albe și subțiri minarete. Grădini, ca cele din *Halima*, se prăvălesc de pe coaste spre țarmi, și pomii lor vin să-și spele picioarele în Dunăre. Ici-colo răsar, dintre dese tufișuri ale frunzelor, case albe, coperite cu olane roșii, și chioșcuri de lemn, cu geamuri portocalii și albastre, roșii și verzi, galbene.

O, turcii! cum știau ei să prețuiască cele de Dumnezeu lăsate, și cum se foloseau de frumusețile lor ca să-și dezmierde traiul și să-i uite scîrba, suferințele, uriciunile și primejdiile! Și cum, pe tărîmurile pe care le-au coprins, știut-au ei să-și aleagă locurile satelor și orașelor ce au statornicit, cît și al caselor ce și-au clădit, și în care s-au așezat...

Bieții turcii pe atunci țarmul drept al Dunărei era tot în stăpînirea lor, și, prin urmare, plin de poezie, așa că, dintre orașele de pe acest țarm, Nicopolul era, între prăpăstioasele lui dealuri, deopotrivă de îmbietor ca Grenada, în care Alhambra privește, de pe minunata-i culme, Generaliful ce zîmbește pe a lui.

Roata de pe plutitorul pod al lui Ali urmează însă să macine apa în sec, căci morarul care s-a dus la tîrg din ajun — fiind tocmai ramadanul — a uitat s-o oprească.

O pisică galbenă ce-și rotunjea spatele în soare se scoală o clipă, își întinde labele, și, reșezindu-se jos aproape îndată, își închide ochii de jăratice verde și reîncepe să toarcă.

Dar o pânză de luntre albește sub stîncile Nicopolului. Pisica miorlăie fără veste, și, ca și cum ar fi simțit întoarcerea stăpînului, se află în picioare, ducîndu-se spre marginea podului, de care și-agață ghearele.

Luntrea, cu pînza îndreptată altfel, taie Dunărea pieziș, se apropie de roata morii, ocolește podul, și barba săină a lui Ali, cealmaua lui albă, sîngerată la mijloc de fundul roșu al fesului, se ivesc. Luntrea e încărcată cu saci de grîu. Puțin încă, și moara nu va mai măcina în sec.

Dar în opinteala cu descărcarea sacilor, unul din ei, mai greu, îl face să șovăiască. Luntrea, pe care el o legase cu frînghia de vechiul șteajăr al podului, îi fuge deodată de sub piciorul cu care rămăsese într-însa, iar doborît se prăvălește în Dunăre, se duce adînc, și pisica ce i-a văzut căderea se apleacă peste valurile ce s-au reînchis asupra lui.

Și apa curge la vale, nici mai domoală, nici mai grăbită, aceeași.

ÎN TRE COTEȚE

Casa lui Pandele Vergea nu era despărțită de inima orașului decît printr-un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliți ce se duceau tăcute spre adîncimea unei văi, în ale cărei funduri, case de mahala se respirau ici-colo. Ulița, ce-i trecea prin fața porții, cobora și dînsa, însă se ducea de-a berbeleaca în nămeții de verdeață prăfuiți ai Cîsmegiului.

Clădire veche, cu pridvor de scînduri pe stîlpi, cu coperiș de șindrili sub a cărei strașină se adăposteau sute de cuiburi de rîndunele, ea-și da ușile de perete înainte de a se crăpa de ziuă.

Curtea — cîmpie în mijlocul oraşului — începea atunci, ca la un semnal aşteptat, să cutcurezeze, măcănea, girăia, lua auzul, însufleţea, într-un cuvînt, împrejurimea, cu sute de glasuri. Pandele, sculat cu noaptea în cap, urma după puţin şi, de pe scaunul pe care se aţeza în pridvor, găurea negura, potopită încă asupra curţii cu ochiul roşu al Țigărei, sorbea cu privirile şi cu toată făptura lui liniştea ce-l ocolea, se îmbăia în întunecimea de pe pămînt şi în zarea nehotărîtă ce, revărsîndu-se, spălăcea un petec de cer.

Ca şi cum ar fi voit să grăbească sosirea zilei, cocoşii turceşti întovărăşeau ieşirea afară a lui Pandele cu bătăi din aripi. Răpciugoasele lor trimbiţări spărgeau aerul. Erau fanfare de biruitoare bucurie ce vesteau răsărirea pe curînd a soarelui, şi în care se amestecau cîrcîiri de găini gilcevitoare, cloncăniri de cloşti amortite de o prea lungă şedere pe ouă îndărătnice. Dar Vergea nu apuca să bea cafeaua, ce i se aducea de Marghioala, dădaca pe ale cărei mîini crescuse de se făcuse de 35 de ani, că petecul de cer abia înălbit se schimba în brazdă gălbuie, iar întinderea văzduhului dinspre părţile răsăritului se înseila cu trandafiriu şi se îmbrăca cu toate resfrîngerile zorilor.

Înecat încă de întuneric, oraşul îşi lăbărta sub deal deşirările lui de uliţi, urca spre înălţimile Pieţei Teatrului, se cocoţa pe Dealul-Spirei, pe urcuşurile Mitropoliei, şi curgea, de la apus la răsărit, cu aceeaşi năvală uriaşă. Casă cu casă, şi uliţă cu uliţă, Bucureştii păreau că se îmbrîncesc pentru a-şi face loc să intre mai iute în lumina zilei. Clădirile, cu unghiurile şterse, cu coperişurile vîlmăşite, luau înfăţişări ciudate şi se îndreptau spre depărtări ca nişte mari talaze de beznă. Teatrul, într-o parte, şi Spitalul Militar într-alta, pluteau deasupra lor ca nişte mari şi negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau şi, apropiînd nălucă de nălucă, le amestecau într-un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureştii mistuiţi din faţa pămîntului.

Dimineaţa lua însă în stăpînire marginea de capitală ce i se afla în drum, şi albicioasa ei pîclă, străpunsă pe locuri de

turnuri și clopotnițe, se împingea deasupra întunericului rărit. Desimea aburilor smulși pământului de apropierea ivirei soarelui se subția, lucrurile începeau să-și hotărască formele, și în cer pornea să curgă o Dunăre albă și nețărmută; tot ce fusese întunec se schimba în lumină; însuflețirea răsăritului se lăsa peste tot, tivea norii cu vișiniu, îi vărğa cu dungi roșii și, înflăcărînd adîncimile eclipticei soarelui, îi sufla cu aur.

Către fundurile curței, rămășița de spoegială înecăcioasă ce apăsa învelișurile unui lung șir de cotețe se zdruncina și, coborînd tot mai jos, se agăța de ghimpii scaieților sau se înghesuia de-a lungul gardului. Măturată, la urmă, de pe oriunde, ea era sorbită de proaspătul aer al dimineții, ce-și câștiga albastra limpezime. Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit se sîngerau. Cerul, într-acolo, lua foc; dintre nori, izbucneau viltori galbene și roșii. Cei a căror înfațișare se schimba de la o clipă la alta, se tîgheleau cu pembă. Dar cei care urcau către culmile cerului și se lăsau apoi în jos se subțiau pînă a nu mai fi decît niște ușoare rețele albe ce se încrețeau pe nemărginirile văzduhului.

În mijlocul cotețelor sale, semănate în curte cam la întimplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pandele se arăta spelb și slab, cu picioarele lungi, înalt și cocoșat, și cu gîtul împins înainte.

Întirziat în acea zi de somn, manifestările zgomotoase cu care păsărima sa domestică îl primi, înconjurîndu-l cu alaiul ei, umplură inima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simțise niciodată mai fericit... Puici albe, pestrițe, galbene, porumbate, îi dau ocoale. Găini moțate, între care cîteva negre ca pana corbului, dar cu creste roșii, cîrcliau împrejurul lui. Cocosii de rînd, și cocosii turcești, aceștia încălțați și golași; gîștele lătoase, cu ciocul ca fața morcovului, cu pene cîrliontate; curcile negre-verzi și curcile pîstruiate ori albe; curcanii cu răseli în gușe, minioși pe roșul ce da foc cerului; claponii păunați cu verde închis, cu auriu, cu fața schimbăcioasă a gușei de porumbiel; rațele de casă și rațele leșești — se nă-

pusteau de toate părțile, se înghesuiau. Sisirile și cutcurezările, măcăirile, cutcudăcirile găinilor, sculate de pe cuibare, turburată liniștea vecinătății. Vergea, înconjurat de curcani și de cocoși, general în mijlocul statului său major, sub înviorarea adierilor, simțea, cu o nespusă mulțumire, fericirea din viața lui.

Dar paserile nu-și domoleau glasurile. Între ele se iveau certuri și îmbrânceli ca să ajungă, care de care mai întâi, lângă Vergea. Asaltați de găini, de găște și de rațe, curcanii și cocoșii dau înapoi. Înlocuiți treptat, împrejurul stăpînului lor, de stratele mai de jos ale păsărimii, ei își înfioiau degeaba cozile... Luat la mijloc de năvala fără seamăn, și nemaiputînd s-o prididească, Padele se bălăbănea, printre găstela ce-l apucau de pantaloni sau printre puicela ce i se agățau de haine și cu care se pomenea, cînd în cîrcă și cînd pe umeri.

Însă, urmată de cloști cu pui abia ieșiți din ghioace, dichisită și cu bariș conabiu pe cap, Marghioala aducea păsărilor tainul obicinuit. Boabele portocalii ale porumbului și auriile grăunțe ale meiului îi umpleau șorțul. Azvîrlite din belșug, ele răpăiau și țîrăiau căzînd împrejur ca o ploaie cu soare.

Nins de fulgii ce i se așterneau pe haină, Padele dă însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul și meiul cu banița, ca să-și îndestuleze el, după cum se cuvenea, drăguțele lui de pasări. Vreo patru ferdele aduse astfel pe rînd, îngălbeniră sub boabe bătătura. Dar să te ții bătaie pe oare. Rățoielile curcanilor și sisirile găstelor nu mai încetau. Ca pasări mai mari ce erau, firește că lor mare le era și lăcomia și, în pofida îndestulării, ele se apropiu de merticul celorlalte. Ieșite din coteț, tocmai la o umbră, bibilicele umpleau zadarnic curtea cu strigătele lor de „păcat-păcat-păcat“... Ele nu mai găseau nimic. Puii, pipirii și golași, călcați în picioare, scăpau cum puteau. Cloncănirile deznădăjduite ale clostelor răsuna de luau auzul. Cocoșii se apucau, de cu dimineața, să încotopenească puicela prin bălării. Una, tînără de tot, luată la scriveli de cel mai crăidon, se codea. Înghătată cu toate aceste, asprimea actului vieții

o făcea să se zbată, ca și cum s-ar fi aflat în ghearele uliului.

Sus, de partea răsăritului, cerul nu mai era decît o baltă de aur. Îngălbenite, coperișurile de tinichea ale caselor își trimiteau, unele altora, licăriri vesele. Pulberi diamantate se prăfuiiau peste verdeața Cișmegiului și peste o parte a Bucureștilor. Crucile de pe biserici fulgerau. Geamurile de la sute de ferestre păreau plăci de topaz. Pe zidurile mai apropiate de curte și de casa lui Vergea, umbra tremurătoare a pomilor îndulcea albeața proaspătă a varului sau jigăreala zidurilor gălbuie. Din poartă, ulița înviată se da devală printre destrăbălările gardurilor ei. Spre dreapta, cele două-trei circiumi zidite în paiente și cam într-un peș, își dau o-bloanele de pereți.

Cu părul stuț și cu ochii păiejenati, băieții se întindeau în pragurile lor; reîncingîndu-și șorțurile verzi, ei clăteau, apoi, litrele coclite, gilghiau cîte o cinzeacă de rachiu, și se apucau de treabă, meremetisiți.

Dar un trăsnet de lumină izbi coperișul unei clopotnițe vecine. El o înfășură cu o încolăcire veselă și, alunecînd spre vale, aprinse geamurile ferestrelor și felinarelor mai depărtate cu o spuză de schinteieri.

În curte, pasările sfîrșiseră să-și mănînce merticurile. Parte din ele, grase, se tolăneau sub cei cîțiva duzi pe de lingă cotețe, pe cînd o altă parte, cea care n-apucase să se sature, tot dînd tîrcoale, urma să-și arate nemulțumirea. Curtea, ce e drept, nici nu le mai încăpea. Se simțeau într-însa la strîmtul lor, își ziceau că sunt acolo întemnițate. Adunate la un loc, într-un așa de mare număr și de atîtea neamuri felurite, cele mai ales dintre ele — protipendarii curcani, păunii și capitolinele giște, super-fainii claponi, cît și o mulțime de alți coconi și cocoane de viță bună, se revoltau, de altminteri pe drept, de umilirea în care îi azvîrlise Pandele, silindu-le să-și dea cotul cu moșici și moșice, cu găini de rînd și cocoși de sate, mitocani și mitocance sau nagode și pocituri care le făceau zile fripte și care se înmulțeau împrejurul lor, azi cu una, mâine cu zece.

Del del Să gindească ce-o pofti alde Vergea, dar lucrul n-are să mai meargă mult. Nu e vorbă: s-o fi așteptat dumnealui și la recunoștință pentru cele câteva boabe de porumb ce le azvirlea — însă ce să-i faci? slobod, voia la dumnealui... Și „gir“ și „clonc“, „cut-cut“ și „cîr-cîr“, așa cugetau, sau i se părea lui Vergea că cugetă înaltele straturi ale înaripatei sale domesticități. De întristat, el se întrista, dar totdeodată le da și dreptate. Cu toate acestea, întrucit era el de vină? Nu se rugase de Nichiforescu, prietenul și avocatul lui, încă de o săptămână, să-i mai găsească ceva bani? În sfârșit, ce este și mai mult, nu se hotărîse el să-și vîndă pînă și petecul de moșie ce-i mai rămăsese? Și, odată moșia vîndută, nu-și pusese în gînd să cumpere locul din vale al lui Năstăsache cîrciumarul — un ticălos ce se apucase de politică! și să-și lărgască cu el curtea? Ho! Ho!... ce sumă de cotețe mai avea să-și mai trintească! Și cit de în larg și de mulțumite îi vor fi păsăruicele — drăguțele lui de gîscuțe și drăguții lui de păunași! Ho!... Ho!... Dar cocoșei? Găinușele și puicuțele? Bibilicele și curcănașii? Toți și toate — că vezi! așa era el — la adică știa să facă jertfe, dar se păzea să se adune cu dezmeticii! Să ferească Dumnezeu de una ca asta! Auzi! oameni care-și toacă averea cu jocul de cărți, cu birjele, cu chefurile, cu năzdrăvăniile din fundul pasagiului de la Puțul-Spătarului? Nu zău, cuminte se născuse și cuminte avea să moară! în casa lui, și în patul lui, între giștele și puicele lui, ca un om cîstit, ca un om cumsecade, de ispravă toată viața, de ispravă pînă la sfîrșit.

Soarele, ce se tot urcase, domnea acum în creștetul cerului.

Musculițe, muiate în veselul aer al primăverii, dau ocol unui dud. Era o horă întinsă printre firele de beteală ale soarelui. Aripa străvezii și aurii se amestecau cu altele mai întunecoase. Căptușeala zburătoarelor împărțea licăriri. Ochi musculițelor, gămălii de ac tencuite cu cărămiziu, urmărindu-se, se infocau. Zbîrniirile și ziziirile aci se domoleau, aci se ascuțeau.

Vergea, care prinzise de amiazi, își isprăvise mămăliga și feluritele zarzavaturi cu care se hrănea și, încredințându-se că prietenul său Nichiforescu n-are să se ivească, se hotărîse să iasă de acasă, doar de-o da în tîrg de dinsul. Îi cam ghiorlăiau pîntecele, dar carne n-ar fi mîncat să-l tai. Cu ouă și cu lapte se hrănise cîtăva vreme, cînd — într-o zi — pricepuse că laptele e trebuincios vițeilor. Cît despre ouă — atîtea găini pierdute cîte ouă mîncate.

Vergea plecă de acasă îngrijit, aproape posomorît. Se îngroșase gluma! Nu cumva era să-și lase el pasările să-i moară de foame? Și cu pasuri largi scurtă drumul dintre schitul Măgureanului și Piața Teatrului. Din nenorocire, cu cît înainta, cu atît sporea și mulțimea. Fie că era duminică și zi de primăvară, fie că era altceva, chipuri ce se văd rar pe Podul Mogoșoaiei, mitocătime, femei, bărbați — țărani chiar — mișunau.

Cînd fu să apuce în Lipscani nu mai putu să înainteze. Pantaloni creți, cefi groase, brațe reteveiate îl împingeau înainte, îl dau înapoi, îl făcea să piseze apa pe loc. Apucat între piepturi, răsufierea i se scurta — gîfîia — își pierdea capul. Izbîit de vijelia populară, cu obrazul văpăiat de dogoreli, se lăsa în voia împrejurărilor și se ducea aci la dreapta, aci la stînga, fără să știe ce face.

Deodată, atît dintr-un capăt cît și din celălalt al uliței, se auziră strigătele de: „armata armata,“; — iar, jobenat cum se afla, Pande se pomeni c-o ia la fugă în mijlocul mulțimei ce se risipea sub săbiile jăndarmilor călări. Poporul suveran umplu pivnițele și podurile caselor, și Vergea se pomeni împreună cu alții, într-o curte, în care se piti după poartă și de unde nu ieși decît spre seară. Cînd se întoarse spre casă, îl pîndi piaza bună și-l făcu să dea cu ochii de Nichiforescu. Advocatul îi spuse că se pregătea tocmai să vie la el, așa că Vergea se hotărî să nu scape prilejul... E și drept că trei mii de galbeni pentru patru sute de pogoane în Ilfov nu i se părură lui Pande bani puțini și cînd, peste o săptămînă, se întoarse de la tribunal cu treaba ticluită gata și cu vînzarea

scrisă și răscrisă în peste opt condici, cind lefter și de cea de pe urmă moșioară părintească, dar cu trei mișoare de galbeni împărătești la tecșilă, își zăvorî ușa, își prinse în ace perdelele de cit de la ferestre și își numără zgriptorii kezaro-krăiești, bucuria lui nu mai avu margini. Hol Hol... va putea, în sfîrșit, să cumpere locul lui Năstăsache, să-și înmulțească cotețele după plac, să se tăvălească în puful fulgilor, să nu mai lase să se piardă ou neclocit și să nu-și mai prăpădească vremea cu alergări după bani.

Hol! Hol! Și nu va mai fi încotopenire de puică, scremăt de găină pe ouare, ieșire de pui din ghioacă, să scape nevăzute de el. Un singur lucru îl mihnea... Cocos, de ce nu-l făcuse Dumnezeu cocos? Că n-ar mai fi rămas puică nici găină necălcată.

Ba chiar, lărgindu-și cadrul teoriei, nu s-ar fi sfiit să meargă cit de departe... Găinele și puicele, în orice număr, nu l-ar fi indestulat; giștele, curcile, rațele, cițele, l-ar fi ispitit deopotrivă. Ar fi dat naștere la încrucișări de neamuri, la noi feluri de viețuitoare. Catirii — sînt ei altceva decît roadele imperecherilor năfîrîști dintre armăsari și măgărițe?

Hol Hol — Și Vergea își alegea, din gînd, ochi rotunji, rubine în cercuri de chihlibar galben, creastă singerie, coadă cu pene albe și roșii, se încălța cu fulgi cenușii, se pregătea să facă experiențe.

S-ar fi dat, mai cu seamă, pe lîngă curca moțată sau pe lîngă gisca lăptoasă, albă peste tot și cîrlionțată de țî-era dragă lumea... Dar, fiindcă le știa slăbuțe pe amîndouă, teama să nu le nemerească sterpe îl oprea. Vorba era să brodească cîteva, trei-patru, care să-i ouă; la urmă, iasă ce-o ieși. Cine știe? n-ar fi tocmai de mirare că zgriptorii de pe galbenii la care se uită acum să fi fost odinioară paseri adevărate, paseri care să fi trăit și să fi uimit lumea cu ciudățenia și frumusețea lor. Adică de ce nu? De ce acești zgriptori să fie ieșit numai din închipuire, să nu fi fost și ei odată din carne și din oase — ființe vii? Faptul că au două capete nu dovedește nimic.

Care lucru îi este neputincios lui Dumnezeu? Dacă n-a făcut și oameni cu două capete este că și cel pe care îl au le

atîrnă greu. Cît despre zişii zgriptori, dacă astăzi li s-a pierdut ruda, este, poate, că de sus ce vor fi zburat se vor fi rătăcit în cer şi vor fi rămas acolo. Tot aşa se mai ştia, în vechime, şi despre alte paseri, cărora li se ziceau fenixi. Penele lor străluceau ca feţele curcubeului, şi fenixii aveau vieţi de sute de ani, iar cînd li se apropia sfîrşitul ele se aruncau singure în flacărele vreunui altar, şi renăşteau mai frumoase din chiar cenuşa lor. Închipuri şi basme să fi fost oare şi vorbe ca acestea? Vergea îşi zicea că nu se poate, fiindcă mintea omului nu e în stare să nascocoască nimic în afară din ce a fost sau din ce are să fie. Deci, cam ce fel de minune prea afară din cale ar fi ca, într-o bună dimineaţă, să se ivească iar unul sau doi fenixi ori altfel-zis zgriptori — dintr-o crucire sau din alta?

Iar tot numărînd şi resfirîndu-şi galbenii — Vergea, apucat de noapte, nu mai ieşi din casă. Mai fericit ca de obicei, somnul îl fură repede. Însă, cu cît înainta în cealaltă lume — în ţara vişurilor — aiurările minţii îl făceau să i se pară că reîncepe viaţa; că este tot dinsul, deşi, dacă s-ar fi cercetat bine, nu s-ar mai fi aflat acelaşi. Simţea că i se întîmplă ceva nefiresc, pe care însă nu-l înţelegea. Tot ce ştia era că hainele i se subţiază pe corp, că i se zdrenţuiesc, că-l lasă în pielea goală, şi că un fel de picoteli încep să-l înţepe.

Ho! Ho! — pricepea, în sfîrşit, ce se petrece. Răbdă durerea, o binecuvîntă chiar. Erau fulgi, fulgi ce aveau moli-ciunea catifelei, fulgi galbeni şi cenuşii ce-i creşteau, ce se înmulţeau, ce-i acopereau picioarele, ce i se urcau pe piept, năvălindu-i spatele, braţele, gîtul şi sfîrşind prin a-i coprinde obrazul, prin a-l cucerii întreg.

O cugetare îl neliniştea, cu toate acestea, şi răsuflarea i se îngreuna. Se va face el găină sau cocoş, curcă sau curcan? erau întrebări la care nu putea să răspundă — cel puţin deocamdată.

Şi fulgii i se scuturau, erau înlocuiţi cu pene, dar cu pene strălucite: de aur, de argint, cu pene ce nu s-au mai văzut... Ochii i se rotunjeau... gura i se ascuţea, se schimba în cioc... pieptul şi spatele său luau alte forme: se pomenea că dă din

aripi, iar la urmă, tocmai cînd se deznădăjduia, sexul i se hotăra, și atribute cocoșești înlocuiau fără veste pe cele vechi.

Cocoș, se simțea cocoș din tălpi la creștet. Cocoș cu totul și cu totul de purpură și de aur, impintenat și încălțat, cu glas de trimbiță, ocolit de puici, de găini, de bibilice, de curci și de giște... Hol Hol!... și toate i se supuneau, îl chemau, se uitau la el galeș și cu jînd.

Suferința trupească pe care le-o pricinuia cu năprăsnicia lui, i-o răbdau. De la dînsul ar fi vrut să îndure de zece ori mai mult, s-ar fi supus să le sfișie, să le rupă, să le facă să-și dea suflarea sub dragostea lui. Hol Hol! — și el, luîndu-le la muștruluială, pe cite una, una, le coperea pe toate cu aripile și, de dragoste prea multă, le ciocănea în capete pînă le singera, le făcea să-și piardă moțurile, se repezea apoi printre curci și giște, siluia pe unele, ademenea pe altele cu șoșele cu momele, și, cînd le încolțea, vedeau pe dracul, nu scăpa cu una cu două.

Puternice bătăi în ușă, întovărășite de vorbele Marghioalei, sunete îngînatel — „Cu-coane! Cu-coanel ard chiliile bisericiei“, scăpară pe o puică albă de cocoșire. Tocmai o înhățase și o prididea după zile de tîrcoale... Vergea trebui să se deștepte. Dar, cînd se dezmetici, cînd se uită pe dînsul și văzu că nu e cocoș, cînd se încredință că Marghioala nu e puica cea albă, și cînd, luîndu-și scurteica în umeri ieși în pridvor, focul apucase să scufunde o parte din coperișul unui patru-later de case.

Ele, de mai mult de un veac, luaseră la mijloc biserica de pe dealul vecin și, acum, în loc s-o ocrotească, o înfășurau cu o pînză de flacări. Focul la început domol, se mulțumise, cităva vreme, să lingă lemnăria. Uneori el se ineca în fum și părea că se stinge. Așa, la sosirea pompierilor, s-ar fi crezut că au venit degeaba. Însă, deși Dimbovița curgea în vale, la o bătaie de pușcă, apa lipsea. Din susul și din josul uliței, sacalele se iveau goale.

Pompierii se puseră pe lucru. Ei spărseseră ușile, se repeziseră înăuntru și țîrăiseră, printre fum, puțina apă ce aveau

la îndemină. Tulumbuirea nu sluji la nimic. În curînd, aţîţate de vînt, flacările bătură din aripi. Untdelemnul, luminăria de ceară măriră nenorocirea. Gratiile tavanului, grin-zile, uşile, ferestrele ardeau. Duşumeaua se povîrni în piv-niţă. Coperişul, scrumit, jăruia. În urmă, într-o clipă, fu o surpare zgomotoasă, în mijlocul unui foc de artificii: stele albastre şi rachete stacojii ce se împrăştiau printre clipirile schinteiilor ce se încrucişau sub întunerec ca nişte gîndaci de aur.

Biserica — atunci cînd nu era înăbuşită de fum — ieşea la iveală, neatinsă, din mijlocul mişcătoarelor flacări. Crucea din virful triumghiului de zid sprijinit pe stilpii de lemn ai intrărei vilvora, ca şi cum ar fi fost impietrită cu nestemate de cite ori focul îşi mişca resfringerile asupra-i. O întreagă spuzeală de pietre scumpe riura în lungul şi în largul ei.

Copacii Cîşmegiului, cit şi casele de pe uliţele din vale, spărgeau întunerecul cu înfăţişarea lor, după cum bătea vin-tul. Pompierii, care se agăţaseră multă vreme de creştetul zidurilor şovăitoare, le părăsiseră, coborîndu-se în curte, şi înconjuraseră biserica acoperind-o cu neîncetatele improş-cări ale furtunelor. Apa începuse să sosească îmbelşugată şi liniştitoare. Strigătele sacagiilor, ale gardiştilor, poruncile date scurt, zgomotul mulţimei, al unor noi surpări ale coperi-surilor, răsunau de la un mal al dealului la altul. Crezînd că se luminează de ziuă, găinăria lui Vergea se deşteptase; co-coşii băteau din aripi, găinile picotau sau se piguleau, iar — care gîrîind, care cutcurezînd — închideau şi deschideau ochii.

Jos, în uliţă, capete se întorceau de acea parte. Dintre mul-ţime, unii îşi aduceau aminte de traiul de la ţară, de copilăria lor, de frumoasele idile cîmpeneşti ce rămîn neşterse din minte chiar după ani de orăşenire, chiar după ce s-au îndurat grozavele necazuri ale vieţii.

Biruit, focul murea între păreţii scrumiţi ai chiliilor. Pom-pierii îşi încheiaseră lupta şi cei mai mulţi se azvîrleau din-tr-un salt pe furgoane.

Locașul sfânt rămânea, astfel, în urma lor, însă fiecare ducea în amintirea lui, ochii de jeratic scripitori ai ocolitoru-lui șir de ferestre.

Ulița se liniștea repede, ajungea iar pustie. Marghioala, care mulțumea lui Dumnezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărî să mai tragă un pui de somn, pasărilor ce recădeau în întunecul nopții își urmau piroteala. Pentru a-și ține de urît, gardiștii reîncepeau să fluiera. Cîțiva derbedei, care de curînd părăsiseră școala și găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremii, crezîndu-se că sunt primejdii pentru guvern, își inchipuiau că sunt urmăriți de poliție și dați în primire de fluierile gardiștilor.

Vergea se întorsese și el în odaia lui, dar nu mai putuse să închidă ochii. Visurile ce-l turburaseră, bucuria că detese de bani, se împreunau să-l arunce într-o neliniște bolnă-vicioasă.

Fără îndoială, nu întîia oară se lăsase el să fie tîrit către o țintă mare. De copil iubise natura în toate manifestările ei vii, și această dragoste el o tradusese în fapt încă de la vîrsta de doisprezece ani. Dar pe atunci părinții lui trăiau. Tatăl său băgase degeaba de seamă că fiului îi lipsește o doagă. Un dascălici izbutise să-l scoată din minți și să-l facă să creadă că băiatul dă, dimpotrivă, semn că are să ajungă un om cu totul osebit, care să facă cinste neamului său și țării. Bietul om îl lăsă, prin urmare, stăpîn peste o odaie, spre a se îndeletnici acolo cu așa-numitele lui „cercetări asupra naturii“. Fără să se turbure cît de cît de neajunsuri, Nicu călcă întîia oară pe calea cunoștințelor înalte, prin creșterea și înmulțirea furnicilor. Doi ani de-a rîndul, odaia lui nu mai fu decît un furnicar. Harnicile viețuitoare, negre și castanii, roșcate, și uneori cu aripi, nu mai încăpeau înăuntru și se răsplineau prin curte. Grădina se umplu iute cu ele. Mușuroaie se ridicau pe unde nu gîndea: în răzoarele cu zambile, lingă puț, în pragul ușei. Odăile încăpură de asemenea în stăpînirea lor și zadarnic se turna pe dușumele gaz și apă fiartă.

Bătrînul Vergea, care nu ştia de unde i-a căzut această năpastă pe cap, cînd află adevărul, căzu jos de supărare şi, izbit de dambla, îşi dete în curînd duhul.

După moartea tatălui său, căit, Padele jertfi furnicele memoriei lui şi se apucă să le stirpească. În aceeaşi vreme însă încăleacă pe un nou Ducipal: se apucă să crească gîndaci de mătase, şi paturi de scînduri, puse unul peste altul, umplură pînă sus cite cinci odăile. Nestîrpite însă bine, furnicele se întoarseră, şi viermuşii mureau pe capete. Puţini izbuciră să se urce pe tufe şi să se închidă în gogoşi. La douăzeci şi doi de ani, cînd muma sa îl lăsa la rîndul ei singur, Padele îşi încheiasă o mare parte din cercetările lui. Trecuse la broaşte, la şopîrle, la peşti, şi încă de pe atunci se pregătea să vîndă una din cele trei moşii părinteşti.

Fără să vrea şi neputînd să doarmă, el reurcă în aceea noapte întregul şir al zilelor vieţii lui.

Această viaţă şi-o retrăi ceas cu ceas, şi citeodată îşi mărturisea aproape că nu fusese un om în toată firea. Cu cartea cită învăţase, n-ar fi putut în adevăr să însemne şi el ceva în lume, să-şi facă un rost ca oricare? Flecărescu, dezmeticul din gimnaz, odinioară într-o clasă cu dînsul — nota trei în tot cursul anului, iar la examen cea trecătoare de milă — n-ajunsese deputat? Se mai vorbea prin gazete de altcineva decît de el? Nu se spunea chiar că era să fie chemat la minister?

Deputat?... Ministru?... Să se ţină de mofturi? Astăzi cu unii, mîine cu alţii — poimîine împotriva şi a unora şi a altora — şi apoi iar cu cei cu care îi va veni mai bine, ba cu Vodă, ba contra lui Vodă — nu zău, să-i fie de bine lui Flecărescu, dar lui, unuia, de-alde astea nu i-ar fi plăcut. Toate bune — dar să se însoare cine l-ar fi oprit? Şi-ar fi ales şi el o nevestică — ştiil numai bună — şi, drept vorbind, pentru ce n-ar fi ajuns şi el om cu greutate şi „tată de familie“. Căci, oricum, n-ar fi fost mai bine să prăsească copii decît găini? Şi cum i-ar fi iubit, mititeii de ei! N-ar fi fost jucărie pe care să nu le-o cumpere, prăjitură pe care

să nu le-o aducă, catifea cu care să nu-i îmbrace. Dar el nu s-ar fi mulțumit cu unul, cu doi... i-ar fi trebuit șase, zece, doisprezece, un batalion — curtea i s-ar fi bătătorit de dinșii ca în palmă, s-ar fi jucat „de-a mama gaia“, „de-a ascunselea“.

Cîteodată, vara, le-ar fi făcut zmeie. Ei l-ar fi înconjurat: „tată, tată“ — i se părea că-l înconjoară chiar — că-i vede... oacheși, plăviți, mai mari, mai mici, patru — cinci, — opt, și încă patru, și încă doi — „tată, tată“ — ieșind de prin odăi, de sub liliaci, de sub jigniță. Ce te faci însă cînd se apropie iarna? Trebuie haine, ghete, cărți... Profesorii și doctorii dau iureș casei — ici pedagogii, dincolo clistirele — cicăleli, strigăte, zăpăceală... Dădacele își luau lumea în cap, doica nu mai este de ținut, copiii se hăinesc; unul, la școală, se adună cu băieți stricați, se-dă la deprinderi rele; altul se bolnăvește greu — moare...

Nu zău! știa el ce e înșurătoarea, ce sunt copiii...

Dar noaptea trecea, și cutcurezările cocoșilor vesteau întoarcerea zilei. Un fel de zare se arăta între perdelele de cit. Geamurile se spălăceau. Întunecul din odaie se rărea. Mintea lui Vergea urma să se răfuiască cu ea însăși. Nu, de zece ori nu... Mai bine cu cocoșei și cu găinușele lui... Pentru ce s-ar lepăda de pustnicie?

Pentru necazurile și scirba ce-i așteaptă pe toți în viața obicinuită? E adevărat, că, pe această viață, el n-o cunoaște decît din auzite. Cu toate aceste, n-ar fi el un neghiob dacă nu s-ar folosi și de pățaniile altora? Fluturi, strălucitori de o clipă, sunt destui cari își ard aripele în flacăra ticăloșilor pămîntești...

Afară, era ziuă albă. Voios, el se sculă, se îmbracă și o lună în cap după asta, locul lui Năstăsache-circiumarul, cumpărat, înmulțea cotețele, lărgea curtea și o făcea să coboare dealul de partea apusului. Singuri zgriptorii împărătești, de pe galbenii ce-i rămăseseră, se imputăneau. Întreținerea unor astfel de prășile, ce-și sporeau numărul pe ceas pe ceas, nu puteau să ducă la altceva. Casa, cuib al neamului

său din vremuri de tot vechi fu atunci, de voie, de nevoie, amanetat. Dar, spre sfârșitul lui octombrie, prăvălirea alunecă pe povirnișul ce duce la prăpastie.

Lucru cu lucru, și scaun cu scaun, Pandele, pentru a-și hrăni păsările, începu să-și vîndă de prin odăi tot ce avea. Marghioala, care nu fusese lipsită niciodată de tainul ei de piine, cînd se văzu silită să nu mai mîninse decît mămăligă, își ridică într-o duminică lada, de cu noaptea, o aruncă pe capra unei birji, și se duse. În acea zi, Vergea își aștepta zadarnic cafeaua. Cercetări în bucătărie, în odăi, lipsa lăzei Marghioalei, îl lămuriră asupra adevărului. Amărit, către ceasurile nouă, vintură dinaintea pridvorului fundul unei banițe cu o rămășiță de boabe descoperită din întimplare, și reurcă treptele scării cu capul gol de gînduri. După el, ușile rămînînd deschise, casa luă înfățișarea unei locuințe în care cineva a murit de curînd.

Dar în curtea ce, de astă dată, era ticsită cu cîrdușii domestice de pasări, glăsurile pintecelor flămînde împrăștiu minii. Nînsoarea, ce începuse de vreo jumătate de ceas să cadă cu fulgi mari, amenința a viscol. De peste tot, oarele dau fuga spre cotețe. Frigul rebegea.

Găinele și găștele își ascundeau în pene cînd un picior, cînd celălalt. Păunii cobeau a sărăcie și a pustietate. Curcanii se răsteau, răzvrățiți, de la o ușa de coteț la alta. Înfoiați, și cu coadele rotunjite, ei se adunau, la urmă, între dinșii, păreau muncii de o hotărîre nestrămutată, se întocmeau ca niște batalioane. Cine ar putea să știe ce spusese ei cotețelor, căci ele cu încetul se goliseră iar, și găinele cu găinele, găștele cu găștele, țineau parcă între ele sfaturi. Dintre rîndurile pestrițe ale curcanilor, cite unul, truș și moțat, se dezlipa, alerga din tabără în tabără și trîmbița peste tot glasuri scurte și răgușite, ce păreau porunci și lozinci.

Această protipendadă păsărească dîndu-și mina cu coșii încălțați, cu bibilicele și cu păunii, cu găștele, se înfrățește pînă și cu rațele și cu rățoii, cu găinele și puicele. Răbdarea trecuse în adevăr peste margini, și consonanțele asiatice ale

comandanților se înmulțeau. Răzmerița nu mai putea să dăinuiască și, de fapt, pînă și puii, nescuturați încă de puf, se uneau în principiu: „da, Vergea trebuia șters din fața pămîntului; cel mai puțin se cuvenea ca el să fie scos din casă și dat pe poartă afară. Călduroase și încăpătoare, cinci odăi, bez o bucătărie și o cămară, trebuiau, mai pe drept, să fie ale lor — o obște, mă rog — iar nu ale unui singur om. Afară de asta, dacă nu știuse volnic să le hrănească, de ce le adunase, le prăsisse și le învățase cu binele?”

Întocmită pe nesimțite, ordinea de bătaie fu cea care se obicinuieste în mișcările ofensivei. Grosul armatei, patru diviziuni de găini, întocmeau centrul. Cocoșii de țară fuseseră trecuți în cadrele cavaleriei ușoare și împrăștiați pe amîndouă flancurile.

Batalionul sacru, căruia i se dăruia gloria să pătrundă întîi în cetate, era întocmit din giște, de rațe și rățoi, ce sîsăiau și măcăneau de nerăbdare. Bibilicele se desfășurau în tiraliori și trebuiau să înainteze pe tot frontul armatei; curcanii, păunii, un număr oarecare de cocoși turcești, toți comandanți supremi. nu scoteau încă capul de după un coteț unde se chibzuiau între dinșii, căpeteniile fiind datoare să stea la adăpost, de vreme ce izbînda sau pieirea atîrnă totdeauna de rămînerea în viață a celor mari. Rezerva, două brigăzi de cloști și patru regimente de claponi, ocolea acel coteț cu porunca să nu înainteze decît atunci cînd căpeteniile vor socoti de cuviință.

Noaptea se lăsa cețoasă. Șirurile de felinare se aprindeau. Ele se duceau spre București, mici flăcări galbene și roșii ce-l înseilau cu figuri geometrice. Sub întunec și sub frig, zăpada după trotuare se albăstrea; cea de pe mijlocul ulițelor se topea însă sub roțile trăsurilor și tira printre casele capitalei dîra ei noroioasă.

Statul-major ce nu-și încetase chibzuirea, găsi cu cale să aștepte ca ulițele să intre în stăpînirea gardiștilor. Dar un curcan încă țanțos, deși căzut de bătrînețe, îndemna la o intrare în luptă, neîntîrziată. Știa că, cu poliția nu e de

glumit, că vara de la opt ceasuri seara, și iarna de la cinci. - Bucureștii sunt ai gardiștilor. Despărțirile comisărești îi erau cunoscute încă din tinerețe când, abia scăpase ciont din mâna unui epistat care îl prinsese, afară din poarta curtei, în flagrant delict de ultragiu al moravurilor cu o curcă din vecinătate.

Stăruința invalidului muncii birui opozițiunea ce i se făcea de minoritatea consiliului de război.

Răpciugos, deși răsunător, glasul cocoșului turcesc ce urma să dea semnalul, cutcureză: o dată, de două ori, de trei.

Bibilicele ce acopereau armata cu rinduiala lor, înaintaseră la cea dintii fanfară. Una, cea care ocupa centrul jumătății de cerc, dete buzna pînă la treptele de scinduri ale pridvorului. Gîștele sisăiră și ele, și dînd din aripi trecură peste bibilice, pe cînd cea mai grasă și lătoasă dintre ele se crăcăni vitejește de la o treaptă la alta a scării în mijlocul liniștei amenințătoare ce înfășura casa.

Faptul eroic, îndeplinit sub ochii batalionului sacru, puse pe rățoi în mișcare. Flancat de cavalerie, grosul armatei se zbuciumă la moment, iar la cincizeci de pași de pridvor, se așeză în coloane de asalt. Dintre ofițerii marelui stat-major, care din cînd în cînd scotea capul de după coteț, cei mai mulți ar fi vrut să domolească avîntul. După judecata lor, entuziasmul se cuvenea să fie păstrat pentru mai tîrziu. Cu toate aceste, insufletirea fiind prea mare, ea tîrî pe toți.

Companiile din frunte, apucate între zidurile casei, și ostășimea ce le sosea din spate, căzură. Piuirile rupeau inima. Neorînduiala se făcea obștească. Marele stat-major, neputînd să-și dea seama despre ce se întimplase, credea că dușmanul a operat o ieșire și, îngrozit, cutcureza semnalul de retragere. Ghetele însă începeau să-l strîngă rău pe acest mare stat-major. Rezerva îl părăsise de la începutul luptei. Cu cîteva căprării de găini, pe care cu multă greutate le mai putu strînge împrejurii, el dete în sfîrșit din aripi, mișcă din picioare, și o răzni la fugă val-virtejîndu-se devale.

Dinaintea pridvorului, jalea era dintre cele mai mari. Soldații nu-și mai recunoșteau căpeteniile. Cercau să scape din îmbulzeală și nu-și puteau croi drumul: găinele cădeau peste cocoși, rățoi peste găște. Luptătorii, fără osebite de sex, se înhățau între ei. Fulgii penelor zburau. Neschiloți scăpară puțini, și mai mult de o viață ilustră se curmă acolo.

Cu toate aceste, un număr oarecare de găște, de rățoi și de găini, și jumătatea unui batalion de curci, câteva plutane de bibilici și cincizeci de cocoși, străbătuseră în pridvor și, de acolo, în casă. Ele se înstăpîniseră întâi peste sala de intrare, peste odaia cea mare și peste sufragerie și nu străbătură decît la urmă în iatac. Adîncit în gînduri, Vergea sta cu capul în palme. Pămîntul se învîrtise sub el din chîer clipa cînd își dădea seama că a fost părăsit pînă și de Marghioala. Moștile i se duseseră toate, și casa îi era amanetată. Prăpastia îl înconjură, prin urmare, de orice parte. Dar în odaia umplută de bestii se petrecu, treptat, un lucru nepomenit. În mijlocul bibilicelor, al curcilor și al cocoșilor ce i se aruncau în cap, cu găște ce-l trăgeau de pantaloni, și cu altele ce i se urcaseră pe umeri, izbit din față și din spate de năprasnica năvală a pasărilor turbate de nemîncare, Pandele, ce bijbăia prin întunec, încerca zadarnic să iasă din odaie. Cu obraji șiruitori de sînge, mînia și instinctul vieții îi deteră putere. Vedea roșu și era cutremurat de ris. Împrejurul său puici troncăneau repezite de scinduri. El se apăra, și găște și curci erau date cu capul de pereți pînă ce li se sleiau creierii. Striviți de cizme, rățoi și bibilicele, care morți, care cu cotoaiele rupte, se înșirau de la pat la ușă. Bătălia părea pierdută pentru păsărimă. De Pandele nu se mai înțelesa decît un mic număr de curci. Un cocoș turcesc și neobișnuit de mare, proclat ce nu luase încă parte la luptă, i se năpusti însă în obraz, și un urlet de durere sfîșie noaptea.

Coperindu-și cu o mînă ochiul, pe care cocoșul i-l crăpase dintr-o lovitură de cioc, apărîndu-se cu cealaltă cum putea, Vergea ieși în pridvor, iar, de acolo, izbit de mulțimea ce se dezmeticise, coborî spre poartă și o tuli afară, petrecut în

uliță de alaiul curcilor, de sislitul giștelor, și de năprasnicile cutcurezări ale cocoșilor.

— Cocoș! m-am făcut cocoș! răspundea el a doua zi vecinilor care îl găseau lungit pe una din lavițele circiului, în mijlocul întristărei iernei ce înmormînta Bucureștii sub zăpadă și noroi.

Iar, pînă ce prietenul său Nichiforescu, care primise sarcina ce i se detese de tribunal să-i fie epitrop, găsi un muștereu pentru casă, dînsa fu, cu înțelegere deplină, stăpînită de bunele pasări, de giște și de curci, de rățoii din batalionul sacru, de bibilice și de claponi, de găini, și, mai ales, de cocoșul roșu din această poveste.

O NOAPTE ÎN SULINA

Dobrogea abia fusese luată în stăpînire.

Noul administrator al Gurilor-Dunărei, pe o zi de primăvară — 23 aprilie și Sf. Gheorghe — cobora din vapor, în luntre, spre a debarca în Sulina. Vîntul, ridicat dinspre mare, sufla în răspăr apa albastră a uriașului fluviu și o da, răzvrătită, înapoi. Cerul era ca un cristal curat și soarele îl umplea de veselie. Orașul, cu casele lui albe, și cu minaretele lui subțiri, încăleca brațul Dunărei. Pe unele coperișuri, grădini de leandrii și de lămîi înfloriți imprimăvărau aerul. Nuanțe roze și verzi se logodeau. Un zbor de libelule — caii dracului — nor azuriu de aripi — albăstrea Delta, cu depărțări pe care trestia și papura tînără le frăgezea. Administratorul, 26 de ani și ochi de vis, furat de răzvrătirea valurilor, amețea. Era străbătut de fiori pe care nu-i mai simțise. Marea, împinsă de vînt în apele Dunărei, se izbea de ele, iar un zgomot de bătaie izbucnea. Deasupra valurilor, acolo

unde soarele își vărsa flacărele din plin, băteau ca niște aripi de jar ale unor pasări din alte lumi: Soarele. Când țărmlu fu apropiat, sunetele de argint ale clopotelor bisericelor pătrunseră în auzul celor din luntre.

În locașurile Domnului, din orașul locuit mai mult de greci și de maltezi, se cîntau osanale pentru proslăvirea regelui George, a cărui onomastică era atunci. De cum luntrea se opri, înfățișătorul guvernului, întîmpinat de primar, intră în vultoarea administrativă a localității, ascultă plîngerii, făcu și primi vizite, cu oficialitatea înghețată a unui zîmbet ce nu i se dezlipi de buze. Uneori, cu totul binevoitor, întărea cele care i se spuneau printr-o dare din cap sau prin vorbe răzlețe, anume rostite ca să dovedească marele său interes pentru toți și pentru tot ce-l înconjură. Gîndul său însă era departe. El i se ducea aci pe marea luminoasă ce se zărea prin unele din geamurile ferestrelor casei în care se afla; aci, pe luciul Dunărei, și prin rogozul și papura verde a Deltei. Dar seara venea și un răgaz îi îngădui să răsufle. De pe terasa casei unde fusese găzduit, Sulina, zîna ce se scălda în apă pînă la briu, i se destăinuie în deplinătatea frumuseței. Brazde de sînge mohorau apusul. Cele două faruri de la intrarea portului, minaretele a două-trei geamii, și turla unei biserici se desprindeau în conture puternice de pe sidefatele funduri ale serei.

Pe mare, pe Dunăre și prin trestii, răsfrîngerile soarelui ce-și lua ziua bună, păreau că zboară ca niște fluturi galbeni și roșiatici. Vapoare, cu mișcarea matrozilor pe punți, însufleteau portul. Dinspre valuri și dinspre partea Insulei Șerpilor, un vas-pilot, împurpurat de soarele ce se înecase pe trei sferturi în mare, se arăta coprins de flăcări. În dreapta portului, palatul Comisiunii europene, clădire tot atît de măreață ca și a Universității din București, în mijlocul orașelului de case ale impiegatilor săi, privea marea cu întreitul lui sir de ferestre suprapuse, ca și cum, înăuntrul odăilor,

ar fi fost aprinse mii de luminări în polecandre de argint și de cristal. Dar, cu încetul, valurile se catifelau cu întunecările liliachii ale unui indigo ce, neîncetat, se posomora. Trandafirii muriră în cer și pe apă. Crinii argintii își deteră sufltele în văzduhurile apusului. Ferestrele palatului se stinseră și deschiseră guri de beznă asupra mării și împrejurimilor. Apusul singur mai rămase, cităva vreme, luminos. Nu trecu însă mult și cerul luă, și de acea parte, înfățișarea verzuie a peruzelelor ce îmbătrînesc și mor. Secera de diamant a lunei schinteia cu o dulceață lăcrămoasă. Dinspre vaporul de război englez, „Cocatix“, se trăgănea duioșia unui cîntec, toarsă de voci tinere ce păreau că-și revarsă dorul înstrăinării peste smîrcurile Sciției ce apucau Dunărea la mijloc și se prelungeau pînă la locul unde Darius și-a aruncat, odinioară, vestitul pod. Candidații de matrozi — niște tineri albe ca un lapte în care ar fi căzut petale de trandafiri — își legănav notele pe ritmul mișcărilor, agățați prin funii sau urcați în virful cătargelor. Răcoarea umplea însă stradele cu o mulțime împălăriată de bărbați și de femei.

Fiecare umbla fără scop; dar fiecare își mișca împrejurul obrazilor o batistă, spre a se scăpa de năvala țințarilor. Ici-colo, fumegău, pe marginile trotuarului, mici focuri făcute de locuitori tot în scopul de a se apăra de războinicii oaspeți ai stuhăriilor Deltei. Multe din chipurile ce încăpeau în lumina lor destăinuiau frumuseți neasemănate. Forța scăpăra din coloare și forme. Femeile păreau minuni ale unei Grecii vechi, iar, în fiecare tinăr, re trăia un Alkibiade sau un Antinous, ale căror trăsături răpeau gîndul spre propilee, spre timpii socratici și spre Roma lui Adrian. Vîntul, în vremea aceasta, se ascuțea. Nori negri și sălbatici dau iureș cerului. Într-o clipă stradele rămaseră pustii. Vaiete se smulseră din funiile vaselor ancorate. Marea și Dunărea răcneau. La miezul nopții, urgia nu cunoscă margini. Geamurile ferestrelor dirdliu.

Și Sulina se surpa într-un întuneric adînc.

PĂDUREA ULMILOR

Călărașul o luase spre Tirgoviște, că-și isprăvisese schimbul și venise rîndul slujbei. Era dis-de-dimineată. Zorile abia se iveau și răcoarea îl înfiora sub pînza tunicii. Vioiciunea aerului îi brobonase pelea pe pept și pe brațe. Își puse calul în trap. Dar un gînd îl răpi, și un zîmbet trufaș ce i se agăță de virfurile mici ale mustăților îi miji pe buze. Nu-i mai era frig. O flacăra îl înfășură ca o manta. Obrajii lui vilvorară. Tinerețea, sănătatea și puterea ce erau într-însul îi suflară în inimă o vijelie. Gîndul ce-l fusese era al fetei de la bordeiul din Pădurea Ulmilor, pe unde avea să treacă curînd; era al zinei codrului cu cosiță galbenă, cu ochi de aglică. Și nu o dată o văzuse el. Că de mai multe ori treiera el pădurea cu calul. Și de mai multe ori, chipul alb, genele crețe, gurița boboc de răsură, mijlocul tras prin inel, îi sclipiră prin minte. Fata de frumoasă, era frumoasă — n-aveai ce zice, dar vezi că nici pupăza, nici cucul n-o spurcase, fiindcă se ferea și-reata să iasă afară pe nemîncate. Acum însă tot a vechi nu o să mai fie, că cucul cîntă împrejurul și înaintea lui, iar al flăcău nu le-a auzit până aci glasul așa de cu noaptea. Doar-doar de-o însemna asta ceva. Doar de-o fi ieșit Ruxanda din bordei cu inima goală, — și ce-o fi fost scris, — dacă o fi fost, — de rîndul ăsta poate s-o întimpla.

Și tot așa gîndindu-se voinicul își înfigea pîntenii în cal, sabia îi zornăia pe coapse, calul o lua la fuga, își mărirea trapul și îl schimba în goană, ridica nori de praf pe cari soarele ce răsărea îi sufla cu aur. Pădurea Ulmilor, la urmă, se arăta și ea, vestita pădure a ciocoiului din București, cea care se întinde în drumul Tirgoviștei pe o lungime de o jumătate de poștă, cea în care cîntă mierla și cînflorul, în care curg piraie albe ca laptele, iar unde iarba e de smarald și frunzele de ma-

tostat. Cu toate astea, verde și tainică, mîngioasă ca un basm, cu bordeiul ei din rariștea cea mare, cu fata ei cu ochi de aglică, — ea nu este crescută, pe locul unde se află, pentru ciocoiul din București, care de bogat ce este, nici n-o știe, nici n-a văzut-o, Dumnezeu să-i dea zile că de bun la suflet e bun, și mai e și român de viță, de la descălecătoare ori mai înainte de descălecătoare...

Călărașul, cînd o ajunse, își domoli cîrlanul împăciuit de liniștea dimprejur. Susurarea frunzelor, șoptele apelor, cîntecele de paseri, în loc s-o turbure părea c-o măresc. Copacii nu erau groși, dar deși, iar pe sub ei și printre ei nu se zărea decît o adîncime albastră și verde. Frunzele de an, căzute și moarte, cu fața samanie, ruginite, așterneau pe sub creci un covor fremătător. Ici-colo, ierburi și flori, lăstari îl spărgeau, își făceau loc printr-insul către lumina primăverei. Gîndacii zbîrnăiau și zburau. Oști de furnici mișunau grăbite, adunau din vreme hrana pentru iarnă, banii cei albi pentru zilele cele negre. Boii lui Dumnezeu pe trunchiurile mai vechi urcau printre mușchi, și cînd se opreau unul lîngă altul, se înșirau ca niște boabe de mărgean roșu ori se grămădeau la un loc. Flăcăul se gîndea atunci la cîte nu i le-ar aduce zînei lui de la tîrg, dacă... — dacă așa și altminteri, — și inima începea iar să-i bată, dogoreala să-i aprindă obrajii și calul să se pornească iar pe fugă cu pîntenii înfipti în el și de-a lungul coastelor cu neastîmpărul pulpelor vînjoase ce-l grăbeau și ce-l izbeau, mereu mai nemilostive, mai năprasnice. Copacii să năluceau repede pe dinaintea călărețului, calul gîfîia, — se poticnise de două ori, amenința să nu-l mai ducă.

Dar iată că rariștea se deschidea, și bordeiul, mare și înalt, ieșea dintre frunze pe pajiștea lui verde, ca un bordei din vremea de demult, unde veneau să poposească vînătorii domnești, dragi ca niște Feți-Frumoși.

De obicei, patruzeci-cincizeci de care îl înconjurau, că acolo se opreau țărani, ai de mergeau la Tîrgoviște, ori ai de se întorceau. Dar acum, preajma lui era pustie. Radu descălecă și intră înăuntru. Unchiașul și mătușa, — pesemne că

aşa fusese scris, — se duseseră la sat după merinde, nu se vedeau nicăieri. Fata, prinsă de friguri, aţipi pe nişte velinţe. Sînurile ei petroase, mici ca două portocale, se mişcau sub cămaşa din borangic. Aiura din somn. I se părea că de cu noaptea o spurcase pupăza şi că un zmeu în chip de voinic o înleştase în braţe, o mîncea cu buzele. Şi în visul ei se lupta cu năluca, chinul aprig şi dulce creştea, dar ea nu i se mai împotriva, — chinul şi-l strîngea acum la pept, se topea în el. Împrejurul ei ulmi cîntau o doină duiosă, izma creată şi leuşteanul, de pe fîntîna lingă care se afla cimbrul înflorit, o îmbătau de miresme.

Cînd călăraşul ieşi din bordei, soarele lumina de amiezi. Zîmbetul ce i se agăta de mustăţi era parcă şi mai trufaş, dar o dulceaţă nespusă îi îneca ochii, şi încăleacă şi se duse.

MASCA

Casa, în fundul curţii, coprinsă între ziduri, se desfăşura maiestuosă în tihna întinericului. Şi cu toate că orele nopţii nu erau încă adinci, strada, dosnică şi troienită de zăpadă, era pustie. Porţile curţii, închise, zăvoreau cu străşnicie odihna boierească a împrejurimei. Dar Andrei Licescu, moştenitor de curînd al unei însemnate averi, se pregătea, tînăr şi frumos în mijlocul elipsei de aur a oglindei, să sfîrşească anul vechi între butelcile de şampanie ale unei petreceri de prieteni. Mustăţile sale, umbre blonde, cutezau, ascuţite pe transparenţa chipului de mascul proaspăt, cutezau către asalturi de voluptăţi mortale; legătura, albă împrejurul gulerului strălucitor, domolea nălucirea schinteietoare a pieptarului cămăşei cu nuanţa inocentă a muselinei perfide.

Iată însă că orele unsprezece sunau la pendula de abanos cu vibrări de o solemnitate antică. Licescu se grăbi să

Îmbrăce redengota; adună pe masă o risipă de aur, își umplu cu ea buzunarele.

Dar un zgomot ciudat turbură liniștea îngrijitoare a casei.

Păreau loviri năbușite, cu toate acestea stăruitoare, iar uneori, loviri ce aveau tonalitățile brutale ale unei spargerii de uși. Licescu, care, din nevroza modernă nu cunoștea decît pe a petrecerilor ușoare, nevroză din spumă de șampanie și din petale de trandafiri, nu era spiritist, îndată își dăte seamă de împrejurare. Nu puteau să fie decît făcători de rele. Pe servitori îi concediasă de cu seară; ferestrele înmormîntate fiind sub transparente de mătase groasă, fațada casei urma neapărat să se arate stinsă de lumină. Curtea și casa puteau să pară pustii.

În timpul acesta, zgomotul, nehotărit la început, ciștiga temei, pătrundea în odaie cu afirmările brutale ale unor sfărîmări de scinduri, stridentă voce a lemnului violat în echilibrul afinității lui moleculare. Nu mai încăpea îndoială: erau hoții.

Și, în adevăr, ușa ce da în grădină, căzuse deja despîcată sub mojița țepenie a brutalității flămînde.

Și prin coridoarele depărtate se lungeau pasuri de bestii necunoscute.

Hoții! — Și uși după uși se deschideau trîntite de perete. Din sala de mîncare, surpări de argintării se răspîndeau cu sunetele sinistre ale toacei de fier în timp de incendiu. Cîteva secunde încă, și tinărul, descoperit în odaia sa, avea să plătească cu viața osebirea socială răzlețită între oameni.

Licescu, dinaintea oglindei, părea însă înmărmurit într-o nepăsare bizară. Ușoară, o paliditate vestea, singură, mișcări sufletești mai repezi. Iar în momentul cînd ușa camerei vecine, forțată și zdrobită, detuna într-o cădere nimicitoare, blondul tinăr păși tot neturburat către un scaun pe care se afla desfășurarea mătăsosă de domino roșu și masca oribilă de Satana cu cari, la balul din ajun, azvîrlise în iadul voinicesc al virstei roze mai mult de un înger anostit de serafice simfonii. Și pe cînd în camera lăaturalnică, scrinuri și dulapuri,

silnic, vărsau pe covoare tainele avute ale coprinșurilor, el, — blondul tânăr, — îmbrăca mantia cea roșie de demon cu aceeași liniște ca și cum ar fi fost să plece iar la balul din ajun, și cu masca pusă pe obraz, — Satană cu ochi electrici și cu rinjire ingrizitoare, — apărea, vedenie! — în pragul ușei pe care o dezăvora cu zgomot.

Trei strigăte și pasuri de bestii ce se lungeau într-o fugă răpăitoare răsunară prin coridoare și muriră înăbușite în zăpada albăstrie ce troienea curtea...

Este că în lume totul nu atîrnă decît de mască.

NICU DEREANU

Lui G.O. Girbea, poetul lui Iov,
prietenului scump și fostului camarad
de liceu.

Nicu Dereanu se născuse în Ploiești. El era nepotul unui fost ministru. Își făcuse liceul în București, luase bacalaureatul și fusese numit copist la un minister, prin stăruința unchiului său.

Pe lingă aceasta, el urma la Drept — cînd urma. Nu e mai puțin adevărat că Nicu, deși nemerea rar la cursuri, cunoștea de minune clădirea de peste drum de statuia lui Mihai Viteazul, călare pe breazul, adică pe un cal mic cu coada mare și ținînd în mîna stîngă un goșgogea topor cu care tot amenință, de cînd e pus acolo, Universitatea, iar îndeosebi, sălile Facultății de drept. Mai ales seara îi plăcea lui Nicu să se așeze pe banca din turnătoria Lemaître, în fața Universității, de unde privea vîrfurile clădirii, coronat cu un vultur de ciment de Portland, refractar la igrasie.

În sus și în jos, cît și pe dinaintea lui, tineri cu ghețe englezești, și cu vestoane ce abia trec de talie, se amestecau cu bătrîni ciudați la înfățișare, printre cîrdirile de femei cu

rochi la modă. Vorbe și risete se schimbau de la o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata în ele, fără să se întîrzieze prea mult prin oraș, cărau în toate nopțile averea părinților la Herestrău și la vila regală. Nicu, așezat pe banca lui, mai adesea nici nu auzea și nici nu vedea nimic. Ochii lui mari și negri împrumutau fahirilor nemișcarea lor, pe cînd, cu gîndul, se ducea spre lumi cu totul altele decît ale vieții zilnice. Privirile lui erau răpite, cîteodată, și de vedenii mai pămîntești. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să-l farmece. Și cu toate că nu știa că acest monument se datorește celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el nu se lăsa să fie tîrît de criticile soitice ale cărturarilor cu vază care nu găseau cuvinte să batjocorească pe împietritul uriaș, în ura lor împotriva celui care întemeiasă nu numai limba și literatura română, dar înviașă și sufletul latin între Carpați și Dunăre. Simțirea lui pricepea măreția și frumusețea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici o altă operă de artă a sculpturii din zilele de astăzi. Ca un tribun care își încheia discursul, așa Heliade de pe soclul lui de marmoră își încheia viața cu o firească și blajină plecare a capului și corpului în fața poporului pentru a cărui redeșteptare luptase atît.

Și acum i se părea lui Nicu că îi rostește dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau cînd m-am dat vouă întreg?”

Oh! Heliade! — Dar pentru ce n-ar fi și el un urmaș al lui? pentru ce nu i-ar crește și lui aripi sufletești care să-i ducă într-o zi numele, oricît de necunoscut ar fi astăzi, în inima fiecărui român? E adevărat că, deocamdată, nu era decît un biet student și un mic, foarte mic, slujbaş. Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: de la cine și în ce școli învățase carte? Nu începuse să ia cunoștinți de citire, bucherind *Alexandria*, împrejurul Tîrgoviștei, împreună cu niște ciobani, dînd noaptea roată pe lîngă un foc? Apoi Bo-

Intineanu? Cum începuse și el și unde ajunsese? Mari, Doamne! au fost oamenii ăștia de care rîd ticăloșii de acum...

Și visurile ce-l ademeneau, i se așezau pe frunte ca niște porumbei de lumină ori se făceau privighetori cu cîntece nemaiauzite. El trăia, astfel, clipe în care i se părea că stelele se coboară pînă la dînsul, ori că, dimpotrivă, se urca el singur pînă la acea spuză de aur și de pietre scumpe, și că pierde pămîntul din vedere. Iar cînd se cobora de acolo în lumea tuturilor, ce n-ar fi fost în stare să facă și unde n-ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, el se vedea pe rînd de toate. Și de ce nu? Poet, bunăoară, — ei! Care școlar n-are astăzi cîte o dragoste în inimă și cîte o presimțire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Și care școlar nu se grăbește să-și pună aceste simțiri în versuri și să dea fuga cu ele pe la gazete? Dar legist? Nu e aceasta și mai ușor? Nu naște tot românul avocat, după cum naște poet? De altmînteri, nu e statornicit un principiu: *că fiecare cetățean are deplină cunoștință a legilor*, și nu el singur este legiuitor, de vreme ce contractul între părți e socotit ca lege? Și, tot așa, cu privire la orice. Cît despre marea carieră a armelor, nu naște oare fiecare cetățean soldat și nu poate să ajungă fiecare general sau chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor științifice i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era vorba să te gîndești mai bine, nu tocmai membrii Institutului Franței sau ai Societății regale științifice din Londra au făcut descoperirile cele mari...

El, Dereanu, n-are decît să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tărîmul unor asemenea descoperiri se simțea mai cu seamă tare. Așa, între altele, cîte zile nu-și bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei *mișcării prin mișcare*. Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate la o parte. Ele, pe lîngă că dau naștere la cheltuieli ce întrec rezultatul atîns, mai sunt și izvoarele unor sume de întîmplări nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, și de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi, și omul

de care poate se va vorbi mâine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva care să înțeleagă marea lui descoperire, pe care a întemeiat-o pe un principiu atît de puternic. Desigur că, la început, mulți au căutat să-l zdruncine în credința lui. El însuși s-a îndoit, vreme lungă, că-și va duce plămuierea la capăt bun. Adesea, mintea omenească se înșeală. Descoperitorii merg, de altfel, pe dibuite, căci știința s-firșește acolo unde născocirea începe. Fapt este de asemeni că istoria felurilor izbinzi indeplinite pe tărîmul științific arată cit este de potrivnică lumea îndrăzelilor și îndrăzneților. Fulton se duce la Napoleon I spunîndu-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mișcare — drumurile-de-fier — mijloc care-și bate joc de depărtări, care nu ține socoteala de dealuri și văi și de orice fel de alte piedeci. Fulton nu este, cu toate aceste, pentru Napoleon, decît un nebun. El ride, dă din umeri și ajunge la Waterloo. Daguerre, un alt nebun, înfățișează Institutului Franței o amănunțită tălmăcire a descoperirii pe care zicea că a făcut-o. Dar secretarul învățatului așezămînt ia în răspăr descoperirea lui și hotărăște că și acest Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuși un păcălici.

Firește că totul, prin urmare, povățuia pe Nicu să-și dovedească, atît lui cit și lumii, că nu s-a înșelat. Și iată pentru ce de cîte ori se așeza pe banca din fața Universității, închipuirea și mintea lui, ce alunecau încoace și încolo, se întorceau mai des spre mașina pe care, din gînd, o întocmise cu o nespusă desăvirșire. Iar că această locomotivă nouă se va mișca și că iuțea la ce va cîștiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburul, nu mai era îndoială. Așa că Nicu o și vedea de sus și pînă jos înfăptuită și așezată pe șine, și se vedea pînă și pe el, nici mai mult nici mai puțin decît în Gara de Nord, jobenat și înmănușat, și gata să urce pe noul balaur de oțel și de foc ce avea să-i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gărei i se arăta atunci. Bucureștii întregi erau în picioare. Delegații presei își făceau cu greu loc printre mulțime. Îmbulzeala era nepomenită

și, în mijlocul ei, multe doamne leșinau. Mulțimea începea chiar să schimbe ghionturi cu gardiștii. Prefectul poliției se repezea în biroul telegrafic și cerea grabnica sosire a pompeiilor. Căci nici un public nu se astîmpără mai ușor cu apă ca cel bucureștean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirii lui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aștepta decît regele. Nicu urca în vremea aceasta pe locomotiva lui și, fără voie, un zîmbet tru-faș i se arăta la colțul buzelor.

Entuziasmul ce trecea peste o parte a mulțimei o făcea atunci să-și ridice pălăriile și să izbucnească în strigăte și urale.

Trăsura regelui străbătea însă în curtea gărei, iar împrejurul ei se făcea pe loc un gol. Regele nu era înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, și cu toate aceste, zîmbetele înalte el le împărțea. Roșu și gras sub livreaua curței, vizitiul întorcea caii și trăgea lingă scară.

De sub geamlicul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă șuierătură răsuna și, aproape în aceeași clipă, trenul ce se zguduia se punea în mișcare. Încet, la început, și apoi din ce în ce mai iute, el, într-o vreme de necrezut de mică, se micșora și se pierdea în depărtare spre nesfîrșita mirare și încremenire a celor din gară. Strigătul mulțimei fu uimitor de măreț. Dereanu, care de pe locomotiva lui îl auzea, simți că privirea i se împăie-jenează de bucurie. În picioare și cu minile încheștate de pe-reții platformei, veni o clipă cînd el se simți aproape Dum-nezeu. Căci iată-l, în adevăr, iată-l stăpîn deplin pe soarta lui pe care o ținea acum strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute!“ erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe cînd mișcă-rile mîinilor lui aiurau printre vîntul care-l izbea. Ce? îi spu-neau cugetarea — lumea nu era să fie de astăzi a lui? Și n-a-vea numele lui să cutreiere pămîntul trîmbițat de mii și mii de glasuri? Iar pînă la moarte, îl mai aștepta oare altceva decît îndeplinirea tuturor voințelor și dorințelor lui? Decît chiar viciurile, ce, treptat, aveau să-l copleșească, schimbate

de oameni în virtuți înalte sau, cel mult, în mici greșeli nedespărțite de firea tuturor oamenilor mari. Aurl putere a puterilor și glorie a gloriilor — zeități ce ridicați pe cei pe care îi ocrotiți deasupra oricăror altora — voi pentru care nu este altă lege și altă morală decât cea pe care o hotăriți voi, iată-vă, își zicea tînărul, iată-vă, în stăpînirea mea, în stăpînirea unui Nicu Dereanu!

Și trenul ce aluneca repede se întrecea cu iuțala vintului, ajungea aproape pe a gîndului, se prăvălea peste văi și cîmpuri ca o furtună. Țăranii de pe marginea șoselei care-l vedeau trecînd, rămîneau încremențiți și se cruceau. Orașele, ori satele, cît se iveau în stînga și în dreapta lui, se făceau nevăzute cît clipea din ochi. Plopii argintii ce se deșirau pe țărmul unui rîu cu maluri nesipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce era neîncetat dinaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cît se scurta drumul dintre tren și gara orașului unde era să se oprească, pe atît și chipul lui Dereanu se încrunta. Semeția ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nici un om de pe pămînt, îl părăsea. Încelestate pe manivela friului de oprire, mîinile lui își sporeau zadarnic sălbăticia puterei pe care o desfășurau. Dintr-o pricină sau dintr-alta, acest friu era ca și cum n-ar fi fost. S-ar fi crezut chiar că mersul îngrozitor își mărește iuțea în loc să și-o domolească. La curbe, locomotiva și vagoanele săreau pe șine și amenințau cu deraierea. Stația unde trenul era să se oprească licărise numai o clipă pe dinaintea ochilor lui Dereanu și pierise în zare. În fața și în urma lui, el nu mai zărea decât alba panglică a șoselei cu cele două șine ale ei ce se duceau către nehotărîtele zări ale cîmpiei, pe care o tăiau în două.

Însă tocmai cînd deznădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese acea iuțeală dincolo de care așteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce bătea în depărtare orele patru dinspre ziua.

Cînd Nicu se dezmetici din visele ce-l smulseseră împrejurărilor vieții lui, luna albaa aproape ștearsă în petecul de cer din stînga turnului Colței.

Doi gardiști, văzînd că se face ziuă, se înfășuraseră în mantalele lor și dormeau pe treptele muzeului. Cîte un pantalon-creț, calfă de măcelar cu mînele răsfrinte, se ivea pe strada Colței și se grăbea cu pasurirăsunătoare către piața mică.

Nicu se întoarse acasă încet; șalele și spinarea toată îi erau înțepenite de răceala nopții. Cîțiva camarazi din facultate îl întîlniră în dosul pasagiului și crezînd că iese de la o petrecere, voiau cu orice preț să-l țină cu ei la „Pisica-Albă“, — pentru a se drege. Dar el se grăbi să se depărteze, în urmă-i cu risetele și glumele sărate și nesărate ale acestora.

Realitatea îl relua în stăpînire. Iată-l din nou căzut din înălțimea visurilor ca o pasăre cu aripa ruptă de alica vîntorului. Iată-l, din nou, biet student sărac, vara cu pantaloni de iarnă și iarna fără palton și cu ghetele căscate la virfuri, prin noroiul cleios al uliței...

Pe deasupra, prins de niște friguri neașteptate, fu silit să nu se întoarcă la cancelarie decît a treia zi. Cînd reapăru, muștrările ce-l așteptau izbucniră. Cum? dumnealui își închipuia că treburile statului pot să stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească? Desigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconas, să facă bine să-și dea dimisia... Sunt cincisprezece candidați care așteaptă — și toți cu bacalaureat — iar în viitor vor fi și licențiați cari să scoată limba după așa bunătate de slujbă. Numai nouăzeci lei și cîțiva pe lună, deocamdată, e adevărat; dar greutatea e să te vezi în plinea statului, că, apoi, departe mergi... Mai pune că poți să ajungi și subșef de birou și să te însori... Cine nu-și mărită fata după o slujbă?... Te mai așteaptă, în sfîrșit, spre bătrînețe, și drepturi la pensie, așa că, de la șasezeci de ani încolo — dacă-i atingi — poți să dai cu căciula în cîini. Dar el mai cu seamă? El? Nu era oare și student la Drept și nu-i înlesnea slujba puțința să pună mîna

pe diploma de avocat și să taie palavre nesupărat de nimeni. Și lucrurile stînd astfel, dumnealui, în loc să fie recunoscător șefilor, în loc să prescrie ordine și circulări — să-și facă datoria — se îmbolnăvea... Să bage însă de seamă, de rîndul ăsta i se trece, dar cînd i se va mai întîmpla va fi înlocuit.

Tăcut, și plecîndu-și fruntea sub muștrări, Nicu se reazează pe obicinuitul scaun de paie ce-i subția fundul pantalonilor, și, repunîndu-se în corent cu lucrările de zi, își scriștă condeiul pe concepte cam de felul acestora:

„*Domnule Prefect,*

Vi se pune în vedere că cu privire la raportul dv. cu no. 150 sunteți cî *onoare* invitat să vă conformați *intocmai* cu spiritul și litera legii.

Primiți etc.

Ministru, *Legalicescu*“

Ordine de acest fel sunt, în adevăr, de mare însemnătate, căci dau loc la lucrări ca cea care urmează, în cancelaria prefecturilor către care sunt îndreptate:

„*Domnule Subprefect,*

Vi se pune în vedere că, cu privire la raportul dv. cu no. 640, cerîndu-ne dezlegare despre chipul cum trebuie să urmați (aici *cu onoare* nu se mai pune, fiindcă un prefect nu poate să se adreseze către subalternul său *cu onoare*), sunteți invitat să vă conformați *intocmai* cu legea și spiritul ei (aici se adaugă) *cunoscînd că la din contră* vă vom face direct răspunzător.

Prefect, *Pirjolescu*“

Șefii se arătară cităva vreme mulțumiți. Aveau și de ce: căci, pe cînd colegii lui Nicu fumau țigări sau vorbeau despre viitoarea fată pe care aveau de gînd s-o pună la mîină, iar, citeodată, și despre cămătarii cărora le trăsaseră chiulul,

el singur rămânea neclintit, totdeauna aplecat peste masă și cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor de făcut.

Zilele treceau acum pentru dînsul la fel. Venea la cancelarie la opt dimineața, se așeza dinaintea călimărului de pămînt ars și — mașină de prescris, — scuipa, slovă cu slovă, binefăcătoarele dispozițiuni ministeriale „întocmai cu spiritul și litera legii“. Dar dacă nu mai lipsea de la cancelarie, închipuirea lui nu-l ducea mai puțin departe de locul unde se afla și departe de viața pe care o trăia.

Ca și pe banca din fața Universității, Dereanu uita în acele clipe tot și zilnic își călărea cîte un Ducipal nou. De cîte ori nu se văzuse, bunăoară — vis între alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar și tocmai cînd războiul se declarase. Mobilizarea îl îmbătase atît de mult încît nici nu știa cum ajunsese la graniță și cum el și armata română o trecuseră. Destul că acum știa că munții au rămas în urmă și că el se afla în mijlocul unei cîmpii întinse și printre camarazii lui de soartă și de glorie, desfășurați în număr de două sute cincizeci mii, în ordine de bătaie. Dincolo de apă, spre dreapta, cîmpia se urca pe nesimțite și se făcea deluroasă. Acele părți de locuri fuseseră mai cu seamă puternic întărite de aripa stîngă a dușmanului. Căpetenia oastei noastre, în loc să ocolească pozițiunea și să atace, cu toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă, se izbi de ele. Greșeala lui cea mare fu, apoi, că-și prăpădea armata prin pipăiri treptate ale terenului, netrimînd în foc regimentele de infanterie decît rînd pe rînd. Dușmanii cîștigau terenul și, în curînd, lupta luă o așa față încît, cînd generalul voi să-și desfășoare toate puterile, nu mai putu s-o facă.

În mijlocul fumului și gloanțelor, printre obuzele care vijliau și se crăpau în cădere, Nicu nu-și pierduse cumpătul. El își da de minune seama că bătălia era pierdută. Soldații și începuseră să dea înapoi, iar mulți fugeau.

Din fericire, izbit în inimă de un glonț, generalul căzu. Însă în clipa cînd groaza și deznădejdea își făceau drumul printre șirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia și care

ridicase de jos chipiul divizionarului, punându-și-l în cap, se află, dintr-un salt, călare și luă comanda armatei.

Mișcarea ce se produse în rîndurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avînt. Cea mai mare parte dintre soldați se repezi pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe un munte. Ura! Iureș! Cei dintii din soldați cad. Cad și rîndurile ce vin după ei. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările șelei. Statura îi este măreață și gestul magnetic. Asaltul ce se dă pozițiunilor în care dușmanul s-a retransat este hotăritor. Pe români îi așteaptă poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre veacuri. Cîteva regiamente atacă atunci în coastă pozițiunile armatei protivnice. Dereanu înfinge cel dintii steagul românesc pe una dintre ele. Zdrobiți de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. Învălmășeala le încurcă rîndurile. Gloanțele puștelor și proiectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morții abia li se pot număra și, spre seară, oștirea noastră tăbărește pe cimpul de bătaie.

*Ca un glob de aur luna strălucea
Și pe-o vale verde...*

O, triumf! O, glorie! Zilele lui Mihai Viteazu au reînviat. După încheierea păcii, Dereanu reintră în capitala, din care plecase simplu soldat, în mijlocul flacărilor dragostei populare. I se strigă: hura! i se aștern covoare sub copitele calului și florile răpălesc de la ferestre peste capul și corpul lui.

— Te-am prevestit de mai multe ori, domnule Derene, că ai s-o pați, fură vorbele ce tăiară aripele uneia din aceste himere ale lui, într-una din zilele de la sfîrșitul lui septembrie și în momentul cînd ea se desfășura mai strălucită.

Și i se comunică înlocuirea. Greșelile ce i se strecurau în transcrieri erau, în adevăr, prea mari. De trei ori i se întîmplase ca, în loc de: „întocmai cu spiritul și litera legii“, să pună „întocmai ca legea și spiritul ei“. Alteori, cu de la sine putere, schimbase unele formule. De cîte ori nu i se spusese

să nu mai pună: „am onoare să vă invit“ ci: „cu onoare vă invit etc.“

Apoi, unde am ajunge dacă cei care îndrăznesc să se atingă de sfințenia formulelor administrative n-ar fi cu asprime pedepsiți? Auzil Bine-i șade, tînăr cum este, încă pe băncile școlii, să îndrăznească să îndrepteze pe mai-marii lui, oameni cu carte și vechi în birocrație...

Nicu auzea aceste vorbe, dar i se părea că-l lovesc tot atitea gloanțe. Sudori ca ale morței îl coprindeau, și, ca într-un vis, se ridica de pe scaun, apoi desprinzîndu-și dintr-un cuier pălăria, își lua umbrela și ieșea în curte.

Afară, o ploaie pătrunzătoare și mărunță se cernea din înălțimea posacă a văzduhului. Ea spăla pietrele din împrejmuirea ministerului în care, birjarii puternicilor zilei, înfășurați în dulămi roșii și civite, își infundau căciulele pe ochi. Pe uliți, noroiul se făcea lipicios, se agăța de tocuri și de virful ghetelor, se pleoștea în stropi galbeni pe pantalonii trecătorilor și pînă pe geamurile dintr-o bucată de la prăvăliile mari.

Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare și roasă la coturi, cu umbrela în mînă, pe care n-o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii deschiși, și nu vedea, se lovea de cîte un om și de altul, răvășuia pe rînd ulițele, și părea că e un nenorocit care, deși umblă, doarme.

În molicîunea ploioasă a zilei, se simțea că e furat de un fel de amorteală și că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat și cu un om care ar fi primit o zdravănă lovitură în creștetul capului.

Cu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu ca și pentru toată lumea și, acum, tocmai cînd Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună.

Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă de cum îl născuse, se afla cînd la Nisa, cînd la Monte-Carlo, unde-i scrisese. Dar jocul la roșu și la negru, cu diferențe

zilnice de cîte două şi trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea gîndi să-i răspundă.

La început — după ce stăpîna casei unde locuise îl dedese afară, nefiind destul de bătrînă ca să găzduiască pe nimic pe studenţii săraci — Dereanu intra prin cafenele, cerea cîte un pahar cu apă, aştepta sosirea cîte unui prieten ca să-l poftască la o cafea, vorbea cu voce tare împotriva guvernului, a omenirii, da în judecata conştiinţei lui pe Dumnezeu, zicea că el este adevăratul demon. Alcătuia, apoi, lumea pe alte temeuri. Era comunist şi socialist. Coprins de o milă fără margini pentru tot ce suferă se uita pe el. Alteori însă, îşi da seama că omenirea nu poate să fie decît ce este: că osebirile dintre unii şi alţii sunt fireşti, că n-au să piară niciodată, şi că, în sfîrşit, suferinţa este o lege a vieţii...

Iar cînd se prăvălea în aceste adevăruri, mila lui era înlocuită de răutate. Dacă ar fi putut, ar fi nimicît tot ce este, ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cei răi. Albul ochilor i se roşea atunci de singe; vocea i se făcea strigătoare, şi închizîndu-şi degetele peste palmele mîinilor, ameninţa cu îndirjirea pumnilor cerul şi pămîntul.

Obişnuinţii cafenelei — stîlpii — îi dau ocol, îl întăritau cu o vorbă batjocoritoare. Alţii, mai negliobi, se prefăceau că cugetă la fel cu el, îi exaltau mişcările sufleteşti şi, pe furiş, îşi făceau cu ochiu, rideau pe înfundate. Dintr-o cafea în alta, Dereanu îşi petrecea astfel vremea. Dar alte dăţi bătea podul de dimineată pînă seara, între grădina Episcopiei şi piaţa Constantin-Vodă, doar de-o vîna de la vreun cunoscut sau prieten un leu-doi, ce i se dau mai mult de milă decît ca împrumut. Problema cea mare, cestiunea de viaţă sau de moarte era însă pentru el cea pe care trebuia s-o dezlege de treizeci de ori pe lună şi anume: aflarea unui adăpost unde să poată dormi o noapte. Şi cînd nu-l descoperea din vreme, cînd seara îl apuca fără dînsul, după ce trecea în şir cafenea după cafenea, era silit să ia în revizie birturile prin care chiolhangii se întîrziu pînă dinspre ziuă, să se

alături de ei și să bea cit i se turna în pahar; iar, la urmă, să-i întovărășească prin localuri patentate, fericit dacă vre-unul, trăsnet de vin, îl poftea la el acasă spre a găsi acolo un pat sau mai puțin de altul, un scaun. Într-o zi, întâmplarea îl făcu să întâlnească pe un fost conșcolar. Era în dreptul vestitului birt „La Purcelul“.

— Cum te-ai schimbat! Însă... desigur că... în bine. Numai — de! ce să zic! nu pari în fonduri, îi zise acesta.

— Ei da! M-am schimbat; cît despre fonduri, n-am fost niciodată bogat. De cîtăva vreme sunt, apoi, și fără funcțiune; dar tu, ce te-ai făcut de atîta vreme?

— Pe unde crezi că n-am umblat? Nouă țări și nouă mări: cu toate aceste nu pot să zic că mi-a mers rău.

Și din aceste momente, prietenul lui Dereanu se arată nedespărțit de el, îl ajută, își împărți odaia cu dînsul — dormeau și făceau chefuri împreună. Aceasta însă nu ținu mult. Cîteva cuvinte, pe care el i le spuse într-o zi, îl răniră de moarte. Trufia celui care ar hotări și de rîndul ăsta soarta celui care e în lipsă, și puțin în urmă odaia călduroasă răsună lung de zgomotul unei uși trîntită pe țîținele ei.

Iar acum, în noaptea Ajunului, sub un vînt ascuțit ce aleargă țîpînd pe încălciurile ulițelor, Nicu, în biata lui haină lustruită de prea multă purtare, fără galoși, cu ghetele aproape căscate, se duce drept înaintea lui și cu aceleași pașuri mecanice ce l-au scos afară din curtea ministerului, o ia pe Podul Mogoșoaiei, se lovește cînd de cîte un om, cînd de cîte un felinar, se oprește în fața geamurilor de pe la prăvălii, se uită la bronzurile și la lucrurile de artă ce schinteiază în lumina gazului, dar fără să le vadă.

Grăbită, lumea își dă cu coatele, își încrucișează umbrele ce se lungesc de-a curmezișul trotuarului și pînă pe mijlocul uliței, printre roatele trăsurilor, ce scot vuiete metalice din caldarimul înghețat.

Dar, între răsunetul ușei trîntite și momentele în care se află, au trecut, pentru Dereanu, trei zile — trei zile de nemîncare și nedormire. Cu cei cincizeci de bani pe care

i-a găsit în căptușeala pozunarului de la jiletcă, el și-a cum-părat o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce-i rinjește sub braț, printr-o spărtură a gazetei în care a înfășurat-o.

În acest timp, la „Broft“ și la „Capșa“, gelatinele cu fața chihliharului topit, tremură pe farfurii de porțelan așezate pe tăvi de argint, coperind tocăturile de cărnuri împănate cu fel de fel de mirodenii, ce împrumutau tiparului formele cele mai atrăgătoare. Alături, purcei gata pentru a fi puși la foc, zorzonați cu zuluți de hîrtie colorată și cu pătrunjel verde în dinți, își dau coatele cu alții, fripti gata, și cu șorici poleiți de flăcări. Se mai văd și fazani reîmbrăcați cu penele lor, precum și o mulțime de alte păsări de vinătoare. Prăjituri ce se înalță ca niște clădiri cu cinci-șase rînduri, fac, de altă parte, ca gura să-ți lase apă, printre surpările de bom-boane ce dau afară din cutii ori din coșuri cu împletituri aurite.

Dereanu a umblat în sus, a umblat în jos. În sfîrșit, s-a hotărît să intre și el în vestita cafenea a lui „Fialkowski“, ce însufletea, pe atunci, Piața Teatrului cu paraponisiții guvernelor, care găseau acolo adăpost și pahare cu apă.

În seara aceea nu se aflau pe canapelele de pluș roșu ale cafenelei decît vreo cîțiva negustori falși. Fumul lăsat înăuntru de mulțimea consumatorilor înceța însă lumina becurilor de gaz. Nicu, care nu intrase încă oară acolo — se așeză și el pe plușul zgîit al canapelelor, cerîndu-și paharul lui cu apă, care i se aduse cu multă bunăvoință, și se apucă să aștepte...

Ce? nu știa nici el: soarta lui? naștera Mîntuitorului? — sau pe amîndouă deodată? Dar, oricum ar fi fost, el se uita cînd la pervazurile despoilete ale oglinzilor și cînd la felinarul din Piața Teatrului, ce se vedea prin ușa de geamuri a cafenelei.

Afară începuse să ningă — ninge de mai bine de un ceas; dar fulgii cădeau acum mari, căci vîntul încetase să sufle. Ei se agățaseră, mai întîi, de felinare, se prinseseră ca niște fluturi albi de crecile pomilor, se așternuseră la

urmă pe trotuare, albiseră coperişurile caselor şi întocmiseră, cu încetul, peste toată întinderea Bucureştilor, unul şi acelaşi străt gros de zăpadă. Cete de băieţi cu „Bună 'dimineaţa la Moş-Ajun“, se bălăbăneau printr-însul, troieniţi pînă la glezne, îşi pierdeau galoşii şi, pentru a se încălzi, se loveau cu bulgări de zăpadă. Nicu ieşi cel din urmă din cafenea, îşi strînse haina la piept, îşi infundă picioarele în moliciunea ninsoarei şi o luă înainte pe trotuarele pustii. El mergea alăturat de case, în umbra lor culcată peste uliţă, şi trecea citeodată ca o iasmă prin fâşiile de lumină împăiejenată ale felinarelor. Ninsoarea ce nu încetase i se grămădea pe marginile pălăriei, i se așeza între git şi gulerul ridicat, îi albea spinarea, îl încălca, de sus pînă jos, cu fulgi albi şi, iar, albindu-i părul şi sprincenele, îl schimba în moşneag nemaiaşteptător de bunuri pămînteşti.

Pasurile lui se făceau, fireşte, mai grăbite. Părea coprins de frigurile unei puteri peste măsură de mare. Oare nu era el dator să însemne în acea noapte, urmele lui, negrele brazde ale mizeriei peste tot corpul Bucureştilor?

Da, aceasta îi era menirea. Şi el nu mai trăgănea să şi-o înțeleagă. Se mira numai cum de nu şi-a priceput-o mai de mult... Şi numai „înainte“ era, acum, cuvîntul ce i se ridica în gînd, şi numai înainte se şi ducea, — căci ce va zice capitala cînd se va deştepta a doua zi şi nu-şi va găsi pîrtia făcută? Iar în aiurarea ce-l coprindea, bătea sub picioare zăpada ce începuse să îngheţe şi care trosnea ca praful de zahăr şi făcea pîrtie — pîrtie largă să încapă pe ea toţi împaltonaţii Crăciunului. Vîntul însă se ascutea. Nu ameninţa a viscol ci se făcea chiar viscol. El îi sfîrcea obrazul cu brice de gheaţă şi de foc. Vîrtejuri după vîrtejuri, mazărica îi intra în urechi, în ochi. Picioarele nu şi le mai simţea, dinţii îi clănţăneau şi, ca să mai înainteze, era silit să se oprească tot mai des şi să se reazeme aci de un colţ de zid, aci de un felinar.

Deodată, şi cum sosise în largul bulevardului, spre care o taină ciudată îl readusese, citeva tăieturi îi zvîrcoliră pînte-

cul. Se încercă să le stăpânească, dar glasul foamei e mai puternic decât orice voință. Doi trei pași îi mai făcu, totuși, dar picioarele ce i se înmuieră nu-l mai duseră.

Oprit lângă chioșcul ziarelor, el se propti de dinsul, rupse cu mâini tremurătoare petecul de gazetă în care se afla cea de pe urmă bucată pe pâine — un codru uscat și tare — o smulse din hirtie, o frecă cu zăpadă și ducînd-o la gură, își înfipse dinții în ea cu sălbăticie... Pomii, împrejurul lui, șovăiau de ninsoare sub greutatea mulțimilor de flori albe deasupra cărora umezeala ce înghețase pe ele pusese străluciri de pietre scumpe. Șirurile de felinare se duceau de o parte și de alta, dar nu era geam al lor care să nu fie pe jumătate înzăpezit sau de pe care să nu atirne, ca niște stalactite, tuțuroaie de gheață.

Cele două statui, a lui Heliade și a lui Mihai, se zăreau printre fulgi, schimbate din marmoră și bronz, în făpturi supraomenești.

Dar Dereanu nu mai făcea doi pași fără să alunece. El se țira mai mult decât umbla. Se țira ca un ciine orbit de moarte, dar tot credincios stăpînului, și se apropia de banca ce fusese cuibul lui de visuri de edinioară, — atunci cînd luna alba aproape ștearsă în stînga turnului Colței...

Iar cînd ajunse la ea, și cînd mătură cu pulpana hainei albul strat ce i-o ascundea, se lungi încet deasupra-i, își puse o mîină sub cap și alta pe piept, închise pe jumătate ochii.

Ninsoarea își agăța fulgii rotunzi de genele lui crețe. Ei se topeau și înghețîndu-și, la suflarea crivățului, micile picături, se schimbau în tot atîtea lacrimi de briliant.

Dar visul în care el se adîncea treptat era nespus de dulce. Putea să sufle crivățul cît vrea, căci se simțea tot mai ușurat de ticăloasa greutate a corpului. Glasuri îngerești îi umpleau auzul. Privirile îi erau furate de sute de vedenii albe. Două, mai cu seamă — și amîndouă cu ochii blînzi și adînci — mama și tatăl lui, poate — se aplecau peste el, îi întindeau brațele...

Dar ceasurile cinci din noapte sunau la „călugărițe“. Cu toate că slăbite de depărtare, ele fură auzite de o ceată de tineri plecați după covrigi și nuci. Ajunși în dreptul palatului Șuțu, dîșii se despărțiră pentru a se întoarce pe la casele lor. Cîțiva — cei care o luară pe bulevard — văzură un om întins pe-o bancă. Ei îl crezură beat și îi strigară aproape în ureche un zdravăn: „Bună dimineața la Moș-Ajun“.

Și tăcerea recoborî peste bulevard.

COMETA LUI ODORESCU

Odorescu era un băiat bun. Scurt, cu dispozițiuni napoleoniane ale pintecului, și cu toate aceste poet, poet în puterea cuvintului. Locuia la o mătușă, împrejurul bulevardului cel nou, bulevard ce se va numi al Colței, cînd va duce de la Șosea la Spital. El era în clasa IV-a gimnazială, dar, deși citea pe capete — romane, poezii, știință vulgarizată, — bunăoară pe Jules Verne și pe Flammarion, — rămăsese corigent. Publicase și vreo cîteva versuri într-un ziar cotidian, însă aceasta nu entuziasmase pe respectabila lui mătușă, săsoaică de origină, și rea, rea foc. „Învată, ticălosule!“, îi striga ea de cîte ori îl prindea cu vreuna din acele cărți în mînă. Și i le rupea, i le băga în sobă. În sfîrșit, băiatul se disperase, părăsise domiciliul mătușei și, de mai bine de șase zile, dormea la un prieten care poseda un întreg stoc de cărți de-ale lui Flammarion. Astfel, se împlinea aproape săptămîna de cînd Odorescu zburase în lumi transcendente. Pentru stele, pentru infinit, renunțase chiar la scrierea în versuri. Ce începuse să-l trudească acum era o altă ambițiune.... Hotărit, tot astronomia n-are reprezentanți extraordinari în România și, așa fiind, de ce nu s-ar deda el la un' asemenea studiu. Și de cînd se apucase să citească pe Flăm-

marion, ce-l turbura mai mult era problema cometelor... A! de ce nu dă Dumnezeu, cel puțin să vadă și el una? Cît ar fi de încântat! Cum ar observa-o! Cum ar căuta să-i deslușească mersul! Și, — cine știe?... poate... — O! dar aceasta ar fi o glorie prea mare!... poate că se va ajunge într-o zi a se zice: *Cometa lui Odorescu*, după cum se zice: *Cometa lui Biela*.

Băiețandrul, fire entuziastă și nobilă, se simțea atunci mai presus de ticăloasele împrejurări ale traiului ce-l înconjură. Ochii i se impleau de o lumină aproape tot așa de aprinsă ca a simburilor de comete și beat de bucurie... — gloria! gloria! — nu se gîndea dacă a mâncat sau nu, așa că cezarismul pîntecului său se democratiza pe zi ce trecea. Mătușa sa — odîoasa burgheză! — pîndea de mult sosirea acestui moment psihologic și — o! trădare! — pusă în corent de amicul la care nepotul său dormea, — îi ținu calea într-o seară tocmai pe bulevard, pe largul fluviu de asfalt și granit ce curge de la margini spre inima Bucureștilor și pe care lui îi plăcea să-l străbată în toată lărgimea, să-l măsoare în toată lungimea, cu ochii veșnic țintă pe stele, pe lună, pe cele patru colțuri ale orizontului, doar-doar de s-o ivi cometa mult așteptată, evenimentul ce avea să hotărască despre ce va fi viața lui, — superioară sau... sau... — groază a groazelor și blestem al blestemelor! — sau ce este viața tuturilor Icarilor cari cad din ceruri la pămînt:

„...cu aripa zdrobită de-a lumei perfidie
..cu vise, cu-amor, cu poezie...”

Vocea formidabilă a onoratei mătușe se înțelege că, în acea seară mai cu seamă, îl surprinse într-un mod cu totul neplăcut... Tocmai i se păruse, ori era poate și realitate, că zărește pe cer o lumină neobicinuită, bizară, roșie, bătînd puțin în albastru și chiar intrucîtva în galben, afară numai dacă nu se va fi înșelat...

Invectivele mătușei curgeau. Vocabularul amenința să nusfirșească... „Hai! păcătosule! d-aia mi-am pus eu nădej-

dea-n tine! ca să ajungi o haimana?... Dă' stai că-ți arăt eu. Acum ți s-a infundat... O să vezi cu cine ai a face... Dacă vrei să numeri petrele, numără-le, dar nu cu hainele pe cari ți le-am cumpărat eu... Și ghetetele?... Ale tale sunt, ori tot eu ți le-am luat?..."

Și onorabila mătușă, energică nu glumă, îl și înhățase pe băiat de guler... îl dezbrăcase de o mîneacă... El se zbătea, nu e vorba, — însă n-ar fi fost de mirare ca mătușă să rămînă cu victoria, adică cu haina.

Cum și ce fel se făcu, Dumnezeu știe. Destul că în acele momente de grea cumpănă, Odorescu ridică ochii în sus... Așa se întîmplă totdeauna cînd ești în primejdie. Ridică ochii în sus, — însă minune a minunilor! văzu, — văzu, — și nu era nălucă, — văzu o cometă, o cometă adevărată, o goșgogea cometă, cu simburele roșu de te băga în răcori și cu un fel de coadă, — scurtă e adevărat, dar a cărei scurtime era răscumpărată de faptul că era cilindrică și tricoloră... Această cometă era portocalie, roșie și albastră, și bițîia.

Oricine ar fi văzut-o nu putea decît să simtă părul zbîrlindu-i-se pe cap... Băiatul abia avu puterea s-o arate mătușei sale și să gîfîie: „Co-me-ta!“ Și, în adevăr, era, desigur, o cometă, era cometa ce-i venea în ajutor, cometa ce scăpase de toate ochianele astronomilor din New York, Londra, Paris, Petersburg și Berlin, spre a nu i se destăinui decît lui, spre gloria lui cea mare, iar, la drept vorbind, și spre mintuirea jachetei lui de ghearele hrăpitoare...

Acele gheare, deși gheare de mătușă, în fața cometei se slăbănogiră, se descleștară și alunecară, cu brațe cu tot, de-a lungul rochiei.

„Cometa! Sfirșitul lumii! vai de mine și de mine! Hai, lăncule, să ne împăcăm“ fură vorbele ce-i zbîrnăiră deznădăjduit pe buze și, podidită de lacrimi, se aruncă de gîtul nepotului pe care îl înăbuși cu sărutări.

Negresit că Odorescu, cu toată împăcăciunea, nu pierdu vremea. Din acea seară chiar, dete sfoară în București despre marele eveniment... Nu prea o văzuse nimeni, dacă cumva o

văzuse cineva, afară de directorul observatorului meteorologic, care, de cum îi sosise zvonul, nu numai că o văzuse, dar îi și determinase direcțiunea. Ea se mișca de la vest spre nord-vest, înclina spre pământ, avea o densitate amenințătoare asupra căreia nu se putea înșela cu o iotă și dacă a doua zi seara nu se va arăta, era o dovadă că se apropie de pământ cu iuțeală. În adevăr, în astronomie, este ceva elementar că atunci când cometele sunt destinate să se depărteze, să nu se ciocnească cu pământul, rămân noaptea din ce în ce mai mult pe cer, urcă spre zenit.

În puțină vreme, Bucureștii fură în mișcare. A doua zi seara, lume din lume, — unii cu binocluri, alții cu ochiane — se grămadise pe bulevard, năvălea spre Șosea, așteptând arătarea rătăcitorului și înfricoșatului astru. Odorescu înotă în glorie ca în elementul lui... Trecea de la o grupă la alta. O văzuse între orele 10 și 10 jumătate... Trebuia să se ivească...

— Și era cu coadă?

— Firește că cu coadă: roșie, galbenă și albastră.

Cu toate aceste, miezul nopții sună, sună și ora unu, iar cometa nu se ivi. O parte din lume plecă acasă decepționată... Altă parte, cea pînă la care teoria apropierei de pământ a cometelor ajunsese, era cu totul îngrijată... Unii atribuiău ivirea cometei și sfîrșitul lumii detronării mitropolitului-primat... Păgînii însă, — și cîți nu sunt păgîni în ziua de azi? — nu credeau... pe cînd oborenii puneau cometa în socoteala intrării în București a împăratului Austriei, — sosire ce, — e și drept a se constata — nu s-a putut întîmpla decît după îndeplinirea unei eclipse de lună...

Oricum ar fi fost, Odorescu, de la o zi la alta, își văzuse visul cu ochii. În București nu se mai vorbea decît despre cometă!... Cometa lui Odorescu!

Cu încetul, totul reintră în liniște. Trecuseră două săptămîni... Gloriile, — chiar cele mai mari — în unele țări sunt efemere. Odorescu scăpase cu succes de corigență... Poate

că profesorii, în urma evenimentului, erau și interesați să nu facă altfel.

Pe el însă îl aștepta în curînd o mică decepțiune... Într-o seară — funestă noapte! — se afla la amicul său, la cel cu cărți de-ale lui Flammarion... Cometa apăru... Era ea, nu încăpea nici o îndoială. Mergea de la vest la nord-vest. Înclina vădit spre pămînt. Coadă ei, scurtă, dar compensată prin faptul că era groasă și cilindrică, aceea faimoasă coadă, roșie, galbenă și albastră, se mișca năbădăios... imita citeodată legănarea pendulului, altă dată se da peste cap de trei ori... Simburele ei era roșu ca para. Odorescu și amicul său n-avură vreme să-și schimbe părerile. Cometa se apropia repede, vijăia de lua lumea în cap, dar odată cu dînsa, — ce lua înfățișarea unui lampion venețian — se zărea și un patrat sumbru, — colosal zmeu de hirtie vînată al unor copii de peste drum ce atîrnaseră de sfoară cometa lui Odorescu.

PALATUL FERMECAT

Strălucitele zile ale vieții au început să-și vestejească aurul pentru mine, dar iată-mă avut — și încă avut cum n-a fost altul — căci, ea să-mi treacă uritul, numai pentru locuința ce am pus să-mi ridice am vărsat banii poșor.

Fațada ei se întinde pe o lungime de un kilometru și e din marmoră albă, mîngiată de soarele Aticei. Ea și aduce întrucîtva cu a unor clădiri din India, deși le întrecu mult, după cum visul și basmul au întrecut întotdeauna realitatea. Arcuri nemăsurate de porți îl străpung din o sută în o sută de metri, și de pe platforma neconținută a scării lui de cite cinci trepte, aleargă nesfîrșita colonadă de onix care, singură ea, a costat o sută de milioane. Ce este interiorul acestui palat cu greu se poate spune. El a întrecut cu desăvîrșire *Casa de aur* a lui Neron, unde erau săli îmbrăcate

în plăci de sîdef, de fildeş și de бага, și unde altele își aveau pereții cu totul coperiți cu aur și argint...

Fiindcă ce nu face banul atunci cînd voința și închipuirea urmăresc să dobindească printr-insul desfătarea fiecărui simț omenesc, și cînd îl mai schimbă în iluzie a gloriei și a nemuririi, precum și în himeră a dragostei și a prieteniei?

Fațada clădirei ce dă asupra grădinei, pe care o prelungește nemăsuratul parç cu branștele lui de copaci, ale căror frunze sunt uneori de tot albe și alteori de tot roșii și chiar albastre, este o altă minune. Se agată de ea o lume de plante urcătoare, iar trandafirii, după ce îi cuceresc împreună cu glicinele culmea, se prăvălesc de-a lungul zidurilor tot de marmoră și înîmprejurul ferestrelor și ușilor încadrate în chenare de lapis-lazuli, agată și jasp-sanguin, spre a se surpa în tumultoase cascade de argint, de aur, de purpură, pe cînd potirele mov ale florilor glicinei cîntă cu o notă melancolică pămînteasca zădărnice.

Un mic tren subteran, ale cărui stațiuni se deschid în subsoluri, înlesnește serviciul, ce se face astfel cu repeziciune dintr-o parte a palatului în alta.

E de prisos a se vorbi de luxul cam rece dinăuntru lui, dar asupra unora din falsele ferestre ce se întîlnesc ici-colo în încăperi, se poate stărui cu oarecare luare-aminte. La drept, ele nici nu sunt ferestre, deși au toată înfățișarea lor, ci numai niște pînze cinematografice ce te trec mările și oceanurile spre a te purta cînd în o țară, cînd în alta și a-ți da puțința să le vezi pe rînd minunile.

Remarcabil mai este în zisul palat că una din sălile lui este sferică și că cei mai meșteri turnători de sticlă au izbutit s-o facă pe loc din una și aceeași închegare de cristal, pe care au schimbat-o apoi în una și aceeași oglindă.

Hăul pe care această sală îl înfățișază este spăimîntător, și se zice că cine s-ar pomeni fără veste în ea ar putea ușor să-și piardă mințile.

În sala bibliotecii — bibliotecă de altminteri închipuită, căci nu se află în ea decît o singură carte, — te așteaptă

ironia nemărginitei surprinderi de a citi pe legătura acestui volum așezat pe o masă de aur, titlul de: *Cartea Cărților*. În fond însă, întocmită precum se poate vedea, ea este din foi ce nu sunt decît titlurile de rentă ale mai tuturilor statelor, numele pe care îl poartă pare astfel cu totul legitim.

Dar cîte n-aș mai putea spune despre fermecatul meu palat, dacă, cu toate sutele de milioane ce am cheltuit pentru a-l ridica, nu s-ar întîmpla că tocmai în acest moment să voi să fac o țigară și, deschizîndu-mi tabacherea, să n-o găsesc pe ea într-însa.

DRAMĂ BANALĂ

Lui Constanț Cantilli

Serdarul Calomfir, bătrînul „taica-moșul“, cum îi ziceau micii săi nepoți, era bolnav de o săptămînă. Dinșii plecaseră luna la pension cu inima zburată. Și, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărți. Citeau într-o doară. Nu scoteau nici o pricepere din literile ce le trecea pe sub ochi. Își aminteau turburarea și grija de acasă. Mereu se gîndeau la taica-moșu... Nu-și dau seama despre întîmplarea ce se pregătea, dar stau pierduți cu ochii în gol. Așteptau ceva și nu știau ce. Acest taica-moșu fusese, pentru ei, așa de iubitor! El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, să-i ducă, pe sub seară, la cofetărie. Și tot el, săracul! le ținea parte în orice împrejurări.

Ora de recreație sosise. Prin clase, și pe afară, ceilalți băieți se jucau cu mincea și cu arșicele. Dar degcaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Ființa lor sufletească, toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în virful picioarelor... Reauzeau gîfîirea și răsufierea grea a bătrînului — zăreau pe o ușe crăpată masa încărcată cu doctorii. Sticlutele, mai mari și mai

mici, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gătite cu scutițe verzi, roșii, albastre și galbene, nu le ieșiseră din minte. Chelia lucioasă a doctorului Axelmann, bărbierul cu lipitorile, cu păhărele pentru ventuze, șoaptele de prin colțuri ale familiei neliniștite, întrările și ieșirile unora și altora, strecurările pe lângă pereți ale servitorilor, iar odată afară, alergând, care pe jos, care cu birja — la spițerie, la medici — erau lucruri ce urmau să-i nălucească... Și cu toate că erau prea copii ca să știe ce e viața, și ce e moartea, aceste amintiri îi făceau să se întrebe ce erau stafiile galbene purtate pe strade pe caruri de biruință, între popi și ciocli? Auziseră, negreșit, că aceste stafii sunt morții, și aflaseră că, într-o zi, toți au a se duce pe rînd... Dar unde? Dar pentru ce? Și neștiind să-și răspundă, mințile lor se risipeau grabnic în alte părți. Privești mai vesele îi înviorau. Se gindeau la micii prieteni ce aveau în curtea casei de peste drum și la pătulele lor de porumbel. Revedeau foisorul locuinței părintești, inecat de trandafiri, ce urcau pînă la stilpi. Dar grădina de din vale, ea ce se povirnea pînă într-o baltă de trestii, cît era de frumoasă! Însă clopotul ce suna pentru reîntarea în clasă, amesteca glasul āgușit al pedagogilor cu rîsetele argintii ale copiilor și cu certurile lor pe capre, pe miele și pe ichiuri.

Copiii se înșirau, în vremea aceasta, și o luau spre clase. Unii erau plăviți, cu pielea obrazului ca floarea de zarzăr, alții oacheși — țigani cu ochii de flacări. Părul unora semăna cu mătasea porumbului; al altora părea fuior de aur. Cei mai mulți îl aveau scurt și creț, negru ca abanosul sau castaniu cu scăpărări de aramă. O! ce giuvaere de preț sunt frumoșii copii ai Olteniei, dar și cît de prematuri și de iuți. Mulți încep să aibă ochii bătuți de pe la doisprezece ani. Sunt însă și cîțiva — cei căror li se zice „nerozii“ — care se păstrează, multă vreme, mititei și mai măricei, ingeri.

Pavel și Grigore, nepoții serdarului Calomfir, n-apucaseră să intre în clasă, cînd o trăsură — caleașcă a mamei lor, care venea să-i ia — se opri la poartă.

Acea doamnă, cu totul frumoasă, deși plinsă pe sub vual, și cu obrajii aprinși, vorbi puțin cu directorul. Taica-moșu trebuia, desigur, să fie mai rău, strigau copiii chemați la trăsură. Cu toate acestea, ei fură tiriți, de cum intrară înăuntru, în vârtejul viului aer al libertății. Zgomotul cu care fusese trântită porțița caleștei, tropătul cailor ce treceau de Foișorul-de-foc și ieșeau în podul cel mare al Craiovei, faimoasa cale a Unirei, ce începe cu Valea Vlăiceii și sfârșește cu Fintina cu Teapă, totul îi interesa. În dreptul cofetăriei lui Struhălă, caii fură siliți să-și domolească mersul, căci lumea ce se îmbulzea de-a lungul prăvăliilor, năvălea spre mijlocul podului. Părea că s-a întâmplat ceva neobicinuit. Steaguri fluturau deasupra firmelor; o muzică izbucnea în răscruciul cel mic. La Cazin, în piața ce desparte clădirea de uliță, o masă coperită cu postav roșu, cu călimări și cu tot ce trebuie de scris pe ea, sărea în ochii trecătorilor și aduna mulțimea împrejur, trimbiță — stacojie, cum era marele eveniment, îndeplinirea aspirațiunilor generațiunei de la 1848 — adică domn străin și o dinastie dintr-o casă domnitoare. Craiovenii — boieri, neguțători sau meseriași, — în parte îmbrăcați încă cu paltoanele de iarnă — iscăleau pe capete, și, flocoși ca niște urși, mormăiau, scoțindu-și focul pe domnia pămînteană și prorocind fericiri viitoare. Mai jos de Cazin, înapoi spre casa lui „Barbă-rasă“, magazinul de mode al lui madam Kati Riedl se încărca pe dinafară, pentru luminația ce avea să se facă seara, cu felinare de hîrtie și candelă de mai multe fețe. Croitorul Ștanghelmann expunea la fereastră jiletci „Bismark“, ca fața năutului prăjit. Acest nume nu era însă ursit să rămînă numai al unei jiletci. El păstra Europei o surprindere; avea, în curînd, să fie scuipat, peste lumea latină, de tunurile Krupp.

Donjuanii grădinei liceului se opreau dinaintea geamului prăvăliei lui Ștanghelmann, nu mai puteau de dragul jiletcelor prusăcești și, cînd se depărtau, lăsau în urma lor scîrțăirea de bonton a ghetelor de „Hula“.

Plebiscitul în aer liber își urma însă cursul furtunos sub soarele primăvăratice al zilei. Mai ales, la Cazin, în fața mesei

așternută cu postav roșu, zgomotul se făcuse asurzitor: un boier giubeliu, care nu vruse să-și dea iscălitură pentru alegerea unui domn străin, bătea în retragerea, cocoșat sub grindina de lămpi și portocale cu care era izbit de cei dimprejurul mesei și, adunând portocalele și lămpiile cele mai bune, își umplea cu ele pozunarele, urmărit de hohotele de ris ale tuturilor.

Vuietul creștea. Un regiment se întorcea de la cîmp în mijlocul entuziasmului mulțimei. Urale zguduiau geamurile caselor și, dintre ele, numele de Hohenzollern, împreunat cu cel de Sigmaringen, se desprindea, împrăștiindu-se cu răsunete zgomotoase...

Dar oamenii mai de rînd — cum s-ar zice: poporul — în auzul căroră acest nume ajungea, îl scălimbăia în așa fel, încît strănepotul lui Frederic-cel-Mare se încetățenea în orașul Banilor sub porecla de „Sic-Marine“.

În vremea aceasta, odaia unde se aflau rămășițele serdarului reîntra în tăcerea și seninătatea ei, turburate o clipă de înapoierea fetei și nepoților lui.

Preotul care citise toată dimineața, se repezise acasă să dea un păhărel de țuică peste cap și să mănînce... Vorba proverbului: „Morții cu morții“...

Intrînd pe ferestrele deschise, soarele își revărsa în liniște blîndețea mîngăioasă peste ospețul ce, înainte de a fi dat pămîntului, întepenea pe o masă coperită cu un cearșaf, cu virful ghetelor în sus și cu capul între perini. O subțire cenușă de aur părea că umple odaia. Poleieli calde se agățau de cutele cearceafului și ascundeau între ele un fel de taină veselă. Aurul pervazurilor, cu toate că înnegrit de zăbranic, zîmbea împrejurul marilor oglinzi venețiane. Luminișul adînc al uncea răsfrîngea efigia ștearsă, trăsurile depărtate ale serdarului.

Dar largile buchete de trandafiri singerii, de pe cîmpul negru al jețurilor de damască, vîlvorau printre frunzele lor verzi și ruginii ca și cum ar fi fost azvîrlite acolo spre a cînta o izbîndă neasemănat de mare...

Mortul, pe frunte cu pecetea unei taine cu totul adânci, înainta astfel sub poarta cea largă a vecinicii, înconjurat cu făcliile aprinse ale celor care apucă drumul cel fără întoarcere.

„Ce s-a făcut cugetarea, ce s-a făcut simțirea, ce s-a făcut viața?” erau întrebările ce se ridicau ca de la ele din ciudătenia zîmbetului ce încremenise agățat pe buzele mortului, iar în loc de răspuns, prăpastia în care se prăvălește pe rînd tot ce este, îl îmbăia în sudorile descompunerilor, îi scofilcea obrazii și-l schimba la față pe fiecare clipă mai mult.

Dar în salonul din stînga sălei de intrare, rudele și prietenii celui apus începeau să se adune. Canapelele și jeturile monumentale se împodobeau cu mari și grase cucoane și demoazele ale căror malacoave abia puteau fi stăpînite să nu le dea poalele peste cap. Bărbații, în gheroace care le treceau de genuchi, se înghesuiau pe lîngă ferestre, făcîndu-și vînt cu cite-o imensă pălărie de panama sau netezindu-și cu dosul mînecei cilindrele de castor. Fratele mortului, cu guler și manîșcă negre, lăcrima cuviincios, uitîndu-se la ceasornicul de aur al fratelui său, de care se asigurase îndată după moartea serdarului. Și fiindcă ușa se deschidea merelu, așa că salonul nu mai ajungea să încapă lumea, cucoana Catinca, cumnata lui și văduvă a răposatului, ieșea, în sfîrșit, din odaia de alături...

Casa intra atunci în jalea zgomotoasă a vremii vechi: tropăiri alergau pe coridoare. Trăsuri după trăsuri se opreau la scară. Țipetele se îndesau. Ele izbucneau din salonul cel mare întru întîmpinarea noilor sosiți. Cite un „vă-ă-zurați cum mă călcă focul, cucoane Ștefane”, sau „cucoane Iordache”, după cum era numele celui care intra — întovărășea, de obicei, vaietele văduvei, fringerile ei de mîini, și legănările capului și corpului ei ce făceau să trosnească jetul din încheieturi. Mingăierile curgeau: „din pămînt am ieșit, în pămînt ne ducem”. — „Toți o să murim”. — „Fiecare la rîndul nostru, cucoană Catinco”. — Și așa mai departe. Prietenele serdăresci, oase înșirate pe suflet, moaște ce unse

cu untdelemn și stropit cu spirt s-ar fi desmucigăit, o înconjurau, aplecându-și spre dînsa chipurile ofilite, și o scoteau din leșinuri cu-o grabă domoală.

Boala de care zăcuse mortul era reluată atunci de-a capul: „cine, cine, — vai de ea și de ea! — s-ar fi gîndit la una ca asta? Tocmai își cumpărase haine de Paști... Îi zisese dînsa, nu e vorbă, să se astîmpere, să nu iasă în acea zi, mai ales că trăgea un vînt ce fura pe la spate. Însă care bărbat ascultă de vorbele femeilor, necum de ale nevastei... Parcă era să se mute cazinul Măcescului din loc. De! de! Bine era acum? Să-și lase el mătușa singură la vreme de bătrînețe! Dar fătuica lui — vătuiul — cum îi zicea, adesea, ce se va face fără el? Dar copilașii, mititeii mamei-mari? Apoi, finul — cine-l va strînge de pe cîmp, că are să putrezească acolo? Dar rațița? griul? porumbul?“

Și bătrîna, călugăriță sub zăbranițe, își vărsa focul: „cine va avea s-o mai îngrijească? Trăiseră patruzeci de ani împreună și nu mai întocmeau decît un suflet. Armăsarii, el îi cumpărase. La balurile lui Iancu Bibescu, el o dusesese în tînetele; datoriile ce făcea pe horboțele, pe la marfagii cu toba, el i le plătea; casa, el i-o zidise; pe fiica sa, el o măritase, de ajunsese gogea ministreasă“.

Și boala serdarului își deșiră împrejurările. El se întorsese pe sub seară... însă în loc să-și scoată hainele, să și le chitească și să și le așeze binișor în sertarul scrinului, se trîntise în pat îmbrăcat cum se afla. Cucoana Catinca băgase de seamă că ce era, nu era bine. Dar ce era să mai facă? Unde să-i scoți vorbă cu șîr din gură?... Ba că a văzut pe o muiere înfășurată de sus pînă jos într-un cearceaf alb și că dînsa i s-a luat în urmă din curtea bisericeii Petri Boj, ba că, după ce a ajuns acasă, stafia s-a pîtit pe după stîlpii porței...

— „Ce-e-e să-ți spun, cu-u-u-coane Nicule? M'moartea-moartea!“

Preoții însă umpluseră curtea: erau mai mult de treizeci și toți în odăjdii cu flori de argint și de aur pe fundurile sta-

cojii sau pe verdele și albastrul catifelelor. Potcapurile negre, coroane împărătești pe care astăzi unii preoți bătuți de Dumnezeu le azvirl după ușe și le înlocuiesc cu papistășismul pălăriilor snuruite, dau o înfățișare și mai strălucită patrafirelor și bogăției măiestroase a vechii religii ortodoxe.

Vlădica, cu o adevărată coroană pe cap; se da jos din caretă și urca scara profilindu-se în soare, venerabil ca Dumnezeu, sub schinteierea aurăriei și briliantelor. Dricul intra în curte, înbămat cu șase cai cu capetele împănate și mascate, cu trupurile îmbrăcate în valtrapuri negre, găitănate cu fir. Cioclii, care îi țineau de dirlogi, își duceau la subțioară șlapele de mareașali ai morții și înaintau cu pașuri măsurate. Mormăiri alergau între poartă și grădină, lărgindu-se peste curte și chiar peste o parte a mahalalei. Muzica militară sosea. Ea se rînduia în stînga scării. Convoiul se întocmea — nu se mai aștepta decît coșciugul cu mortul.

Dar căldura smulgea blesteme împotriva ceasului. Dintre cioclii, cîțiva își ștergeau sudorile. Alții, zorind pe oamenii casei, strigau în gura marc. Unul, mai tînăr, se dase la o parte și își făcea vorbă cu o fată din corul de muzică vocală. Alături, sub un pom, zbîrnăiri de muște răsculate zizăiau. Năpustindu-se din zbor una peste alta, ele cădeau, ca trăsnete, pe cîte o frunză sau pe cîte o creacă.

Dar preoții, în mîini cu făclii, coprinseră ulița. Alaiul se punea în mișcare. Leșinurile împiedicau exploziile durerii și curtea ce rămînea în urmă se cufunda pustie de însuflețire ca într-o groapă.

Țipetele cucoanei Catincei nu se redeșteptară decît pe podul cel mare al Craiovei. Dînsa, cu capul scos pe geamul caretei, părea că voia să ia ca mărturie a durerii ce-o sfîșie, orașul întreg. Se bătea cu pumnii în piept și cerca să smulgă zăbranicul cu care era îmbrăcată. Dar instrumentele de alamă galbenă ale muzicii îi năbuseau țipetele. Trîmbiți și tromboane vărsau în auzul mulțimei zgomotoasă prăvălire a unui marș funebru.

Dându-se într-o parte, lumea își descoperea capetele cu un respect măsurat pe aurăria alaiului, pe numărul de trăsuri de casă și pe durerea nemîngăiată a văduvei.

Cînd dricul se opri în răscruciul de pește, muzica tăcu și preoții își începură rugăciunile, înghesuiți de gloatele dimprejur.

Un vînt subțire, largă suflare a încrucișarei de uliți, filfia fășile de zăbranic albastru innodate la brațele ingerilor poleiți ai dricului. Cioclii, care duceau capacul coșciugului, îl puseseră jos, cu jobenul de castor al mortului deasupra lui. Catifeaua viorie cu care el era îmbrăcat, lua o înfățișare nespuse de duioasă sub zîmbirile pe care soarele le strecura prin spărturile unui nor. Dar închinarea rugăciunilor, graiul armonizat al celor dintii părinți ai bisericii, se făcea adîncă și cîștiga buzele cucernice, puteri convingătoare, — dumnezeire ce se schimbă în cuvînt, pentru a se intrupa în omenire.

Dricul se repunea în mișcare și vocea preoților ce înceta, era înlocuită de corul muzicei vocale. Hodorogirile roților, pe podul de piatră al Craiovei, erau însă năbușite de sunetele limpezi ale corului. Ele păreau că ridică pămîntul în sus, că-l apropie de cer și că-l azvîrl în niște trepte stelare printre care viața materială, schimbată în viață fluidică, era tot într-o vreme și cîntec serafic și lumină orbitoare. Iar pînă la biserica Sfîntul Nicolae-beli-vacă, unde avea a se face slujba, lupta dintre vocile senine ale muzicei vocale și dintre sunetele celei instrumentale își desfășura poema.

Obosită, văduva își da capul pe spate și nu se mai deștepta din jumătatea ei de leșin decît în curtea bisericii, dinaintea coșciugului în care mortul zăcea pierit pe trei sferturi sub o surpare de flori. Ca și cum ar fi vrut să-l ia în stăpînire spre a-l dărui pămîntului, preoțimea se așezase în jurul lui și întocmea o jumătate de cerc. Clopotele bisericii, ce nu conțeniseră să fie trase de un sfert de oră, își alinau prelungirile bălăngănitore și pogribania vecinicei pomeniri se urca pe fumul de tămîie cădelnițat și se adîncea în albastra limpezime

a cerului. Vosglaseniile înlocuiau troparii și erau înlocuite de ectenii. Sfârșiturile vorbelor erau toarse de dascăli în sunete subțiri...

„Doamne mi-lu-iește“.

Dar, cu încetul, slujba se făcea vijelioasă. Ea împrumuta aripile de flacări ale credinței și zbura la Dumnezeu pe căi tainice; cînta lauda Tatălui și a Fiului, amintea zădărniciile lumești; se ruga pentru iertarea greșelilor mortului; pentru cele cu „voie“ și pentru cele „fără voie“, pentru cele „întru ființă“ și pentru cele „întru neființă“, pentru cele „întru știință“ și pentru cele „întru neștiință“ — trecîndu-i-le pe toate iubitorul de oameni și așezîndu-l, ca pe un bun, în curțile sale...

„Doamne mi-lu-iește“...

„Că adevărat deșertăciune sunt toate și viața aceasta umbră și vis; că în deșert se turbură tot pămînteanul, căci precum a zis scriptura cînd dobîndim lumea, atunci în groapă ne sălășluim unde împreună sunt împărații și săracii“.

Dar fata mortului, doamnă din lumea nouă care nu-și dă durerea în stambă și ce plinsese pînă atunci cu lacrimi tăcute, sfîșie aerul cu un țipăt, și rudele care se grăbeau împrejurul ei o sprijineau, fără să cuteze să turbure taina dumnezeiască cu mîngăierile lor...

„Slavă ție, Doamne, slavă ție.“

Și slujba redeștepta jalnica trăgănire a clopotelor. Porumbicieii bisericei, gonîți de vijelia sunetelor, ocoleau turnurile lărgindu-și urcătoarele spirale, iar făcliile, ce fumegau, posomorau glasul preoților, și pogribania lua un caracter de pripă: sprijinit de doi diaconi, vlădica se apleca peste coșciug, miruia mortul și la urmă îi închina pieptul cu un larg semn de cruce.

„Slavă ție, Doamne, slavă ție“.

„Că tu singur ești cel fără de moarte, carele ai făcut și ai zidit pre om, iar pămîntenii suntem din pămînt și în pămînt vom merge, precum au poruncit cel care ne-au zidit

și au zis: că pământ ești și în pământ vei merge, făcînd
linguirea cea deasupra groapei cîntare“:

„Aliluia“.

Însă sărăcimea își făcea loc printre lume și virîndu-se
cu obrăznicia neaverei ajungea la coșurile cu luminări. Tes-
temelele cu flori roșii erau mai mult smulse decît împărțite.
Fratele mortului, silit de mulțime, se da la o parte și dezlega
la gură sacul cu sfîntuici, cu firfirici de douăzeci și două și
de treisprezece... Împărțea cea nedreaptă începea: săra-
cilor îmbrăcați mai bine li se punea în mîină mai mult. Celor
goi, mai puțin. Văduvele se alegeau abia cu cîte o luminare.
Teleleicele plecau cu cîte trei testemele. Orfanii își stricau
gura degeaba... Că scris este la carte: „că celui care are să i
se mai dea, iar celui care n-are să i se mai ia“...

„Domnului să ne rugă-ă-ăm...“

Și, mereu mai grăbite, aceste rugăciuni își repezeau sca-
droanele către asaltul cerului, grăbeau sosirea clipei cînd,
pe urmele cîntărilor încetate, vocea de argint a unui singur
preot răsună în inimi ca un flaut singuratic în mijlocul unei
duioase inserări.

„Veniți, veniți, fraților, la groapă, să vedem țărîna din
care ne-am zidit. Unde mergem acum? Și ce ne-am făcut?
Cine este săracul sau bogatul? Sau cine este slobodul? Au
nu sunt toți cenușe? Frumusețea chipului au putrezit? Și
toată floarea tinereților o au veștejit moartea“.

Îngenucheată pe pământ uscat, văduva mortului se
lovea cu capul de coșciug și coprinsă de astă dată de o dez-
nădejde adevărată, își înfigea unghiile în pământ... „Nu, nu“

— și mai cerea răgaz... Își aminteă viața ei, îl vedea pe Ca-
lomfir tinăr și frumos, printre perdeaua lacrimilor... Noaptele
albastre, în frunte cu constantinatul de aur al lunei, reco-
borau peste dînsa... Se înapoia spre trecut — văduva la 15
ani de întîiul ei bărbat și remăritată la 17... Îmbrăca iar
maloteaua de catifea havaie cusută cu fir și înflorită cu
mărgăritare pe care i-o dăruise de nuntă unchiul ei: Banu
Teană. — Vedea, apoi, curtea plină cu butci și rădvane...

Iar Calomfir o ducea la cununie. Iconostasul nu mai era de sus pînă jos decît o singură lumină... Candelele albastre și roșii presărau prin colțuri nestemate... Isaia dăntuiește era cîntat și masa ocolită. Nașa o dăruia cu o bulie de diamante pe care i-o prindea în păr. Pe rochia ei de sarasir clipeau safire și pîlpăiau rubine — „O! nu, nu!“ Și iar mai cerea răgaz. Se azvîrlea peste trupul neînsuflețit, îi coperea chipul cu sărutări, îi netezea părul, îi vorbea la ureche încet, îl coprindea în brațe... O! ar fi vrut să-l fure de-acolo și să-l ducă departe — unde?... nici ea nu știa. Dar se vedea fugind, cu el alături, în soare-apune... Și un colț de pădure i se arăta... Brazii o înconjurau, urcau pînă la cer, negura se îndesea, nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic, nu mai simțea nimic. Și cu toate acestea era fericită. Bătăile inimei i se linișteau, timplele nu-i mai zvîcneau, o răcoare o îmbrățișa fără veste, — vîntul batistelor ce se mișcau deasupra ei — iar fiica sa, împreună cu cîteva rude, izbuteau s-o ridice de jos, s-o ducă la trăsura.

.....
„Că ochii au apus, picioarele s-au legat, mîinile au încetat, și auzul cu dinsele, limba cu tăcere s-au îngrădit și groapei se dă, că adevărat deșertăciune sunt toate“.

Și vecinica pomenire pecetlui slujba, risipi alaiul, iar cosciugul pus într-o căruță, spre a fi dus la țară, apucă urmat de patru-cinci trăsuri spre bariera Amaradiei, pe sub care toată această dramă banală dispăru în fuga cailor, nemai-lăsînd în urmă decît un nor de praf alburii...

CASA CU No. 10

Casa cu no. 10 din ulița ~~Nemților~~ ^{Nemților}-cu-coadă era ca viorea: ea nu se vedea din verdeață. Până și pe stîlpii de cărămidă ai împrejmuirii, ce erau legați între dîșii printr-un șir de bețe frumos strungărite și vopsite cu alb, vița sălbatică urcase

amestecându-și frunzele cu florile tufișurilor de lemn etinesc. În curte, trandafirii de dulceată și ronturile de liliac dau ocol casei și păreau crescute în voia lor. Dar curtea era largă și adâncă.

Sub pridvorul din față, niște corni bătrini stau ca niște neclintite caraule de-o parte și de alta a intrării ce da asupra scării. Însă, de cum bătea vântul, crecile li se mișcau fremătătoare, și frunza lor, luată în răspăr, da de gol cuiburile pline de cîntece pe care paserile le agățaseră pe cele mai înalte și subțiri ramuri; iar tot astfel, la vremea rodului, se mai destăinuiau și roșile boabe de mărgean cu care flacăra soarelui îi împroșcase.

Dincolo de colțul din stînga al clădirei, spre un fund al curței vătuit cu iarbă măruntă sau înecat de bălării, albea trupul văruiat al unei cișmele purtind deasupra țuturului o Preceastă zugrăvită în roșu și în albastru și ce ținea în brațe pe Domnul nostru Isus Cristos. Din umbra celor trei ulmi uriași ce-o adăposteau de soare, apa ce se vărsa ziua și noaptea din țuturul de tuci în jgheabul unui trunchi de copac scobit, se făcea parcă mai dulce, încărcată cum era atunci de mireasma galbenelor flori ale unei salcii persienești ce creștea în apropiere.

Curtea și casa păreau, cu toate acestea, pustii. Țipenie de om nu se vedea în adevăr nici în pridvorul dinspre uliță, deasupra căruia coperișul de șindrilă înainta sprijinindu-se pe stilpi rotunzi de zid, nici împrejur. Numai că, în jgheabul cișmelei, din care apa de afară săpîndu-și drum în caldarîmul mîncat de iarbă și de buruieni, niște rațe leșești, ce abia se țineau pe labe de grase ce erau, bălăcăreau și măcăneau. Și iar numai că, printre trunchiurile scălimbăiate ale prunilor de după casă, ce întindeau departe ograda boierească, curcani și găște, găini și cocoși, bibilice, se îndreptau cîrduri spre grajdurile depărtate și posace prin al căror bălegar scormoneau care mai de care.

De altminteri, mahalaua întreagă, trăsniță de arșița soarelui, zăcea tăcută și pustie în mijlocul imbieșirii prafului

răscolit de roatele câte unei sacale ori de-ale câte unui car, căci — ce e drept — telegari înhămați la butci și rădvane nu treceau pe acolo decât din joi în Paști.

Semn că era casa locuită mai da însă și altceva.

Aproape pe cea mai de sus treaptă a scării de lemn, ce ducea din pridvor la pod, o pisică albă își elipocea ochii de jăratice spre soare, iar ei se făceau aci galbeni, aci verzi, pe cind, lenevos tolănită, își urma cu o nespusă mulțumire torsul, în căldura și în liniștea ceasului.

Dar din casă nu răsufla cel mai mic zgomot, afară doar de cel pe care îl făcea un război pus în mișcare într-unul din răcoroasele beciuri. Acolo se țeseau chilimurile și țărăneștile scoarțe, cit și pinzeturile de in și de bumbac sau vîlnicele de borangie portocaliu și alb... Că atit cucoanele, precum și femeile de rînd, nu stau în acele vremuri cu brațele încruciate, își căutau de treabă văzîndu-și de îndestularea cu de toate a curții și conacului lor, iar nu băteau podurile pe jumătate despoiate și, adică, de la git până aproape de briu, cit și de la virfurile picioarelor până aproape de genuchi.

Înăuntrul locuinței de care e vorba, firește că nu dai prin urmare decât de chilimuri și de scoarțe, fie frumos așternute pe jos, fie ținute în pereți ori întinse pe paturi... În „casa-cea-mare“, cum i se zicea pe atunci salonului, tot paturi în formă de divanuri găseai în orice sălaș boieresc sau neguțătoresc te-ai fi dus și oricît de multă bogăție ar fi avut stăpînii lui. Abia Vodă izbutise, cu mari cheltuieli și nespuse greutăți, să care de la Viana vreo două canapele cu scaunele lor imbrăcate în damască de matase și așezate cu grijă într-un chervan căptușit cu paie și avînd un coviltir de pinză groasă întinsă pe cercuri.

Încolo, așa era peste tot odaia de primire, iar tot la fel se înfățișa și cea din ulița Nemților-cu-coadă, cu mica ose-bire că în păreții ei se află un ocol de firide, cu perdele de borangie cusute în mătăsuri și fluturi, prin crăpătura căror se zăreau ori ciubuce de iasomie cu mari imomele de chihli-bar înflorate în peruzele, ori mătânii de preț, călimări de

argint de pus în briu, iatagane și cuțite cu minerele numai pietre scumpe și chiar, în una din ele, bătută pe fundul peretelui, o minune de icoană lucrată în sidef și adusă de la Ierusalim de cine știe ce neam al boierului.

În niște dulapuri cu geamuri scobite în zid, unul în dreapta, altul în stînga ușei, vedeai însă și cărți, dar nu pe franțuzie, ci toate legate în piele ca niște ceasloave și cu tiparul pe o hirtie scorțoasă de cînd cu Papură-Vodă...

Cît despre gazete, nu prea se pomenea alta decît *Vestitorul țării românești*, dată la lumină de obște cunoscutul Carcalechi, ce era trîntită pe una din sofale și în care se citea că regele Neapolului a fugit pe un vapor la Gaëta, cetate tare de pe marginea mării, în care s-a închis. Mai dai cu ochii, pe o meșcioară, și de *Curierul de ambe sexe*, lingă niște măntanii de chihlibar. Dar pe masa cea mare dintre cele două paturi, pe o tavă smălțuită cu verde, se desfășură, cu multă vioiciune de vopseli, intrarea sultanului în geamie, urmat de vizirul și de pașalele lui, printre zarfurile de argint ale ceștilor de cafea ce încăreau tava.

Dar din țigarea unui ciubuc rezemat de masă fumul încetase de a se ridica, și tăcerea de afară și din casă rămînea neclintită, iar vremea nouă, nici dînsa, n-a mai aprins acea țigare.

PITARUL

Era o iarnă geroasă și rea pentru săraci, cea în care am dat întâia oară cu ochii de bietul pitar. Să-l fi văzut cu cît canon înainta prin zăpada fără pîrtie și cu spatele adus cîrlig, v-ar fi fost milă de el și dumneavoastră, dragi cititori.

Cînd mi-am dat seama că stă podmolit în ninsoare, sub fereastra mea, i-am bătut fără voie în geam, i-am făcut semn să intre în curte și l-am poftit în casă.

Purta pe cap șapcă cu cozoroc, ca pravoslavnicii cinovnici ai ruseștei împărății, și își strîngea mereu la piept antereul de lustrin negru pe care vîntul i-l lua afară, viscolindu-i-l încoă și încolo.

Rămas singur-singurel din veacul lui, multe văzuse și multe pătimise și, azi, fără să mai aibă vreo rubedenie, și nici măcar vreun cunoscut din vremurile bune, se prăpădea între pereții umezi ai unui coteț în chip de odăiță dintr-o mahala depărtată a Bucureștilor, pentru care plătea un icosar pe lună.

Fiindcă nu putea să cerșească, căci fusese și el om cu casă, și cu masă, trăia din ciornele pe care le scotea pentru împricinați după hrisoavele scrise în slove cu trei caturi și ce se aflau cîteodată pe la tribunale și, cîteodată, pe la arhivă, dar pe care nimini, acum, nu mai știa nici să le

citească, necum să le tălmăcească, așternindu-le pe hirtie, pe înțelesul lumii noi.

Vai de el și de el, că grele zile apucase...

Dar cînd i se aduse, pe o tavă așternută cu șervet, răci-turi pe o farfurie, bez cașcaval de Olanda, îmbrăcat într-o coajă roșie, și vin de-ăl roșu într-o carafă de cleștar, i se mai îndulci obida și, după ce-mi mulțumi frumos, prinse la limbă, cu umerii obrajilor îmbujorați.

Iar de cîte nu-mi mai vorbi el! Că apucase și domnia lui Mihai Șuțu-voievod, care era scurt la stat, urît foc, și negru harap, dar cară, la zile mari, pășea mîndru și cu mîna în șold, printre rochiile de sarasir ale cucoanelor, în vreme ce meterhaneaua domnească îl întîmpina cu un mare zgomot de tipsii lovite unele într-altele, și în vreme ce muiații lui în fir cîhodari îi cîntau:

*Na!t ești,
Oacheș ești,
Sprîncenat ești,
Frumos ești,
Hura! Hura!
Să trăiești,
Să-mbătrînești,
Măria-ta!*

Iar Vodă-Șuțu, ghebos și urît cum era, se furlandisea nespus de mult și trecea prin fața meterhanelei, și printre cîhodarii lui, cei pe două rinduri așezați, cu mîna dreaptă pe iataganul din briu...

Că nu era el degeaba Vodă.

Dar pitarul meu, după ce mi-a mai spus și altele, s-a dus, cum a putut, prin nămeții de zăpadă, și n-am mai văzut de atunci altul prin Bucureștii ăștia mari.

BABA-CLOANȚA

Al de-a pomenit-o n-a uitat-o, iar al de-a auzit numai vorbindu-se de ea, își scuipă de mai multe ori în sân, cum i se spune de odrasla lui Aghiută.

Dar spaima cea mare e a celor care locuiesc iarna la țară, avîndu-și casa pe lingă cîte una din acele păduri în care Miază-Noapte se pitește ca o moghindeață ori, cînd e să dea năvală prin cîte-o curte de creștin, se umflă ca o goș-goea claie de fin.

Oamenii de pe-acolo, de-aia nici nu ies noaptea fie chiar în pridvoarele caselor că, haidil! — se pomenesesc, cît s-ar freca la ochi, cu ea în cîrcă, mai ales că alde Baba-Cloanța, o pustie de vrăjitoare a satului din marginea codrului, a pus-o la mînă și o trimite să umble, și pe unde vrea și pe unde nu vrea, cu toate că, ziua, o ține închisă într-un năpîrstoc, nedîndu-i drumul decît noaptea, cînd o asmute să se repeadă aci asupra unuia, aci asupra altuia, purtată zvîrnată într-un cauc de ciuturi, ce-o ia prin văzduh, dus de patru fusuri ce se învîrteau și ce se răsuceau ca niște alte alea...

Cîteodată, bătînd din piuă și cutreierînd, cu o falcă în cer și cu alta în pămînt, ale cîmpuri și ale văi, se alegea praful și paraginea de casele pe lingă care trecea și băga strechea în cîrezile ce-i ieșeau în cale.

Așadar, Baba-Cloanța, cum o botezaseră toate fetele și toate mătușele din sat, și cum îi zicea până și gaga Sanda, era așa de vestită încît i se dusesse pomina în mai toate satele dimprejur și îmbelșugarea se așezase în vatra cășcioarei ei de la capul podului mai la vale, și dincolo de cruci, sub un povîrniș de deal ce, doar să dai cu zburătura, și-l ajungi.

Și vezi că, nu știa nimini pe meșterul care i-o zidise, că într-o dimineață, ai care trecuseră pe sub coastă zăriseră acolo cășcioara ieșită ca din pămînt și ca și cum ar fi fost pe locul ei de cînd lumea, iar pe babă o văzuseră așezată

grecește pe o laviță din tindă și sfărîmîndu-și fusul de ziceal ce e asta.

Și să nu vă fie cu supărare asupra-mi, boieri dumneavoastră, că eu nu vă spun moși-pe-groși, ci numai lucruri pe care le-am auzit de la oameni ce trebuiesc crezuți, fiindcă trăiseră în vremea stelei cu nouă cozi și a zăpezei roșii și ce, de n-ar fi fost, firește că nici nu s-ar povesti, mare.

Să băgați, prin urmare, bine de seamă, cei din ziua de astăzi, că oricît ați fi de cărturari și de mehenghi, n-ați scăpa de ea cu una cu două de cum ați supăra-o, căci — s-o știți mai-nainte — ea n-a murit, ci trăiește tot în casa ei de sub povirnișul dealului din satul al cărui nume s-a pierdut, și — babă a dracului cum e, fiindcă a dat mîna cu Al-din-baltă (ptiul ucigă-l toaca) — v-ar aduce la ea călări pe cite-o prăjină sau pe cite o trestie de-a lungă, cum l-a adus și pe Niță al Stanchei (al pe care-l luase la melenție) la Trana a Păunei...

Iar cum v-ar aduce, v-ar da să beți apă nencepută fără să știți și ați vedea-o zîna de frumoasă, oricît ar ride satul și orașul, dacă nu v-ar arunca cumva pe Miază-Noapte în cîrcă...

Și vă povestii dumneavoastră așa, și încălecai pe-o șea.

CĂNĂRIȚA

Pe-atunci li se punea petec roșu.

Oricîți feciori de boieri s-ar fi dus pe la cle, și oricîți bani ar fi avut, nici una nu scăpa de el. Li-l cusea binișor pe rochie la hăgie, și să fi poftit vreuna să-l scoată că vedea pe dracu.

Li cususe petec și Cănăriței, dar fiindcă Dumnezeu li detese păr să-i treacă de briu în jos, ea și-l lăsa pe spate, și nu se mai vedea din el al mai mic colțuleț.

Dar ce-o supără mai mult nu era tocmai petecul, arde-l-ar focul! ci dragostea ce prinsese de al fecior de boier mare, cu ochi de mură și cu gură de mărgean.

Sărăcise ea, nu e vorbă, pe cîți sărăcise, dar acum o pățise de-a binele, că și-ar fi dat până și viața pentru Drăgușin, al mai mic dintre feciorii vel-clucerului, un ciapcîn ce făcea să sece apa în puț cînd se uita la ea...

Că toate au plată și răsplată, și măcar că avea acum Cărnărița casă mare, în Podul Calîtei pe unde apuci la Antim, atît o ajunseseră blestemele multora cît nu mai avea odihnă, iar vorba cîntecului:

*De foc inima mi-e arsă
Și eu ochii n-am închis...
Cum să-i închid cînd ei varsă
Pîraie de foc aprins.*

Ce folos dar și de butca ei, și de năbădăioșii armăsari albi ce-i rîncezau la grajd îngurluindu-se ca doi porumbei? Și ce-i foloseau până și giuvaiericalele cînd, afară de ochii și de buzele îndrăgitului, nestemate să-i placă nu mai vedea?

Cu vino-ncoace, și frumoasă ca o cofetură, ai fi crezut că se frînge de-i strînge-o mai tare în brațe, Cărnărița însă sta de la o vreme posomorită, — îi ninsese și îi ploua, pesemne — tot așteptînd pe Drăgușin care nu mai venea.

Iar cînd colo, ce să aștepte? Că-i crescuse puiului ei aripi, și că zburase spre alt cuib — spre al fetei marelui logofăt Alecachie, unde, de altfel, îl îndreptase și tat-so și mă-sa fără vreo nădejde de izbîndă, până ce el n-o văzuse la nunta fetei lui Vodă, cu părul ei de aur împletit în coade și dîndu-l ocol frunței și capului ca o coroană de soare!

De frumoasă, era cum nu se poate mai mult, dar parcă fata vel-logofătului o întrecea, și apoi, cînd îl cunoscuse pe Drăgușin, prea ușor îl robise că, de! el nici nu era decît un băiețandru, iute și aprins la dragosti trupești, ca toți țingăii de vîrsta lui...

Fiindcă de la mine s-o știți, băieți și fete, cînd e armăsarul cîrlan și iapa minză sunt dați dracului și unul și altul.

Și așa se întîmplase, pe cît se vede, și cu ăl Drăgușin al Cănăriței că, acum cînd el nu mai avea tuleie pe buze, ci, deasupra zîmbetului de mărgean și mărgăritar, mijitoare mustăți ca două subțiri sprincene răsturnate cu vîrfurile în sus, altă gîndire și simțire se ivise într-însul, și îl cam rușinaseră amîndouă să mai rămînă multă vreme să conăcească la hanul unde numai cine n-avusese bani ori nu vrusese nu dormise un ceas-două, ori și o noapte întreagă...

Așa că, cu vrerea lui Dumnezeu, se însură cu fata vel-logofătului, pe cînd biata Cănărița, din ziua în care află, patului se așternu, pre duhovnic chemă, și la urmă giuvaierurile ei împărțind pe la toate fetele sărace din mahala, sufletul și-l dete în obida dragostei, lăsîndu-și casa pustie în Podul Calîței, unde am văzut-o și eu după ce i se spărseseră geamurile și i se crăpaseră zidurile, luînd-o în stăpînire, noaptea, blindetea lunei albe și, ziua, buroiunile dărmăturilor...

CĂPITANUL DE POȘTĂ

Noapte fără stele, și doi inși în cupeul de moda nouă ce cobora domol Coasta Grecilor dus de trei surugii. Cei doisprezece cai care îl trăgeau, înhămați la ei doi cîte doi, abia își mișcau picioarele, bălăngănindu-și încet clopotele, căci cunoșteau drumul, pietricică cu pietricică, de cînd îl tot bătuseră, și îi știau întortocherile, răsturnișurile și făgașurile. Pe dinaintea vederei drumeților, copacii de pe creștetul dealului se poceau ca niște iezme negre ce urcau tot mai sus cu cît trăsura cobora mai mult. Dar, de la vale, se zări urcînd înspre culme o namilă. Eră o trăsură de vremea

veche, grea, largă și cu zonturi. Închisă cum era de orice parte, abia se putea zări, prin geamurile porțițelor, o mălotea împlănită și un chip stafidit de femeie, pe al cărei cap era strîns legat și innodat un bariș, găteală a unei vremi duse, pe cînd alta, cu desăvîrșire nouă și tînără, înainta.

Hărăbaia trecu pe lingă căretă cu o mare zornăitură de geamuri și peste puțin se făcu una cu întunerecul, iar în curtea poștei intră trăsura mai ușoară a zilelor ce urmau să vină.

Dealuri de băligar ce se ridicau în această curte, așezate lingă un pîrleaz din împletituri de nuiiele, arătau că în grajdurile popasului pentru cai și călători, trebuia să se fi aflat zilnic un număr însemnat de mirtoage.

Cînd cupeul intră pe poartă, trecînd șanțul șoselei pe o podișcă de lemn, și izbuti să fie oprit lingă prispa unei cășcioare cu șirul lui de cai frînt în două, în ușa din peretele de curînd vărut, căpitanul de poștă se și arată cit clipești din ochi: fiindcă, un cupeu, și încă înhămat cu doisprezece cai, nu era glumă.

Cu temenele și fringeri de mijloc destule, bătrînul, ale cărui mustăți erau albe și tunse scurt pe buze, și care își trecuse repede un antereu negru peste taclitul vîrgat cu albastru, pe fund portocaliu, deschise porțița cupeului și, urmîndu-și închinăciunea, pofți pe preacinstitele fețe să-i facă nemărginitul hatîr să se răcorească cu o dulceată în umilitul lui: lăcaș și să soarbă și o ceașcă de cafea pe care fata lui o făcea cu caimac și cit mai mult nu se poate de bună...

Apoi, cînd cei din năuntrul trăsurei coborîră, dinsul, cu șapca cu cozoroc verde într-o mină, și dînd cu capul aproape de pămînt, îi băgă în săliță, iar de acolo, în odaia ce ținea gătită pentru întîmplătorii oaspeți. Paturile ei, unul într-o parte a ferestrei mici și cu geamurile cartosite, iar altul în partea dimpotrivă, erau așternute cu cearceafuri lucrate în fistoane și la căpătîiele lor aveau perine împodobite cu

horhotică de-a bună, cumpărată de pe la tolbașii care umblau drumurile țării românești

Pe masa coperită cu o albitură lucrată în igliță, între două sfeșnice de alamă galbenă, frecate cu cenușe și schin-teietoare ca aurul, un coșuleț din cuișoare înșirate pe fire de ață samanie coprindea în el flori din linuri felurite, iar, între ferestre, îngălbeneau tărtăcuțe și gutui.

Icoana Maicei Domnului, bătută într-un colț de perete și adăpostită de niște perdelețe de matase cusute cu fir, nu vedea candela stingându-i-se și arăta evlavie din casa căpitanului, păzind tot într-o vreme pe călători de nenorociri.

Pe mica poliță de sub icoană, îmbrăcată în plisă albastră, stau așezate ouăle încondeiate și ouăle roșii de la trecutele Paști și coșulețul cu flori de ceară al luminărelei cu care fata lui se dusesse la Învierea din biserica satului vecin.

În sfârșit, pe unul din rafturile dulăpiorului din perete, se vedeau sub geamuri obicinuitele și pravilnicele condici, cu fețele șnuruite toate și purtând pe fiecare pecetia stăpînirei. Într-una, în cea cu scoarța neagră, drumetii nemulțumiți de felul cum își făcuseră căpitanul și surugii datoria — cunoscută sub numele de Condica neagră, își însemnau necazul pățimit și vai de căpitan cînd ajungea condica la București... În cealaltă, ale cărei scoarțe erau albe, nu se treceau decît vorbele de laudă ale celor pentru care toate merseseră strună...

Dar unde sunt acele vremuri și unde e bietul căpitan?

Că de s-ar scula azi din groapă, și ar vedea Bucureștii de acum, și drumurile de la țară, pe care aleargă niște zmei năpraznici ce varsă fum și foc pe nări și pe gură, cît și năzdrăvanele paseri ale văzduhului ce bagă boala în oameni cu hîrăitul și vîjiitul lor, mai că s-ar întoarce să-și urmeze somnul liniștit lingă crucile de voînici ale surugilor lui, căroră, cu atîta rivnă le striga, cînd soseau chiuind și plesnind din bice:

— Bine-ați venit, băieți, și să trăiți!

· VERIGĂ-ȚIGANUL

Cînd se potcoveau purecii cu nouăzeci și nouă de potcoave și cînd boierii mari erau suflete de oameni, țăranii nu duceau lipsă, deși nu li se dase pămînt de nimini. Fiecare din ei, cît era țara de largă și de lungă, clăcași se născuse și clăcași rămăsese, ba pe moșia unuia, ba pe-a altuia, și fiecare muncea din greu. Nu însă fără folos. Fiindcă mai toți, măcar că nu erau tocmai ocrotiți de boier ca niște copii ai lui, aveau parte la rodul pămîntului, din munca și sudorile lor răsărit. Cei mai mulți din stăpînii de moșii, le dau pămînt să-l are și să-l lucreze pe seama lor, și alte dăți li se da pogoane în dijmă, după învoielile făcute. Li se mai îngăduia să-și pască vitele pe izlazurile moșiilor, să taie și să ridice de prin bălți rogoz și trestie, spre a-și înveli casele, pătulele și staulele, să pescuiască și să se bucure de multe alte folosințe. Boierul avea în sfîrșit în sat o sumă de finii și de fine, botezați ori cununăți de el. Pe lingă astea, el mai cunoștea, pe nume și după purtări, pe fiecare locuitor, fiindcă în mijlocul lor se născuse și trăise cele mai multe zile ale vieții. Moșiile nu erau, de altfel, de ieri, de alaltăieri, în stăpînirea unora sau altora. De altă parte, boierul fiind de obicei tare și mare la Căimăcămie cît și la Vornicie, tăia și spînzura, fie la Craiova fie la București, și, prin urmare, fără voia lui, nimini nu se atîngea de țăranii ce-i avea pe moșie. Din dragoste pentru ei, veneau ori nu veneau cu o găină la subțioară plocon, ori cu o basma de ouă în mină, pe-âl de fusese luat la miliție, tuns să fi fost pe tobă, că tot îl scăpa. Dar asta nu era destul; știa să scoată pînă și din oenă, fiindcă del nu era el degeaba boier!

Așa poreclitul iobag n-avea apoi, nici el, cheltuieli prea mari. Cu din ce muncea, țăranul își plătea fără bătaie de cap birul. Îmbelsugarea nu-i lipsea nici din casă, nici din ogradă. Malai se afla din prisos pînă și la cel mai sărac. Muierile îngrijeau să-și pună cloștile pe ouă. Măcăneau și

gîrliau rațele și giștele dintr-un cap al satelor la celalt. Porcii grohăiau prin cocini. Cît despre țoale și straie, nu le cumpăra nimini de la tirg. Sfirăia fusul și troncănea războiul pe sub pomi și prin cămăruțele răcoroase cu cîte-o fereastră într-unul din pereți, și cu cîte un ochi de geam în ușă.

Țigani, care fuseseră până bine de curînd robi, nu se vîntau nici ei. Îi slobozise la leatul patruzeci și opt, *Liber-taua* lui Iliad ș-a lui Maghieru; a lui Tell și a lui Rusetachie-Berlicu-mucalitul; a lui Firfircă Brătianu ș-a altora, dar ei nu vruseseră să treacă robi la zisa cucoană, pe care n-o știau dacă e cu arțag, ori ba...! Cu parul să-i fi luat de la vechii stăpîni — afară de cîtiva — și nu i-ai fi gonit. De curtea boierului nu i-ar fi despărțit nimic. Și poate că aveau și dreptate. Cum puteau, cei mai mulți, să se dezvețe dintr-o dată de robie? Prin curțile prin care trăiau, duceau ei lipsă de ceva? Mincău cît vreau, și chiar, mai des decît s-ar crede, dormeau tot pe atît, iar, dacă erau bătûți, cîteodată, le că-deau și bacșisuri în palmă. La Paști și la Crăciun, precum și la alte zile mari, li se împărțea cămăși și nădragi de pînză. Dar ei căpătau și destule alte țoale de la cei de a căror curte țineau.

Verigă-Țiganu fusese născut și el în o asemenea curte. Dar de copil își luase lumea în cap și pricepuse că nu e nimic mai scump decît să fii de sine-stătător, să poți să pleci dintr-un loc în altul cînd vrei, să rămii acolo atîta cît ți-e placul, să te scoli și să te culci cînd ți-e pofta; într-un cuvînt, să n-ai să dai nimănui socoteala despre nimic.

Își luase el lumea în cap, dar cu o *viuță*, pe care și-o legase de gît, purtînd-o azvirlită pe spate, de cum îi fusese dăruită de feciorul zapciului, fiindcă îl auzise într-o zi cîntînd din frunză. El mai învățase să cînte și cu naiul și, tot-deodată, îi trăgea din fluier, aproape cu același meșteșug ca ciobanii de pe piscurile munților. Dipla îi era totuși mai dragă. Pe lingă cîntecele ce prinsese de la alții, el mai scotea din ea și sunete ce erau șoptitoarea curgere a apelor și vijeliosul freamăt al codrilor. Cine se întîmpla să-i încapă atunci

sub vraja arcușului, dacă era bătrîn întinerea, dacă era tînăr se simțea întors spre copilărie. Un sunet al lui era floare; un altul, vilceaua cu iarba verde și cu mireasma ei; un altul era luna și stelele, iar altele, ce se iuțeau și se împreunau într-un virtej arzător, se făceau soarele cu lumina și înflăcărarea lui. Iar el, aceste toate nu le învățase de nicăieri și nu și le cînta decît sieși. Însă ce rămîne ascuns? Fusesse auzit de unii și de alții, și vestea i se dusesse de la Mălăiești pînă la Valea-Boului, și de la Valea-Boului pînă sub hamițele de munți de la Polovragi.

Nici prea înalt, nici prea mărunț, oacheș de tot și cam buzat, el nu era nici urit, nici frumos. Purta și el, ca și alți lăutari ai vremii, o venghiercă roșie fără mînci, ce s-ar fi asemănat cu a ceașilor, dacă ar fi fost cusută cu fir și nu găitănată cu arnici albastru. De sub ea, o cămașă de pinză țărănească i se cobora în cute pînă ceva mai sus de glezne, înflorită pe poale cu trandafiri lucrați cu mîna, din linuri ca focul, între frunze aci verzi cît mai mult nu se poate, aci mai șterse și, uneori, mîncate de rugină...

Că așa îi plăceau lui Verigă cămașile, și se găseau și destule fete să-și strice ochii să i le coase pînă și în mătăsuri.

El mai purta, în urechea stîngă, un cercel de argint, cu o floare de pirozele pe dînsul, și de care nu se despărțea, pesemne unde se topea de dragul ochilor albaștri.

Cucoanele, cînd își adunau, în beciurile culelor, pe țărancele de pe moșii la clacă, pentru ca, împreună cu ele, să toarcă, să depene ori să cure porumbul, făceau ce puteau ca să aducă și pe Verigă, spre a le țrece uritul.

Și, cu adevărat că, de cum cele de față se oboseau, și de cum își isprăveau și poveștile, pe vioara lui Verigă se pornea să cînte privighetoarea, să fluiera mierla și să-și spună numele pînă și cucul.

În ochii lui se aprindea un soare puternic, pe cînd, pe sub arcuș îi curgea Jiul cu luncile și poienile lui, cu Ilene-Cosinzene așteptîndu-și feții-logofeții în razele de argint ale dimineții, ori învîrtînd hore în asfințitul soarelui, cu

sălbi de mari costandinați la git. Dar încet-încet, el ajungea la riuri și la pîrîuri, și arcușul i se domolea, șoptea nespus de dulce, nu mai era arcuș, ci chiar Amaradia și Gilortul pe albiile lor; gongonea ca ele pe sub zăvoaiele de ulmi și se schimba în povestea mărginirilor de codri, cînd mai erau branîști ca ale Cornetului și Adîncatei, în care să viersuiască pișca-n-floare cu pene de aur și cu cioc de mierlă.

Dar Verigă își lăsa deodată vioara, și luîndu-și aci naiul, aci frunza, Oltul cu toți voinicii lui, cu aurul lui de sub roșiile și rîpoasele maluri ale Slatinei, cu haiducii lui pîndind în noptoașele păduri ale Teșluiului, își umfla apele, amenința cu ele pe dușmani, le seca și iar și le umfla, și sfîrșea prin a-și toarce duișia în sunetele neasemănatei doine ce face pînă și pe străin să plîngă: „Oltule, Oltulețule...”

Să se fi uitat vreo fată la Verigă, în acea clipă n-ar mai fi văzut pe țigan. În locul lui se afla un Făt-Frumos al visului cu negrii ochi înecați de soare. Fruntea îi era bătută de aripile de purpură ale înfriguratei simțiri. Se depăna, se depăna de pe virtelnița șezătoarei subțirele fire ale borangicului și creșteau din ele ghem după ghem, iar tot așa, fie că Verigă își mlădia pe coarde arcușul, fie că îi zicea din frunză ori din nai, se depăna, se depăna cîntecul lui, în beciul ce pierrea din vederile tuturilor, preschimbat în jarul unui întins cîmp de griu, în o zgomotoasă apă a munților, în sărutările îndrăgostiților, în tropăirile horei sau în duișia ciobăneștilor cavale.

Cucoana, care-și torcea liniștit caierul din briu în mijlocul cumetriei finelor și în al celorlalte țărance, se simțea și dinsa tîrîtă în vârtejul sunetelor și, poruncind să i se aducă vrăjitorului un uroior de vin de Golul-Drincei, își retrăia tinerețea.

Dar, în ale lui, Verigă se afla mai cu seamă la govii, cum erau bunăoară cele care se întindeau în bătătura culei lui cuconu Andronache din Scipești. De altminteri, fapt și era că, în nici o altă curte boierească, atît el, cît și țărani, nu erau mai bine primiți. Pentru a-și vesti cît mai din vreme

petrecerea, boierul punea cu noaptea în cap să bată toba în dealul lui Popa-Pește și, tot cu noaptea în cap, porunceă să fie scos din pivniță vasul de țeică, spre a i se da cep și a se infunda în el o slăvină nouă.

Țăranii, care îi știau obiceiul, nu așteptau să treacă vremea și plecau, ba dintr-un sat, ba din altul, pe căprării, și fiecare cu câte ceva în mină ori la subțioară.

Dacă govia se da de Paști ori în Dumineca Tomei, basmalele și sinurile cămășilor gemeau de ouă roșii și încondeiate, plocane pe care cuconul Andronache, după ce mina îi era dusă la gură și la frunte, le primea cu dragoste și voie bună. Dintre țărani, se aflau destui care să vină și cu un miel-doi în brațe. Alții făceau să gușteze un purceluș cu ritul aproape trandafiriu de fraged ce era, aducându-l ca să-l crească cuconu și să-l aibă de Crăciun. Alții se iveau, fie cu câte un iepure, fie cu pești verzui și argintii, în plasa în care fuseseră prinși și unde se zbăteau încă.

Boierul, vesel și primitor, vorbea fiecărui cu inima deschisă. Pe unul îl întreba de păsul lui, pe care i-l știa. Pe altul de copiii lui, însă nu scăpa din vedere să dea în primire argaților și muierilor din curte plocanele.

Dar cei veniți, dau ocol vasului cu țeică, lângă care, pe o masă lungă, anume încăputată de un meșter timplar din Vladimir, se încurcau o sumedenie de mici câni de pământ ars și smălțuit, ca de un cinzec, iar slăvina vasului scirția din greu.

Ieșit ca din pământ, Verigă da buzna printre țărani și le trăgea pe vioară ca de mama-dracului. Băitândrii își așvirlau căciulile ba pe ochi, ba le poticneau pe-o ureche, și întindeau între dinșii o horă voinicească, briu de briu și mină în mină, bătind pământul cu picioarele, sărind și chiuind.

Ei! și să fi văzut pe Verigă cum — în mijlocul lor — sărea și el în sus cu vioara cu tot, și cum cu toate astea degetele nu i se desprindeau nici dimprejurul mînerului arcușului, nici de pe coarde, nelăsând ca nebunia sunetelor să-și încezeze o clipă ametețitoarea pornire.

Muierile și fetele începeau însă să-și arate cîrdușii pe coastă în sus, și alte plocoane intrau în curte, se apropiau smerite de cuconul Andronache.

În fruntea lor veneau finele și mititeii fini, care, ei, abia se țineau pe picioare. Una dintre dinsele, fina Mărgărita, nu tocmai bătrînă, dar uscățivă și rușinoasă foc, minase din urmă în curte, cu o nuiă de alun, vreo douăsprezece capete de curci și curcani, și tot i se părea că îi este ploconul prea mic, și se văicărea boierului că, sărac' de ea și de cal vremurile is grele, și că ce să facă.

O fată de vreo optsprezece ani, fina Catrina, n-adusesese decît vreo trei puici, o oală de smîntînă și urdă. Dar o alta, — fină și dînsa, îi călcă în urmă cu patru găini legate de picioare într-o mină, cu un cocoș în alta, și cu o vadră de lapte bătut, frumos coperită, pe cap. Tot ea mai avea sinul plin de ouă proaspete, printre care, și două de gîscă, și unul de curcă. Erau și femeii care aduceau bibilici, pe cînd una, în puterea vîrstei, abia putea să țină în brațe un păun.

Argații nu mai pridideau plocoanele și isprăvnicelul își încurca răbojul. Erau duse în cămară, ba strachini cu unt proaspăt, ba azime calde, și chiar întregi donițe cu fragi timpurii de pădure.

Verigă însă băga boala în toți. Abia se spărgea o horă că începea alta. Zguduia pămîntul aci sîrba, aci mocăneasca. Fetele nu-și mai plecau ochii în jos. Se împingeau în băieți, dau pe brînci ca ei, și ca ei săreau în sus. Nu mai le era milă de zevelile lor cele în mătăsuri și fluturi lucrate, și nici de ciorapii lor cu găurele, cei cu undrele inflorați și făcuți.

În vremea asta, femeile mai în vîrstă se așezaseră, care sub pomi, care în umbra prelungită de culă peste curte, și le mergea gura, priveau hora, și tănuiau între ele de multe și mărunte. Nevasta lui Costantin Drăcea, cit și a lui Dinu Mustățeș, ai căror bărbați erau amîndoi țărani chiaburi din Sclipești, își dau cu coatele și-și făceau semne arătînd că preoteasa intră în horă, purtînd pe sub o fustă de stambă roșie, împodobită cu horboțică albă, un malacov, pe care

i-l dăruise stăpîna satului parohiei sfîinției-sale, așezat între dealurile Vocnei.

Această preoteasă era tînără de tot și vorba despre frumusețea ei mersese departe. Din păcate n-o prea tăia mintea și vrea să s-arate tocmai ce nu era. Malacovul îi făcuse o mare bucurie, și așteptase cu nerăbdare hora Sclipeștilor, spre a se lăfăi printre țărani, gătită brezaie la cap cu flori de cutie, luate din Tirgu-Jiu, ea și cum ar fi fost cine știe ce cucoană. Se întîmplă cu toate astea că, pe loc ce hora o luă mai iute, mișcările repezi îi împinseră malacovul, pe care ea și-l pusese sub fustă pe pielea goală, descoperindu-i picioarele până la șolduri, ce fură văzute albe ca doi stilpi din dreapta și din stînga unei uși de biserică. Bărbații chihoteau zgomotos și țărancele pufneau.

Dar sfîinția-sa băgă de seamnă împrejurarea și scăpă pe preoteasă din horă.

Verigă scoase în acea zi din minți pe cei mai înțelepți. Fete și băieți, mai cu seamă după masa de la douăsprezece, pe care o luară — după îngrijirea lui Andronache, — pe niște lungi scînduri coperite cu peșchire și bătute pe țărushi — se pomeniră vrăjiți, iar cînd, spre seară, hora se desfăcu, mîini de foc căutară prin întuneric alte mîini de foc, și buzele se uscară de jar...

Iar Verigă, care o porai și el, mai cîntă la multe govii, dar cu vremea se duseră și goviiile și Verigă, după cum și curțile boierești s-au dus!...

CĂMĂȚARUL

Du-te la Kir-Năstase, zicea, în vremea de altădată, boierul ori neguțătorul, celei mai credincioase slugi, dacă sfîrșea paralele.

Și sluga se ducea la Kir-Năstase, cu răvaș ori fără, și se întorcea cu tecșila doldora. Că sluga era, ca și stăpînul ei,

crezută pe cuvint. Iar fiecare județ avea câte un Kir-Năstase.

Cel pe care l-am apucat eu era pintecos și mărunț, gras și roșcovan la față, și purta jiletă albă, cu lanț de aur gros și lat pe după git în jos.

Lua numai doi galbeni pe an, peste dobînda pravilnică, ce era de zece la sută, și tot i se zicea de lume cămătar, spunîndu-se că se va alege praful de el și de copiii lui.

Cu toate astea, ciți n-ar binecuvînta acum pe un asemenea cămătar, căci el, după alelalte toate, nu lua zălog, pe banii ce da, nici ecarete nici giuvaere. Ba nici zapis la mîna nu cerea.

Săraca noastră țară românească! Adică ce rău a făcut ea ca să nu fie lăsată în seul ei de bătuții la cap care ne-au stricat toate rosturile românești? Adică — oameni buni și creștini ai lui Dumnezeu — nu putea să meargă țara noastră înainte și fără libertatea de azi — moft al mofturilor — cit și fără egalitatea lor, și alte multe bazaconii, ce s-au dovedit că sunt smintenii curate, și ce au nenorocit pe atîta lume? Căci, uitați-vă puțin împrejur, și luați-o de la ulițele drepte și largi, ce nu se potrivesc nici cu verile nici cu iernile noastre, și spuneți-mi: nu erau mai cu rost întortocherile de uliți și îngustimile lor, ce adăposteau iarna de crivăț și vara de îngrozitoarele călduri? Negreșit: bune sunt canalele pe sub uliți, și trebuiau să se facă, dar casele, din care unele sunt mai nalte de cum era turnul Colței, făcute de oameni cu scaun la cap sunt? Apoi, Bucureștii ăștia întregi, unde nu mai e decît cărămidă și piatră, nu ar fi fost ei mai frumoși și mai căutați de străini dacă ar fi urmat să se împodobească cu noi fermece potrivit firei noastre și locului, păstrîndu-și, cu scumpătate, micile lui case cu coperișuri țuguiate și cu strașini late în mijlocul roditoarelor grădini ce le înconjurau?

Fie că ticăloase maimuțe mai sunt și oamenii!

Oricum, însă, cămătari de felul lui Kir-Năstase — măcar că pe-ăl de care vorbim l-a prăpădit Dumnezeu — n-o să mai avem oricît am dori unul.

E adevărat că și dinsul începuse să se facă vinovat de o foarte grea ticăloșie și iată cum s-a înfăptuit întâia oară asta, și de ce, pesemne, și-a luat pedeapsa de la Al-de-Sus.

Lucrul se petrecu, după cum îmi spuse un moșneag pe care moartea îl uitase pe pământ, tocmai într-o iarnă din cele mai geroase.

Afară sufla groaznic crivățul și poleiul izbea în geamurile înghețate.

Și, zang-zang — se auzi oprindu-se o sanie la poarta lui Kir-Năstase... El își luă în grabă în umeri o cațaveică de tibet verde căptușită cu oaie și deschise ușa.

— Sluga dumitale, Kir-Năstase, îi zise atunci un voinic în puterea virstei. Și intrînd în casă, el îi mai spuse că nevasta îi e în facere, că a rămas fără o lăscăie în pungă, și că mare nevoie ar avea de vreo mie de lei.

Dar se întimplă că:

— Mă, Kir-Năstase în sus, mă, Kir-Năstase în jos, fii om de omenie, Kir-Năstase, și tura și vura, toate fură degeaba.

De omul la aman nu se scapă însă ușor, și, după multă lo-goriseală, obijduitul negustor se duse acasă, de unde se întoarse tot în acea seară cu o sumă de lucruri pe care le zălogi cămătarului. Împrejurările au adus ca să-mi între catagrafia lor în mină și iat-o:

„Lucrurile zălojite de mine, Stancu Boiangiu, la anul una mie opt sute patruzeci și nouă, leatul de la Christos, în a nouăsprezecea zi a lunii lui ghenarie:

1. Una rochie de satintur lucrată anevato.
2. Una malotea de ghiermesut îmblănită cu sangeap.
3. Una pereche paftale argint suflat cu aur, cu cincisprezece pirozele pe fiecare, avînd în mijloc un bob de mîrgăritar de-ăl mare.
4. Una rochie de cors pembè, lucrată în flori de aur.
5. Una altă rochie de belacoasă, cu mucavale tighelitate cu fir pe dinsa.

6. Una scurteică de moar gros ciadiriu, căptușită pe de-a-ntregul cu cacom de-ăl adevărat“.

Dar dacă Stancu Boiangiu își va mai fi scos sau nu lucrurile astea, nimini nu mi-a putut spune. Atita doar să știe: că a început să-i meargă rău cămătarului; că a sărăcit cu totul; că i-au umblat copiii, multă vreme, goi-pușcă prin mahala, și că, la urmă, i-au murit toți unul după altul; că, iar, vecinii l-au găsit țeapăn într-o dimineată de iarnă în pridvorul casei lui, ale cărei geamuri vîntul le spărsese, pe cînd poleiul țăcănea-țăcănea pe cioburile cite mai rămăseseră în pervazurile ferestrelor, și pe cînd se năpusteau nămeții de ninsoare pe podelele odăilor și pe coperișul desfumat...

DIN PERIODICE

CINELE DIN VĂCĂREȘTI

(Nuvelă originală)

PROLOG

Văcăreștii au fost odinioară o frumoasă monăstire. Astăzi este cel mai trist penitenciar, după cum eufemismul oficial botează pușcăriele spre a îndulci ceea ce acest cuvânt ar avea de prea dur și de prea fioros.

În mijlocul curței, cum intri, se ridică biserica, construcțiune splendidă în interior, oarecum împuitoare în exterior. Din nefericire, picturile cari-i ornează fațada, privite de aproape sunt de un ridicul care te face să surîzi. Nicăieri casele chinezești, fulgerele și trăsnetele stacojii, sinții și dracii cu coadă sau fără coadă, nu au fost răspîndiți cu mai multă profuziune. Capriciul decoratorului a mers pînă a desemna pe pereți un soare cu picioare de om!

Tinda bisericii este susținută de vreo zece columne de granit cu soclul sculptat. Aceste columne dau bisericii un foarte maiestuos aspect. În interior sunt vreo patru columne tot de granit, colosale și sculptate peste tot. Aceste columne ar face admirațiunea celor mai dificili. Pardoseala tindei și a interiorului bisericii este de lespezi de marmură albă.

Afară de biserică mai este un paraclis foarte frumos. Încolo nimic. Nimic decît ziduri văruițe.

Celulele deținuților sunt luminate prin cîte o singură fereastră de temniță, foarte apropiată de tavan. Ușile sunt de lemn masiv, și în partea lor superioară au cîte o mică fereastră spre a permite sentinelei să se uite înăuntru. Mo-

bilierul este în general compus dintr-un pat de fer și dintr-o mescioară. Altceva nimic. Pereții arată pretutindeni o nuditate în toată puterea cuvintului. În timpul zilei, arestații, cari nu sunt puși la secret, au libertatea să se preumbe prin curtea penitenciarului.

Prima noapte ce petreci în Văcărești este fioroasă. Ideea că te afli sub același acoperămint cu atîți ucigași și răufăcători, îți face o impresiune din cele mai rele. Încuiatul zăvoarelor, strigătul: „Cine e acolo?“ al sentinelelor sunt asemenea de natură a-ți mări neliniștirea.

Ceea ce-ți produce însă efectul cel mai teribil este că, la ora cînd zorile de seară încep să bată, auzi un cîne urlînd în curtea penitenciarului, într-un mod îngrozitor.

A doua zi, la aceeași oră, cînele reîncepe urletele și vaietele sale. Și în toate zilele, observi aceeași ciudată coincidență între bătaia zorilor de seară și urletele aceluia cîne.

Împins de curiozitate, întrebi cauza aceluia fenomen. Iată atunci ce ți se povestește.

Capitolul I

NUNTA

În anul 1872, într-un mic orășel de munte, pe care-l vom numi C..., din districtul Y..., se celebra, în biserica principală, căsătorirea unei tinere copile de vreo șasesprezece ani. Mi-reasa era de o frumusețe rară, ochii ei albaștri aveau delicata nuanță a viorelelor; talia ei era subțire și flexibilă; părul ei era de un blond atît de auriu încît nu se putea alege din riul de beteală care-i cădea grațios pe umerii rotunzi și albi. Ea purta o rochie de atlas alb, coperită de o tunică de dantelă și ridicată în partea stîngă, unde era prinsă în rochie printr-un gingaș buchet de miozotis, această dulce floare, atît de delicată, care pare că șoptește amantilor: „nu mă uita!“

Toaleta miresei era simplă, dar elegantă și lipsită de orice exagerațiune provincială.

Să vedem acum care este fericitul soț? Dacă am judeca privind numai pe mireasă, negreșit că am presupune un june tot atît de simpatic, și astfel, această pereche ar fi cea mai potrivită, și nunta cea mai frumoasă.

Din nefericire nu este astfel.

Acela care dă mîna miresei, nu este nici tînăr, nici frumos. Capul său e pleșuv, ochii în fundul capului, obrajii rotunzi și roșcovani, nasul căzut pe buze și, în fine, proeminența burței sale lasă cu mult înapoi picioarele, care sunt scurte și cam sucite.

Numele său este Gheorghe Iencea, fost băcan și acum proprietar mare, alegător în colegiul I (!). După nume, îl vedeți cît de colô că e grec și nu vă înșelați. Secretul înavușirii sale nu e greu de ghicit. A venit din țara grecească sărac lipit, atît de sărac chiar, încît nu avea parale nici să-și cumpere o doniță spre a putea să vinză bragă, el era redus a vinde simburi de dovleac prăjiți, cari prin unele districte se afecționează foarte mult de mahalagii, și pentru ca să-și innoobileze acest gust, ei au decorat simburii de dovleac cu pomposul titlu de mezelicuri!

Iencea al nostru striga toată ziua pe poduri acest soi de marfă. Adunînd ceva parale, se făcu bragagiu; din bragagiu, plăcîntar; din plăcîntar, simigiu; din simigiu, circiumar, din circiumar, băcan; din băcan cămătar și din cămătar ajunse proprietar mare, bez alegător în colegiul I.

Aceasta este întreaga carieră ce a parcurs nobilul mire, cu succesul obicinuit tuturor măslingiilor din țara grecească, care cînd vin la noi n-au după ce bea apă, și preste cîte un an îi vezi în trăsuri că te stropesc cu noroi, ba cîteodată se întimplă de-i vezi ajungînd chiar miniștri. Cît despre deputați, nu mai e nici vorbă! Camera e plină de ei; de aceea și țara merge de minune!

Întrebarea e acuma, cum de a consimțit frumoasa copilă ce era alături, ca să devie soția cuconului Iencea, zicem cuconului, căci acum Iencea, vînzătorul de mezelicuri, pe rînd

bragagiu, plăcintar, circiumar, avînd stare, e coconit de toată lumea.

Să mai zică demagogii roşi că n-avem aristocraţiel

Decl... Apoi coconul Iencea nu stă de faţă şi alte o mie de persoane simandicoase tot ca d-lui.

E cestiunea însă de a aprofunda misterul înşurătoarei lui Iencea.

Părinţii d-şoarei Alexandrina, căci astfel se numeşte mireasa băcanului, d-nul şi d-na Secretescu, erau plini de imaginaţiune.

— Trebuie să fii ferici'tă, a zis boier Secretescu, pitar dinainte de 1848, că te cere d-l Iencea, care are 5.000 de galbeni venit pe an, cînd tu n-ai nici o zestre.

— Ia-l, fata mamei, a zis cucoana Smaranda, să te vadă maica în trăsură cu armăsari şi cu lavrele poleite,

— Iencea îşi făcuse şi livrele, — ca să crape de necaz leliţa Ruxandra, leliţa Angheliţa şi cucoana Porfira, a cărei fată a îmbătrînit nemăritată şi leliţa Săftica... şi...

Şi toate leliţele din lume!

— Nu-l iau, a zis fata, pentru că iubesc pe Predilă Stroian, şi am jurat c-o să-l iau pe el...

— Ba o să iei pe Iencea.

— Ba n-o să-l iau.

— O să-l ie! a răcnit tatăl său, boier Secretescu, pitar înainte de 1848.

A trecut însă o lună, două, trei, şi Alexandrina rezista mereu.

Boier Secretescu imagină atunci să joace o comedie care reuşe. Predilă Stroian era student în facultatea din Bucureşti. Alexandrina îl văzuse de cîteva ori în timpul vacanţiunilor şi-l iubise.

El era frumos, de acea frumuseţe virilă care se găseşte numai la popoarele de gîntă latină, şi avea un tip adevărat românesc, căci era adevărat român, după cum îl arată şi numele. Era brun; două sprîncene negre şi arcate li umbrea ochii carii erau plini de foc; părul său era lung, mlădios şi

naturalmente buclat; nalt de statură, fruntea largă, minile și picioarele mici.

Caracterul său era dulce și entuziast; inima sa nobilă.

Afară de timpul vacanțiunei, Predilă Stroian era silit să petreacă tot timpul în București din cauza studiului. El urma la Drept. Dar dacă Alexandrina îl iubea, în schimb Predilă o adora.

Acestea zise, să revenim la boierul Secretescu și la stragemă ce imaginase, în înțelegere cu tutorele lui Predilă, căci părinții îi muriseră demult.

Intr-o seară tutorele care era vechi amic cu Secretescu, se afla la dînsul, ca din întîmplare. Doamna Secretescu și cu Alexandrina erau față.

— Să aducă dulceață și cafea! strigă boier Secretescu, bătînd din palme după cum era obiceiul înaintea zaverii pentru a chema pe robii țigani sau chiar pe servitorii pămînteni.

Un fecior intră.

— Dulceață și cafele, zise domnul Secretescu din nou.

— Îndată cucoane!

Dar feciorul nu ieși.

— Ce stai aici, dobitocule, strigă pitarul dinainte de 1848. Nu m-ai auzit?

— Ba am auzit, cucoane, dar vream să vă spui că a venit un fecior de la d. Găgăuțescu — numele tutorelui — și zice că a venit o depeșă de la București.

— Ce s-o fi întîmplat lui Predilă! strigă Găgăuțescu, — prefăcîndu-se speriat. De obicei nu-mi depeșează nicio dată.

— Va fi poate bolnav, zise boier Secretescu.

— Lucru nu e de mirare, adăugă cucoana Smaranda, cătînd să-și ție risul, căci am auzit că în București umblă de la o seamă de vreme o grămadă de boli, și lelița Săftica mi-a spus că a auzit de la cocoana Porfira, că s-a ivit chiar holera.

Alexandrina păli.

În timpul acesta feciorul ieşise şi, după ordinul lui Găgăuţescu, introduse pe feciorul acestuia în casă.

— Iată ştafeta care a sosit de la Bucureşti, zise feciorul.

Găgăuţescu sări de pe scaun, luă din mîna feciorului presupusa depeşă şi o deschise cu o mîină tremurîndă.

Dar abia îşi aruncă ochii asupra ei şi căzu pe scaun punîndu-şi batista la ochi.

— Ce e? Ce e? strigară într-o voce boier Secreţescu, cocoana Smaranda şi Alexandrina, mai palidă ca ceara.

— Predilă a murit azi-noapte! şopti Găgăuţescu, ca şi cum ar fi fost inecat de suspine.

— Predilă a murit! strigă Alexandrina, scoţînd un ţipăt sfişietor şi căzu jos fără cunoştinţă.

Apa, oţetul de trandafiri inundară într-un moment pe nefericita copilă care, după un lung leşin, reveni în fine la viaţă.

Comedia era jucată.

Predilă nu murise. Depeşa era făcută de un amic al lui Găgăuţescu, din Bucureşti, cu care acesta se înţelesese prin scrisori ca să-i dea o asemenea depeşă.

Boier Secreţescu rămase deplin mulţumit de vechiul său amic Găgăuţescu şi peste vreo trei luni cununia Alexandrinei cu Iencea băcanul se celebră după cum am văzut la începutul acestei naraţiuni; căci Alexandrina, care fusese mult timp bolnavă şi care avea presimţirea că va muri în curînd, nemai-avînd ce iubi, nu se mai opuse la voinţa părinţilor săi, nutrînd chiar secreta speranţă că această căsătorie va accelera, prin noile suferinţe ce-i va aduce, moartea ei.

E adevărat că o vedem la începutul naraţiunii atît de frumoasă cu beteala de mireasă pe cap, dar în acelaşi timp e şi atît de palidă, încît asistenţii nu-i dau un an de viaţă.

Suferinţa i-a mărit graţiile care o împodobesc în loc de a i le distruge.

Aceasta e ordinea naturii.

Florile mor, dar veştejindu-se îmbălsămesc aerul cu dulcele lor profume şi ornează cimpiele cu dalbele lor frumuseţi.

Capitolul II

ÎN SEARA NUNTEI

Era în luna iunie. Aerul era dulce și profumat; paserile cântau prin dafini și prin boschete. Nu departe de orașul C..., diligența care venea de la București descindea o repede coastă, încărcată cu călători. Printre persoanele care ocupau fundul diligenței, se afla și un june, a cărui nobilă figură brună se distingea dintre celelalte. Acest june nu părea să aibă o etate mai înaintată de 21 sau 22 de ani.

— Mai avem mult pînă a sosi la C...? întrebă el pe unul din vecinii săi.

— Vreo două ore încă, așa cred, răspunse interpelatul. Și după acest răspuns, junele, care părea foarte impacientat de a sosi, se cufundă într-o profundă reverie.

Numele său era Predilă Stroian.

Cursurile de la Facultatea de drept se terminaseră și vacanțiunea începuse.

Predilă venea la C... să petreacă lingă idolul său, Alexandrina, timpul vacanțiunei.

El era fericit și în acel moment visa poate o fericire și mai mare... Căsătorirea lui cu Alexandrina îi părea asigurată:

„Încă un an de laboare, cugeta el, și voi obține diploma de avocat; atunci Alexandrina e a mea. Părinții ei mi-o vor acorda desigur. E adevărat că n-am nici o avere, dar voi avea o carieră și viitorul pentru mine. Și apoi nici Alexandrina nu e avută“.

Astfel cugeta junele Predilă. Aspirațiunile sale s-ar fi realizat poate, dacă n-ar fi avut a face cu un om ca Secretescu..;

Între aceste, umbrele serei acoperiseră cîmpiele, dar diligența era la poarta orașului.

Peste un cuart de oră ea sosi în curtea poștei.

Aci, Predilă fu întâmpinat de un amic al său, cu care fusese conșcolar și căruia îi telegrafiasese sosirea sa.

După ce primele momente de efuziune amicală trecură de

o parte și de alta, Predilă observă cu mirare că amicul său este vestit de gală. Amicul său era în frac.

— Dar asta ce mai e? zise Predilă, rîzînd. Cu știrea mea nu am ajuns nici ministru, nici prefect, nici măcar vreun biet procurorăș, pentru ca să mă primești în frac.

Aceasta poate să vie cu timpul, îi răspunse pe același ton amicul său; deocamdată aceste vestimente de gală nu te privesc; cestiunea este că la nouă ore trebuie să mă duc la un bal, la o nuntă unde sunt invitat.

— O nuntă!

A! Bine zici, că n-ai cum să știi!... ș-apoi cum era să afli? În București ai cu totul alte ocupațiuni pentru a te îngriji să ții seama nunților cari să fac prin orașul nostru...

— Dar ce nuntă? întrerupse Predilă.

— A lui Iencea băcanul.

— Negreșit că a luat vreo văduvă avută, dar bătrînă și urîtă tot ca și dînsul?

— Te înșeli. Mireasa lui Iencea se distinge prin contrariul de ceea ce zici; ea e săracă...

— Ce fel? Iencea cămătarul, să ia de soție o săracă!...

— Întocmai. Iencea cămătarul a găsit de cuviință că a luat destulă camătă asupra banilor și s-a decis pentru cîtva să se ocupe și de sexul frumos.

— Atunci mireasa lui Iencea e frumoasă și tinără?

— Și una și alta.

— Dar numele ei?

— Alexandrina Secretescu.

La aceste cuvinte, Predilă îngălbeni și începu să șovăiască. El se rezemă de perete ca un om beat.

— Ce ai? strigă amicul său, luîndu-i mîna cu vivacitate. Ești mai galben ca un mort!

— Nu e nimic! articulă Predilă, cu slăbiciune, cătînd să se conțină; nu e nimic! repetă el, ... o amețeală, ... osteneala drumului...

Și, readunîndu-și forțele, se depărtă ca un om în dementă.

Să lăsăm acumina pentru moment pe nefericitul june, și să ne transportăm în casa d-lui Secrețescu.

Curtea era plină de trăsură, ferestrele vărsau torente de lumină și muzica cînta arii de veselie în antreul casei.

În salon, balul începuse a se anima, deja.

Invitații soseau cu grămada. Fără a ne opri să perdem un timp prețios, descriind luxul fastuos, dar lipsit de bun-gust al doamnelor din acel oraș, părerea mea este să trecem îndată la mireasă, frumoasa Alexandrina.

Retrasă într-un unghi al salonului, ea ședea, palidă și tristă, pe o canapea. Albaștrii săi ochi înotau în lacrimi. Iluziunile ce perduse, speranțele ce se stinseseră în virginalul său sin, o turpăntau în acel moment mai mult ca totdeauna.

„Această sărbătoare, cugeta ea, o destinasem în gîndul meu lui Predilă și dînsul nu mai e! Beteala nupțială care îmi încinge fruntea, acum vreo 4—5 luni încă, mă vedeam, în reveriile mele, punînd-o pentru Predilă! Și astăzi el nu mai e! ...Pentru un altul am pus beteala nupțială!

Pentru un altul!...”

Și o imensă disperare se întipărea în figura copilei; sprințenile ei se contractau de durere; inima ei zvîcnea și ochii ei se umpleau de lacrimi ce putea abia să oprească. Danțul se învîrtea fantastic prin salon, și muzica ...cînta... cînta... cînta, ca și cum ar fi vrut să insulte la durerea Alexandrinei.

Mirele, Iencea băcanul, umbla din grupă în grupă, adresînd la fiecare cîte un cuvînt, înfrăcat, îngulerat și ținîndu-și gîtul țeapăn ca un adevărat mojiș speriat.

Din timp în timp el se apropia de Alexandrina adresîndu-i complimente pe care să sforța să le facă dulci și alese, dar cari, în realitate, nu erau decît niște banalități vulgare și ordinare ca omul ce le adresa.

Orele 10 sunară.

Balul era în tot paroxismul său. Iencea se apropie din

nou de Alexandrina, îi prezintă brațul său și trecu cu dinsa în camera atenantă, transformată în bufet.

— Ești frumoasă, d-șoară, și dac-ai ști cit te iubesc!... Alexandrina înfiorată începu să tremure.

Iencea își explică de îndată această emoțiune în favoarea sa și atrăgînd-o către o canapea, ce se afla lingă o fereastră care da asupra grădinei, o forță să șează și continuă de a-i adresa cuvinte cari de cari mai nesăbuite.

Fereastra era deschisă. Un arbore, care era în dreptul acelei ferestre, scoase deodată un freamăt lung, ca și cum ar fi suflat vîntul cu putere.

Dar afară atmosfera era liniștită, și nici cel mai mic zefir nu adia. Iencea vorbea mereu și Alexandrina continua de a ține tăcerea. Grecul însă atribui această tăcere naturală timidității unei tinere copile, și luînd curagiu, voi să-i înconjure talia cu brațul...

Alexandrina dote un țipăt, dar același freamăt care se mai auzise încă se produse din nou, și aproape în același moment, un om sări de pe fereastră în casă și cu un revolver ce ținea în mînă făcu repede foc asupra lui Iencea.

Iencea căzu.

— Predilă! strigă Alexandrina și căzu jos fără cunoștință.

Capitolul III

FERICIREA

La sunetul ce produse detunarea revolverului, lumea din salonul vecin alergă spăimîntată.

Tabelul ce o aștepta aci era înfiorător: Iencea zăcea pe scinduri în mijlocul camerei și cu cămașa sîngerată; Alexandrina leșinată pe o canapea, și Predilă lingă dinsa, palid, cu sprincenile crunte, aștepta evenimentele cu sînge rece.

Învălmășeala fu mare. Cîteva doamne leșinară. D-nul și d-na Secrețescu, crezînd că Alexandrina e moartă, scoteau țipete îngrozitoare.

Intr-un moment, salonul balului, atât de animat, atât de vesel, cu puțin înainte, se desertează și reintră în tăcere.

Vestea despre cele întâmplate se răspîndește cu rapiditatea fulgerului și mai mulți medici dimpreună cu poliția sosiră îndată.

Dar Iencea era mort.

Alexandrina, după cîteva ore, își reluează simțirile, iar Predilă, nefericitul june, fu arestat.

În ce mod însă se explică brusca aparițiune a lui Predilă...

Să retrogradăm puțin:

Lectorii își aduc aminte, fără îndoială, pozițiunea în care îl abandonară...

Predilă, dacă nu ne înșelăm, părăsise pe acel amic care ieșise să-l întîmpine în curtea poștei și care-i dedese fatala noutate, într-o stare de surescitațiune morală nedescriptibilă. El luase cu pași repezi drumul locuinței Alexandrinei, intrase pe ascuns în grădinița asupra căreia da fereastra camerei în care văzurăm petrecîndu-se drama ce am expus, și se urcase în arborele care se afla lingă acea fereastră.

Motorul care îl împinsese de a-și alege tocmai acea fereastră, este că el o văzuse deschisă și că, totdeodată, observînd arborele din dreptul ei, cugetase, cu drept cuvînt, că acela era punctul cel mai favorabil pentru a putea observa cele ce se petrec înăuntru. Intențiunea lui era de a vedea încă o dată pe Alexandrina fără ca să fie însă văzut de dînsa, și de a se sinucide în urmă.

Fatalitatea voise însă ca Iencea să-și conducă mireasa în acea cameră și să se așeze cu dînsa pe canapeaua de la fereastra în cestiune, spre a-i vorbi de amor.

La această vedere, Predilă tremură. De mai multe ori pusese mîna pe revolverul ce avea la sine din călătorie; de mai multe ori pusese mîna pe acel revolver spre a ucide pe grec, însă se conștinuse... Dacă Iencea nu și-ar fi permis să înconjoare cu brațul său profanator talia frumoasei copile, poate că lucrurile s-ar fi schimbat și ar fi luat cu totul altă față...

Dar Iencea, fără să știe, își răpi și această ultimă șansă de salvare...

La acea vedere, Predilă își pierdu rațiunea și sări în cameră de pre arborele asupra cărui se afla...

De aci înainte cunoaștem cele ce s-au întâmplat.

Să revenim la Alexandrina.

Cînd ea reluă cunoștință și deschise ochii, văzu, în jurul său, pe părintele și pe mama sa.

— O! ce vis urît am făcut, zise ea cu o voce stinsă.

Apoi, după o lungă pauză, ideile lămurindu-i-se strigă:

— Dar nui Acesta nu a fost vis! Am văzut pe Predilă, cum vă văz!... Predilă!... Revolverul!... Iencea!...

Și articulînd aceste cuvinte căzu iar în slăbiciune.

A doua zi fiind mai bine, părinții săi fură siliți să-i descopere tot.

Ei îi confesară hidoasa comedie ce jucaseră în privința morței lui Predilă, spre a o decide să accepte de soț pe Iencea și justă punițiune: fură siliți să se umilească dinaintea propriului lor copil!...

Cînd Alexandrina află că Predilă trăiește, uită toate suferințele ce îndurase; își îmbrățișă părinții și, înarmîndu-se cu o energie rară sexului slab, în loc de a se dezola, se dete speranței avînd ferma convicțiune că o așteaptă un viitor fericit și că Predilă nu va fi condamnat.

Peste citeva zile obținu permisiunea de a-l vedea.

— Predilă! exclamă ea, la prima întrevedere, și căzu pe stînul junelui.

— Te iubesc! murmură el, ștergîndu-și ochii care i se umpleau de lacrimi.

În tot cursul prevențiunei nu fu zi, de la obținerea permisiunei de a-l vedea, fără ca Alexandrina să nu vie să-l viziteze... Ei erau fericiți!

Dar veți zice:

— Aceasta era o fericire?

— Da, voi răspunde eu. Erau fericiți pentru că sperau și puteau să-și destăinuiască tînărul lor amor!

A spera este o fericire atât de dulce, după mine, încât aş fi foarte mulţumit dacă-mi va fi dat să *sper* până la finele vieţii mele.

Dar Predilă şi Alexandrina nu sperau numai. Ei să şi iubeau! în consecinţă fericirea lor era îndoită.

Amorul şi Speranţa nu constituiesc oare fericirea cea mai deplină ce poate să existe?...

— Aşa este! imi veţi răspunde, dar Amorul şi Speranţa nu formează decît o fericire *relativă*.

Aveţi dreptate!... Dar spuneţi-mi, vă rog, dacă *să* poate cumva să existe în lume fericirea absolută?

Predilă şi Alexandrina erau dar... fericite!

Capitolul IV

JUSTIȚIA

Ziua deznodărei acestei situaţiuni se apropia. Sesiunea juriului începuse. Opiniunea publică ar fi fost desigur în favoarea lui Predilă, dacă aprigii monopolizatori ai discursurilor funebre din acel oraş nu ar fi alergat cu grămada să toarne ficcare cite o ieremiadă pe mormintul lui Iencea.

Să-i fi auzit, ai fi crezut că Iencea fusese un sfînt, un om laborios şi plin de virtute, care-şi cîştigase averea în modul cel mai onorabil, cel mai conştiincios, care făcea onoare oraşului şi celelalte.

Întrebaţi însă văduvele şi orfanii spoliaţi prin cametele sale!...

Lumea ştia, fără îndoială, ce preţ să pună pe acele elogiuri, dar lumea uită lesne relele ce i le-a făcut un om cînd acel om nu mai este.

În fine, în ziua de 20 septembrie, avu loc comparaţiunea lui Predilă dinaintea juriului.

Sala era plină de asistenți; prevenitul se apără singur și cu un talent rar. Preziința Alexandrinei îi însutea forțele.

El se declară culpabil; regretă faptul comis; explică cum că intențiunea sa nu era de a ucide pe Iencea, ci de a se sinucide, după ce va fi văzut pe Alexandrina; înlătură *premeditațiunea*, de care îl inculpa procurorul, explicind prezența revolverului la sine prin circumstanța că se afla asupra-i din călătoria ce făcuse venind din București; arată că în acele momente nu s-a mai gindit de a trece p-acasă și că prima lui mișcare a fost de a alerga ca un nebun, la locuința d-lui Secretescu, îndată ce amicul său îi dedese, în curtea poștei, vestea fatală despre căsătorirea Alexandrinei cu Iencea, și, în fine, vorbi asupra acestei teme mai mult de trei ore continuu. Asistenții erau uimiți, jurații emoționați și, după toate aparințele, Predilă avea să fie achitat...

Din nefericire, acești oameni să lăsară a fi induși în eroare de sofisticile concluziuni ale ministerului public.

Asupra întrebării dacă Predilă este culpabil de omucidere cu premeditațiune, ei se pronunțaseră în mod afirmativ și Curtea condamnă pe nefericitul june la douăzeci de ani de muncă silnică!

Indignațiunea în auditoriu fu imensă.

Alexandrina, palidă dar forte, se apropie de Predilă. Curagiul îi șopti ea. Nimic nu e încă pierdut! Într-adevăr, săcurea justiției se mai afla încă reținută de un fir de ață.

Tăiat și acest fir, ea trebuia să recadă asupra condamnatului și să-l lovească cu toată crudelitatea conținută în acea sentință. Acest ultim fir, care reținea săcurea justiției era; recursul în casațiune!

Se va stinge oare și această ultimă rază de speranță, sau va deveni un focar?...

Cine poate știl...

Capitolul V

ÎN VĂCĂREȘTI

Peste citva timp de la condamnarea junelui Predilă, recursul ce făcuse în casațiune fu în fine judecat.

Alexandrina se afla în acea zi oarecum abătută, neștiind ce rezultat va avea acest recurs.

Tristă și uimită, ea sta retrasă în camera sa și, la fiecare dată ce se deschidea ușa, tresărea, căci luase înțelegere cu avocatul lui Predilă ca să-i telegrafieze imediat modul în care s-a rezolvat cestiunea...

Deodată d-na. Secretescu intră veselă în camera fiicei sale ținând o telegramă în mână.

S-a casat! S-a casat! strigă d-na Secretescu, căci acumă consimțea la căsătoria Alexandrinei cu Predilă.

Alexandrina, la cuvintele mamei sale, păli de bucurie și, lăsându-se să cadă în genunchi:

— Dumnezeu! mulțumesc! șopti dînsa plină de o sacră emoțiune.

Apoi rădicîndu-se, luă din mîna mamei sale telegrama și o citi. Telegrama anunța casarea sentinței și trîmiterea procesului dinaintea Curței de juriu din București.

Alexandrina comunică îndată iubitului său prevenit fericita noutate. După o săptămîină de la casarea sentinței, Predilă fu transferat în arestul preventiv din capitală, adică în Văcărești.

Alexandrina venea cu mama sa să-și vadă fidanțul aproape în toate zilele, căci ea, de la transferarea lui în Văcărești, venise să se stabilească în capitală.

Într-o zi, un mic cîine favorit al ei se luă după trăsura stăpînei sale, care se ducea să facă lui Predilă vizita obișnuită, și nu voi în nici un chip să se reîntoarcă acasă.

Alexandrina opri trăsura și-l luă cu dînsa.

Dar cînd fu ca să plece de la Văcărești înapoi, cîinele începu să chelălăie învîrtîndu-se în jurul lui Predilă, ca cum ar fi voit să rămînă cu dînsul și ca cum i-ar fi implorat protecția.

Această manoperă a cinelui fu înțeleasă de Alexandrina și ea zise junelui său fidanțat:

— Îmi pare că micul meu cine Aurel — numele cinelui — voiește să rămână cu tine, Predilă!

— Atît mai bine, răspunse acesta; eu voi îngriji de dînsul și-mi voi crea astfel o distracțiune.

— Conservă-l atunci! zise Alexandrina, și se depărtă. Micul Aurel arătă îndată o mare iubire lui Predilă, și în curînd acesta îl luă în atîta afecțiune încît nu se putea desprîi un moment de dînsul.

Capitolul VI

ACHITAREA

Cu o zi înainte de ziua înfățișării, Alexandrina veni către seară ca să vadă pe Predilă. Ea îl află trist și abătut.

— Ce ai, amicul meu? zise Alexandrina cu închietudine.

— Nu prea sunt bine, îmi simt capul cam greu; dar nu e nimic...

— Vei fi răcit poate?...

— Se vede... o ușoară răceală, răspunse Predilă sforțîndu-se a surîde spre a o liniști.

Alexandrina petrecu două ore în acea zi cu logodnicul ei, vorbindu-i neîncetat de speranțele sale, de viitorul lor, încoragîndu-l și îndemnîndu-l să aibă încredere în justiția societății.

Cînd se pregăti să plece:

— Adioli! îi zise el, depunînd un sărut pe fruntea ei.

— La revedere! șopti Alexandrina.

După plecarea fidanțatei sale, Predilă, care se conținuse în prezența ei, fu silit să reîntre în celula sa...

Garzii veniră pe la șapte seara, după obicei, să tragă zăvoarele la ușă și să încerce lacătele. Ei nu remarcară nimic de neobicinuit. A doua zi, la zece ore și jumătate dimineața, Predilă fu pornit în căruța celulară, ce servește la transportul

arestaților, spre localul Curței de Apel din București, unde se țin ședințele Curței cu jurați. Indispozițiunea lui crescuse. El se plîngea de o durere de cap extraordinară și ochii îi erau injectați de sînge și aruncau priviri rătăcite.

Cu toate acestea el avu forța să se conție și spiritul destul de lucid ca să răspundă cu cea mai mare claritate la întrebările președintelui Curței și ale juraților. Astă dată însă renunță de a se apăra singur și acceptă asitența mai multor membri din baroul capitalei, pe cari pozițiunea lui avusese darul să-i intereseze și cari veniseră să se înscrie pentru a-l apăra din oficiu.

Jurații, emoționați de pozițiunea acelui nenorocit tînăr, după elocentele pledoarii ale avocaților lui, aduseră un verdict negativ asupra tuturor întrebărilor. Predilă era achitat.

Alexandrina leșină de bucurie cînd auzi pe președintele Curței pronunțînd fraza sacramentală: „În consecință, declarăm pe Stroian Predilă achitat de pîra ce i se aduce și ordonăm să fie pus în libertate, dacă nu va fi deținut pentru alte cauze.” Cei ce observară pe Predilă în acel moment, remarcară că fața îi devenise foarte palidă și ochii i se roșiseră și mai mult.

Cu toate acestea, un ultim voiagiu era necesar la Văcărești. Înainte de a fi lăsat liber, Predilă trebuia să mai meargă o dată în grefa penitenciarului pentru a fi șters din registrul de încarcerare. El luă dar loc, pentru ultima oară, în căruța celulară care îl adusese în capitală.

Cînd sosi în curtea penitenciarului, sentinela, care nu văzuse pe Predilă ieșind din căruță cînd îi deschise ușa, intră înăuntru. Dar părul i se zbirli pe cap de oroare.

Predilă, cu figura de astă dată vinătă, cu ochii sîngeroși, cu sprincenile contractate, zăcea pe banca sa fără mișcare.

El era mort.

Tot personalul penitenciarului fu la moment în picioare, și medicul sosi...

El declară că Predilă a fost lovit subit de o congestiune cerebrală fulgerătoare.

Corpul lui Predilă fu transportat la spital.

La 8 ore seara sosi și Alexandrina cu tatăl și cu mama sa. Ea venea să-și ia fidanțul.

Fața ei ridea de bucurie.

— Predilă e achitat! strigă ea, întâlnind pe un funcționar al temniței.

— Domnișoară — zise acesta luându-i mâna și îndreptându-se cu dinsa către spital — domnișoară, Predilă se află aici.

— În spital, exclamă Alexandrina cu vocea înecată de lacrimi. Va să zică indisponerea de ieri a fost mai gravă de cum credeam?

— Foarte gravă, răspunse funcționarul, care-și întoarse capul spre a ascunde lacrimile ce-i tremurau în ochi.

Alexandrina intră repede în spital.

La vederea corpului fidanțatului ei, rece, neanimat și înconjurat de funebre făclii, ea dăde un țipăt, și cu ochii rătați, cu figura contractată, izbucni după aceea într-un râs strident, teribil!

— Alexandrino! copila mea! strigară într-o voce d-nul și d-na Secrețescu, care o urmăseră înăuntru.

— Cum! o să mergem la biserică?... strigă Alexandrina rădicându-și ochii asupra părinților, cari deveniseră livizi și perduseră orice expresiune. Afară plouă de varsă, adăogă ea, și arhiereul trebuie să ne aștepte ca să ne cununel... Cum o să mergem la biserică? Era nebună.

Părinții ei o depărtară îndată de la acea scenă dureroasă. Starea ei însă fu neremediabilă!

„Cum o să mergem la biserică?“ repeta ea adesea, cu acel accent trist și monoton comun alienaților.

„Afară plouă de varsă, și arhiereul trebuie să ne aștepte ca să ne cununel!“

Că teribile punițiune pentru părinții ei!
Micul cîne, Aurel, după mormîntarea lui Predilă, nu voi
în nici un mod să se depărteze de Văcărești.

★

În fiecare seară la orele 7, cînd încep să bată zorile — în
acele momente a murit Predilă — vine sub fereastra celu-
lei ce nefericitul june a locuit atîta vreme și scoate un urlet
dureros și lugubru care înfîiorează pe oricine-l aude.

(1875)

COSTICĂ

(Nuvelă originală)

Numele i l-am spus. Este una din acele searbăde și poetice
figuri ce să întîlnește uneori pe ulițele noroioase ale Bucureș-
tilor.

Ochii lui mari și negri, fruntea lui largă și umbrită de un
păr mlădios, păreau că spun ceva, dar vorbele lui nu spuneau
mai nimic.

În școală fusese cel mai leneș; rămînea repetent în mai
toate clasele și băieții îl huiduiau.

Nu-și făcuse nici un prieten de copilărie, și de aceea, vî-
zîndu-l pe podurile Bucureștilor, cunoștințele de căciulă
ce avea, nu puteau să știe nici dacă e din București, nici dacă
e fecior de boier, nici dacă e fecior de parvenit.

Ura poeziile și poezii.

Ura femeile.

Ura societatea.

Și cu toate aceste, poeziile îl fermecau fără să vrea, căci
era poet.

Femeile — oacheșe sau plăvițe — treceau noaptea pe
dinaintea ochilor săi pe jumătate închisi, ca niște năluciri.

Societatea îl atrăgea, căci nu era mizantrop.

Mulți erau mirați de un caracter ce să dezmințea pe fiecare moment în asemenea fel.

Inima sa era un fel de gazdă ce nu închidea casa la nici o simțire.

Erau momente cînd era bun, momente cînd era rău.

Fără a fi citit pe Lara, era un fel de Lara.

Fără a fi citit pe Rola, era un fel de Rola.

Crud ca Neron.

Blond ca Isus.

Adînc ca Darwin.

Domol ca Platon.

Rob al cărnii ca un satrap.

Dezmățat ca Neron.

Sficios ca Iosef.

Elocvent ca Cicerone.

Astfel este Costică, și vocea sa vibrează aici ca o melodie, și răsună aci ca un răcnet.

Dacă ar fi avut avere, ar fi Antichristul, și ar fi tirît în urma sa lumea, îngrozită și fermecată.

Ar fi semănat aurul cu același dispreț, fie pentru a face un act de virtute, fie pentru a se cufunda în vreo faptă mîrșavă.

— Mario, zicea el într-o seară de primăvară, unei tinere copile, te iubesc!

Și căzuse la picioarele ei, și brațele lui îi înconjurau mijlocul, și buzele lui se apropiau de buzele ei.

Despletită, copila îl ruga și se desbătea tremurătoare.

— Mă vei face soția ta, Costică?... voiesc să știu mai întîi aceasta, strigă Maria deodată, atinsă ca de un șarpe sub înțîia sărutare a tînărului.

Costică tresări. Brațele lui se dezlănțuiră; mîna lui se răci; ochii lui se acoperiră de o ceață întunecoasă.

— Nu; răspunse el în sfîrșit. Tu nu vei fi soția mea nici odată.

— Niciodată? zise copila... Al dar eu nu pot să primesc o asemenea iubire. Fugi! Părăsește îndată această odaie în care am avut nesocotința să te primesc fără știrea părinților mei!

Tinărul se sculă fără să zică un cuvânt; își luă pălăria și deschise ușa.

Maria rămăsese în mijlocul casei.

— La revedere! îngină ea.

— Adio! răspunse Costică și trase ușa după sine.

Maria îl auzi coborînd una cîte una treptele scării. Avea șasesprezece ani și inima ei bătea cu repeziciune. Se repezi la fereastră. Costică era deja în uliță și pasul său răsuna pe trotuar.

— Costică! șopti Maria.

— Domnișoară!

— Revino. Voi să-ți vorbesc.

— Nu.

— Te rog.

— Voi veni mîine.

Și el se depărtă.

Maria îl privi pînă nu-l mai văzu. El dispăru la colțul unei uliți în paltonul lui cenușiu.

A doua zi noapte, Costică se reîntorsese. Ea l-aștepta de mult.

— Și va să zică nu mă iubești? zise tinăra fată.

— Ba da.

— Atuncea mă vei face soția dumitale.

— Nu.

— Mă vei iubi cel puțin totdeauna?

— Nu cred. Tot ce știu este că acum te iubesc. Nu știu ce va fi mîine.

— Dar...

— E zadarnic. Fii a mea și vom vedea...

— O!

Atîta cinism, sau, cu alte cuvinte, atîta sinceritate o ră-nise în delicateța sentimentelor ei. La această exclamare, Maria înclină capul.

— Ce voiești, domnișoară?... Dumneta ești dintr-o lume ideală... Ai citit romane... Voiești jurăminte...

— Domnule...

— Da; și ai socoti ca o mare jertfă dacă ai urma inimei și naturei. În realitate însă nu faci nici o jertfă și dacă m-ai iubi, dacă aș avea dreptul să te string la pieptul meu, ai vedea că aceea ce socotești ca o jertfă nu e decît un lucru firesc, decît...

Maria plîngea:

— Este cu putință, ingină ea, să iubesc un asemenea om, căci îl iubesc, da!

Costică se apropiase de ea:

— Pentru ce plîngi, zise el încet ca o suflare, înclinîndu-se asupra ei...

— Te urăsc, domnule... O!... te urăsc... Costică! zicea Maria.

Noi știm ce prețuiește ura unei femei...

Și buzele lor se împreunară într-o lungă sărutare.

*

Costică n-a luat pe Maria și după cităva vreme a pără-sit-o.

Maria n-a găsit nimica mai bun decît de a se face călu-gărită.

Dacă a făcut bine Costică, nu știu.

Dacă a făcut bine Maria, nu știu.

Dacă am făcut bine să scriu această întîmplare, nu știu.

Ce știu este că aceea ce să numește căsătorie este o insti-tuțiune omenească, pe cită vreme Amorul, fie ca simțire, fi ca simț, este o instituțiune divină.

(1881)

CAVALERII TROTUARULUI

I

FIUL VORNICULUI

Oamenii de saloane, bogați sau săraci, par a avea o tendință disprețuitoare pentru acei care în mijlocul Bucureștilor de azi au ajuns a fi declassați.

Hainele lor rupte, cizmele lor scilciate, îi face să strimbe din nas, și *cavalerii din societate* ocolesc pe *cavalerii trotuarului* care poartă adesea sub zdrențele nenorocirii o inimă nobilă cu avânturi generoase și simțiri de adevărat cavalerism ce se resfring pe chipurile lor palide.

Politețea lor, chiar, nu este mecanică, ci vine mai întotdeauna de la inimă.

Cavalerii ai trotuarului se pot numi toți oamenii nesiguri de plinea de a doua zi: studenți săraci, foști funcționari onești ce află toate ușile puterei încuiate, fii de proprietari ruinați prin greșelile lor sau ale părinților și oameni din diferite alte categorii.

În această spumă a societății bucureștene, trebuie căutat cu toate aceste și spiritul și inima, lucruri de care, dacă ar trebui să judecăm după stratele mai înalte, ar trebui să disperăm.

Când îi vezi trecînd seara pe trotuare, unii îmbrăcați mai bine, alții mai rău, cu ochii în dreapta și în stînga, să nu credeți că să uită după cutare femeie frumoasă. Ochii lor urmăresc altceva: întîlnirea vreunui prieten sau a vreunei întîmplări: vinarea unui leu sau doi, într-un cuvînt.

O! și cîți nu ar plăti cu singele lor acel leu! Unul n-a mîncat de două zile; altul a fost dat afară de stăpîna casei și n-are unde dormi; cutare n-a fumat o țigară de nu se ține minte, iar cutare îngălbinește de durere cînd să gîndește să

se întoarce acasă la ai săi cu mina goală, ei care îl aşteaptă ca pe o prevedinţă!

De ce, de ce n-au voce norocoasele pietre ale stradelor ca să povestească toate dramele ce au văzut defilind, că poate societatea ar deveni mai bună şi aproapele ar ajuta pe aproapele său!

George, fiul marelui vornic, cugeta desigur astfel, cînd, cu toată voinţa sa de a munci, se văzu într-o zi pe uliţă fără nici un căpătîi, cu averea pierdută şi cu fratele şi bătrîna sa mumă de susţinut.

Mai cu seamă că pe atuncea, George şi fratele său nu aveau decît un palton de îmbrăcat, şi cînd îl îmbrăca unul celalt rămînea acasă, tocmai ca nemuritorii eroi ai lui Murger.

Oricine înţelege că George ar fi preferat mai bine să muncească decît să moară de foame dimpreună cu fratele său Nicu, căci amîndoi erau inteligenţi, nelipsiţi de instrucţiune şi în floarea virstei.

Nenorocirea celor doi fraţi era, însă, tocmai instrucţiunea relativă ce primiseră, căci cu ea nu se puteau face nici hamalii, nici tăietorii de pietre.

Şi astfel, hamalii şi tăietorii de pietre erau mai fericiţi decît George şi fratele său.

Bătrîna lor mumă, ea care era o sfîntă şi-i iubea până a suferi tot şi a nu se omorî, le spunea adesea cu melancolie dar cu resemnare aceste triste adevăruri.

Şi în neputinţa de a munci cu braţele, George care era cel mai mare dintre ei, alerga ziua şi noaptea ca să obţină o funcţiune.

O funcţiune?...

Toate uşile se închideau în faţa lui. Aprozii de pe la ministere ajunseseră să-l cunoască ca pe un cal breaz.

O funcţiune?

„Funcţionarismul este o plagă“ este răspunsul invariabil al puternicilor cînd nu le eşti rudă, nepot, strănepot, sau văr ori cel puţin protejatul cuiva.

Protectori?

Dar putea oare să aibă protectori George, fiul unui fost mare vornic, cînd tatăl său făcuse bine la o mulțime de oameni?...

Rude?...

Și cine mai e rudă cu un om sărac, cu o familie căzută?

La noi în România, cînd moare cîte un om care a jucat un rol însemnat în stat, și cînd acel om moare sărac, toți se aruncă asupra urmașilor și familiei lui ca niște corbi de pradă și cînd din puținul ce a rămas nu a mai rămas nimic, pustietatea se face împrejurul acelei case ca împrejurul unui loc ciumat.

Acei care-ți mîncaseră în casă sunt cei dinții ca să-ți arunce cu piatra.

Și lozinca tuturilor este același cuvînt: persecuțiunea.

Fără îndoială că George a aflat mai tîrziu acestea, și că atuncea cînd bătea pe la toate ușile era plin de speranțe ce-l înșelau mereu și ce renășteau mereu.

Și George se lupta cu viața ca un erou, pe cînd fratele său Nicu, presupus ca slab de piept, ședea acasă lîngă amărîta sa mămă.

Pozițiunea acelei familii devenea din ce în ce mai grea. Iarna era grozavă și lemne în casă, neam.

Căci de-abia să putea înnodea zi cu zi, cu cei doi sau trei lei, pe care putea să-i vîneze George, de pe la *cavalerii trotuarului*, prietenii săi.

Ei erau tot atît de săraci ca și dînsul, tot atît de nenorociți. Însă *cavalerii trotuarului* au și ei momentele lor de bogăție și atuncea să ajută între dînșii, iar ajutorul lor nu este nici milă, nici împrumut, între dînșii există un fel de comunitate: cel care se întîmplă ca să aibă într-o zi dă aceluia care este în lipsă și așa mai încolo.

Așa că pentru George și familia lui, momentele critice nu erau în zilele din cursul lunilor ci în acele de la începutul lor, epocă în care trebuiau să plătească chiria, dacă nu vreau să fie dați în uliță.

Căci cele două odăi în care locuiau, izbutiseră să le găsească nemobilate și să li se îngăduiască a le plăti cu luna.

Criza cea mai grozavă să pronunță pentru George cam pe la sfârșitul lui decembrie.

Fratele său Nicu, de suferințe morale și de mâncare rea sau neindestulătoare, căzu greu bolnav.

Fu o sfârșiere nedescrisă pentru muma sa, cînd îl ridicară ca să-l ducă la spital la Filantropia, unde George avea un prieten student în medicină care se afla intern al spitalului și-i făgăduise a da fratelui său o odaie deosebită de sălile comune.

Dar sărmana mumă își stăpîni în sfârșit durerea pentru că lucrul era trebuincios de vreme ce căutarea bolnavului acasă era peste putință.

Și birja ce ducea pe fiul ei se depărta cu zgomot, pe cînd biata mumă cu ochii deschiși mari și cu privirea în gol cugea, poate, că dacă în zilele ei de fericire i-ar fi spus cineva că are să vie o zi cînd fiul său va fi dus la spital pentru a nu muri din lipsă de căutare ar fi ris ca o nebună.

Cele trei săptămîni, cît ținu boala lui Nicu, fatalitatea fu din ce în ce mai nemiloasă pentru George.

Adesea se prefăcea că a mîncat la birt, pentru a nu se atinge de puțină hrană ce mai putea procura mumei sale.

Sleise toate mijloacele și toate încercările de luptă și nu mîncase de trei zile, cînd se duse să vadă pe Nicu la spital, care intra în convalescență și care la sosirea lui se afla tocmai la dejun.

— Nu mîncinci și tu, îi zise Nicu cu o voce încă slabă, arătîndu-i puiul ce avea dinainte și golind un pahar de minunat vin roșu.

Lui George i se părea că știe și fratele lui și tot spitalul că este mort de foame.

Și stăpînindu-și printr-o ultimă efortare de mîndrie foamea ce-și ascuțea cuțitele în stomacul său:

— Mulțumesc, răspunse el; am dejunat la un prieten, și...

Și în acel moment odaia se învîrti cu dînsul, sticla cu

vin, paharele, bucatele de pe masă, începură să joace fantastic pe dinaintea ochilor săi, și căzu jos fără cunoștință.

Cînd, peste cîteva ceasuri, doctorii izbutiră să-l deștepte din leșinul său, frigurile cerebrale se declaraseră, iar astăzi, o cruce de lemn nevopsită abia-i însemnează mormîntul în cimitirul de la Șerban-Vodă.

II

MIHNEA-ADRIAN

Cine dintre băieții de petrecere, de acum cîtiva ani, nu a cunoscut pe tînărul farmacist Mihnea-Adrian?

Mai mult scund decît înalt, avea niște ochi vii pe un chip simpatic, iar pe fruntea lui, înaltă și largă, se încrețea un păr negru și scurt; nările sale erau foarte mișcătoare și dovedeau o natură poetică și o inimă simțitoare.

Cu toate acestea, Mihnea-Adrian nu era poet în înțelesul comun, căci scrisese un singur vers.

Dar dacă a pleca noaptea pe lună și a se duce pe jos la Filaret, întovărașit de unul sau doi prieteni, fără alt scop decît a bea apă de la fîntînă de pe marginea șoselei nu este o poemă, — atunci nici Mihnea-Adrian nu era poet.

Soarta, însă, îl făcuse farmacist, și aceasta era o adevărată disperare pentru dînsul.

De origină din Transilvania, luptase mult ca să ajungă să-și facă o carieră, și tocmai după ce-și o făcuse, văzuse că s-a înșelat în alegerea sa.

Ce însemnează în adevăr un farmacist?

La noi, în țară, a fi farmacist este a fi spițer, și a fi spițer este a nu avea dreptul să aspiři la o poziție socială mai înaltă: drumul considerațiunii pare a-ți fi cu desăvîrșire închis.

Și Mihnea-Adrian se amărea adesea, căci își simțea aripe cu care ar fi vrut să zboare mai sus decît cerul carierei sale.

De cîte ori nu-l auzeau prietenii săi vorbind în această privință cu vocea lui simpatică și plină de o dulce elocvență!

Și cum se întâmplă în toate naturile alese, susceptibilitatea sa era foarte dezvoltată, așa că se simțea umilit și amărit.

Neavînd acea putere demnă de admirație ce face pe om să se ridice deasupra prejudițiilor, Mihnea-Adrian era zdrobit de ele.

Și pentru acest cuvînt, pînă și nașterea sa îl umilea, iar nimic nu l-ar fi rănit mai mult decît dacă prietenii săi ar mai fi aflat pe lîngă celelalte că are și un frate băcan în piața Amzii.

O susceptibilitate atît de nemăsurată influențase treptat asupra caracterului său și-l făcuse să devie bănuitor și mizantrop.

De la un cîrd de vreme, ieșea pe strade și în locuri publice din ce în ce mai rar. I se părea că toată lumea se uită la el cu dispreț, că-l știe că este spițer; i se părea, chiar, că niciodată nu era îndestul de bine îmbrăcat; că pălăria sa este ridicolă; că culoarea hainei sale nu se mai poartă și cîte altele de asemenea fel.

Intrucît privește convorbirile ce avea, în fiecare cuvînt căuta să afle dacă nu care cumva, cineva îl atinge asupra nașterii, carierei sau îmbrăcăminteii sale.

Și cu cît trecea, cu atît caracterul său se pleca și mai mult pe acel povîrniș și îl împingea către un deznodămînt fatal.

În inima lui Mihnea-Adrian se dezvolta mereu un fel de nemulțumire surdă cu un fel de dezgust imens pentru lume și pentru viață.

Veselia lui de odinioară i se ștersese de pe față precum se șterge de pe petalele unei flori ce vestejește culorile strălucitoare ce o împodobeau.

Și izolîndu-se treptat de lume, ajunsese să nu mai simtă nici o mulțumire și să nu mai vorbească cu încredere decît lui Costin, prietenul cu care locuia.

În acea epocă a vieții sale, Mihnea-Adrian ajunsese a fi farmacist la spitalul Colțea și cu tot caracterul său înăsprit deja, nu era camarad care să nu-l iubească și bolnav care să nu-i fie recunoscător.

Căci, cu toate contrastele ce se ciocneau în inteligența sa, Mihnea-Adrian era și rămăsese o inimă delicată și nobilă, un om demn de o mai bună soartă.

Așa că femeia care l-ar fi iubit, ar fi aflat în pieptul său o comoară de devotament și un suflet de semizeu.

Iar dacă acea femeie i-ar fi cerut singele, Mihnea-Adrian n-ar fi stat la îndoială și și-ar fi deschis vinele ca să-l dea pînă la cea din urmă picătură.

Din nenorocire, femeile nu ghicesc, într-o figură bizară și melancolică, furtunile arzătoare de iubire supraomenească ce nu așteaptă decît momentul de a izbucni.

Și apoi, atuncea cînd femeile au trebuință de o inimă, se duc mai adesea s-o caute tocmai acolo unde lipsește.

Cu toate acestea, Mihnea-Adrian dacă mai avea o dorință, era însăși aceea de a vedea că un suflet a răspuns la al său și că nu mai este strein și singur pe lume.

Cu un asemenea caracter, cu o asemenea inimă, se înțelege de la sine că Mihnea-Adrian era unul dintre acei oameni care la cea dintîi femeie care li se întîmplă în cale, cad în adorațiune, prosternîndu-se dinaintea ei ca în fața unei sfinte sau a unei minuni de frumusețe.

Și cum Mihnea-Adrian locuia cu Costin, acesta-l duse să prinzească într-o zi la amanta sa, o cusătoreasă pescuită de Costin într-o seară, de pe bulevard sau de prin apropierile lui.

Iar cînd Mihnea-Adrian se întoarce acasă se culcă pe o parte și pe alta, însă nu putu să închidă ochii, și în acea noapte dacă cineva ar fi vrut să-i vorbească, el n-ar fi putut desigur să răspundă la toate cuvintele decît prin aceleași două și neschimbate silabe ale numelui ei:

Mimi.

Căci întreaga lui ființă nu mai era decît un cîntec, nu mai era decît un refren:

Mimi.

Astfel, inima, cugetarea și făptura lui toată nu șoptea decît:

Mimi.

Cît se va fi luptat Mihnea-Adrian cu amorul său nu să ştie.

Însă într-o seară, pe cînd prietenul său Costin se întorsese mai devreme acasă şi dormea, Mimi îi deschise uşa odăitei sale din strada Puţu-Spătarului.

Şi Mihnea-Adrian, care pînă în acea zi luptase cu simţurile sale şi nu cunoscuse încă nici o femeie, îşi agăţă verginătatea corpului său de adolescent de perdelele murdare ale odăitei din strada Puţu-Spătarului.

Prietenii săi îl întîlniră pe neaşteptate a doua zi seara la Fialkowski şi să mirară văzîndu-l atît de vesel, iar ce-i miră şi mai mult fură cele trei pahare de coniac, pe care Mihnea-Adrian le deşertă unul după altul, el care nu bea niciodată.

Iar a doua şi a treia zi, nevăzîndu-l nimini reapărînd la farmacia de la spitalul Colţea, unii dintre camarazii săi se duseră să-l caute acasă, îngrijindu-se ca nu cumva să fie bolnav.

Şi în acelaşi timp, în pădurea de la Mernanii, în care a încercat să se omoare poetul Nicoleanu, se descoperea un cadavru, umflat, desfigurat, cu figura pătată de vinăt şi de galben, cu ochii injectaţi de sînge şi cu gura convulsionată.

Autopsia constată moartea prin stricnină, iar poliţia, identitatea cadavrului prin următoarea scrisoare găsită în pozûnarul hainelor cu care era îmbrăcat.

„Costine, zicea acea scrisoare semnată de Mihnea-Adrian, minţind prietenii noastre, am săvîrşit fapta cea mai grozavă, căci am făcut pe Mimi să te înşele cu mine. Nu căuta să-ţi răzbuni asupra-mi şi iartă-mă, pentru că în momentul cînd vei citi această scrisoare, nu voi mai fi.“

Astfel a trăit şi a murit Mihnea-Adrian, tînărul farmacist de la spitalul Colţea, sleind într-o singură noapte toate voluptăţile omeneşti spre a se deştepta din acel vis în fundul unui mormînt, în care s-a aruncat de bunăvoie, pentru a fi înşelat încrederea unui prieten al său.

LA DOUĂZECI DE ANI

Titu era un băiat prea dezvoltat pentru vîrsta sa, dar frumos de pica: capul său fusese întocmit de natură după chipul semizeilor greci; ceea ce înfățișa un contrast era, însă, corpul său ce părea a fi fost făcut pentru o figură mai patrată, pentru niște trăsuri mai aspre. Musculatura gîtului, a brațelor și a picioarelor, cînd i se încorda se preschimba în niște mănunchi tari ca piatra. Spătos și cu pieptul larg, avea mîinile mici, și de asemenea încălțăminte sa nu întrecea cu mult încălțămintele femeiești.

Astfel era Titu, și făcut pentru a fi iubit, mușcase cam de timpuriu din mărul oprit ca și alți tineri de vîrsta sa.

Dar cu toate acestea, la 20 de ani inima lui Titu rămăsese curată și sufletul său era plin încă de un fel de castitate unită cu un respect tainic pentru femeie, simțiri ce lipsesc adesea chiar la fapăturile ce n-au trecut pragul copilăriei.

Acele simțiri puneau în ochii tînărului un farmec mai mult. Femeile care-l vedeau nu puteau să-l uite și fetele-l visau noaptea înclinîndu-se asupra lor cu părul său negru și scurt ale cărui ușoare ondulări îl făceau să semene cu suprafața unei ape încrețită puțin de suflarea dimineții.

Nu era oare și viața sa, o dimineată curată și frumoasă, iar zîmbetul său, nu era oare și el, mărgăritarele albe ce le deșiră zorile în revărsatul lor?

Și-l visau femeile și fetele, deși cele mai multe cînd îl întilneau pe uliță nu-i cunoșteau nici numele, ca să poată cel puțin să și-l șoptească și să se îmbete de armonia lui, precum se îmbătau de flacăra aci mistuitoare, aci plină de o nespusă dulceăță ce scăpăra de sub genele sale crețe.

Căci trotuarul Bucureștilor nu văzuse încă băiat mai frumos la chip, nici mai bine făcut la corp.

Lili mai ales, fata stăpînei casei în care Titu avea o odaie cu chirie, murea după el, la 16 ani neîmpliniți.

Dar Titu știind că nu și-o poate face nevastă, căci muma fetei era o negustoreasă bogată, iar el era un băiat orfan și sărac, să făcea că nu bagă de seamă la privirile ce-i arunca Lili de cîte ori trecea pe dinaintea ei spre a se duce la cancelaria unde era slujbaş.

Așa că, cu cît Lili se uita mai mult la dînsul, cu atît Titu pleca mai mult ochii în jos.

Și băiatul de 20 de ani, care mușcase cam de timpuriu din mărul oprit, părea că este o fată mare, iar Lili părea a fi băiatul de 20 de ani.

Nu că inima sa era nesimțitoare, nu că tăceau dorințele în pieptul său, dar înzestrat cu un caracter leal, simțiri și dorințe i se predau învinse. Și patimele, ce ca niște cai sălbatici ar fi voit să-l ducă în placul lor, rodeau zadarnic friul unei voințe nemlădioasă ca și mușchii săi de oțel.

Astfel că în noaptea de la începutul lui decembrie pe care Lili și-o alesese pentru a-i vorbi altfel decît cu ochii, caracterul său rămase tot în picioare, adică, tot nobil, cavaleresc și leal.

Și i-ar fi fost ușor lui Titu să se folosească de amorul arzător al lui Lili și de nevinovăția ei copilărească cînd veni să-i bată în ușa odăii la 2 ceasuri dinspre ziuă.

„Scapă-mă, Titule, îi zise ea, deși-i vorbea pentru înția dată, căci mama vrea să mă logodească mine cu un arendaș, și te iubesc“.

Și cum era udă de ploaia rece ce se vărsa cu găleata prin curtea ce străbătuse pentru ca să ajungă la casa de la poartă, unde locuia Titu, Lili, fata de 16 ani, intră înăuntru despletită și muiată sub mantelul ce-și aruncase pe umerii goi.

Ohi! Și acci umeri erau atît de rotunzi și de albi, iar sub broderia cămășii, sînurile ca două portocale mari erau atît de fermecătoare, încît Titu închise ochii pe cînd Lili aruncî du-i-se de gît își puneă inima ei pe a lui și se lipea de dîn-

sul atât de strins încît acele două corpuri păreau a nu fi decît unul.

Iar în acele minute, fericirea licări pe sub pleoapele aplecate ale ochilor lui Titu: o clipă încă și acea fată cu părul despletit și lung pînă dincolo de genuchi, frumoasă ca o nălucă dintr-un vis de tinerețe, era să fie a lui.

O clipă încă, și el, Titu, băiatul orfan și sărac, cavaler al trotuarului și cînd este și cînd nu este slujbaș, putea să se folosească de mintea exaltată a unei copile pentru a-i răpi nevinovăția și pentru a sili în urmă pe părinți a-i da și zestre și fata. O clipă încă, și toată sărăcia suferită, toate umilirile îndurate, erau să rămîie în domeniul trecutului și la rîndul său, încălzit bine, hrănit bine, putea să ia și el drumul puterii și al mării ca atîți alții care dacă însemnează ceva o dătoresc numai unei înșurători de același fel.

O clipă încă... O clipă...

Și buzele lui Titu, cărnose și roșii ca două lipitori, se apăsă pe buzele lui Lili... Corpul său fu străbătut de o zguduire electrică. Musculatura gîtului, brațelor și picioarelor sale se arcui pe sub pielea sa oacheșă și se prefăcu într-o rețea încordată ca funiile unei corăbii în mers.

Și Lili, sub strînsoarea lui Titu, tremura la gîtul său precum tremură o frunză mușcată de vîntul arzător ce aleargă prin pustiile Saharei...

O clipă încă... O clipă...

Dar deodată brațele lui Titu se dezlănțuiră dimprejurul mijlocului ei și ochii i se acoperiră de o ceață întunecoasă.

Apoi, năpustindu-se către ușă, „ar fi o infamie“, strigă el, și năvăli afară cu fruntea goală prin ploaia amestecată cu zloată pe care i-o bătea vîntul în obraz...

Astăzi, Lili e măritată, iar Titu a rămas tot ce a fost: frumosul cavaler al trotuarului cu ochii aci umezi de voluptate, aci fulgători de lumină ce nu se pot uita.

Și dacă-l văd femeile și fetele mari, tot îl visează inclinîndu-se asupra lor, cu capul său de Apolon pe un corp de centurion roman.

CAZUL LUI MANOLE CLEȘANU

Umblase cît umblase Manole Cleșanu, și cînd cu slujbă, cînd fără slujbă, ajunsese până a se însura.

Nevasta pe care și-o alesese cu toate că nu era de potri-va numelui ce purta, dar era frumoasă de ți-era dragă lumea să te uiți la ea.

În ziua cînd se cunună cu dînsa în biserica de la Sfînta Vineri, toți prietenii și chiar toți cunoscuții lui Cleșanu uită că acea femeie nu era decît o unguroaică de rînd și să grăbiră s-o înconjoare aducîndu-i omagii și curteniri ca la o regină stăpînitoare.

Și din acea zi, Manole Cleșanu, declasatul de ieri, își relua în societate locul pe care-l ocupaseră părinții săi, iar cu toate că nu luasă de pe urma nevestii sale un ban de zestre, treburile începură să-i meargă din bine în mai bine.

Săritura pe care o făcu astfel de pe trotuar în caretă fu bruscă, dar ea nu-l miră de loc.

Încrezător precum sunt mai toți bărbații și înzestrat cu o bună doză de vanitate, Manole atribuia repede schimbare a pozițiunei sale, capacității deosebite ale cărui proprietar își închipuia că este.

Adevărul, însă, era că dînsul nu se afla decît proprietarul unei femei răpitoare.

Și pentru că înainte de a-i fi nevestă, trăise cu Ludomira în legături tot atît de strînse, profesorii ce-i detese umpluseră golul unei lipse desăvîrșită de educație și de învățatură.

Ludomira putea să treacă, dar, drept o femeie din societate, mai ales că nu era bărbat care să n-o admire și să n-o dorească cînd o vedea trecînd în amurgul serii pe șoseaua Kiseleff, mai adeseaori călare pe un cal sălbatic și iute, decît răsturnată în caleașca sa.

Ea părea atunci o adevărată nălucă din pusele Unga-

riei cu coama ei de păr negru ce bătea în albastru și cu mijlocul ei subțire, strîns într-un corsaj de catifea verde.

Cutele lungiei sale amazoane fluturau încoaci și încolo în vîntul nopții printr-o serie de ondulări voluptoase.

Și cum era albă ca laptele și cu ochii arzători ca jăraticul, fluturii ce se învîrteau împrejurul ei își ardeau adesea aripele și-i lăsau pe rochie brazdele prafului lor de aur.

Căci ce nu putuseră să-i însufle profesorii ce-i detese Manole pentru a-i forma inima și mintea, era, pe lângă spiritul de care era lipsită, virtutea ce este sigiliul naturelor alese.

Manole însă o iubea și nu vedea nimic, nu-și da seama despre nimic.

Încrederea ce avea în femeia sa era atît de mare, încît nu se sfia s-o știe acasă în tovărășia unuia sau a mai mulți prieteni, pe cînd el își vedea de treburile sale.

Unii, în fața unei asemenea încrederi, nu se dau înapoi de-a atribui lui Manole un caracter odios.

Dar cînd într-o noapte de vară, Cleșanu surprinse pe frumoasa Ludomira la genuchii săi-cu un arendaș, bogat dar nerod și grosolan în toată făptura lui, mulți își schimbă părerea.

Ce se petrecu în acele minute în inima bărbatului înșelat, numai el, care-și pierdea într-o clipă toate iluziile sale, o poate ști.

Trăsnetul de l-ar fi izbit tot atît de fără veste, l-ar fi încremenit mai puțin.

Ochii i să opriră în orbite și rămaseră țintă în timp de cîteva secunde, fără ca să mai aibă vreo expresiune; toate fibrele corpului său se contractară spasmodic, iar în mintea sa să făcu un fel de haos în mijlocul căruia disperarea cu nebunia scoteau un fel de rîs fără sunet.

El ar fi putut să-și facă dreptate cu înlesnire, mai ales pentru că de la locul în care se afla, n-ar fi avut decît să întindă mîna pentru a-și alege orice armă ar fi voit din

acele ce formau panoplie pe păretele din apropierea sa; brațele sale însă rămaseră nemișcate, și numai după o lungă silință, putu să articuleze câteva cuvinte.

— Din acest moment, doamnă, zise atunci Manole adresându-se către adulteră, nu mai ești femeia mea, însă redându-te libertății nu voiesc să te redau mizeriei. Noul dumi-tale bărbat va fi dar acela cu care m-ai înșelat.

Ludomira îl asculta năucită pe când arendașul galben ca un mort tremura vargă sub fulgerele ce scăpărau din ochii lui Manole.

— Dumneata, domnule, reluă Cleșanu, poți să dai brațul doamnei și să ieși. Bagă însă de seamă: de astăzi într-un an vei fi mort sau cununat cu femeia mea.

Și Ludomira, plecându-și fruntea, părăsi casa bărbatului la brațul arendașului cu care îl înșelase.

Iar de voie, de nevoie, arendașul care știa că Manole Cleșanu nu glumește, să cunună la anul cu Ludomira, și acela care le fu naș fu însuși Manole.

Răzbunarea lui Cleșanu, care nu voise să azvîrle pe uliță pe femeia care-l trădase pentru a o vedea muritoare de foame, se îndeplini astfel, și ceea ce-i puse culme, fu faptul că pînă la celălalt an, Ludomira înșelă și pe noul său bărbat.

Astăzi niminea nu mai întilnește pe Cleșanu, și nu să știe ce a devenit.

Încît despre Ludomira, părăsită în voia soartei de bărbatul său de-al doilea, care n-a avut generozitatea celui dintîi, a ajuns din cădere în cădere să-și piarză pînă chiar și acea frumusețe răpitoare ce a făcut nenorocirea lui Manole și să bată ca femeie de uliță nesipul grădinei Rașca.

Urită sub pudra ce nu-i poate ascunde zbîrciturile, cu părul formîndu-i două cîrlioane lipite de tîmplă lingă fiecare ureche, cu greu ar mai recunoaște chiar Manole în acea femeie îmbrăcată cu cîte un corsaj bătător la ochi, pe Ludomira de odinioară, care trecea în fuga calului pe șoseaua Kiseleff, frumoasă și albă ca o nălucă din pusele Ungarici.

V
O IDILĂ

Andrei fusese prezentat Mariei, frumoasă greacă din Galați, la cofetăria Giovani ce era situată pe atunci pe drum de palatul regal.

Maria era întovărășită de mătușa ei și se opri se acolo spre a lua o înghețată.

Prietenul ce prezintă pe Andrei, îl întreabă la urmă dacă o găsește frumoasă.

Dar Andrei nu răspunse nimic, căci adevărata admirațiune ca și adevărata bucurie, ca și adevărata durere, n-are cuvinte.

Maria era o fată de 16 ani, cu părul negru, cu pielea obrazului albă, cu mijlocul subțire, răsărită și mlădioasă ca o trestie, cu genele lungi, cu sprincenele de madonă și cu ochii visători.

Oh! frumoasă era Maria, greaca din Galați!

Și o iubi Andrei, cum știe să iubească un *cavaler al trotuarului!*

Iar când îi duse întâiul buchet de flori și începu să-i vorbească de amorul său și de dorința de-a o lua în căsătorie, ea se roși cum se roșește o piersică în soarele de vară.

Și încetinel, Maria îi șopti că crede în amorul său, dar că o presimțire îi tot spune că dînsa nu este făcută pentru fericire.

În ziua cînd se despărțiră, căci Maria trebuia să se reîntoarcă la Galați la părinții săi, ea-i zise pe nume.

Și aceasta a fost tot... Tot, și Maria a dispărut ca un vis fericit din viața lui Andrei căci el a jertfit amorul său fericirii mumei sale, al cărei sprijin era.

„Datoria înainte de toate“ era deviza lui Andrei, și el știa că fiind al Mariei nu mai putea să fie al mumei sale.

(1883)

PE DEALUL-SPIREI

În urcuşul stradei Cazărmei, pe Dealul-Spirei, se află o casă cu înfăţişarea jumătate de ţară, jumătate de oraş, ce domneşte culmea din stînga acelei strade.

Pridvorul ei, larg şi adăpostit de un coperiş lat, înaintează cutezător spre marginea platformei superioare a unei etajări de terasamente. Viţa de Canada îl ascunde vara festonîndu-i straşina cu verdeaţa ei deasă sau încolăcîndu-se pitoresc de după stilpii moderni ai impluviului.

Această casă cu urcătoarea ei curte, cu drumul şoselat şi umbrit de copaci bătrîni ce pleacă de la poartă şi duce la peronul din dos, intrare de geamlîc ce se aseamănă unei mari şi vesele colivii de cristal, odihneşte de zgomotul oraşului, de amărăciunile vieţii. Fără voie, te gîndeşti la timpul clasic al poezilor latini retraşi în vile delicioase pe care le datorau mărinimiei lui August sau Mecena.

De altă parte, cînd te uiţi din pridvor către Bucureştii prăvăliţi de vale sau urcători către dealurile opuse, turnurile, edificiile mansardate, tinicheaua coperişurilor, varietăţile de colorit, petecele de grădini, iar peste toată această panoramă, prăfuirea de aur a căldurei orientalînd civilizarea încă proaspătă a oraşului voievodal, îţi umplu vederea cu senzaţiuni învietoare, îţi întineresc inima, îţi şterg din memorie cruda experienţă a unui trai petrecut în mijlocul unui conglomerat neomogen...

Acolo, însă, unde începe adevărata poezie a locului, este în faţa peronului de care se vorbea. Fericitul proprietar, cînd nu iese în pridvorul ce domneşte uliţa Cazărmei, se poate crede la ţară. M-aş lepăda bucuros de partea mea de rai, pentru pajiştea de iarbă verde ce se desfăşoară de la treptele scării, pentru branîştea de copaci ce fremătează mai departe şi astupă priveliştea acsteilalte părţi de Bucureşti, pentru puţul rustic, iar mai ales pentru izolamentul, pentru seninătatea şi pentru tihna filozofică a culmei.

Şi cu toate aceste, oraşul se oprea acum douăzeci ani cu mai multe sute de stînji înăpoi. Oraşele sunt cu naţiunile:

trebuie să se ivească anume oameni ca să le pună în mișcare, ca să le facă să onduleze ca marea sau să urce către periile lor. Acum vreo douăzeci de ani, de un asemenea om avea nevoie această parte a capitalei. Dacă o stradă poartă astăzi numele lui, nu e mult. Modest dar stăruitor, el s-a ivit mai întâi sub înfățișarea unui slujbaş mic, doritor să-și întreprindă puținele economii într-o achizițiune oarecare.

Dar în loc să se facă proprietarul unei căscioare de mahală, precum se obicinuia atunci, a preferat să iasă din barieră și s-a făcut proprietarul unei întinderi teritoriale de mai multe pogoane. Pe această întindere, se află astăzi stradele: Minotaurul, Ecoul, Schitul Maicilor, o parte a stradei Antimul, fără a număra strada cu numele său. Cum va fi fost când era tânăr, nu mi-l pot închipui. Silueta lui ce nu este cunoscută astăzi numai de-a lungul uliței Cazărmei, ce este astăzi destul de familiară chiar stradelor Vienei, Parisul sau Londra, ni se înfățișează neîncetat ca una ce n-a putut să profite vreodată decât aceeași pălărie de pislă neagră, pe același păr, alb și tuns scurt. Statura seacă, redengota corectă, la gît legătura de a cărei albeață constantă nu mă pot mira destul — iată omul!

Dar dacă nu-mi închipuiesc pe Barbu Lăzureanu tânăr, necinstit sau necumpătat nu mi-l pot închipui.

Este adevărat că cei cari nu cunosc decât superficial pe proprietarul din strada Cazărmei, nu-l iubesc. În felul său de a vorbi, în umbletul și în gesturile sale, se află un oarece pe care francezii îl numesc *cassant*.

Puțini însă cunosc viața exemplară a acestui bărbat modest, cu inteligența pătrunzătoare, — unul dintre cei din urmă bucureșteni ai generației vechi.

Dacă ar ști că scriu despre el, s-ar supăra. O fac, sub farmecul naturei lui complexe, sub farmecul tristei sale vieți, însă desfășurată fără grabă, domoală în mersu ei, cu toate că înaintează cu pași siguri către cucerirea unui scop final. Sint apoi unele tipuri sufletești, sau numai externe, ce nu-și aparțin lor și dintre care îmi propun să vă schițez câteva.

Deocamdată, ce mă preocupă este complexitatea naturii bătrînului meu prieten care, născut pentru a fi poet, a avut luciditatea de spirit și puterea psihică să se ferească de povârnișul fatal celor cari intră în viață fără mijloace de trai sau cu prea puține. Pe lângă aceasta, trebuie a se mărturisi în toată cîntea că țara noastră n-are trebuință de literatură, de poezie, de celelalte. Cîți sunt cei cari citesc? Apoi, dintre aceștia, cîți cari sunt în stare să prețuiască ce citesc și cîți iar, judecă cu seninătate nepătimașă pe „cîtit“? Ce să mai vorbim de tablouri și de statuie? Ne trebuiesc firme pentru prăvălii și pietre cioplite pentru morminte.

Aceste și le va fi zis înaintea mea proprietarul din strada Cazărmei, cînd s-a apucat să-și deschidă pe Dealul-Spirei sorginta proprietății sale actuale. Dar cîți nu-și vor fi zis același lucru și nu l-au fi imitat? Înțelepciunea cea adevărată stă în *a zice și a face*.

Ce a făcut Barbu Lăzureanu este cu atît mai onorabil pentru el, cu cît poate să cugete astăzi, să folosească, postmortem, pe fiii de țărani, cu roadele muncii sale, destinînd, pentru instruirea, lor cea mai însemnată parte a avutului agonisit.

Cu toate aceste, mai anul trecut, poezia, multă vreme năbușită în sufletul bătrînului meu prieten, era cît pe aci să-i joace o festă, l-a făcut să viseze un moment, de pe culmea dealului său, la culmile ceva mai nălticele ale Parnasului.

Dar, după cum zice proverbul: „*tout est bien qui finit bien*“. Un altul decît Lăzureanu ar fi cheltuit o mie lei sau două, și și-ar fi adunat la un loc versurile, — păcate de tînetele ale multora, și uneori chiar de bătrînețe.

Tot vreo două mii lei a cheltuit și bătrînul meu prieten, dar în loc să-și colecționeze aceste păcate a preferat să dea la lumină o bună traducere în proză a *Paradisului pierdut* de Milton și a făcut o operă folositoare.

Nu este însă mai puțin adevărat că, în mijlocul Bucureștilor actuali, silueta lui este umbra demodată a timpului vechi.

(1890)

MAESTRUL DIN OGLINDĂ

O noapte de Anul nou și, sub ferestrele mele, Parisul, iar eu în odaia caldă și voios luminată de electricitate. În aceea seară nu ieșisem și mă aflam singur. Când zic singur, greșesc, căci eu ședeam pe un jeț, iar maestrul din oglindă ședea pe un altul. Și el vorbea, iar graiul lui era aci limpede ca o noapte cu lună, aci răzvrătit și întunecat. Cîteodată însă acest grai al lui era și nespus de duios.

O! maestrul din oglindă, șezind pe un scaun ca și mine, și semănîndu-mi ca două picături de apă!

— Negreșit, îmi spuneau vorbele lui, mulțimea care-ți vede numele prin ziare, ți-l înfășoară cu slavă...

— Uită că cei care mă pomenesc, n-o fac decît ca să mă spurce...

— Apoi ce e asta dacă nu glorie? Și același lucru e și pizma lumii cînd te vede trecînd pe strade în luxul vesmintelor și al ghetelor de lăc sau în plasa miresmelor în care te prinde buchetul de flori din automobilul ce te duce cu 60 de kilometre pe oră spre soartă. Mă iartă, voiesc să zic: spre nemurire.

De altminteri, tu faci și de minune pe grozavul, căci chipul tău adevărat, ce ți-ar da pe loc de gol suferința luptelor și umilințelor — nu se mai zărește de loc, atît de bine ai potrivit pe el masca trufiei și a unei desăvîrșite mulțumiri de viață.

— Dar...

— Nu lua osteneala să-mi spui că așa trebuie să urmezi. Lumea te respectă, și ți faci astăzi afacerile cu ea, tocmai pentru că nu crede că ai nevoie de dînsa... Cu toate acestea, fiindcă ești crezut dintre fericiții pămîntului, și fiindcă nu-ți umpli scrierile cu văicăreli, cei mai mulți spun despre tine că ești numai un meșter al forme. Căci lumea își zice cu drept: ce fond poate să aibă cine n-a suferit?

— Știu, răspunsei maestrului din oglindă, a cărui frunte se răsfrîngea acum pustiită de trăsnete în apa liniștită a

cristalului, știu, și-am spus-o și eu odinioară — odinioară!
— în limba pe care o vorbeam atunci:

*A fost a mea mîndrie să par nepăsător
Și lumea să mă creadă că sunt nesimțitor.*

O pauză... Dar tăcerea mea nu ținu mult.

— Ei da! — sunt oameni care respectă răstriaștea din soarta lor. Dinșii nu-și dau durerea în stambă — nu fac din ea un obiect de speculă pentru a desfăta pe public. Rănile primite și lacrămile vărsate și le ascund. Și au fost amare lacrămile, și dureroase rănile. Fiindcă, orice s-ar zice, slava se cumpără scump. Ei! maestre din oglindă! maestre! Uită-te puțin la eul meu din trecut — tu care stai acum atît de liniștit sub sticla ce te-a prins — uită-te și ai să mă pricepi lesne... Până la vîrsta de 14 ani, bunăoară, auzeam și eu că se află pe pămînt oameni care n-au nici cu ce se hrăni, nici unde se adăposti. Dar vorbe de-alde astea n-aveau nici un înțeles pentru auzul meu de atunci, și pentru feciorul de bani gata pe care îl intrupam. Să n-aibă cineva ce mîncă? Dar cum să fie aceasta cu puțință? Adică ce fel? Dacă vreun asemenea cineva era tînăr, n-avea el părinți? Cît despre cei mai în vîrstă, n-aveau ei case și moșii?

Vezi, prin urmare, bine, scumpul meu maestre de sub geam, care mi-era nevinovăția, și cît a trebuit să mă coste mai tîrziu lipsa în care m-au azvîrlit împrejurările.

— Dar pe mine? dar pe mine? strigă maestrul din oglindă. Căci și pe mine mă ajunsese blestemata asta de lipsă cu toate că și eu fusesem născut și crescut ca și tine în casă de oameni cu dare de mină. Nu-mi pare însă rău:

*M-am luptat cu traiul zilnic și cu soarta ne-mpăcată
Sub a căreia sandală, inima-mi înstîngerată
Chiar și astăzi e strivită — fără-nvins a mă fi dat.*

Frumusețea vieței poate însă că nici nu e alta, încheie maestrul din oglindă.

— Știu, știu, strigai eu de pe scaunul meu, căci aceeași e viața pe care am trăit-o la rîndu-mi.

Însă cu glas mișcător, și ca și cum nu l-ar fi auzit, maestrul din oglindă urmă:

— Ți-am spus că răstriștea și lupta sunt frumuseți. Acum îți voi spune că ele sunt, poate, singurele — căci ascultă.

Puteam să pier de mult dacă neajunsurile nu m-ar fi răzvrătit împotriva obștelor nătingi; dacă noroaiele ce mi se azevleau în obraz nu mi-ar fi ridicat sufletul, și dacă mintea nu mi s-ar fi încordat, clipă cu clipă. Astfel a venit o zi când am simțit că sunt cineva, și să te simți cineva e totul. A fi cineva, scumpul meu maestre, o știi ca și mine, e a fi o putere. Pizma și ura celor răi și mici m-au făcut bun și mare. Așa s-a întâmplat, fără îndoială, și cu tine. Mulțumește însă lui Dumnezeu, cum îi mulțumesc și eu, căci dacă ești astăzi maestrul cel de pe scaunul de matase și din automobil — și pe care îl hulesc încă mulți — tu ești și maestrul din oglindă, pe care nimini și nimic nu-l mai poate atinge, și când, mâine, oglinda se va sparge...

— Ce va fi?...

— Când oglinda se va sparge... Oh! maestre care ai suferit atît, cînd oglinda se va sparge, vei fi și mai mare încă, căci vei fi atunci maestrul cel din inimă.

Iar Parisul curgea sub ferestrele mele, și la același ceas — dincolo de zări — sub cerul frumoaselor cîmpii românești, curgea și un alt oraș — curgeau Bucureștii — pe sub ferestrele celor care fac parte din sufletul meu...

(1912)

BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AI TRANDAFIRILOR. ORAȘ AL BUCURIEI

Vremea de mult, acea vreme veche despre care nu se mai știe aproape nimic, răsare încă, ici-colo, în cîte o minte.

Și această vreme face pentru cîtiva să se ivească niște București ce nu mai sunt.

Dinșii îi văd astfel încă de la începutul lor, și îi văd sub înfățișarea unei mantale de pădure cu copaci de veacuri și, pe alocuri, cu răriști peste cari să potopește soarele atunci când nu se troienește zăpada, minată de crivăț din virful Carpaților.

Dar cuza a prins viață orașul, la început, printre acei nămeți de frunze, este cu totul fermecător.

Cînd, în adevăr, Bucur-Ciobanul s-a coborît pe curgerea Dimboviței, avutul Iacob al acelor vremuri, văzînd că locul este prielnic pășunatului, s-a apucat mai întîi să-și facă conac din trunchiurile de copaci pe care i-a dat jos în dreapta și în stînga și, mai tîrziu, s-a apucat să întindă pe lingă dînsul și o îngrădire de tîrlă.

Văzînd apoi că oile i se înmulțesc, și că nu e supărat de nimeni, a ridicat un locaș sfînt, făcut și dînsul tot din copaci tăiați, iar acesta a fost Biserica lui Bucur.

Răriștea s-a mai lărgit cu vremea, și s-a prefăcut în pașiște cu iarbă înaltă, pe care, Dumnezeu știe cum, au încolțit răsaduri de lalele și au înflorit de-ți era dragă lumea.

După acest Bucur, au mai venit și alții asemeneai lui, și locurile lor de popas au fost însemnate cu cîte o locuință. Casele de gard, lipite cu lut, și bordeiele băgate pe jumătate în pămînt, au început atunci s-o ia razna, cînd peste cîmp, cînd peste deal și vale.

Dar fiindcă lumea era credincioasă și trăia în frica lui Dumnezeu, pe lingă altarul lui Bucur s-au mai ridicat și altele; iar treptat, ele s-au făcut mănăstiri și chiar Curți domnești, pe cînd colibele și bordeiele s-au rînduit în cătune, în sate și tîrguri, cu metohuri și metohani, printre stejari și ulmi, printre măceșii ce au fost altoiți, și-au dat în sfîrșit mîna și au pus temelul Bucureștilor de azi.

Pajiștile cu lalele nu s-au desființat însă pînă de curînd și trandafirii de dulceață și cei de lună năvăleau din curți în uliți, și răsplineau peste oraș miresmele lor.

Nici vorbă că locuințele nu semănau cu casele de acum. Pînă și ale boierilor nu erau prea răsărite, dar aveau strașini

late și pridvoare pe stâlpi de lemn ori de zid și erau înfășurate de grădini.

Turcii au fost, multă vreme, o pacoste pentru țară, dar stăpînirea lor vremelnică avu și părțile ei bune.

Căci fapt adevărat este că dinșii au îndrumat la săparea de puțuri, la zidirea de cișmele, la facerea de cimitire, la creșterea albinelor și gîndacilor de mătase, din ale căror fire fenicele își torceau borangicul. Și odată cu dragostea apei, turcii au mai adus dragostea pomilor roditori și floșilor.

Astfel s-au sădit la noi: piersicul, iasomia, liliacul și multe alte neamuri de pomișori, pomi și flori.

Au mai adus acești turci cu ei și smerenia femeiei față de bărbat, rînduiala casei ce i-a fost lăsată pe mină, țesutul pinzelor și al scoarțelor, cît și indeletnicirea cu toate cele domestice.

Partea cea rea era că dinșii, cînd veneau cu sabia asupra țării, măcelăreau fără cruțare și jefuiau de-ți era mai mare mila.

Cum s-a făcut însă, cum nu s-a făcut, Bucureștii n-au încetat o clipă să alege cu pasuri grăbite către viitor. Și cu tot prăpădul și năpasta pe cari prăvălirea păginilor peste țară le aducea, au început să se ivească pe Podul Mogoșoaiei, și prin mahalale, case boierești mai de seamă, și traiul a prins a se îmbunătăți. Să fi fost locuiți acești București de oricare alt neam decît al nostru, acel neam ar fi părăsit de mult văile și dealurile pe cari se află capitala și ar fi rupt-o la fugă să se așeze tocmai în munți, cum n-au mai stat neam de novaci ori de jidovi.

Dar bucureștenii ăștia au fost oameni zdraveni, ce nu știau nici de grijă, nici de frică, căci zadarnic veneau și turcii și tătarii, căci cum veneau așa se duceau, și bucureștenii pe loc rămîneau.

Și deci iar vedeai că, în locul caselor dărîmate ori arse, se înălțau altele, și tot așa vedeai că înfloresc din nou trandafirii, că urcă pe garduri pînă pe coperișuri și că bat cu talazurile lor de flori rumene și de flori roșii ca para focului, zidurile

bisericilor și mănăstirilor. Muierile frumoase îi tăiau ca să-i pună în glastre și în păr, iar băiețandrii ca să-i înfigă după ureche ori să facă cu ei ghirlande împrejurul pălăriilor de pislă. Vremurile de băjenie ori de boale cumplite nu puteau nici ele să întunece prea mult pe locuitorii acestui oraș.

Cît de amărită să le fi fost viața, ei își puneau flori la pălărie, luau cîte un lăutar-doi să le tragă cîte un pui de cîntec, se duceau primăvara pe Cîmpul Lalelei să petreacă, făceau Maiul cu miel fript și cu ouă răscoapte pe iarbă verde; trăgeau toamna la măslea mustul-muștulețul și, în sfîrșit, își trăiau viața înainte pînă ce o isprăveau și cu dînsa, de erau duși să fie înmormîntați în preajma cîte unei biserici. Să fi văzut însă și atunci cu cîtă veselie erau purtați către locașul cel de pe urmă. Cei rămași, rude ori prieteni, așterneau cu un cearceaf alb un fel de targă, ce era apoi ridicată de doi inși la cap și de doi la picioare și dusă sub oraniscul de mătase pembê sau de catifea portocalie mărginită cu ciucuri de fir și, sub care, răposatul o lua spre biserică, în mijlocul unui vesel taraf de lăutari.

Din acest București n-a rămas aproape nimic. Unde mai sunt cîmpurile din mijlocul orașului, din a căror iarbă ieșeau maci înfloriți, zambile, lalele, colilii? Unde mai sunt și acele curți de case ce păreau că nu se mai sfîrșesc și-n al căror mijloc salcii și plute bătrîne umbreau o cișmea de zid văruiată, pe care însă era zugrăvită Maica Precista cu Domnul nostru Isus Christos în brațe, îmbrăcată într-o manta albastră împodobită cu stele.

Dar curțile în cari se plimbau cocorii și păunii? Dar cele din cari se ridicau stoluri-stoluri fel de fel de porumbei? Apoi cucoanele cu malotele de catifea havaie cusute în măr-găritari ori cucoanele legate cu bariș conabiu la cap și ce îngrijeau de găște și găini, de rațe și curcani? Coborîtoarele lor dirîie pe poduri în automobile ce duc la teatru și chiar la chantant, dau ochuri pe la cinematografe și cofetării și nici nu mai știu dacă e acasă, prin bucătării, vreo oală la foc. Ce să mai întrebăm de trandafirii de prin curți, pentru că

astăzi nici nu mai sunt curți. De cum e un loc gol, se înalță pe el o casă: locul a costat 5 000 de lei, se mai cheltuiesc 15—20 de mii și se scot la iveală trei subsoluri, trei odăi sus, două mansarde, baie, tout-à-l'égout, parchet și electricitate — iar, socoteala rotundă, chirie 8 000 de lei.

Cine ar mai fi nebun să păstreze curți pentru niște prăpădite de flori și pentru niște jerpeliți de pomi?

Și cu toate acestea, un București al trandafirilor mai rămăsese acum câțiva ani pe dealul Cotrocenilor, acolo unde locuia un popă de la biserica cu același nume.

Se afla pe înălțimea celui deal, și-n stînga șoselei prăfuite, o casă cum-sunt mai toate în mahalalele noastre. Dar la spațele gardului înălț, ce închidea curticica popei, dealul se prăvălea deodată pînă spre o întinsă cîmpie și întocmea o largă și adîncă văgăună scobită acolo de mîncătura apelor.

În acea văgăună, spre a nu se zice prăpastie, își făcuse înțeleptul popă de la Cotroceni faimoasa lui grădină ce va fi rămas, cred, în mintea acelor cari vor fi văzut-o, ca un petec de rai. Trebuie a se ști însă că această grădină era sădită și răsădită numai din trandafiri, afară de o boltă de coacăze ce se afla în fundul ei. Trandafirii acestei grădini, vestiți în toți Bucureștii, se vindeau, cei mai de rînd cu cinci lei suta, iar cei mai de seamă cu zece. Cum treceai pe porțița gardului, după care nici nu bănuiai că poate să fie așa cuib de fericire, privirea ți se rătăcea deodată pe ceva greu de spus. Pe amîndouă coastele văgăunei se agățau trandafiri stufoși, încărcăți de frunze și flori; iar în vale, tocmai în fund, alți trandafiri numai unul și unul. Un izvor de apă, nu știu de unde ieșit, șerpuia printre dinșii și se ducea limpede și săltăreț, aproape albastru citcodată, printre un pietriș alb, întîlnind în drumul lui și belovani împrejurul căror apa ce spumega părea că fierbe.

Mai creșteau și flori de cîmp pe marginile acestui izvor: frumoase romanițe și floarea albastră a neuitărei. Căci nici nu puteau să fie uitate pomenitele locuri. De sus de tot, din capul unei înguste scări, făcută din trepte tăiate în pămîntul

nisipos, valuri de frunze și de flori se duceau de colo-colo la cea mai ușoară adiere. Dar ce era cu totul frumos, era verdeața acestor frunze, verdeață ce pornea de la fața cea mai spălăcită, și ce era de-o frăgezime neînchipuit de dulce, pentru a urca spre un verde cu totul puternic, verde ce cîteodată părea că se face albastru, atît de mult se închidea. Sub povirnișul coastelor, în umbra lor deasă, cu toate că străvezie, lumea de frunze ajungea să pară neagră. Pe coastă în sus, acolo unde soarele bătea mai mult, se întîmpla să vezi și frunze ce se rugineau. Aceste talazuri mișcătoare ce șopteau un cîntec de liniște și de tinerețe, de viață nevinovată și de adevărată fericire, erau din cînd în cînd spumegate de moile și lungile ondulațiuni ale înflorărilor de trandafiri albi. Se zăreau de asemeni și înalte creștete de valuri, ale căror culmi erau întocmite din sute și din mii de trandafiri cu totul și cu totul rumeni.

Florile împărătești, atît de căutate de poeții din Șiraz și Ispahan, împrumutau uneori piersicelor și caiselor fețele lor carnoase și ademenitoare. Dar de necrezut de frumoși erau trandafirii ce scînteiau ca purpura, ce păreau cîteodată singe și cîteodată flacăre. Petalele lor erau aci rubini și aci hiacint și granat. Mă prind că nicăieri nu se vor fi adunat atîtea popoare de trandafiri la un loc.

Se aflau printre dinsele și trandafiri de argint curat, și galbeni ca aurul cel mai feciorelnic. Dar ce plutea pestetot erau aripile de azur, lucitoare de aur fluidic, ale unui vis oriental. Căci fiecă floare de trandafir vorbea cu cealaltă prin ajutorul parfumului. Și fiecă vorbă a acestui grai era o îmbătare dumnezeiască — cîntec de flaut și clar de lună — glas de privighetoare și delicată muzicalitate, venită de dincolo de viața pămîntească.

Popa de la Cotroceni scotea, zice-se, din rodul muncii lui, — acea grădină — un venit de treizeci pînă la patruzeci de mii de lei pe an. Va fi lucrat lăcomia sau, în termeni bisericești, arghirofilia, la neașteptata întrandafirare a prea fericeii surpări de deal?

Cu toate acestea, zisul popă, să-i binecuvinteze Dumnezeu țărina dacă a murit, a trebuit să fi fost poet. A pus din sufletul lui câte o părticică în fiecare floare a lemnului de trandafir, și blestemați să fie sălbaticii ticăloși cari o vor fi pusit-o, dacă cumva această rămășiță a Bucureștilor de odinioară nu se va mai fi aflând acolo. Păcat numai că bietul popă n-a vrut să-și facă și o casă după felul vremii duse, în ograda lui din față ce da pe șoseaua Cotrocenilor. Căci ce fericit ar fi trăit el sub strașinele late ale unui coperiș de șindrilă, pe unde ar fi venit rîndunele să-și facă cuibul! Oricum ar fi însă, grădina lui, așa cum era, parcă o văd încă, și parcă îi cobor treptele ce mă duceau în adîncime și ce ștergeau din inima și mintea mea lumea de astăzi, Bucureștii cei de acum.

Cerul albastru al frumoasei zile de mai, cînd înfloreau aci trandafiri, curge parcă și acum deasupra frunței mele și, din visul de atunci, nu mă deșteaptă nici astăzi decît urletul și fluieratul îngrozitor al balaurului de fier și de oțel ce varsă foc și fum pe nări, pe gură, și ce duce, ca și atunci, departe de tot, pe șine, viața și tinerețea altor — a tuturilor.

Căci așa este scris — să trecem — după cum a trecut tot ce a fost înaintea noastră, și tot ce va fi după noi.

(1913)

OCEANIA — PACIFIC — DREADNOUGHT

Era în ajunul anului 1952, iar vasul uriaș, acest *Dreadnought* al păcii, pe care înalta finanță franco-anglo-americană îl pusese de vreo 20 de ani în executare, trebuia în curînd să fie inaugurat prin contactul ce avea să ia cu apele oceanului.

De ici, de colo, se mai zvoneau încă critici, prin grai sau prin ziare, cu privire la opera de necrezut ce se întreprinsese. Dar, mulțumită celor 2 miliarde pe cari companiile de însem-

nătate maritime, asociindu-se, le ceruseră prin subscriere de acțiuni de la publicul lumii întregi, se îndreptase pe cale bună înfăptuirea ciudatei concepțiuni. În fond, această concepțiune da ființă nu unui vas, ci unui pod umblător — a cărui platformă se uita foarte de sus la valuri, căci la predomina de la o înălțime de 50 metri, și suprafața ei era deopotrivă cu întreaga întindere a Parisului.

Sprijinită pe o pădure de stâlpi de oțel, între ale căror împerecheri se aflau, la distanțe calculate, roți cu un diametru de 20 de metri, și ce nu intrau în apă decît pe jumătate deoarece biconvexitatea lor pîntecoasă cuprindea aer comprimat, spăimîntătoarea plută părea, deasupra valurilor, o bestie de apocalips.

Stilpii de oțel pe lingă că erau foarte puternici, se mai aflau întăriți și prin legături între dîșii făcute din lanțuri și din panglici de oțel ce păreau niște liane, așa cum se încurcau în toate părțile și cum sfidau orice izbiri și zdruncinări.

La o înălțime de 30 metri era o altă platformă — inferioară — care era închisă pe margini pînă la o înălțime de 5 metri.

În acest așa-zis subsol al plutei fuseseră instalate numeroase uzine de producere a forței adunate de la cele peste 10 000 de motoare.

Aceste motoare acționau roțile cari, purtînd în pîntecele lor aer comprimat, susțineau dăsupra apei întreaga schelă, ele necufundîndu-se într-însa decît pînă la căpățînele lor.

Zisul sistem, la drept vorbind, nu era însă ceva nou. Încă de la sfîrșitul secolului al XIX un inginer francez, anume René Bazin, îl propusese și făcuse chiar cu el mici încercări între Franța și Englițera.

Viteza, după cît demonstrase inginerul, nu putea decît să fie sporită prin faptul că roțile nefiînd înzestrate cu linguri sau lopeți precum se urma pînă la dînsul, nu aveau să mai întîmpine împotrivirea apei, ci aveau să alunece prin ea.

Se înțelege de la sine că, pentru construirea minunatului *Dreadnought* al păcei, tunurile și chiar puștile națiunilor europene fuseseră rechiziționate și topite, iar la urmă schimbate în acea masă de oțel ce se ridicase și înaintase an cu an tot mai departe peste unde. Și tot de la sine se înțelege că inginerii, arhitecții, cit și lucrătorii din toate țările își găsiră acolo întrebuințarea timpului și răsplata largă a muncii lor.

Dar după ce acest uriaș chemat să lege continentele între ele și pe care nici o furtună n-ar mai fi putut măcar să-l clatine — mai ales pentru cuvintul că valurile cele mai înalte nu urcau mai sus de 30 de metri și că, așa fiind, nu dedeau de nici o rezistență, ci treceau printre deșirarea schelei — după ce dar el fu cu totul gata, se începu o altă lucrare, aceasta și mai de necrezut.

Pe întinderea platformei, ce de la țărm se ducea pînă în zare, societăți de construcțiuni de case se apucaseră să înalte lungi palate cu cite un singur rînd, zidite din piatră ușoară ce se numește spumă de mare sau din aluminiu. Pe această platformă începură să alerge strade ce se duceau în cele 4 puncte cardinale și bulevarde întrerupte de piețe largi, de grădini și parcuri așezate pe pămînt adus anume și printre cari curgeau rîulețe de apă limpezi, pe cînd altele izbucneau din bazinuri și se prăfuiau peste iarbă și flori ca o pulbere prizmatică.

Cele 2 miliarde ajunseră cu prisosință pentru a duce la bun capăt lucrările. Și acum, cam pe la sfîrșitul anului 1952, înmărmuritorul *Dreadnought* al oceanelor se prelungea de-a lungul țărmurilor pe lingă cari fusese construit, sprijinind totdeodată pe înălțimea lui cea de 50 metri haosul unui oraș ale cărui margini se ștergeau în depărtare. Cheiurile ce-l înconjurau erau, de altă parte, sădite cu copaci umbroși și înveselite cu boschete de trandafiri înfloriți.

Cît despre orașul în sine, el cuprindea, afară de grădini și monumente, diferite și mari clădiri ce serveau mărfurilor ca locuri de depozitare, precum și altele, mai numeroase

și mai mari încă, rezervate cerealelor și animalelor. Teatre și cafenele, cazinouri pentru ruletă și diferite jocuri „de noroc“, cît și săli de serbări și de petrecere se întâlneau la fiecare pas. Confortul apartamentelor ce erau închiriate cu luna, cu săptămîna, și chiar și cu ziua, atingea cea mai înaltă culme.

Un milion de pasageri se aflau în sfîrșit în largul lor în cuprinsul neîntrecutului oraș. Dar pasagerii ce se înscriaseră trecuseră de mult de un milion și se prevedea că atunci cînd vasul se va pune în mișcare, va fi pe dinsul o imbulzeală ca și cele din orașele de tot mari. Mărfurile și grînele umpleau magazinele cu vîrf și indesat, iar pentru a se înlătura orice întîmplări nenorocite, se hotărîse ca stradele ce erau podite cu plăci de aluminiu să fie secționate pe mijloc și să se miște singure pe roate și pe șine puse dedesubtul lor — o secțiune într-o direcțiune, a doua în alta — iar aceasta cu o iuțea de 6 km pe oră. În stradele mai înguste, se pusese în circulație mici și ușoare trăsuri din împletitură de papură, de paie și din trestie de mare.

Aceste trăsuri erau duse prin oraș cu iuțeli deosebite de bicicliști ce se inhămau la ele sau le împingeau cu zdrene apăsări de pedale în direcțiunile dorite. Se desființase astfel zgomotul asurzitor al autobuzelor (rămase în memorie ca niște mastodonți preistorici) și al greoaiei automobile pe care industriașii nu le modificaseră într-adins pentru a-și putea trece fierăria veche, și al tracțiunii prin cai, tracțiune ce de altminteri nici n-ar mai fi fost cu puțință de vreme ce omenirea, care evoluase între anii 1900 și 1952, mincase toate aceste animale așa-numite nobile, nemailăsînd la ordinea zilei decît boii și măgarii.

Subsolul orașului fără pereche era tot așa de surprinzător ca suprafața lui. Dintr-insul energia pe care numeroasele uzine o răspîndeau în toate suburbiile întreținea mișcarea ziua și noaptea, fie că ea s-ar fi schimbat în lumină orbitoare, fie că s-ar fi făcut căldură sau adiere răcoroasă încărcată de parfum.

Mai trebuiră, firește, 2 miliarde pentru a clădi orașul și a-i înzestra subsolul cu dinami și cuptoare, cu canalizări și alte lucrări de cari nu poate fi lipsită nici o grămadire omenească.

Dar aceste două miliarde fură și ele subscrise într-o clipă. Domnul du Grégeois — cel care avusese ideea de a clădi acest *Dreadnought* — era un inginer a cărui faimă se dusesse departe în lume, și el își stabilise calculele cu atîta siguranță încît ceea ce spunea era îndată crezut numai pentru că spusă pornise de la el.

Și de fapt ce însemnau în fond aceste patru sărmano miliarde față de veniturile pe cari aveau să le aducă și față cu progresele ce aveau să fie îndeplinite în cîte patru colțurile lumii deodată?

Pe veci învins, oceanul își va dezlănțui zadarnic puterea. Valurile cele mai despletite, strigătele cele mai groaznice, minii de tigrii și iureșe de elefanți, toate acestea n-aveau să mai însemneze nimic față cu uriașul ce va supune după voința lui adîncurile în cari un munte cit Himalaia s-ar scufunda și ar dispărea ca un sloi de gheață.

Acest titan va aduce dar, pe vreme bună ori pe vreme rea, prosperitatea din pîntecele lui, de la o lume la alta, cu aceeași seninătate, și va restabili între popoare curențele sufletești slăbite, va lega pe om de om într-una și aceeași confederațiune: cea a unui neîncetat mers spre progres. Dacă se va mai adăoga la aceasta că numai cele 12 curse, pe cari *Oceania-Dreadnought* le-ar face pe an de la un continent la alt continent, transportînd de fiecă dată un milion de călători, a cîte 100 lei de fiecare, ar da un venit de un miliard două sute milioane, oricîne va putea să priceapă că dividendele de cari aveau să se bucure acționarii erau să fie nebunești. Un alt venit de cel puțin un miliard urma să fie încasat tot anul pentru mărfurile și produsele agricole încredințate vasului. În sfîrșit, casele de pe platforma lui, ce fuseseră cezionate mai multor societăți de clădiri, trebuiau, pe cale de impozite puse de societatea fondatoare,

să mai dea ca beneficii acționarilor sume ce ar fi trecut și ele de un alt nou și rotund miliard. Cifrele, precum se vede, se revărsau ca o apă din matca ei, așa că nu mai putea fi nici vorbă de capitalurile puse în joc.

Cu toate acestea, deși totul părea gata, deși pe strade fluturau steagurile celor trei mari state aliate, și anume: ale Franței, Engliterei și Statelor Unite, *Occania-Pacific* nu se mișca încă din loc, rămânea alăturat cu țarmii golfului de Gasconia.

Tirite ca de nebunie, acțiunile urcau la niște culmi fantastice. Părți ale lor, din câte 500 lei una, se mențineau de o lună pe toate piețele financiare la câte 480 000 lei fiecare și păreau în momentul de a atinge jumătatea de milion. Acționarii pusese rădăcina pe averi turburătoare.

Toamna însă se apropia și odată cu sosirea ei veni și ziua hotărâtă pentru inaugurare, sau altfel zis, pentru pornirea spre New York a mișcătorului oraș.

Pentru a se înlesni puțină călătorilor ce alergaseră din toate părțile lumii spre a fi față la această solemnitate, se făcuseră câte 100 de căi ferate paralele ce vărsau zilnic călătorii pe coasta Gasconiei, nu cu sutele de mii, ci cu milioanele. După cât se spunea, cifra celor sosiți șovăia de mai bine de o săptămână între 12 și 14 milioane.

Companiile asociate ale construirii vasului își luaseră din vreme măsurile pentru a putea să ofere locuințe unei asemenea migrațiuni de popoare. Ele clădiseră, pe o întindere de peste 60 km a țărmurilor, hoteluri peste hoteluri și vile lângă vile. Case italienești, englezești și rusești ridicate din materialuri ușoare, și pină și locuințe arăbești și indiene cit și cule românești, se deșirau împeștrindu-se câteodată cu locuințe japoneze și chineze.

Această nouă lovitură financiară a domnului du Grégeois îl urcă dintr-o dată la rangul de împărat al păcii și de rege al aurului.

În ce privește acest aur, este și drept a se spune că el nici nu mai încăpea în lăzile de fier ale confederatelor socie-

tăți. Se mai poate spune că din cauza prea marei abundențe a zisului metal, Franța se găsea în pragul unei mari catastrofe.

Nu mai era om care să nu se fi îmbogățit și foarte puțini rămăseseră cei cari mai voiau să muncească. Agricultorii și comercianții, industriași, lucrătorii și pînă și haimanalele ce nu erau pînă atunci decît niște „tîrie-briu“ își aveau acum depozite însemnate de bani în aur la Banca Franței, la Creditul Lionez, și la alte mari bănci. Cei cari fuseseră mai prevăzători, nu așteptaseră ca prețurile pămînturilor și caselor să crească, ci își cumpăraseră, care moșii, care castele, care vii și case de speculă.

Odată cu grămădirea aurului, crescuseră însă și prețul oricărui obiect, iar kilogramul de carne nu se mai vîndu decît pe 100 lei și jîmbla pe 20.

Parisul, fiindcă se golise de locuitori, căci toți alergară spre golful Gasconiei pentru a face bani, rămăsese văduv de automobile, de autobuze și de trăsuri de piață. Nu mai era cine să urce în ele, nici cine să le conducă. Nu mai funcționau nici chiar tramvaiele, iar prăvăliile erau mai toate închise; și nemărginitul oraș murea uliță cu uliță. S-ar fi crezut că s-a sfîrșit pentru dînsul de veci orice activitate omenească. Cei cari îl părăsiseră mai întîi fuseseră miniștrii și autoritățile cari dedeseră fuga acolo unde în toate părțile licărea și zdrăngănea aurul. Sergenții de poliție nu mai aveau nici ei ce păzi, pentru că nimeni nu mai avea zor să fure, iar apașii ce băgaseră spaima în atîți bogătași erau acum mari și pîntecoși proprietari.

Dar ziua cea mare sosi. Ivirea ei fu vestită de 1.000 de lovituri de tun ce izbucniră în tot lungul golfului.

Milioanele de răsufări ce gîfiau în acea clipă în fața mării se schimbară într-o aripă de furtună, care trecut deodată peste valuri și le ridică în sus răzvrătite. Bolțile cerului fură zdruncinate și se cutremurară de trei ori.

Dar cînd, sub caldul și tinărul soare al întîiilor zile de aprilie, *Oceania-Pacific-Dreadnought* fu pus în mișcare de

puternicele lui motoare, el a cărui construcțiune pasionase în timp de 20 de ani populațiunile cele mai depărtate ale pământului, și cînd fu văzut că înaintează cu orașul lui, pe ale cărui strade mișuna lumea ca în Parisul de odinioară, milioane de milioane de strigăte se ridicară detunătoare și, izbîndu-se de cheurile orașului, se întoarseră, trimise înapoi de izbire, și măturară pe țărm din fața pământului o sumă de hoteluri și case pripit și ușurel clădite.

Oceania-Pacific însă își urma drumul neturburat, se ducea cu largile lui bulevarde împodobite cu cireși înfloriți, cu castani pe ale căror ramuri, petale de flori trandafirii puneau o zăpadă primăvăratecă, se ducea către era cea nouă, iar New York și universul întreg îl salutară, și în timp de ani numeroși, acest *Dreadnought* al păcei și fericirei căreia bucuria și bunul trai — toate satisfacerile sufletești și materiale de la un continent la altul.

Cu toate acestea...

Cu toate acestea, veni o zi cînd nu mai voi nimeni să muncească. Și fiindcă nimeni nu mai vru să pună mîna pe nimic, nu mai fu în curînd, — oricît s-ar fi plătit, — bucată de plîne cît de mică, afară dacă n-ai fi plămădit-o și dospit-o singur.

Din această cauză, comerț, industrie, artă, muncă a pământului, orice, încetă de a fi și fiecă popor se cufundă cu încetul în barbarie. Nu mai erau pe strade nici măturători, nici lampagii cari să aprindă felinarele, nici prăvălii unde să se mai vîndă ceva, nici poliție, nici hoți și nici funcționari. Birturi nu mai erau de asemenea și teatre și mai puțin. Unde erau să se mai găsească nebuni cari să gătească bucate, nebuni cari să le servească la mușterii, și alți nebuni și mai mari cari să se urce pe scenă, să țipe, să plîngă, să cînte, să urle, ori să se strîmbe la public? Toți erau bogați.

Din fericire, un sindicat de bancheri, și n-ar fi de mirare ca el să fi fost chiar cel care clădise *Oceania-Pacific*, se uni să transporte în diferite părți ale subsolului vasului o nespus

de mare cantitate de dinamită, și dindu-i foc îl azvirli într-o noapte în aer.

Rezultatul: lumea se puse din nou pe lucru; se reiviră brutari, prăvăliași, birtași, poliție și chiar apași, și lumea urmă să fie, tot ca înainte, bogată și săracă, fericită și nefericită.

Dar să nu purtați simbetete, scumpi cititori, acestui sindicat.

Ci să ziceți împreună cu mine:

Fie-i țărina ușoară acestui *Pacific-Dreadnought*.

(1913)

THALASSA • MAREÀ EPOPEE

(1916)

NOAPTEA DE ARGINT

Fluturi cu aripi albe, luntrea cu pinzele întinse aluneca între cerul albastru și culoarea adincă a mării, și se apropia de coastele stîncoase lustruite de talazuri.

Insula, pisc de munte vărsat deasupra valurilor de iadul flăcărilor lăuntrice ale prefacerilor pămîntești, singera sub izbucnirile solare ale apusului. Suprafața șeasă a ei, largă cit o bătătură de curte și înecată de ierburi uriașe printre care se tira o mulțime de șerpi de apă, se uită de sus — clipitoare de străluciri — peste nemărginirea pustie a valurilor.

Farul din mijloc, alb între clădiri mărunte, cazărmi de odinioară ale garnizoanei musulmane, răsfrîngea în lumina ochiului său de ciclop discul de aur fulgerător ce se prăvălea în mare.

Dar luntrea dănțuitoare pe valuri scurte mergea cînd încoa, cînd încolo, făcea — după cum zic marinarii — „volte în vînt“.

O dibace minuire a pinzelor o repezi pe creștetul unui val și o alătură teafără de stîncă.

Năluca se ivi atunci, de-a lungul potecei urcătoare, sprintenul băiețandru care sărise din luntre, și bronzul unui pîr creț, dar scurt, marmora penthelică a unui gît apolonian scăpărară în soare, răspîndind împrejur un farmec levantin de senzualism tulburător, pe cînd marea urma să se macine între stîncile ascuțite.

Acest copilandru — slujbaş nou al Comisiunei europene pentru îngrijirea farului — ajuns în culmea insulei, se opri...

Era al lui Ostrovul-Șerpilor!

Și el își umflă plămînii cu aerul viu al mării, luă din ochi împrejurimea în stăpînire, jucă iarba sub picioare.

Dar miresmele leșinatoare ale ierbeii strivite se ridicară și-l înfășurară cu blîndețea dulceagă a cloroformului. O moli-ciune îl șovăia. Pămîntul se clătina sub picioarele lui ca sub ale unui om beat, și, fără să vrea, așternu pe ierburile moi plasticitatea corpului său de spartan.

Dogoreala stîncei ce înmagazinase o parte a căldurei amiazului începu însă să-l apese cu o abstragere de timp și loc. Cu cîte cinci simțurile istovite, cugetările i se nimiceau, și el se cufundă în nespus de înalta mulțumire a neființei.

Cu toate aceste, undele de mișcări nevăzute ale florilor și ale plantelor ce întocmesc mirosul se amestecau cu ale izmei sălbatice — unde redătătoare de viață — iar animalul omenesc, a cărui funcțiune încetase o clipă, reluă conștiința eului.

Amurgul lărgea suflarea zărei. Aprigă și sărată, ea îi umplea pieptul. Mișcări lenevoase îi încordau mușchii, ce, precumpănitori, i se redeșteptau înainte chiar ca omul sufletească să fi reintrat în normele lui. Dar acest fenomen da naștere altuia, reînvia simțirea pipăitului, și pierderea cunoștinței în care el fusese azvîrlit din pricina unei prea mari cheltuieli de fluid nervos, se desființa. Pielea de pe brațele și gitul lui tresărea sub răcoarea serei, porii i se broboneau, vocea mării îi reîntra în auz.

Deschise ochii.

Cerul, stîns de lumina zilei, plutea stejar în maiestatea nepriceputei lui vecinicii.

Înnegurat, luciul apei se mișca săpat de valuri dese. Sufletul puternic al nopții le ridica răzvrătite.

Farul, schinteiător prin grija vechiului paznic, le trăsnea însă, cu razele lui, din înălțime. Și din două părți deodată, zona roșie a luminei sinistre le sîngera.

Redat realității, tînărul sta înmărmurit în fața privilegi-tei. Simțirea solemnă a pustietății i se așeza în suflet.

Crescut în voia întîmplărei, poezia asiatică a plinului Orient, în unele clipe, îl covîrșea. Poet al timpilor dinții, el — de copil — cîntase soarele, luna și stelele. Mai tîrziu, cînd preotul cucernic — singurul chip ce fusese mai stăruitor în mintea lui din prăpastia trecutului, și ce se desprindea în trăsuri încă puternice de pe întunecoasa urzeală a copilăriei lui — cînd acest preot îl învăța scrierea și citirea, bucuria lui nu era în jocuri. Rătăcitor pe stradele Smirnei — oraș în care se deșteptase la viață — privilegiata ce-l ademenea era a valurilor.

Și acolo, în fața lor, cu pulpele și pieptul gol, se lungea pe nisipul cald. Camarazii lui de soartă, flori ca și dinsul răpite de vîntul întîmplărei din tulpini necunoscute, dacă voiau să-l afle, știau unde să alege. Dar ei, mai des, se arătau zadarnic. Petrecerile nu-l tirau în virteturile lor decît dacă obosea să deslusească, în foi smulse ghearelor școlărești, trunchieri din *Iliada*, sau siracuziacele dragosti ale băcilor lui Teocrit. Uneori, ce-l fermeca erau istoricele povestiri. A lui Xenofon, mai cu seamă, cu strigătul ei de „Thalassa! Thalassa!“ — strigăt ce izbucnise la vederea mării din cele zece mii de piepturi ale ilustrei rămășiți de oaste — cînta — în mintea copilă — ca o harpă. El se credea acolo printre acei vestiți luptători și, uitîndu-se la mare, ca și ei striga: „Thalassa! Thalassa!“

Ochii i se muiau atunci de lacrimi, și sub zdrențele pe care soarele i le sufla cu aur el simțea că-i crește o inimă antică. Un grai sfînt, al cărui rost nu-l pricepea, i se urca pe buze. Cu toate acestea, el nu izbutea să întrupeze, în cuprinsul lui, nepieritoarele flori ale meșteșugirii cuvîntului. Dintre ai săi, mai mulți, deteră peste el, pe țărnul de argint, cu brațul întins asupra albăstrimei înaltelor ape. Privirile lui, cu toate că nu-și pierdeau puterea, nu mai aveau decît vederi lăuntrice. Și pe cînd, aprinsă de soare, unda leneșă i se prelingea

pe eleganța sculpturală a gleznelor, mișcări tainice îi furau sufletul, învîrtejindu-i-l într-o zare plină cu elipirile unei lumi nehotărîte.

Trăia extazuri înalte într-o adîncime fără fund de vieți mai trăite. De cum însă cerca să limpezească amețitorul amestec, valuri de întuneric îi înăbușeau mintea, și dintr-o dată — fără ca cel puțin să știe cum s-a înapoiat de pe ceea lume — se pomenea pe țărm, cu soarele în el și deasupra lui.

Iar vorbele ce-i pîlpliau pe buze, de cîte ori se dezrobea de acele ciudate stări sufletești, cuvintele ce-i veneau în minte erau tot cele silabisite în vechiul povestitor, și pe care, ca fiind prin înțelesul lor ale mării, copilul i le retrimetea ei.

Auzit de prea multe ori, acest strigăt — cel de „Thalassa” — ajunsese, în scurt timp, o copilărească glumă pentru tovarășii lui de alergături și de jocuri. Cu încetul chiar nici nu i se mai zise astfel, și cînd marea îl luă țărmurilor orașului său de naștere, porecla ce i se detese stărui, pe corabia pe care se urcase spre a se duce după norocul lui, și, tot legănîndu-se cu el împreună între Asia și Europa, ea se făcu, într-o zi, un nume ce se desfășură maiestos ca valul, și ce fu al său.

Faptul că sinul nestatornic îi legănă trecerea de la copilărie către tinerețe fu pentru Thalassa o împrejurare norocoasă. Tot ce fusese costeliv în el, sub biciuirea vînturilor, a urcărilor în virful catargelor și a oboselilor felurite, fu înlăturat. Nervii își astîmpărară zvîrcolirile. Pe străvezimea pielei se revărsară răsfrîngerii de lumini călduroase, cum sunt ale bronzului; mușchii i se împietriră ca ai discobolului. Cînd, la șaptesprezece ani, corabia pe care servea îl depuse la gurile Dunărei pentru o greșală disciplinară, farmecul pe care întreaga lui ființă îl împrăstia îl strecură, mulțumită simpatiei unei doamne cu trecere — între slujbașii mai neînsemnați ai Comisiunei.

Și un an deplin, ochii lui tulburători, peste care clipeau umbrele mișcătoare ale genelor; pieptul lui larg; briul înalt cu care își încingea mijlocul și ce se urca pînă la jumătatea coastelor; tot ce era ațîțător în organismul lui cutremurat de o

viață puternică; fruntea lui arsă de flacăra părului; tot ce este frumusețe și putere, fără a se putea amănunți anume ce, se uni să fie arzătoare și nedomolită ispită pentru simțirile femeiești ale orașului și să siluiască, noaptea, pină și feciorelnicele visuri ale fiicelor de oameni avuți.

Cu toate aceste, în Sulina ca și în Constantinopol, ca și oriunde aiurea, el rămânea același frumos neștiutor de femei. Sfieli pe care nimeni nu le bănuia îl despărteau de plăcerile virstei, îi puneau pe inimă o gheață. Căuta, cu tîmplele zvîcnitoare, să-și asemuiască firea cu a celor de potriva lui. Îndrăzne, uneori, pentru a se amăgi singur, să se ia la întrecere cu dinșii în vorbe grosolane, iar cînd aceștia se rătăceau prin templuri ciudate, nu se da înapoi să-i urmeze. Dar pe loc ce se afla în mijlocul recilor nerușinări trupești, firea lui îl apăra de ticăloșia cădereii, și ieșea de acolo tot cum intrase. Necunoașterea lui de femeie îl întorcea însă către mulțumirile citirei. Și, în orele de răgaz pe care i le da slujba, clasicii, vechii lui prieteni pe care acum îi deslușea cu înlesnire, îl înconjurau tihniți și zimbitori.

Noaptea, sunetele unui grai, venit ca din fundul cerurilor, îi cînta în suflet. Învălmășite la început și nespunîndu-i nimic, ele se prindeau la urmă în cuvinte cu înțelesuri șovăitoare, și copilul și le spunea sieși, întovărășindu-le cu gesturi mari. Armonizări de rime, ritmuri legănătoare sau vijelioase — uneori împăciuitoare și alteori flacăra — se încrucișau între păreții odăiei.

Fiori îi zguduiau inima. Ochii lui schinteiau, fruntea îi rîura de lumină, și aripi, aripi nevăzute dar largi, îi creșteau la umeri, la brațe, la picioare... — Poet, era poet...

Împrejurarea că izbuti să fie numit paznic al farului fu pentru el o nespusă bucurie.

Dar nerăbdarea de a se vedea în insulă nu-i îngădui să aștepte vaporul Comisiunei poruncit să libere farul de vechiul paznic și să ducă celui nou îndestularea pe alte trei luni, ci îl îndemna să incredințeze unei luntri de împrumut dorința

ce-l împingea să ajungă cît mai iute în odihnitoarea pace a singurătății.

Luna, ce izbucnea, în vremea aceasta, deasupra orizontului, roșie și monstruoasă ca o rînjitoare figură de aramă, hotărî pe Thalassa să se apropie de clădirile fărului.

O îngăimeală de lumină, trădată de geamurile unei ferestre, îl călăuzi către locașul paznicului.

Bătrînul mahomedan își pregătea dinaintea vetrei cina: septuagenarul, cu barbă de argint imblondită, se apleca deasupra unui ceaun bătut de flacări repezi, din care busteau aburii gustoși ai mămăligii. Dintr-o tîngire ce fierbea alături se răspîndea mirosul de raci al pagurilor, încărcînd aerul cu săruri înțepătoare. La strecurarea lui Thalassa înăuntru, liniștea sfîșiată de scîrțîirea ușei răsună în auzul bătrînului cu vocea tumultoasă a unui eveniment.

Se știa, și fusese singurul locuitor al insulei, din ziua în care brutalitatea timpită a tunurilor hotărîse în cîmpiile balcanice soarta împărăteștei bătrîneți a strălucitoarei de odinioară Turcii.

Cu toate aceste, capul și-l întoarse fără grabă. De cum însă noul-sosit își lămuri venirea, bucuria se revărsă ca un val de soare peste întunecul stînșilor ochi ai bătrînului. Căci ce vedea și auzea nu erau amăgiri, ci însuși adevărul. Și tînărul, frumos ca un voievod al cerurilor, îi aducea, fără doar și poate, libertatea pe care o ceruse și așteptase atît.

Brațele lui de patriarh se ridicară larg deschise, și, într-un moment, în mica odaie nu mai fu mahomedan, nu mai fu creștin, nu se mai aflară nici chiar doi care se vedeau pentru înțîia dată... Erau aproape un tată și un fiu, suflete care, regăsindu-se pe neașteptate, îneacă, într-un belșug vesel de vorbe, anii pătimiți, durerile trăite.

Dar masa, între paturile așternute cu rogojini, gema de bucate. Bătrînul pune pe rînd toată avuția rămășiței sale de merinde sub lumina blajină a lampei.

Ventuzele ce înfloreau o parte de caracatiță fiartă în vin și zăcută în untdelemn aprinseră pofta. Groaznicul Oc-

topus, cu carne îngrășată de sînge zvicnitor, pieri într-o clipă, lăsînd în urmă-i farfuria netedă și o mulțumire onctuoasă de foame potolită.

Mămăliga și pagurii — acești mici raci ce sunt atît de prețuiți în Occident — împreună cu bucăți de nisetru argintiu marinate sub frunze de dafin și boabe de piper, năpustiră curgerea soarelui lichid întemnițat în damigeana împăienjenată pe care bunul paznic o destăinuise încă de la începutul cinei.

Și cînd nu mai fu nici de băut nici de mincat, cînd limbile nu mai legară decît sunete încurcate, lampa, suflată, roștologi odaia într-un întunerec schinteietor.

Somnul însă nu pecetluia cu odihnă pleoapele: scîndurile paturilor trosneau și se văietau în mijlocul neastîmpărului de mișcări. Bătrînul o lua înaintea vremii. Un vis de diamant se cobora peste el; își revedea orașul de naștere, așa cum îl lăsase. Cerul lui de un albastru puternic, prin care ar fi fost cernit praf de aur și spărturi de rubine inflăcărâte, i se reîntregea în minte găurit de minarete albe și răzbătut de frunzișul aproape negru al chiparoșilor. Marea de peruzea a țărînilor, dealurile din fund, patimele ce-l frămîntaseră în vîrstă tină, bucuriile ce-i însoțiseră sufletul reciștigau grai. În lung și în larg, el se plimba din nou prin acest oraș, din ale cărui uliți nici una nu-i era străină, și unde chipurile ce înțilnea îi erau aproape toate cunoscute.

Copilăria lui, casa părintească, prietenii ce avusese, sora lui — frumoasa Fatma — se ridicau de toate părțile, îi tulburau simțirea și mintea.

Pe această Fatma, mai cu seamă, o revedea tot cum o lăsase, în vechiul pridvor de scînduri al caselor, și parcă auzea vorbele pe care i le spusese cînd își luase rămas bun de la ea. Dar iată că, acum, valul vieții l-a adus înapoi, și iată că ea i se aruncă de gît și că nici el, nici ea n-au îmbătrînit.

Înconjurată de copii, dînsa, de cu zorile, l-a așteptat în poarta casei, stînd pe o laviță de lemn: și cînd, în sfîrșit, l-a

văzut că sosește, și cînd au dat cu ochii de el nepoții lui care — drăgălașii! — l-au recunoscut de asemeni, dinșii, care mai de care, i s-au agățat de antreu, i s-au urcat în brațe, în circă, l-au apucat de gît... Și, „Ce ne aduci, unchiule, ce?” au fost întîiele lor vorbe. Cît despre el, care firește că le aducea la toți cite ceva, el și-a deschis chimirul și a scos mai întîi — dintre cele două sute de lire, aur agonisit cu munca unei vieți — înstelații cercei și peruzelatele ace de cap pe care le-a cumpărat pentru Fatma, tocmai din Stambul. A dat apoi fiecărui cite cinci rubiele, iar micului Mehmet i-a dat, pe deasupra, și zece nasturi de mărgean roșu ca sîngele pe care Fatma va trebui să-i coase pe cepchienul lui de catifea havaie, în ciuda vecinătăței pizmătărețe.

Și, învîrtindu-se pe păt, bătrînul își pipăia mijlocul, încerca cu amîndouă mîinile trăinicia curelei, jura să îndeplinească cele visate.

Dar anii trecuți — patruzeci la număr — îl deșteptau asupra adevărului... Fatma, vai! dacă mai trăia, trebuia să fie acum o biată bătrînă ce abia se tîra, rezemată pe un toiag, între scară și poartă, iar copiii, ce puteau să fie și ei decît niște goșgogea bîrboși, la rîndul lor cu copii?

Neastîmpărul lui făcea atunci să geamă scîndurile și să-l apuce nespusul dor al încetatei tinereți.

Thalassa, — care de asemeni nu dormea, — era cu totul furat de neliniște. Cu auzul zbuciumat de urletul mării, cu simțurile răzvrătite de oboseală, în sînge cu vijelia de flacări a vinului băut, el nici nu căuta să doarmă.

Cîteodată, din încordarea nervoasă, scăpărau ca niște fulgere de lumină ciudată ce șerpuiau întunerecul. Dar reacțiunea ce se ivea nu întîrzia să reazvirle totul în întunec. Unul după altul, groase straturi de neguri i se grămădeau în ochi, îl apăsau — valuri înăbușitoare. Plămînii nu i se mișcau decît cu greutate. Aerul, nemaifiind dilatat de lumina soarelui, se strîngea, era plumb, iar din întunerecul ce stăpînea odaia nu se mai desprindea decît o desăvîrșită tăcere de idei: cea care era și în Thalassa. Căci singură lumina este

În adevăr graiul viu cu al cărui ajutor Dumnezeu vorbește oamenilor, făcându-i, la rindul lor, să-și vorbească între dinșii. Dar negura nu stăruia prea mult. Întunerecul nu se clintea, însă ochii tinărului păreau că-l zdruncină, și, punându-l în mișcare, îl asemănau prin aceasta cu o apă ce se dezgheață și dă drumul unei înghesuite curgeri de sloi. De fapt, așa i se și duceau pe sub ochi nemeții cei negri, nemeți ce, pînă atunci, nu se urniseră din loc, iar mișcarea lor se întovărășea cu un fel de fluidizare ce nu era încă lumină, dar ce nu mai era întunec.

Odată cu încordarea ochilor, se hotărau însăși niște văpăi verzui și roșii ce se trăgănau dintr-o parte a odăiei în alta. Pete viorii și galbene se strecurau printre ele, și s-ar fi crezut că, pe întregul fund al întunerecului, se plimbă o nevăzută pensulă de meșter care s-ar îndeletnici să scoată din adîncurile nimicului lumea pe care o poartă în suflet...

Cu totul în apropiere de el, alți ochi, dar și aceștia tot ai lui poate, zăceau înmormîtați sub beznă, și, uitîndu-se la el, îl înălțau mai presus de lipsa lui de carte și-l duceau în împărăția Prea-Tăriei, unde fiecă stea este un ochi al lui Dumnezeu, și unde Dumnezeu își cucerește neîncetat nemărginirea, ca și cum El s-ar zămisli pe el în vecii vecilor și de la o clipă la alta.

Bătrînul, ale cărui simțuri erau mai tocite de vîrstă, se liniștise. El dormea. Înainte de a se preda somnului, un gînd de neîncredere îi încheștase însă mîna pe chimir. Dar somnul, urmîndu-i-se liniștit, răsufllarea i se îndeplinea întovărășită de ritmul răsunător al unei odihne fericite.

Împrejurul insulei, marea spărgea văzduhul cu răcnete.

Pe hăulirile valurilor, vîntul își altoia orchestrările de șuierări și de vaiete. S-ar fi crezut că ce s-aude sunt strigătele și țipetele tuturor vocilor omenești ale căror izbucniri pîling cu deznădejdiile lumești de pe urmă pe soarta planetei nimicite.

Nemaiputînd să-și stăpînească neastîmpărul, Thalassa se sculă și dete de perete obloanele.

Luna, ce împărătea în culmea cerului, curse deodată în odaie o sleială de argint. Schimbarea priveliștei fu de necrezut; poleită de seninătatea spectrală, albeața pereților se însufleți. Spăimele întunecului se năpustiră către colțuri, pitindu-se pe sub paturi cu o învălmășeală de oaste în dezastrul înfrîngerii. Scîndurile, masa, rogojinele apărură ninse. Umbrele înaltelor ierburi, pe care vîntul le culca și le ridica, strecurară înăuntru mișcarea lor, ce alerga pe pereți ușoară și grațioasă.

Thalassa, la fereastră, își lipea fruntea de geamurile reci. Privirile lui, cucerite de vraja nopții, rătăceau peste insulă. Iarba, sfircuită de zăpadă selenară, se ducea pînă în marginile stîncei ca o largă revărsare de apă.

Vegetațiunile mai puternice, așternîndu-se galopului și-erător al vîntului, scoteau adevărate strigăte.

Și peste toată acea întindere mișcătoare, risipirea dintr-un cer înalt și clar a unei străluciri metalice ca de aluminu răzlețea o feerie albă cu răsfrîngeri de un albastru vag.

Dincolo de insulă, marea își încăiera valurile de argint.

Cîteva, ce ajungeau în poalele stîncilor, se prăfuiiau, ca o zăpadă viscolită, sfărîmîndu-se pe dinții de argint ce înconjurau fermecatul pisc al străvechei Lewki.

Cele mai depărtate se goneau unele pe altele, fugeau și se soseau, herghelii de cai albi, cu coamele în vînt. Altele, cele care încăpeau de-a dreptul în bătaia lunii, se albăstreau pe locuri și îngălbeneau pe altele, adîncindu-se ca niște vilcele pe care ar fi crescut toate florile cîmpului. Erau și valuri ce se mișcau sub jocuri de schinteiări sticloase, giuveiere lăcrămate de lună pe suprafața apelor. Spre depărtări, altele, străvăzătoare ca cerul, fugeau cu creștetul înflorit de ghiocci. Mărgăritare și topaze, safire și smaralde se deșirau de pe toate, iar mari crini albi înfloreau și pe o coastă a lor, și pe cealaltă.

O adiere dulce de primăvară tinăra domnea peste tot. O fericire patriarhală, venită cu suflarea largului, se cobora

peste insulă, cerul își imprumuta dulceața albăstrimei florilor de violele și de liliac. Prăpastia verzuie, în care Neptun și Amfitrita și-au clădit palatele de smarald, împingea deasupra valurilor o ușoară văpaie roșie. Vântul, trecînd printre stînci, le smulgea sunete ca de fluier cîobănești, ce-și prelungeau sub noapte duișoarele. Dar suflarea mării se asprea... Ea azvîrlea val peste val și zguduia ostrovul din temelii.

Cîntecele ce pînă atunci fuseseră mîngăioase, se schimbau în țipete deznădăjduite. Voci adînci de bas urcau tunătoare. Violoncele, cu puternice întovărășiri de orgă, sfîșiau și înfiorau aerul. Namile de talazuri izbeau stîncă, și bubuirile pe care le scoteau dintr-însa păreau ca o uriașă bombardare de cetate.

Întipărirea argintie a nopții se păstra însă neatinsă. Numai valurile cavalcadau sălbaticе către scopul lor necunoscut.

Desprins de fereastră, Thalassa se redete patului. Lumina lunei făcuse în el liniștea unui amurg de aprilie.

Pentru înția oară, poate, simțirea de a se ști orfan destindea asupra-i aripele unei mîhniri tihnite. Chipul blajin al unei mame nu-i luminase niciodată viața. Grija drăgăstoasă, cîntecele de leagăn, dojenele blinde nu-i fuseseră cunoscute. În zadar își îndrepta, în această privință, cugețările, către trecut. În zilele moarte el nu afla decît întunec fără grai, și, afară de mîngierea soarelui, altă bunătate duioasă nu întîlnise.

Soarele, el singur, fusese cel care-l crescuse și iubise, care îi fusese sănătatea și viața.

Iar fiindcă nu putea să închidă ochii, sufletul, pe care înălțimea tuturor cerurilor îl întemnițase într-însul, își izbea închisoarea cu aripi puternice.

Nălucite de albeața lunei, privirile i se rătăceau după umbrele înaltelor ierburi ce se mișcau pe candoarea de var a pereților. În lumina ce troienea geamurile ghicea că o muză nevăzută răsfoiește în odaie flori de lalele, de crini și de trandafiri, și că făptura lui însuși se schimbase într-o mare și învoaltă floare de lumină albă.

Îmbinările și potrivirile sunetelor ce sunt numite de cărturari „rime“ i se împerecheau în minte ca niște fluturi de argint pe ale căror aripi ar schinteia toată prisma curcubeului, și, intrupându-se în cuvint al lui Dumnezeu, îl făceau unul din aleșii lui.

Grai desprins fără vreo anumită rînduială, cîntecul ce-i izvora din suflet îl ducea aci în largul nemărginirii, și aci printre vijelioasele turburări ale patimelor omenеști. Urca, printre stele, dincolo de toate văzduhurile, și trecînd prăpăstii de întunerec, da de lumile neînchipuite, și ori încotro își repezea zborul nu întîlnea decît tot pe Dumnezeu, și tot lumină și viață, iar moarte nicăieri...

Dar oricît de mult l-ar fi adîncit în ele strălucitele înălțimi, corpul îl reînapoia firei omenеști, tulburărilor nervilor, și cîntecul i se recobora pe pămînt și se incolăcea împrejurul mijlocului unei închipuite zîne ai cărei sini făcuți din albe flori de piersici erau mușcați și supti de dactilele zdruncinătului verb...

Dar tocmai în clipa cînd poema îi lua vîzul și răsufllarea, ascuțitele junghiuri ale zadarnicelor lui silinți să treacă dincolo de pragul copilăriei îi descordau mușchii, îl redau lumii spectrale și reci, și marea, ce i se întorcea în auz cu răsunetul ei de uriașă și neodihnită orgă, îl preda încet somnului, împăienjina împrejurii lucrurile și desființa cerurile și valurile.

Iar noaptea de argint își urma cursul peste tulburarea apei...

ZILE DE AUR

Sihăstria insulei, stăpînitoare de la plecarea bătrînului, monotoniza orele. De cum însera, farul își deschidea punctual ochiul peste mare. Dar zorile scurtau noaptea. La trei, era aproape ziuă. Iar odată cu mijlocul lui iulie soarele își împrăștia

mitralia peste stincă. Văzută de pe nave, ea părea un stei de topaz încoronat cu o orbitoare grămadă de castel prismatic, pe care riurau lumini și colorii. Scăldat de ele, feldspatul descojit pîlpii ca diamantul. Ici-colo fluturau schinteieri de chrisocal. Abia jos de tot, alcătuirea geologică a stîncei lărga peste un petec de mare o ușoară penumbră blondă. În acel loc, azurul apei era împestrițat de fundul de nesip roșcat și auriu din care scăpărau licăriri ca ale aventurinei. Suprafața ei, adesea mișcătoare — cristal în care s-ar fi turnat bronz topit — înfățișa, în acele momente ale anotimpului, luciul neted al oglindei. La adăpostul unui semicerc granitic, vîntul n-o bătea în adevăr decît în anumite epoci.

Încă din întîile zile de locuire a lui în insulă, Thalassa se simțise robît de acea parte de țarm. Fiu al soarelui, el se afla, în aurul fluidic al verei tropicale, în propriul său element. La namiazi, ierburile și stîncă vîlvorau, iar jarul ce ruginea zilnic ierburile, îl copleşea.

Și în adevăr, bolta cerului înecată de aur era străvezie ca pereții unei răsturnate cupe de zircon galben. Umbră, împrejurul farului și pînă sub stînci, nu mai era.

Plăminii răsflau foc.

Cîteodată, sub aurul zilei el însuși aur, cerea mării să-l învieze. Pe pieptul dezgolit — de o parte și de alta a sternului — pe umerii puternic claviculați, pe curbele elegante ale conturilor, pe întregul corp de zeu, curgea toată lumina zilei. Flacări de crom portocaliu, vioiciuni de galben indian se aprindeau — după cum se mișca — și se jucau pe mușchii amintitori ai unei lumi ce nu mai este, alunecau pe rotunjimea pîntecului, sărutau bărbăția îndoielnică a șoldurilor. Mișcările lui, înfășurate de frumusețe și lumină, păreau că stropesc țarmul și marea cu soare.

Și cînd atingea unda cu vîrfurile picioarelor, ea tresărea sub răscoala mîngîierei, se însuflețea toată; făcea degete cu care să-i catifeleze pielea; întindea brațele cu care să-i cuprindă gleznele, să urce pînă la pulpe, pînă la coapse,

să-i înconjoare mijlocul, să și-l aștearnă pe sin, și apoi să-l legene, și apoi să-l sărute și iar să-l mai legene și să-l mai sărute iar. Marea se întovărășea cu soarele pentru a-i sufla în simțuri o flacăre de aur.

Și de câte ori apa venea în atingere cu el, șiretenia ei femeiască se prelingea de-a lungul corpului până-l făcea să i se predea. Gidelări meșteșugite — ale plantelor sau ale valurilor — îi știrbeau nevinovăția prin încordările la care dau naștere.

Nebun, el se smulgea ispitelor. Dar pe nisipul țărmului se cerneau de sus, ca o pulbere nevăzută, înțepări corpusculare desprinse din viața nemărginirii, și ce, prin porii deschiși spre întimpinarea intrupărilor, străbăteau, ațîțătoare, în sufletul și în corpul lui, culcîndu-l, gol, în umbra crisolie a stîncilor. La urmă, cînd ochii i se închideau pe jumătate, cea mai mică mișcare a lui, sau numai șovăirea unui fir de iarbă ce-i străbătea între cămașă și sin, reaprindeau vijelia din mijlocul căreia senzualitatea i se asmuțea dirjă.

Însă felul întocmirei lui trupești nu îngăduia izbînda. După Alexandru cel Mare, Eros singur a rămas, în coprinsul timpilor ce au curs, chirurgul aprig al surprinzătoarelor tăieri de noduri gordiane. Copila cu ochii de safir a viselor lui, chiar ea — intrupată ca prin minune — i se afla zadarnic sub buze. Arsura unei dureri, ca cea care i-ar fi fost pricinuită de un fier roșu, nimicea în Thalassa fiorul plăcerii. Și Priap, cu toate silințele ce-și da să rupă gura sacului în care firea îi închisese unealta, nu izbutea decît să învinețească de mînie și să iasă rănit din luptă.

Căldura din el crește împreună cu cea de afară, și amîndouă îl mistuiau de viu. De altă parte, lumile de miresme din ierburi trîmbițau fără voce pentru auz apropierea izbîndei. Odihnă, Thalassa, nu mai găsea, în afară de cea pe care o trăgea din oboseală. El da ocol insulei, și urca și cobora stîncile, de dimineța pînă seara. Pentru a-și slei puterea, zdruncina din temelii lespezi de piatră ce amenințau să se prăbușească în mare.

Ducînd un așa fel de viață, el ajunsese firește să cunoască în scurtă vreme toate tainele acestui mărgăritar fără pereche pe care marea fusese silită să-l nască din sinul ei, spre satisfacerea unei pofte geologice, dar pe care, minioasă, îl afundase în urmă de trei sferturi la cîteva mîle de gurile Dunărei.

Mirarea lui și totdeodată bucuria îi fură mari în ziua în care zări în pîntecele unei stînci, ce-i fusese pînă atunci necunoscută, un fel de scobitură ce se asemăna cu gura unei peșteri.

Apropiîndu-se de dînsa, înțelese că un stei pe care îl știa acolo șovăise în noaptea trecută, și că, surprîndu-se, scosese la lumină acea deschizătură pe care o ținuse ascunsă de veacuri.

Această deschizătură era înaltă și largă, și marginile îi erau încadrate cu pervazuri durate din marmoră albă cu meșteșug lucrate de mîna de om. Năvala anilor trecuse peste ele lăsîndu-le netede și lucioase ca în ziua în care dalta încetase să le înflorească. Singură albeața lor era cam veștedă. Intrarea nu ducea deci într-o peșteră, și Thalassa pătrunse năuntru fără greutate. Camera de templu subteran, sau subsol al unui altar dispărut ale cărui maiestose propilee vor fi stîrnit cîndva aceeași admirațiune ca Parthenonul, locașul în care Thalassa se află era nalt și pătrat. Pereții lui, neîncadrați de podoabe, erau, ca și pardoseala, din marmoră gălbuie. Lumina zilei curgea domoală înăuntru și, răsfrîngîndu-se pe poleiul pereților, îi aurea blajin. O pace răcoroasă coprîndea pe tînăr. Și cînd ochii i se deprinseră cu jumătatea de întunec, tihna locului, simplitatea lui gravă îl răpiră zbuciumării trupești — timpului — lui însuși. Privirile pe care și le plimba ocolitoare i se desfătau aci de-a lungul ciubucului ce despărțea pereții de tavan, aci pe gheața bălaie a lespezilor, ce-i răsfrîngea umbra ca o apă liniștită. Dar în fund, un stei de onix de coloarea lunci, uriaș dintr-o singură bucată, îi umplu vederea cu lumina lui moale. Înalt de o jumătate de metru pe o lungime de doi și avînd o suprafață orizontală asemănată, acea minune a

timpilor străvechi putuse să fie deopotrivă pecetia pusă pe vreun mormint sacru, sau masa-jertfelnice a unor credinți ce s-au stins.

Cu mintea învirtejită în abisurile trecutului, Thalassa stătu mult pironit locului. Dar, pe nesimțite, oboseala îl plecă peste regalitatea rece a onixului, îl culcă pe jumătate pe ea și, fără să-și prindă de veste, din adîncimea de apă a pereților, din gheața pardoselei, din străvezimea tavanului, din atmosferă chiar, o viață alta decît cea de astăzi îl lua în undele ei. Era purtat spre alte locuri și spre alt timp, dar — lucru ciudat — în lumea în care încăpea nu se simțea străin. Se afla între palate de granit, de marmoră, de porfir, între peristiluri pe coloane mărețe, dinaintea unor porți de bronz și unor tende de purpură. Pe pieți și pe strade curgea un amestec de mulțimi în tunici viu colorate, în paliume albe și roșii. Sclave cu viorele în ochi, cu flori de maci pe buze îi dau colinde, se țineau de el printre veselile de soare și duiosiile de cîntece toarse de voci de argint — printre exaltările de imnuri ce răsuflau afară din temple și printre norii parfumelor arzînd și fumegînd pe tripede. Iar deasupra și împrejurul lui, un alt cîntec: cel al primăverii și al veseliei soarelui, în depărtări cu neîntrecutele priveliști ale jocurilor olimpice, cu cai culcați la pămînt de goana fugei și tirînd, prin praful schinteitor al stadiului, caruri ce uruiau pe roți de aramă.

În zilele următoare, simțurile tînărului, ceva mai împăciuite, îngăduiră minții plămădiri mai tihnite și mai senine.

Orele de soare el și le petrecea în azilul de marmoră din stîncă, unde, pe onixul tainic așternut de el cu o pislă ruginie, o vedenie, dar care de astă dată era o muză, maiestooasă și blindă — pe rînd Polymnie și Melpomenă — își trecea degetele ritmice pe coardele din sufletul lui. Și, ca în mitologie, epoca unui pămînt-rai, cu copaci ce urcau pînă la nori — coloane ce păreau inadins ridicate spre a sprijini cerul — cu riuri ce rostogoleau aur, cu oameni-Apolloni care trăiau eternități, i se destăinuia ca un fund de prăpastie peste care

o rază de soare ce se ivește fără veste pune viața unei clipe fermecate...

Anotimpii acelei epoci, vară vecinică, cîntau cu florile lor, a căror frumusețe nu se putea închipui, dragostea pămîntului cu soarele. Poame de purpură și chihlibar zîmbeau printre frunzele crăcilor bronzate, grenade, ascunzînd în ele comori de rubine aromatice, frîngeau trunchiul pe care rodiseră, și, răsturnîndu-l, se crăpau în cădere, și risipeau, printre mătasea ierbei, sîngerile lor avuții de pietre scumpe. Hrana și-o găseau paserile, animalele și oamenii fără trudă și război. Îmbelșugarea domnea peste tot. Tinerețea insufletea tot. Bunătatea era în cer și pe pămînt.

Dar această epocă nu ținu. Războiul între uriașii trufași ai văzduhului și între dumnezeire începu. Pămîntul, arhanghel și el, fu rostogolit de pe treptele fericite ale nemărginirii, unde nu erau nici anotimp, nici noapte, în hăul ursuz în care se învîrtește astăzi, și jumătate din bunurile ce-i fuseseră dăruite îi fură luate. În noul său echilibru, oamenii se înmulțiră, însă pămîntul nu se mai bucură de lumina de odinioară, de vara vecinică ce-l înflorise, ci o nouă rînduială se statornici pentru el. Dreaptă pedeapsă — și încă prea mică! — pe lingă ziua se alătură noaptea — pe lingă lumină, întunerecul — pe lingă bine, răul — pe lingă căldură, frigul. Anul se împărți în patru. O parte fu lăsată morței — alta vieții; o parte, zămislirii și nașterii, iar cealaltă, și de pe urmă, gîrbovirei și lincezelei.

Iarna și primăvara, vara și toamna luară astfel naștere. Aceleași nepotriviri se iviră și în sufletul omenesc. Lingă orice bucurie răsări o mîhnire, lingă orice plăcere, o durere.

În această nouă așezare a mersului vieții pămînteste, primejdia, ce, pînă aci, nu prinsese ființă, amenință cînd din dreapta, cînd din stînga. Omenirea, prin alcătuirea ei în familii, se despărți în taberi. Taberile întocmiră triburi. Războiul sună din trîmbiți. Pentru stăpînirea unui cîmp, unei văi, unui deal, sîngele curse.

Tihna marmoreană dimprejurul lui Thalassa nu mai fu în curînd decît o neîncetată clipire de imagini şi de sunete. Simfoniile ce i se modulau în suflet se frazără în melopee. Zilnic el înţelegea mai mult că nu era la fel cu ceilalţi oameni. Şi, de fapt, pustnicia în care trăia se prefăcea pentru el într-un regat populat cu o lume a lui. S-ar fi mirat cînd i s-ar fi spus că e singur. Cugetările îi erau tot atît de nenumărate ca oştile lui Xerxes în trecerea lor peste Helespont. Simţirile, cohorte şi legiuni de geniuri aripate, nu aşteptau decît poruncile lui ca să-şi ia zborul şi să instruneze cîntarea cea înaltă. Cu ajutorul închipuirii, clădea oraşe după voinţă, întindea deasupra lor cerurile ce-i plăceau — ceruri ce nu erau decît soare — înzestra ţinuturile cu grădini pe care le şerpuia cu ape limpezi, risipea peste pajiştile lor aripi de fluturi, de libelule, şi paseri. Şi, mai totdeauna, se înconjura cu ce-i era mai scump, şi era tot ce voia. Cîteodată se corona rege, şi desfăşura oştirile lui ca un briu de flacări şi de sînge peste Asia şi Europa. Visa Babilonii noi. Îvingea şi supunea tot.

Dar, cu timpul, simţurile i se reaprinseseră. Mîncările cu care se hrănea — roade ale mării, pe care turna untdelemn, sarea şi piperul ce le întărita şi mai mult — soarele şi aerul viu al stîncei, miresmele labiatelor şi gramineelor, tot ce-l ocolea — singurătatea chiar — se întreceau să-l arunce într-o stare de neîncetată înfrigurare.

Polymnia şi Melpomena îl părăseau. Timplele îi zvicneau. Inima îi bătea ca toaca de fier din clopotniţe cînd răzmeriţa urlă pe uliţi. Buzele îi erau crăpate de căldură şi singerau pe albeaţa de sîdef a dinţilor. Văzul, auzul, gustul, mirosul şi pipăitul, îndoindu-şi puterea, ieşeau din matca lor. Nervii, ce i se schimbau în coarde de vioară, stau gata să plesnească. Muşchii săi înţepeneau, şi cu greu se mai puteau descorda. Ochii i se acopereau cu o ceaţă roşie. Răcoarea de peşteră a sanctuarului nu-i mai era de folos. Mai mult culcat decît pe picioare, dogoarea din el, ce se întrupa în sinii de alabastru ai obicinuitei vedenii, îi reîntocmea în oglinda marmorelor.

Dar cu toate că pe această vedenie el o simțea lângă dînsul, buzele lui nu prindeau pe-ale ei, ci se lipeau și rătăceau numai pe recea brobonire a onixului.

Electricitatea de afară se imbina cu cea din el, și din amîndouă izbucnea cite un fulger ce nu se surpa însă în nimicitorul trăsnet al zvîrcolitoarelor descărcări. Însuși îndrăzneala gestului n-aducea pentru el dorita nimicire a nemărginitei plăceri: Durerea i-o sugruma înainte ca ea să fie.

Evenimentul așteptat își urma cu toate aceste pregătirea în misterul organismului. Și tot ce nu pricepuse odinioară — războiul Troadei pentru o femeie, dragostea pentru Yo și răpirea Europei, nebuniile zeilor și ale oamenilor, crimele lor pentru a-și îndeștula patimele — toate aceste nu i se mai păreau acum ciudate, ci legi și porniri firești. Fiziologia funcțiunilor organice ce i se destăinuia îl făcea să simtă dumnezeirea lor, căci numai ele dau omului putința să se vecinicască în parte prin urmașii pe care dînsul îi zidește și însuflețește cu ajutorul femeiei, sau să lase schintea de viață din ei să se stingă pe veci, nemandăruind-o altora, ci azvîrlind-o în întunerecul nimicului.

Frumusețea sfîntă a celui mai de căpetenie act omenesc el n-o pricepea, cu toate aceste, mărginită de grănițări. Cu privire la acest act, dînsul socotea că numai firea fiecărui are dreptul să hotărască pentru fiecare. Cei vechi, pe care el îi citise la întîmplare, avuseseră un răsunset precumpănitor asupra acestui copil pe a cărui fire modernismul alunecase ca o apă pe un cristal. Dacă ar fi trăit în timpul lui Socrate, ar fi fost un Fedon altoit pe un Alchibiade.

Aurul zilelor, ce se inlocuiau una pe alta, omora ierburile și crăpa pietrile sub voluptatea electricelor zguduiri. Insula era un uriaș pat de nuntă în mijlocul albăstrimei liniștite a mării. Pînă și în locul ce, de veacuri, nu mai fusese tulburat de pasuri omenești, soarele părea că străbate tot mai adînc prin larga dezschizătură a intrărei.

Către un sfîrșit de noapte, atunci cînd zorile se îngină cu întunerecul, Thal'assa, nemaîștiind unde să-și adoarmă

chinul, se gîndi că și-l va domoli în tăcerea de mormînt a neînsuflețitului altar.

Doborît de oboseală, el pătrunse dar năuntru, și, întinzîndu-și mantaua pe vrăjita răcoare a pietrei, se lăsă încet somnului.

Dar cînd Feb se înalță deasupra orizontului, chipul lui se plecă spre el, mîngîindu-i părul, i-l unse cu mierea lui. Visul, ce-l cuprinse în același timp, se năspri. Răsuflarea i se scurtă, mușchii picioarelor i se zgîrciră și i se lungiră fără să vrea, așa cum se întîmplă celor spre care Afrodita își întinde brațele.

Însă soarele, ce porni să-și oglindească discul în peretele din fund, îmbrățișîndu-i chipul, i-l mărgărită cu boabele unei ușoare sudori trandafirii, iar pe sub pleoapele coborîte, cerul de afară — taină a mișcărilor celulare — îi năvăli în ochi. Și din fundul fundurilor acestui cer, încheată din orbitoarea strălucire a luminei, năluca ce se desprindea răpitoare de frumusețe era a lui Eros el însuși, a dumnezeiescului neosebitor de sexe, și care, cu o năvală de zbor ce nu se poate asemăna, se năpustea din empireu — elin al unui basm — în visul celui alt elin — ca într-o matcă pe care și-o pregătise din vreme, și ce, prin urmare, era a lui.

Și Thalassa, care zărise pe zeu prăvălindu-se treaptă cu treaptă, din văzduh, și treaptă cu treaptă, apropiîndu-se de el, simți atunci că sufletul și corpul i se duc spre el, că nu mai sunt ale lui, că zeul poate să facă cu ele ce va voi, și strigătul ce se încercă să scoată nu prinse glas, îi fu îndată înăbușit de clocotitoarele unde de viață ce, înlăturînd în sfîrșit stăvilarul ce li se împotrivise atîta timp, izbucniră afară, înecîndu-i voința și gîndul, conștiința și eul tot.

Și cu acest chip se dezlegă ce fusese legat și se legă ce fusese liber, iar nemilostiv stăpîn al lui Thalassa fu de atunci încolo Eros.

Însă, cînd ochii tînărului se deschiseseră, trandafiriul zeu pierise, și aripele lui șterseseră, din cer și de pe suprafața mării, aurul zilelor ce n-aveau să mai vie...

Sub trandafiriul amurg, Thalassa se întorsese în odaia din far. Lungit pe pat, clipa pe care o trăise își urma adîncirea în sufletul lui. Lîncezirea în care ea îl aruncase îi ridicase nu numai cunoștința timpului, dar și a locului. Pe *eul* lui cel vechi, îl căuta și nu-l mai afla. O altă entitate se altoise pe cea care fusese a lui. Era același, și era altul.

Avusese de trecut numai un prag, însă dincolo de el i se deschisese în față lumi de senzații a căror ființă nici n-ar fi lămurit-o mai înainte. De fapt, poate că în corpul lui Thalassa nu mai era Thalassa, sau, dacă mai rămăsese ceva din el, acest ceva nu mai trebuia să fie ținut în seamă. Sufletul său fusese aproape scos afară din locuința pe care și-o clădise odată cu intrarea lui în viața pămîntească, și înlocuit de al lui Eros, care îi luase cu împrumut corpul spre a-și face din el o vremelnică îmbrăcăminte.

Schimbarea trupească pe care zeul o îndeplinise asupra-i nu i se înfățișa decît prin neînsemnătatea unei ușoare răni, însă abisul pe care ea îl săpase într-însul era nemăsurat.

Afară, noaptea destindea peste insulă ca niște grele aripi de corb. Văzute prin pervazurile ferestrei, împrejurimile farului se frămîntau ca năluci negre. Marea era și ea neagră, iar nori furtunoși cerneau văzduhul.

O descordare și o îndurerare a tuturor mușchilor îi depărta însă somnul de ochi. Fără voie, privirile i se duceau printre cutele norilor pe care îi vedea prin geamuri, și de-a lungul căroră, soarele, uitîndu-și direle, scăpăra schinteări ca ale spinelei și almadinului, ca ale piropului și morionului.

Dar somnul, spre ziuă, îl urca spre împărăția lui. Valurile își încetaseră zbuciumările, și zorile se vărsau limpezi. Binefăcătoare, o adiere împrăștiă peste tot un fel de fericire, era ca o proslăvire a vieții în ciuda neajunsurilor sau chinurilor pe care le cuprindea în ea. Iar cînd soarele se ridică, văzduhul se umplu cu rostogoliri de nori albi și azurii, ce aci se făceau

pasări și corăbii cu aripile și pinzele întinse, aci munți și văi prăpăstioase, sau oști de uriași și șiruri de cai, cu sărituri în două picioare și cu pete de sînge pe nările lor spumate. Dar norii de la răsărit, cît și cei de la apus ajunseseră de se împreunară, și întreaga întindere a cerului nu mai fu, în curînd, decît o trandafirie fulguială de petale de flori de piersici.

Thalassa deschisese ochii în mijlocul acestei frumuseți. Dar din acea zi începu pentru el o viață nouă. Virtejul de flăcări își urma incolăcirile pe care și le azvîrlea pe după brațele și picioarele lui — cu care îl lega cot la cot. De-ar fi fost ziua sau noaptea, focul cumplit nu înceta să-l mistuiască. Priso-sul de tinerețe și de putere se revărsa ca de la sine, din cupa prea plină.

Eros își iubea ălesul, dar totdeodată își răzbuna de împotrivirea ce întîmpinase din partea acestui suflet ce se închisese în el ca într-o cetate. Istovirea pe care i-o pricinui îi puse astfel în auz șuierări ca de crivăț. Amețeli îl lipseau de siguranța mersului. Din timp în timp, îi piercea pînă și vîzul, iar voința să facă vreo mișcare mai obositoare îl părăsea.

August și septembrie desfășurară călduri cu totul mari. Deși toamna se apropia, el s-ar fi putut crede în toiuł verei. Moliciunea ce-l covîrșea nu mai era de biruit. Abureala dimineților urma să-l țină închis în ea ca într-un mărgăritar trandafiriu. Marea și insula gifiiu. Plantele din familia balsaminelor — cine știe de ce vînturi însămințate pe stîncă — își suspinau parfumele încîlcindu-și-le unul într-altul. Întăritate de soare, firele de iarbă își pregăteau rodnicile viitoare. Garofițele de cîmp, romanitețele și galbenașii, în căutarea vreunei urme de umezeală, pe care n-o găseau, își înfigeau cu neastîmpăr rădăcinile printre crăpăturile pietrelor și, scurse de snagă, se ofileau. De la o floare la alta, și de la un fir de iarbă la celălalt, se petrecea un schimb de împreunări nevăzute, precum este cel de la nesfirșitul de mare la nesfirșitul de mic. Căci și între ce se vede și între ce nu e văzut a fost și va fi aceeași puternică și neînțeleasă legătură ce apropie pe floare de floare și pe om de Dumnezeu. Marea, în vremea

aceasta, era sorbită, strat cu strat, de soare ce, ridicînd-o spre el, o schimbă în aburi, și ce, subțindu-i și pe aceștia dincolo de marginile cunoștințelor, le smulgea trăsnetul ce înfășoară pămîntul cu șerpuiți de foc ale căror iuțeli abia încap în mințile de tot înalte.

Vîntul se juca cu mircasma florilor, își încărca aripile cu beția din ea și plămădea — ducînd-o uneori mai sus, alteori mai jos, și supunînd-o cînd frigului și cînd căldurei — taina unor lumi ce nu numai că nu pot să fie văzute, dar ce nici nu se pot închipui. Iar atît în acele lumi, precum și în cele care cad sub simțurile noastre nu lucra decît aceeași îmbrîncire căreia i s-a dat numele de dragoste, sau de afinitate, și al cărei scop pare să fie desființarea totului în o obștească asemănare.

Nervii ce se incordează sau se dezcordează numai după întipăririle primite dinafară, și pe care le duc apoi la creieri, își vedeau schimbate însușirile firești. Cunoștințele cu care era pus în legătură pe această cale se depărtau în adevăr neîncetat mai mult de cele care se află la îndemîna celorlalți oameni. Spre a ieși din starea în care căzuse i-ar fi trebuit puteri pe care nu le avea. Clipa temută și dorită se așezase în el ca un stăpînitor crud.

Cufundați în adîncimile de sub frunte, ochii lui, a căror sclerotică se ofilea, își sporeau strălucirea, încercuînd-o cu cele două șanțuri vinete ce se săpaseră sub ei — jgheaburi prin care i se scurgea tinerețea și viața. Vederea i se exalta, îndoind pentru el mărimea lucrurilor și vioiciunea colorilor.

Tendoanele picioarelor și brațelor abia mai ascultau de poruncile ce li se dau de nervi. O lîncezeală aproape femeiască îi întîrzia mișcările, trăgîndu-i-le pe un ritm molatic. Frumusețea corpului și chipului nu-i fusese atinsă de istovirea ce-l doboră; ea își pierduse numai din bărbăția și sănătatea ei.

Rătăcind fără scop, și cînd într-o parte a insulei, cînd în alta, el lăsa brațele să-i atîrîne în voie și se tira mai mult decît umbla. Mîntea îi era tot într-o vreme lipsă de la orice. N-ar

fi știut nici dacă e senin, nici dacă sunt nori, nici dacă e frig, nici dacă e cald. Era dus dincolo de lumea pămîntească.

Dar amintiri din scurtul lui trecut îl redau vieții zisă adevărată. Locuirea lui în Sulina îl recucerea.

Cît de frumos era, sau i se păruse lui, acel oraș. Călare pe unul și pe celălalt țărm al Dunărei, sub un cer oriental, și ogîndindu-se în micile valuri albastre ale mării curgeri de apă, acest oraș se rezema în dreapta și în stînga pe nesfîrșitele bălți ale Deltei. Frăgezimea trestiei și a papurei îl înfășura cu verdea ei manta, pe cînd, în fața lui, marea alerga, impunătoare, spre zări.

Șirurile de case cu două rînduri își culcau peste strade, sub tînărul soare al lui aprilie, prelungirea umbrelor vieții. Clădite după chipul locuințelor din climele calde, ele aveau terase în loc de coperișuri, și, deasupra lor, înfloreau leandri și rodii. Ferestrele erau, mai toate, apărute de soare prin jaluzele verzi sau galbene, dincolo de care schinteiau prin crăpături ochi de zori sau ochi de soare. O! dintre atîtea fete ce-i aruncaseră de după ele trandafirii arzătoarelor zîmbete, de ce, prin vraja unei minuni, nu se ivea clipa de purpură care să strămute pe vreuna în insulă, pentru ca dînsul să-i cadă în față, trăsînit.

Dar Sulina, ca și toate celelalte orașe cu zine, se învălmășea departe, ridea și cînta fără să-l știe, și el rămînea rob al nemilostivei culmi, pisc prea înalt, dar pe al cărui vîrf, legat ca pe un rug, ardea de viu întocmai după cum ardeau creștinii din care Neron își făcea masalele la treptele împărăteștelor lui scări.

Sosirea vaporului Comisiunei, poruncit să aducă trebuințioasele întreținerii pe alte trei luni, era așteptată de el cu înfricoșata nerăbdare cu care osînditul la moarte așteaptă vestea ce are să-i hotărască soarta. Se gîndea să ceară căpitanului — și aceasta nu era prea greu să i se învoiască — înlocuirea pentru o săptămînă cu vreunul din oamenii de pe vas, timp pe care îl va petrece în Sulina. Neapărat că, odată acolo, nu s-ar fi înapoiat în insulă cu nici un preț, și — cine

știe? toate se pot întâmpla — n-ar fi fost cu neputință ca vreuna din îmbătătoarele malteze ale orașului să-și oprească ochii de jeratic asupra-i.

Flori de Orient, cum sunt de obicei femeile acestor locuri, mai toate sunt crini și boboci de trandafir aproape deschiși înainte de vreme, și mai toate sunt gata să soarbă — între treisprezece și patrusprezece ani — flacăra cit de aprigă a celor mai pustietoare patimi. Își aducea aminte că, una, fată din părinți cu dare de mină, nu fusese oprită nici de vîrstă și nici de împrejurările care o azvîrliseră, prin naștere, pe o treaptă lumească înaltă, spre a se face nevăzută cu chipriotul găligan de pe un vas de mărfuri ce se adăpostise de furtună în port.

Și de ce nu i s-ar fi întâmplat și lui la fel? Pentru înțlia dată s-ar fi văzut oare un asemenea lucru, și nu știa el, pînă și din basmele pe care *Halimaua* i le deșirase în minte, că nu tocmai rar fete de împărați își jertfiseră însăși viețile de dragul unui băiat frumos? Cît despre el, pentru fata care l-ar fi iubit — săracă de-ar fi fost — n-ar fi găsit oare într-insul mijloacele să se ridice deasupra celorlalți oameni și s-o dăruiască cu toate podoabele lumesti făcînd-o și cea mai fericită dintre femei? Căci se află oare putere mai mare decît a patriei, și nu se schimbă ea, de cîte ori e arzătoare, în vijeietoarea coardă de arc de pe care săgeata ce pleacă se duce să lovească drept în țintă? Dar vaporul Comisiunei, ancorînd în sfîrșit în fața insulei, îi tăia orice nădejde. Nici unul dintre slujitorii lui nu primi să ia răspunderea îndeletnicirilor farului pe un timp cit de mic. Căpitanul îi făgădui numai că îi va înainta cererea la Sulina și că i-o va sprijini.

Plecarea vasului îi spori îndîrjirea. Octomvrie, ce venise, se încărcase cu prisosul de putere al verei ce urmează să lucreze în fructele coapte pentru ca ele să așeze, după ce vor cădea la pămînt, prin simburii lor pregătiți pentru aceasta, temeiurile vieții unor viitoare generațiuni de pomi.

Așa se întâmpla și în simțurile lui. Ele, cu toate că aerul se înviorase, fuseseră bătute de o prea mare zdruncinare

pentru ca făptura lui să nu cheme viața prin toate fibrele și porii.

Pustnicia pe care o ceruse cu atîta dor i se făcuse groaznică.

Ar fi părăsit insula înot numai să iasă din ea. Dar mintea îl îndreptă grabnic către un alt mijloc, și el se mîngîie cu nădejdea unei apropiate mîntuiri.

Luntrea cu care venise acolo nu-l aștepta ea, în adevăr, trasă pe uscat de trei luni, și avea el nevoie de altceva decît de pînza pe care o tăiasse spre a-și coperi patul și masa, și pe care, din cîteva împunsături de ac, ușor o putea înnădi la loc?

Cînd însă se duse spre țărm, își dădea seama că soarele îi scorojisese lemnul, ce se afla găurit pe locuri de mai înainte chiar — găuri pe care le astupase cum putuse la plecarea lui din Sulina — și că, acum, acest lemn îi rămînea în mîini.

Și fiindcă în zadar își tot aștepta liberarea, ea nemaisosindu-i, dînsul se opri la gîndul să-și facă o altă luntre, cu scînduri smulse de prin odăi.

Această lucrare pe care o și începu, și ce-l duse la sfîrșitul lui octomvrie, nu-i fu însă de vreun folos: Eros, ajutat de Eol, îi pregăti cumplita dezamăgire să i-o răpească de pe țărm tocmai în seara cînd o dedese gata și să i-o zdrobească de stînci.

Thalassa trebuia dar să-și îndeplinească osînda, să rămînă robul, și totdeodată împăratul insulei, și, uitîndu-se cu ochii țintă în golul ce i se deschidea în față, să întindă asupra-i urzeala pe care era preursit — întocmai ca Dumnezeu — să țeasă lumile închipuirei.

Dar odată cu timpul care se scurgea, scădea și dorul lui de a se întoarce la vreun țărm. El se deda cu grozăvia și cu frumusețea insulei, și corăbiile ce treceau în largul mării nu-l mai furau către nici un țărm...

Ele treceau, lăsau dire pe luciul apei, însă atît corăbii, cît și dire se ștergeau, pe cînd apusurile ce se înecau tot mai mult în nori șiruitori de sînge îmbrînceau pe Thalassa în roșia epodă a vîrstei de flacări...

EPODA ROȘIE

Noiemvrie și decemvrie îi măriseră dezechilibrarea nervoasă. Boala își urma fireasca desfășurare. Ea avusese un început și trebuia să aibe o culme.

Sanctuarul din stîncă fusese părăsit de el, și vîntul singur se strecura înăuntru și se văieta prin colțuri a deznădejde.

Pe sub stînci urlau hăuliri ca de lupi ce veneau dinspre larg, iar întinderea verzuie era arată adînc de plugurile Austruului și de ale lui Boreu.

Răsturnată, brazdă cu brazdă, marea horcăia de la răsărit la miazănoapte și de la miazănoapte la răsărit, și aci o pornea să se adîncească în văi cu funduri de iad, aci își ridica valurile spre cer — piscuri de munți spumate de zăpadă.

Thalassa, afară de vremea pe care i-o lua întreținerea aparatelor înmulțitoare ale luminei, își dormea viața cu ochii deschiși.

De sub larga vatră cu cotlon a odăiei vechiului paznic flacăările lemnului și cocsului își unduiau apele portocalii și albastre de-a lungul pereților, le mișcau pe tavan și podeală, le aprindeau și le stingeau, și împrăștiu flori roșii, flori de purpură, flori rubinii, ale căror mărimi și forme erau nespuse de felurite. Ciorchini de verbine, mănunchiuri de camelii singeroase, flori de rodiu aprinse ca dogoritoarele poște trupești, răsuri și maci cu petale de foc, micsandre avînd pe ele o schinteietoare catifelare de aur roșu, pîlpiu prin aer, se agățau de pereți și tavan, se așterneau pe jos. Afară, zilnic mai grabnica alunecare a soarelui spre mare, și zilnic mai puțina lui rămînere pe cer, îi apleca razele pieziș încă de la orele trei, fulgerîndu-le prin fereastră în cele mai depărtate unghiuri ale odăiei. Geamurile, izbite de răceala vîntului, închegau pe fața lor frigul și-l cristalizau în mari plăci de fluorină purpurie.

Roșul de peste tot se îmbina cu mistuitorul foc din el ca roșia epodă ce, înfrigurându-l, îi învierșuna cite unul-unul simțurile.

Văzul, auzul, mirosul, gustul și pipăitul se povirneau deopotrivă, și cu aceeași repeziciune, spre degenerare — dacă, totuși, degenerare poate să fie numită supraactivitatea ce făcea ca organismul său nervos să îndoiască senzațiunile primite, și să-i dea, în aceeași vreme, puțința să le traducă în valori ce se depărtau de cele obicinuite.

Treptat, ele ajunseră chiar să treacă de pe tărîmul orînduit fiecăruia pe al celorlalte. Deseori i se întimpla acum să vadă prin auz și pipăit, prin gust și miros, și foarte des iar era înșelat asupra firei adevărate a lucrurilor. Pînă și fierul, piatra și lemnul erau, pentru el, aci cumplit de aspre la pipăire, aci moi ca mătasea și catifeaua. La aceste dări pe față ale boalei ce urca în el se alăturară altele: impungeri ca de virfuri de cuțit i se înfigeau în creieri. Gîtlejul i se îngusta. Otihneli îl zguduiau. Un nod, ce i se plimba prin esofag, îi tăia răsufierea. Ameteli îi ridicau siguranța mersului. Scara farului, încolăcită asupra-i ca un melc, nu-l mai răpea din fugă între geamurile vesele ce apărau lanterna de ploaie și vînt. Cu vijliri în auz și cu un val de singe ce-i zvîcnea între tîmple, nu mai putea să ajungă acolo decît oprindu-se din trei în patru trepte. Dimpotrivă, la coborîre, spirala groaznică îl apuca în amețitoarea ei răsucire, și, înclеștîndu-i mîinile pe lemnul rampei, îl silea să închidă ochii spre a înfrînge ispita întunecului ce, de jos, lungea spre el brațe de beznă, brațe cu care să-l strîngă la piept și să-l surpe în neființă.

Dar boala, cu toate că-l luase aproape deplin în stăpînire, nu-i micșora sirguinta pe care trebuia s-o aibă întru îndeplinirea datoriei. De cum scăpăta soarele, farul își crăpa ochiul spre mare, înfrunta cu trîmba lui de lumină — pe rînd roșie și verde — valurile dezlănțuite, vîntul și întunerecul. Dar largul mării, oricît de frămîntat sau de liniștit s-ar fi întîmplat să fie, nu-i mai răpea visurile spre lumile pămîntești...

Oraşul în care se pomenise de mic: Smirna; cel în care îl bătuseră, mai de curînd, împrejurările vieţii: Sulina; locurile cele multe în care fusese purtat de soartă — cîte o clipă în unul, cîte una în altul; lumea cît este ea de mare; nimic din tot ce-i mişcase simţirea şi i-o îndreptase cînd spre o dorinţă, cînd spre alta nu-l mai arunca în mreaja poleită a înşelăciunilor. Mîntea i se golise de oaspeţii dragăstoşi ai vîrstei trandafirii, întocmai după cum o casă, ale cărei ziduri s-au crăpat de cutremur, rămîne pustie de însufleţirea traiului ce o locuise cu puţin înainte. Întreaga lui făptură era mărginită de împrejmuirea împărăţiei lui Eros, şi acest zeu era sufletul şi eul lui. Cutremurul trupesc ce, la început, nu se ivea decît dacă lui Thalassa i se întîmpla să se afle cu părţile mai gingaşe ale corpului într-o atingere materială oarecare, se năpustea acum asupra-i, din chiar senin. Priap, ce e drept, era cel care se cuvenea să-i tragă păcatul, căci el îl bătuse pe arzătoarea nicovală a vîrstei, unealta zguduitoarelor descărcări, cu cîocanul neîmpăcatelor plăceri...

Aluatul lui plastic nu-i fusese însă păgubit de neobicinuită dezvoltare a muşchilor, şi nici de prea timpuria lui bărbăţie; el îşi păstrase rara frumuseţe a modelăriei, dar pe întreaga întindere a pielii nu se mai încrucişau repezile fulgere ale luminilor ce se joacă peste strălucitoarele meşteşugiri ale bronzului smuls de curînd calupului. Un fel de poleială searbădă îl înfăşura cu întunecarea unei ofiliri. Chipul lui singur ciştigase o caracteristică mai puternică. Ceruirea ochilor i se adîncise şi i se lărgise, şi, pe sub pleoapele lui vinete, privirile i se aprindeau în mijlocul unor sclerotice înecate de purpură capilară. Jgheaburile din preajma lor îşi prelungiseră săpăturile pînă în fundul umerilor obrazului, iar cu cît el îşi năruia mai mult făptura trupească în mistuirea plăcerii, focul de sub cotlon, cu mişcătoarea lui perdea de lumină şi de umbră, îl înveşmînta cu frumuseţi mai tulburătoare. Închipuirea lui, încordată cît nu se mai putea, îşi avînta zborurile către orice înălţimi cu o îndrăzneală neasemănată.

Formele, pe care, la început, ea le înseilase abia pe colțurile de întunerec sau de lumină ale odăiei, păreau a fi ajuns în preajma hotarului, dincolo de care amăgirea încetează, sau se schimbă în ceva ce, dacă va fi tot amăgire este însă aproape deopotrivă cu cea în mijlocul căreia trăim. Fenomenul pe care știința, neputînd să-l deslușească, l-a numit *halucinare*, și cărui obștea i-a zis *vedenie*, își înmulțea mrejele în care îl ținea prins și înainta cu iuteală către desființarea celor de pe urmă osebiri dintre lumea ce e în afară de om și ce nu pornește de la el, și dintre cea pe care o poartă în el, ce pleacă numai de la dinsul, și pe care o preface cînd vrea și în ce vrea. Dar, după cum nici *Ideea absolută*, din care s-au desprins toate universurile, nu s-ar fi putut închea în nenumăratele osebiri de ființe și de lucruri dacă nu s-ar fi azvîrlit afară din concentrarea ei, tot așa și universul ce era gata să ia viață din sufleteasca lui plăsmuire își avea însuflețirea potrivită pe puterea de la care primise ființa și, fiindcă ideatiunea omenească e izbită de o nestatornicie fără seamă, se întîmpla că și universul către a cărui înfăptuire Thalassa căuta să ajungă să nu se îmbrace decît în cuprinsul unei clipe cu înfățișarea adevărurilor statornice.

Vaporul ce se înapoia la mijlocul lui decembrie îi aduse, odată cu voia pe care o ceruse să părăsească pe cincisprezece zile insula, un înlocuitor.

Cu toate aceste, Thalassa, care nu s-ar mai fi despărțit cu nici un chip de stîncă pe care îl încătușase Eros, spuse căpitănului că pe de o parte se simte întremat și că, pe de alta, a sfîrșit prin a se obicinui cu singurătatea, adăugînd și credința ce avea că, dacă ar relua pentru un timp viața de oraș, la urmă — cînd s-ar întoarce în insulă — ar suferi mai mult. Vaporul se înapoia la țarm fără el.

Dar, în acea seară, roșul amurg al zilei de iarnă viscolii sub fereastră lui o fulguială de ninsoare ce îmbracă insula în cuțele de argint ale unei regești hlamide îmblănită cu puf alb de lebedă. Sparți de crivăț, norii ce fugeau răniți ca niște paseri ajunse sub aripi de moartea alicelor storceau peste

albeața acelei zăpezi șiroaie de sînge. În aerul uscat de ger țacănitor, soarele se cufunda în mare, roșu.

În odaia farului, o spăimîntătoare exaltare a ochilor aruncase însă pe Thalassă într-o înmărmurire hipnotică. Clipiri de corpuri goale, ondulări de grumaji și de șolduri, provocări de sinuri pietroase, obrăznicii roșii de buze senzuale, se imbulzeau să-l ispitească, erau peste tot și nicăieri — se risipeau și se reîntocmeau, îl înconjurau cu vârtej de picioare blonde și oacheșe, cu rotunjimi de sinuri și de brațe, cu eleganțe de mîini străvăzătoare și cu valuri de păr pe care se apringeau lumini albastre sau flăcări aurii și roșii.

Dar văzul nu era singurul simț care să-l îmbrîncească spre culmile amăgîrei: de peste tot îi soseau adieri încărcate cu mirosuri de flori de salcîm, de portocali sau de chiparoase, iar din florile himerice ce-l băteau cu aripi de miresme, parfumele care-l cuprindeau în spiralele lor îl aruncau în beția tuturor viselor. Auzul își plăsmuia și el lumile lui. Sunete, cînd dulci și lungi, cînd izbitoare și vijelioase, îi picurau în minte. Viori și flaute nevăzute, ce întovărășeau nemărginit de duioase vocalizări omenеști, îi cîntau în inimă. Ființe cu frăgezimi de flori îi întindeau brațele, se apropiau de el, i se plecau peste umeri, îi netezeau părul cu degete de onix.

„O! Ești frumos, Thalassa! Thalassa, fii al nostru! Noi te iubim, Thalassa!“ răsuna atunci de peste tot, erau cuvinte ce-i întindeau buze și sîni, și ce, în urmă, îl culcau ca într-un coșciug în clipa ce-l scurgea de vlagă, pe cînd pereții ce se dezbrăcau de purpura florilor își reluau, printre slabele licăriri ale focului ce se stîngea, înfățișările cojite. Dar hăulirile lupilor dinspre largul mării răzbeau pînă în poalele stîncilor, și, invălmășindu-i-se în auz, nu-i mai lăsau altă scăpare decît să-și doarmă recăderile în viața obișnuită a oamenilor.

Și zilele ce se duceau printre roșiile sfișieri ale răsăritului și printre singeroasele brazde ale apusului se duceau încet, i se păreau aci lungi de tot, aci scurte, dar nu conteneau să curgă...

Gustul și pipăitul, ce, pe la sfîrșitul lunii februarie, se asemănăra celorlalte simțiri, îl tîrîră către alt vîrtej: se hrănea cu pline uscată și neagră, cu pește sărat și brînză, deșira, citeodată, și un număr de smochine, își îndulcea gura cu halva, dar se credea dinaintea unui ospăț strălucit.

Masa de brad la care sta se înflorea, sub pipăitul și vederea lui, cu argint și cu sîdefuri meșteșugit înțepenite prin creșturile și scobițurile lemnului, și se încărca cu vase de preț, cu schinteietoare cupe.

Cezărul străfulgerat în el din prăpastia vremii se lungea atunci pe pat într-o rină, gusta lenevos din bucatele ce i se aduceau de sclavi zvelfi — cingalezi ispititori sau georgiani subțiratici — ciugulea dintr-o ciorchină de struguri cu boabe galbene, ori mușca dintr-o piersică și, lăsîndu-i să treacă, punea pe cei mai copilandrii să-i miște deasupra frunței apărători din moțuri de trestii roșii, din pene de struț și de păuni. Pe alții, cu gleznele picioarelor strînse în cercuri de aur bătute în rubine, îi îngenunchea în preajma lui, silindu-i să i se uite lung în ochi, pentru ca să bea și din vinul voluptăților perverse pe care dinșii i-l turnau din plin din ai lor.

Nu mai era, prin urmare, nici unul — din cele cinci simțuri ale omeneștii alcătuiți — care să nu scoată pe Thalassa din lumea semenilor lui trupești. Negreșit, lumea în ale cărei graniți ele îl mărgineau trecea cu iuțeli fulgerătoare de la o înfățișare la alta, dar dînsa, în oricare din înfățișările ei — în cele mari, ca și în cele mici — era tot așa de adevărată ca și cealaltă.

Și apoi, dacă e să cugeți bine, oare visul și amăgirea nu sunt și ele tot viață? Și, dacă sunt, cine ar putea să spună că ce numim adevăr nu este și el un vis din care omul se deșteaptă prin moarte?...

Dar mîini catifelate — mîini aci de flori, aci de mătase — i se furișau de-a lungul gîtului, îi ajungeau sîinii și, apucîndu-le sfîrcurile, se jucau cu ele. Corpuri dumnezeiești, ale căror sexuri se topeau unul în altul se lipeau de el, îl sileau să li se predea, primeau, să moară sub buzele lui, și cînd, la

rîndul lor, străbăteau într-însul, îl nimiceau sub plăceri ce erau schingiuri și ce, totuși, rămîneau plăceri.

Sunetele drăgălașe de muzici suave care armonizau aerul creșteau însă și se umflau fără veste. Nu mai erau sunete, ci scufundări de ceruri și de pămînturi. Ele gîfiau, călcau unele peste altele și, printr-un neașteptat punct de orgă, se desființau dintr-o dată în deliciosul leșin al bemolurilor desăvîrșitelor istoviri.

De ce, cu toate acestea, își zicea el adesea, de ce tot ce întrupează și clădește omul cu închipuirea nu iese din întunerecul nimicului decît spre a se întoarce într-însul cu aceeași grabă cu care s-a ivit? Și, socotindu-se mereu, se întorcea tot la gîndul că ce ia fapt din nestatornicia minții nevoit e să urmeze mișcările acestei nestatornicii. Căci numai Dumnezeu, el, care este vecinic, are gînduri ce se desfășoară cu unde largi, care cuprind în ele bucăți de timp ce sunt noiane de veacuri.

El însă este om, și dacă îi este dată și lui puțința să fie ziditor de lumi, trăinicia lor va fi cea pe care le va fi dat-o voința ziditorului. Această voință dar, ea singură, trebuia întărită, și Thalassa nu se îndoaia că, dacă va stăruî într-însa își va smulge din suflet pentru o vreme mai lungă cel puțin pe tovarășa ce dorea — pe Eva cea nouă care să fie și să nu fie el, și care să nu se mai facă nevăzută decît atunci cînd va voi el, iar nu ca acum, cînd i se topește în brațe și sub buze în chiar clipa cînd o socotește mai cu desăvîrșire a lui.

Și fiindcă pămîntul intrase în luna lui martie, odată cu viața ce se reîmprăștia în tot, el simți că o putere pe care n-o avusese încă îi încordează și țintește gîndul pe întrevăzuta de luni făptură, și pe care, pînă atunci, zadarnic o tot frămîntase, însprîncenindu-i, prin închipuire, fruntea, dăruindu-i ochi de fața valurilor, păr ca firele toarse de soare, sini de copilandru, șolduri înguste și picioare lungi, și amestecînd în ea, fără să știe ce este androgenizarea, tot ce este mai frumos la fată și tot ce este mai fermecător la băiat.

Căci pe cea care va fi suflet din sufletul lui oare n-o voia el minunea între minuni — albă ca luna — subțiratică ca

georgianii zvelți – pisicoasă ca ciudatele priviri din galbenii ochi ai cingalezilor, iar pe buze cu mărgean roșu, și cu toate că ruptă din lună și din soare, sfioasă cum sunt zorile cînd își ascund în aurul părului flacăra obrazilor?

Dar dacă această zîină a tuturilor zînelor se va fi întrupat înțîia oară pentru el seara sau dimineața, noaptea sau ziua, la ce s-ar întreba și pentru ce s-ar spune?

Ce este de căpetenie a se ști este că dinsul își scoase cu adevărat această coastă dintre ale lui, și că, în seara în care i se destăinui, patul său pe care o zărise culcată se făcuse nevăzut sub plușuri vișinii și sub perini de catifea cusute în aur roșu.

Vie cu totul, și goală cum e Danaea lui Tizzian cînd e ispitită de Jupiter, un braț ea și-l ținea sub cap, și, ascunzîndu-și privirile șirete și sperioase pe sub crețele gene, mîna cealaltă întocmea atît de ceruta foaie de viță de prin unele muzee...

Micii și abia pîrguiții sini se mișcau sub răsufare cu mursa fragilor în sus, și buzele ce se deschideau pe alba floare a zîmbetului păreau că-și trimit sărutarea spre Thalassa. Fiorii vioarelor din auzul lui și ciripirile chitarelor ce tulburau depărtările își înălțaseră însă din nou ritmul și, apropiîndu-se, își năpustiră sunetele într-o învălmășeală nebună...

Căzut pe genunchi, Thalassa își ținea răsufarea și nu scăpa vedenia din ochi, o sorbea toată în simțurile și în sufletul lui și o sorbea de teamă să nu piară. Dar puteri tainice ce trecură peste el îl dezbrăcară cînd de o parte a îmbrăcămîntei, cînd de alta, îl liberară de urîtenia coajei și, diamant ieșit din gangă, și zeu pentru care sosise neîntrecuta clipă, îl duseră ca pe brațe de flăcări către un cer de jar.

Iar prin aer nu mai ciripeau chitare și nici fiori de vioare nu mai treceau. Prin aer se aprindeau fanfare de trîmbiți, se ascuțeau țipete tăioase de arcuș și se cutremurau cimbale.

Însă în odaia ce se îmbrăca cu un roșu posomorît se ghicea că o înspăimîntătoare bestie își ține prada în gheare, că-și înfige botul într-o rană pe care o lărgeste, și, printre explo-

dările de note și leșinurile de bemoluri, Thalassă, care posedându-și visurile se posedase pe el, vedea că nimicul pe care îl stringe în brațe își păstrează încă multă vreme substanțializarea.

PRIAP

Vintul Sudului gonea pe martie. Frigul scădea și veneau și zile calde. Se găndiau apoi și altele, cînd crivățul, — cese înapoia, se făcea tăios. Așa este și viața oamenilor: ei se cred scăpați — zîmbete și bunăvoinți le aleargă întru întîmpinare — le seamănă în cale flori — soarele sparge norii plumburii — e primăvară și veselie — frumusețe peste tot — iar fiecare renaște! — renaște și n-are să mai sufere!

Și tocmai atunci — pentru ce? nu se știe — acești oameni se repomenesc în mijlocul necazurilor.

Cu Thalassă ieșea la fel: odată cu dumnezeirea luminei și a căldurii soarelui, el se simțea apucat de un aprig dor de viață — dor de a se amesteca într-însa, de a se răpi insulei, și de a se reface altul, nemairămînînd nefericitul urgisit care, vrînd să se potrivească cu Dumnezeu, se coborîse mai jos de om.

Nestrămutată, ideea ce-l cucerise îl muncea, sau, dacă își pierde uneori din putere, ea și-o recîștiga odată cu urletul vîntului ce zguduia geamurile și cu focul ce se mișca mai schinteietor sub coșul căminului. Priap nu-și dormea cerbicia decît pentru a și-o îndîrji mai mult.

Zina întîiilor lui visuri, care lua ființă din închipuirea lui mai rar ca oricînd, nu mai era însă, de cîte ori i se arăta, șovăielnică și nehotărîtă.

Cît despre el, ca să-și dovedească atunci că nu se înșeală, și că vedenia ce-l nălucește a fost cu adevărat cucerită asupra nimicului, o urmărea pas cu pas prin odaie, era în dreapta și

în stînga ei, și, punîndu-i întrebări, asculta răspunsurile ce i se părea că le primește...

Dar pe dată ce dogoreala patimei își trecea veștejirea peste feciorelnica întrupare, ea se făcea nevăzută și lăsa locul unor alte vedenii — celor din împărăția lui Priap — care reîncepeau să se înseileze în dungi și pete de lumină pe petecele de întunecare ale unghiurilor, și în pete de umbră pe părțile odăiei mai însuflețite de lumină.

Asupra vechei lui zdruncinări se altoiau însă altele... Pentru a-și împăca bunăoară un fel de nevoie ce-l silea să-și ducă corpul dintr-un loc în altul, el deschidea ușa, și de-ar fi nins, de-ar fi plouat, ieșea afară, străbătea insula, urca ori cobora stîncile, și nu știa el însuși nici ce vrea, nici ce face.

Din înălțimea farului, ale cărui scări le suia adesea, își rătăcea ochii printre norii iadului din cer și printre cel colcăitor deasupra apelor, dar ori la ce s-ar fi uitat, nu mai vedea decît prin roșia perdei a posomorîreii din el. Pînă și chipul — cînd și-l privea în ciobul de oglindă atîrnat pe unul din pereți — nu i se mai arăta decît pe sub același roșu.

Mai tîrziu, alte fenomene se alăturară pe lingă acesta. Cu totul supărător, unul mai cu seamă — nodul ce i se stîrnise de mai nainte în gît și ce, acum, nu se mai cobora decît cu greu spre a lăsa gazele să iasă — îl chinuia aproape de dimineată pînă seara. Alcoolul și tutunul, argăsindu-i fundul gurei, nu-i dau de asemenea răgaz, și deșteptau în el o sete ca a beduinului pe nisipul deșertului.

Danțul în care îl prinsese Priap, dacă ar fi putut să fie asemănat cu vreunul, era numai ca ceardașul — danț drăcesc, și spre care i se ducea și gîndul învirtejindu-l peste ungureasca pustă, sau pe sub vechile bolți ale palatelor magnatilor...

Văzut de pe o întîmplătoare scenă — în Pera sau aiurea, nu știa bine unde — acest danț — de fapt cel mai apropiat de mișcările lui sufletești — îl și lua de mijloc, îl tira tot mai departe de vremea în care trăia. Mărețul castel în care îl purtau dezlănțuirile ce-i umpleau mintea îl punea aproape

îndată în rînd cu ceilalți oaspeți, iar simțindu-se de potriva lor, ca și dinșii își zornăia pintenii ori își zăngănea sabia.

Amestecat printre cavalerii de Tisza și Bălăthon — cu scurtă manta de catifea în umeri și cu arcuțul piept aurit de ceaprazuri și schinteiat de nestemate, principe din moși-strămoși — el înainta mîndru și se apleca în fața albelor zîne înșirate de-a lungul stîlpilor de marmoră ai vrăjitelor săli...

În antereie roșii peste cizme galbene, țigani avintau de pe lăutele lor vijelia ceardașului ce împerechea pe înalții magnați — baroni și conți cu ochii de soare și de stele — cu semețele domnițe și cu nu mai puțin mindrele doamne în ale căror vinete priviri zîmbeau zambilele ori se catifelau mic-sandrele.

Încet, la început, și abia mișcîndu-și direle rochiilor de argint și de aur, fiecare se dădea la pasuri moi, părea că abia este dusă de picioare și că fermecătoarea lene ce a cuprins-o o va arunca în sfîrșit pe pieptul cavalerului...

Dar lăutele azvîrleau în curînd pe femei în fața bărbatului, iuțeau mișcările și ale unora și ale altora, apropiau și depărtau pe fiecare, purta pe fiecare să-și dea unul altuia ocoale, să salte, să sară, să piseze pămîntul pe loc, și, printre sălbătăcia năvalnică a sunetelor, să se repeadă unul la altul ca și cum ar fi voit să se sfișie — sau oprindu-se deodată — făcea pe fiecare să-și reînceapă trăgăniurile lincezi...

Trimbițările instrumentelor de alamă, țipetele vioarelor, miorlăiturile clarinetelor își reîmpleteau sunetele, și femeia săltînd în jurul bărbatului, iar bărbatul în jurul ei, pereții sălilor se puneau în mișcare împreună cu bolțile și lespezile pardoselei, cu castelul cît era de mare, cu cîmpiile ce-l înconjurau, cu munții ce mărgineau aceste cîmpuri în zări, cu pusta, cu Ungaria toată, ce, dintr-o parte în alta, nu juca decît același singur și uniaș ceardaș. Dar Eros sufla peste năluci căci nu între umbre avea el să afle sufletul pe care îl căuta închegat în viața trupească, și care, totuși, primind să se desființeze în a lui Thalassa, ar fi adus pacea de veci a obșteștei desființări.

O asemenea prefacere a lui două în una, ce ar fi reavîrlit universurile în nimicirea osebirilor din care, odată cu nașterea lor, s-a aprins scînteia vieții, ar fi fost și încetarea oricăror lupte, precum și începutul bunătații morții celei fără de înviere.

Și fiindcă, cei neîntrupați, zeii, știu și văd tot, Eros nu se întîrzia prea mult să descopere țărmlul poleit de lună de-a lungul căruia — cu totul departe peste valuri — dormea un cuib de albă marmoră printre galbenele înfloriri ale unor primăvăratici iasomii.

Pompeiana clădire căreia atavica dragoste de frumos a unui grec din Imbros îi detese corp pe apropiatul țarm al Asiei ascundea între pereții ei de marmoră și sub alba reșea a pologului unui pat din lemn de trandafir pe Caliope, fiica lui de treisprezece ani care îi era mai scumpă ca orice, și care își zîmbea acolo, legănată de visuri albe, nevinovăția.

Luna, sidefindu-și lumina peste casă și grădină, peste țărmi și mare, străbătea prin geamuri și-și prăfuia argintul albăstriu și roz pe marmore și pe alabastrul corpului. Dar, odată cu razele lui Selene, o înfășurară și fluidizările lui Eros, care, din depărtarea depărtărilor, o descoperiseră, umplindu-i visul cu corpul și cu chipul lui Thalassa și străfulgerîndu-i-le în simțuri și în simțiri.

Iar neîncetînd de a se face zmeu și neîncetînd să-i fure buzele, el se instăpîni cu încetul și peste gîndul părinților copilei și sporî într-însii dorința pe care o aveau de mult s-o trimită la Odesa — în tovărășia unei doamne ce se înapoia în acel oraș — la niște rude pe care le aveau acolo, călătorie ce i-ar fi întărit sănătatea și ar fi dedat-o puțin și cu viața, cu lumea.

Ziua plecării, ce sosi în sfîrșit, puse în mișcare vasul pe care Caliope se urcă sub un cer de cristal azuriu, și pe o mare albastră cum este apa unor lacuri din Pirinei închisă în cupa scobitelor stînci.

Dar cu cît vasul se depărta de țarm, pe atît o ușoară adiere își flutura tot mai puternic aripele. Căpitanul, care nu

trăise zadarnic viața valurilor, presimțise o putincioasă vijelie, iar în prevederea ei, își luase măsurile.

Și nici nu se înșelase, căci nu trecu mult, și marea tresări adînc. Niște nori ce ieșiseră ca din pămînt se așezară în fața vasului și urcară grăbiți culmile cerului. Apa, bătută ca de mii de bice, se spumegă. Brazde puternic răsturnate o săpară. Alți nori, Dumnezeu știe de unde veniți, se uniră cu cei dinții, și valurile își începură lupta. Pasagerii coborîră în saloane și cabine.

Zbuciumată de ape, corabia părea că se oprește, că nu mai este purtată înainte nici de aburi, nici de pinze. Într-o clipă, matrozii zobloniră ferestrele. Tunetele nu se auzeau încă, dar fulgerele își încrucișau sabiele, departe.

Peste insulă, care zăcea tocmai la celălalt țărm al mării, furtuna, fiindcă vîntul venea dintr-acolo, bintuia cu o grozăvie și mai fioroasă.

Dar Thalassa își închisese obloanele încă de la începutul ei și se culcase pe pat. Ochii lui, țintiți pe întunerecul roșu al cărbunilor, îl cufundară în curînd într-o groapă de întunerec...

Vasul, în vremea aceasta, scurta depărtările ce-l despărteau de insulă, cu toate că abia își mai croia drumul printre valuri. Căpitanul, care simțise că vijelia îl fură cu totul din drumul Odesei, cercase cu ajutorul pinzelor și al cîrmei — cu al mașinei — să înfringă marea și vîntul.

Asmuțit de Eros, Eol, nevăzut de ochii omenеști, se cocoțase tocmai în virful unui catarg, și hohotind de bucurie prin funii împingea de acolo vasul, ca și cum i-ar fi luat el comanda, către zările preursirei lui. Izbite de valuri, obloanele și geamurile ferestrelor închise zornăiau ca niște tipsii de aramă, iar grelele roți ale carului de foc din nori își uruiau sus rostogolirile.

Dar bubuirea unei căderi de trăsnet în apropierea insulei aruncă pe Thalassa în picioare. Noaptea dimprejurul lui era însă mai neagră ca oricînd, și căminul în care cărbunii se stinseseră, zăcea mort și nedeslușit în mijlocul ei.

Singura cugetare ce-i licări atunci în minte fu că el a murit, iar groaza ce-l cuprinsese, în loc să-l ducă spre fereastră, îl dădea înapoi spre pat, îl răsturnă de-a lungul lui, și, îndeplinind ce trebuia să se întâmple, îi agăță de colțul buzelor înflorirea albilor ghiocei cu care ielele își dăruiesc pe cei care i-au prins în horele lor...

Dar cerul ce se scufunda cu totul în catran, își cobora peste mare urgia, și, în curînd, nu mai fu nici insulă, nici mare, nici cer... În curînd nu mai fu nimic...

EREBOS

Marea, dintr-un capăt la altul, și-n lung și-n larg, era un bău în care se războia amestecul apelor. Vremea cînd ar fi trebuit să se reverse de ziuă sosise, și nici o cît de slabă lumină nu se mișca de nici o parte. Cerul, ori dincotro ar fi fost privit, era negru. Negre erau și valurile.

Dar o învinețală cruntă — zorile — își făcu drum printre nori, și, răspîndindu-se prin aer, se întinse ca o desfășurare de giulgiu. Depărtările, căptușite cu rostogolirea unei pisle de nori groși ce-și deșirau cutele, dau din nou asalt cerului și apei, erau ca și cum n-ar fi fost. Alți nori alergau împotriva acestora. Unii, întunecoși de tot, se coborau în fața apei și, deslușindu-și înfățișările, se asemănau unor puternice vapoare de război ale căror mișcări s-ar supune unei minți cu gîndul de bună rînduială și de pricepere înaltă. Aceste namile de aburi plutitori întocmeau ca o flotă de corăbii uriașe ce o pornea să se așeze în forma unui triunghi în dreptul Gurilor Dunărei.

Împotriva acestor nori, alte namile de neguri — cărbunii de război și ele — alergau către cele din dreptul Gurilor Dunărei, ca spre o bătălie. Cioenîndu-se și năpustindu-se unele asupra altora ca și cum ar fi fost niște vapoare adevă-

rate întărite cu armături de oțel, fiecare voia să spargă pe celălalt sau să-l înlăture din calea lui, și fiecare se înfășura cu fulgere și trăsnete. sau să-l înlăture din calea lui, și fiecare se înfășura cu fulgere și trăsnete.

Corăbiile ce năvăleau asupra celor care apărau intrarea Dunărei își prelungiră spre stînga linia de bătaie, și întrecînd cu mult aripa dreaptă a dușmanului, încercară să-l lovească din spate. Dar această bătălie a văzduhului cu văzduhul dete loc la o neașteptată schimbare de front a flotei protivnice... Într-o clipă, aripa stîngă a celor care crezuseră că prin manevra îndeplinită izbînda va fi a lor, fu despărțită de grosul forțelor, iar aceasta, în repede ei dare înapoi, socoti că se va putea rezema de stîncile insulei.

Năvala ce totuși avu să înfrunte fu prăpăditoare. Fulgerele, ca o mitralie improșcată de sutimi de tunuri, șuierau, șerpuiau, izbucneau și zdruncinau aerul cu clipiri de lumină aproape neîncetate.

Incolăcit de acea urgie, granitul insulei vuia ca și cum ar fi fost un zid lovit de vechile mașini de războaie ale oștilor de odinioară. Coprinse ca de friguri, geamurile galeriei de sticlă ce da ocol farului dîrdăiau și țîrăiau.

Grozăvia orbitoarei lumini a trăsnetelor nu era însă nimic pe lingă cea care se desprindea dintre valuri. Ele se luau la luptă, se urcau unul în circa altuia, se călăreau nebunește, și urletele printre care se petreceau aceste zbuciumări întreceau tot ce se poate spune. Cele mai cumplite răutăți de pe pămînt — șuierări ca ale șerpilor sau mugiri ca ale taurilor, răcnete ca ale panterelor gata să se arunce pe prăzi — se ciocneau cu țipete și cu duișii ca ale unor voci sfișietoare ce ar chema zadarnic în ajutor. Dintre valuri, cîteva care se luaseră în brațe se strîngeau cu o așa minie, încît și unele, și altele se sfărîmau și cădeau nimicite. Prăpăstii dupe prăpăstii se săpau. Munți se înălțau și se prăbușeau cu zgomot. Hohote de ris scrișnitoare, sughițuri de plîsete — urlete, ce nu conteneau — miorlări de pisici și lătrături de cîini și hiene se îndîrjeau tocmai atunci cînd

credeai că se domolesc, iar unele sunete ce se ascuțeau și se pițigăiau se smulgeau mai tăioase de pe urzeala în *do* și *la major* a uriașei încăierări.

Dar furtuna care o duse astfel pînă tîrziu după miezul zilei, și care tirise vaporul afară din calea lui și-l apropia de insulă, nu aluneca spre o scurtă împăciuire decît spre seară.

Căzut de-a curmezișul patului, Thalassa nu da semne de viață. Cunoștința pe care și-o pierduse, îi se întorsese, poate, deși nu se trădase prin cea mai mică mișcare, și starea cataleptică care-l lovise în creștetul capului cu greul ei ciocan nu-l lăsase să se dezmeticească. Zăcea ca mort între obloanele închise și între vatra moartă și ea. Întunecul dimprejurul lui se asemena cu cel care va fi în iad în ziua cînd patimile omenești vor înceta să-l hrănească cu flăcările lor. Dinții ce i se încheștaseră erau singurii ce albeau puțin între buzele pe jumătate deschise. Încolo, noaptea din odaie apăsa peste tot deasă, cu toate că prin această întunecime se osebeau unele părți de negură mai nepătrunse: ale căminului și patului și al unui cuier în care își atîrnase hainele.

Însă din adîncimea acelei nopți ce făcuse să-i înceteze bătăile inimei, ceva care nu se putea desluși, dar ce străluccea ca soarele, ceva care părea că ridică în el o mișcare ca de aripi se ivea și începea să răsucească o urcare și o coborire de spirală — cea a sufletului urzitor al vieții, și care, el singur, este adevăr, în mijlocul minciunei obștești.

Afară, odată cu scăderea zilei, hăul se lăsa peste ape dintr-un cer de cerneală. De la marginile orizontului, uriași nori de beznă dau buzna peste negurile ce se izbeau între dînsule ca fulgere și trăsnete.

Mai neînfrîinate ca oricînd, talazurile se năpusteau peste insulă, asemănîndu-se cu fioroasele nagode ale oceanului, pești pe care oamenii de rînd îi numesc lupi ai mării, și ce, cînd își încheștează fălcile pe cîte un lucru, nu și le mai desfac — fier de-ar fi sau piatră — pînă nu-l rup și nu pleacă cu bucățile lui în dinți.

Biciuite de Eol și împintenate de Eurus, care le călărea, negurile ce de curind ieșiseră la iveală se amestecau în bătaia cu apele. Fulgerele lor își rotunjeau trăsnetele și izbeau în negurile ce le stau împotrivă cu adevărate ghiulele. Buhirile se țineau una, și cerul întreg era o năprasnică cutremurare de lumină albastră și roșie.

Verde de minie, Neptun trecea prin fața frontului de bătaie pe scoica lui trasă de cîini de mare. Furca lui, cu cei trei dinți de fier ai ei, lovea valurile ce țipau și se înfîgea toată în mitra din care s-a plămădit viața pămîntească.

Dar în nevăzutul centru de unde, la om, a pornit conștiința, și împrejurul căruia s-ă ținut taina organică pentru ca să dea naștere unei făpturi care, cu voința și puterea ei, să ocupe o bucată de spațiu în cele trei întinderi ale lui, sufletul — acea lumină de soare cu aripi și fără aripi — înălța și lărgea în Thalassa spirala lui. Dintr-un moment la altul, lumina cerurilor era din nou toarsă în lumină de viață, și, cu toate că, slabă și șovăitoare, simțirea ce reînvia în sistemul cerebro-spinal i se reîmprăștia de la inimă la extremități.

Tulburarea de afară se strecura în întunecimea ce-l înmormînta, și undele sunetelor cișligau pentru el un fel de valoare luminoasă ce-i pregătea întoarcerea la viață.

Cu toate aceste, cînd deschise ochii, se afla în alt întunec decît în cel din care ieșea — în al odăiei cu obloanele închise, moartă de lumină. Îi trebui vreme să-și amintească unde este, dar fără să știe ce i se întîmplase, învinse slăbiciunea și, împleticindu-se, merse atunci spre fereastră.

Ce văzu afară, după ce înlătură obloanele, îl înmărmuri. Sub un cer de urgie bătut de aripi de catran, iazme negre — iadul tot — se pocea în fel de chipuri, plesnea din palme, sărea în sus, își despletea coame de cai, sălta cu spate de cămile — era zdruncinătoare cireadă de elefanți și tauri, mugea ca rinocerul și urla ca lupii.

Lințoliturile pe care vîntul le grămădisise pe cer strate peste strate se sfîșiară însă și, printr-o îngustă spărtură, mișcă

deasupra valurilor o roșie flacăra de faclă — cutremurătoare vedenie a unei părți a soarelui în apus ce, de cum își aruncă rășfringerile pe geamurile dincolo de care se zvîrcolea un chip ca de înger căzut, pieri rostogolită în apele ce părură că se închid asupra-i de veci.

Gîndul lui Thalassa fu apucat însă, în acea clipă, de o îndoială, și nedomirirea ce-l cuprinse era că va fi uitat să aprindă farul, iar pentru a se încredința despre adevăr, se repezi, cu toată slăbiciunea lui, afară din odaie, alergă fără răsufare la picioarele farului și se pomeni, din aceeași fugă, pe scări în sus, în galeria aparatelor. Vîntul, ce nu-l lăsase să închidă ușa de jos, năvălise după el, și străbătînd între pereții de fier și de sticlă ai galeriei, îi smucise și accastă a doua ușă din mînă și o trîntise de mai multe ori de pervazuri, pînă îi țîndărise toate geamurile. Învîrtejindu-se apoi împrejurul puternicei lămpi, el o doborî de pe postamentul pe care era înșurupată, o trecu prin ferestrele galeriei, și, făcînd-o praf de stînci, o aruncă în mare.

Departe încă, deși mereu apropiindu-se, vasul nu-și încetinea mersul. El țînea piept apelor și vîntului, deși primejdia era aceeași pe o latură și pe alta a lui, cit și în față și înapoi.

Căpitanul nu se clintea de la puntea de comandă, veghea la tot, dă ordine peste ordine. El își păstra cumpătul, pindea să vadă dincotro vin valurile mai mari, și cu virful vaporului le tăia pe mijloc, le spinteca unele după altele și le așternea acestuia pentru a le călca, țîpătoare. Uneori, în ciuda furtunei și a curențelor, el făcea noi și deznădăjduite sfurtări să ia drumul Odesei. Dar marea îl tira tot în partea în care vrea dînsa. Minioasă, ea trecea cîteodată pînă peste puntea goală de pasageri și o mătura cu o furie nebună. Trosnind din incheieturi, vaporul se culca pe o parte și pe alta, aluneca în adîncimi din care, în clipa următoare, se pomenea cocoțat pe crestele valurilor. Puterea mașinilor și dibăcia căpitanului, repeziciunea și rîvna cu care matrozii îndeplineau poruncile îl scăpau, cu toate acestea. Îndruma-

rea, firește, el și-o schimba neîncetat: cîrmea la stînga, la dreapta, își croia drumul după primejdiile ce-l amenințau — era, în toată întinderea și înălțimea lui, o minte și un ochi neadormit. Ucenicii de matrozi, niște băiețandri încă copii, se luau la întrecere cu matrozii, urcau în virful catar-gelor, stringeau o pînză, desfăceau alta, sau se înhămau cîte cinci-șase la roata cîrmei, ce și așa abia era urnită din loc. Izbiți din față de usturătorea mazărică a viscolului, cei de pe catarge, învinetiți de frig și albăstriți de lumina fulgerezor, se arătau searbăzi ca niște umbre, dar frumoși ca niște ființe din alte lumi.

Vaporul, ce o dusesese cît o dusesese, se bălăbănea greoi; mașinile lui, ce gîfiau zadarnic, îl părăseau fără voie puterei apei, spre a-l duce către părțile unde le va fi mai ușor. Dar, dintre călători, nici unul nu se gîndea la insula ce sta pitită într-un colț al mării; ochii ageri ai căpitanului o descoperiră însă cu groază, printre piclă și neguri.

Cînd Thalassa zări vaporul de pe insulă, el crezu că vede un monstruos cetaceu ce se afundă și se ridică, înotînd la întîmplare. Dar peste puțin, fanalele i se deslușiră. Luminele lor îi urmau mișcările și se aplecau într-o parte și în alta, cu felinarele de odinioară ale petecarilor din Paris în virful lungilor bețe.

Matrozii și călătorii — tot ce avea suflare omenească pe navă — se învălmășea pe punte. Deosebirile sociale, și chiar cele ale vîrstei și sexului, pieriseră. Întrebările se încru-cișau. Spaima rătăcea privirile, smintea gesturile și făcea să clănțanească dinții. Căpitanul și ajutoarele lui nu mai aveau putința să liniștească și să ție în frîu pe nimeni. Insula, ce multă vreme abia se întrevăzuse dintre neguri, se mărise înspăimîntător, și punîndu-se în mișcare — bestie uriașă — ieșise întru întîmpinarea vaporului.

Cu toate aceste, căpitanul cercă mintuirea de pe urmă. Din porunca lui, întreite cantități de cărbuni fură înghesuite în cuptoarele mașinilor. Ordinele îi erau bărbătești, scurt-

te și șuierate printre dinți. Toți pricepură că măsurile ce se luau aveau să fie hotărîtoare.

Matrozii, ca să le îndeplinească, nu țineau socoteala de nimic. Ei îmbrînceau pe bătrîni, pe femei și chiar pe copii. De roata cîrmei se înhămaseră vreo zece oameni dintre cei mai voinici. La o bătaie de pușcă, insula ce era apărută împrejur de briul de stînci de care se sfărîmau valurile își deschidea asupra vasului fălcile și se pregătea să-l macine. Femeile, de groază, se atîrnau de gîtul bărbaților, care, brutali, le ghionteau. Copiii ce li se țineau de poalele rochiilor le scăpau din mîini și erau împinși de mișcările mulțimei, pe sub bănci, ca niște saci. Mulți din ei erau călcați în picioare.

Dar nici comandantul, nici oamenii lui nu se dau bătuiți. Lupta cu vîntul și cu curentul urma, și puterea roților și a cîrmei îi stingăcea mersul către partea dinpotriva insulei, înviorînd în cei cari îi dau această îndrumare nădejdea că vor trece pe lîngă ea fără să fie atinși de dinții de rechini ai granitului și că vor lăsa stîncă spre dreapta lor.

Caliope, care rămăsese adormită în căbină, se deșteaptă tocmai atunci. Năluca de foc fusese asupra ei și o leșinase în tot timpul somnului sub arsura buzelor.

Zgomotul și strigătele pe care le auzi afară o făcură să se înfășoare în grabă cu un șal pe care îl găsi la îndemînă și să dea fuga spre scară, pentru a ieși pe punte.

Îndîrjit de focul mașinelor, vaporul zbura ca o săgeată azvîrlită de coarda arcului, și ocolind la o depărtare ce nu trecea de cîțiva stînci cel mai înaintat colț al stîncilor, se pregătea, urmînd neîncetat să-și stingăcească mersul, să se depărteze de insulă.

Îndîrjit, Eol își îmbucă din nenorocire trîmbițele și repezindu-i în cale groaznice namile de valuri, învinse cu ele mașinile, dete înapoi vasul și repuse în mișcare stîncile ce se aruncară din nou asupra lui.

Pliciitori de bucurie, munții de apă îl reluară în primire, îl bătură în coaste cu maiurile lor, căutară, care mai de care, să-i dea mai cu grabă și putere lovitura de moarte.

Valurile care trecură peste punte fură și mai nemilostive: pe călători și pe matrozi îi răsturnau de-a rîndul, îi dau cu capul de scînduri și plecau, fiecare, cu prăzi de bărbați, de copii și de femei în cutele lor. Căpitanul își pierduse orice nădejde. Înconjurat de ai lui, care îi făceau cu piepturile ca un meterez, el se preda, încrucișîndu-și brațele.

De pe înălțimea stîncei, Thalassa vedea cu mintea șovăitoare cum vaporul intra în sfîrșit între fălcile de granit și cum, trosnind sub dinții lor, el se ducea, bucată cu bucată, pînă ce, întors cu fundul în sus, rămășița lui de viață i se scurse prin cîteva repezi și scurte tresăriri.

Dar înainte ca el să se facă nevăzut, Thalassa, care coborîse în goană către țarm și se dezbrăcase, nu stătu la îndoială să intre în mare, să lupte cu grozăvia ei, iar lăsîndu-se la urmă în voia apelor, i se întîmplă minunea că — cu totul pe neașteptate — i se strecură în brațe un corp, pe care îl strînse la piept, fără să știe nici chiar dacă e mort sau viu, și pe care îl scoase afară, ajutat de o zvîrcolire a apei.

Și furtuna, ce-și îndeplinisese preursirea să ducă pe Caliope către limanul cel tainic și să-i lipească inima de a lui Thalassa, își strînse o aripă, și, nebătînd decît din cealaltă, își schimbă zborul, pornind către alte țarmuri să răscolească în cale-i alte ape și să hotărască alte sorți.

Iar dintre valurile ce se liniștiră ca prin farmec se revărsă peste insulă ca o împăciuire, și intrarea femeii în viața lui Thalassa se întîmplă astfel.

PRONAOS

Întins pe patul în care îl trăsese în grabă lingă cămin, corpul de alabastru — o! cit de minunat! — preursitele zori — o! cit de blinde! — zîna fără simțire, zăcea aproape

goală, goală chiar, sub străvezia zdrențuire a cămășei în care marea o aruncase pe pieptul lui Thalassa.

Din bradul unei mese, pe care o spărsese, și din cele câteva scinduri, o flacăre de aur și de safir, în care se amesteca portocaliul și albastrul-deschis, vîlvora sub cotlon. Ea izvorea din jarul de briliante și de rubine al bradului ce trosnea, se scâldea într-un trandafiriu-deschis și împrumuta frăgezimei verdelui unei ape limpezi vesela ademenire.

O lumină de argint tremura pe goliciunea de zîină a Caliopei, și între corp și flacăre se statornicea o logodnă de armonizări. Lumina filfuietoare făcea brațe cu degete fluidice și le întindea spre gingășia șoldurilor, spre albăstria albeață a grumazilor, și de acolo, spre micile sinuri împrejurul căroră părea că se joacă.

Dar din flăcări se ridicau ca niște aripi ale căror stoluri — porumbiei ruși din soare — se avintau de-a lungul pereților, se izbeau de tavan și dau fuga prin odaie, învirtejind pe pereți ocoale după ocoale. În curînd, aripele de lumină prinseră însă de veste că sunt urmărite de altele — acestea negre și mai mari — ciori și corbi a căror viață stă în legătură cu chiar lumina ce izbucnea din vatră.

Dar Thalassa, care nu-și da încă seama dacă făptură pe care o scăpase e vie sau moartă, nu-și aminti mai puțin că, pe vasele pe care cutreierase mările, auzise de ajutoarele cari trebuiesc aduse înecaților.

Cu corpul aplecat peste celălalt, el, dupe ce îi mișcase brațele în temeul unor anumite ritmuri — cercări făcute să readucă aerul în plămîni — își plimba ușor mîinile pe gitul ei, le ducea pe alabastrul sinilor, pe fildeșul picioarelor. Lumina flăcărilor îi urmărea degetele, își mărita viața cu a lor, și, din mîngîioasă precum fusese, înnebunea împreună cu Thalassa, o înfășura într-o vijelie de clipiri și de răsfringeri aproape arzătoare...

Iar dacă cineva l-ar fi zărit în mijlocul acestor mișcări, și dacă l-ar fi văzut aplecîndu-și corpul înainte și trăgîndu-și-l

înapoi, ar fi crezut că este un nebun care nu știe ce face, sau unul din acei mari stăpînitori ai pianului, care scoate de sub meșteșugirea degetelor arpegii rare, acorduri și triluri ce-și picură mărgăritarele pe urcări și coborîri de scări muzicale nesfîrșite.

Mereu mai îndrăznește, degetele lui părăseau mușchii gitului și ai brațelor, și, la rîndul lor oprindu-se cîtva pe lingă sîni, uitau sexul, coborau mai jos, treceau, fără chiar să-și dea seama despre nimic, dincolo de frageda taină din care țîșnește beția atîtor iluziuni și ajungeau la degetele picioarelor, spre a se înapoia către genunchi, către sîni și git...

Dar mișcările ce i se iuțeau îl culcau peste corp, îi apropiu ochii și buzele de viață, de ochii și de buzele moarte, îi dau înfățișarea sub care se arată oamenii atunci cînd se indeletnicesc cu marele bine și marele rău al închegării în viața organică a unei bucăți de spațiu deasupra căreia fac să schinteieze în aceeași măsură cu conștiința eului, conștiința Universului.

Și nu o dată, în această luptă a lui cu moartea, i se amestecase părul în al ei; și nu o dată crezuse chiar că-i simțise răsufllarea. Dar în zadar punea urechea să-i asculte bătăile inimei; ele nu i se destăinuiau, iar ciorile și corbii își urmau goana, alergau mai vijelios ca oricînd, soseau din urmă pe porumbieii de lumină, îi înăbușeau cu aripele și dezlănțuiau în el cumplitul gînd că albul corp pe care îl strîngea în brațe, și ce nu era o minciună a simțurilor, ca celelalte, mort sau viu, i se cuvenea lui, de drept.

Dar alte paseri de lumină, mai strălucite decît tot ce se poate închipui, înviau în cămin — erau nu numai porumbiei, ci și granguri, prigori și rîndunele, iar toate zburau spre înălțimi, cucereau pereții și tavanul, se năpusteau prin colțuri să omoare ciorile și corbii — bufnițele pe care le ciocăneau în cap cu repezi lovituri pînă ce le lăsau golașe de penă — liliecii și întreaga oaste a iadului...

Cuceritoarea lumină alungind astfel întunericul din odaie, îl nimicea și din sufletul lui Thalassa. Corbii și bufnițele se desființau, și împreună cu ei piereau și orice ispite...

Din spărturile de brad pe care le înghesuiseră pe vatră și ce pilpăiau cu zgomot, flăcările destinneau aripi portocalii și roșii, mișcau evantalii de azur spuzite cu argint, ori, răsucindu-se asupra-le, învinețeau și se încumeteau să scoată la iveală pe băutul de Dumnezeu șearpe ce, deșirându-și și îngropându-și inelele, se țira cu șiretenie pînă ce, prinzind putere, se ridica deodată în coadă și jăruia din mijlocul focului.

Răscolitoarea iscodire a iadului nu stăruia, cu toate aceste, mult. Stoluri dupe stoluri, grangurii și porumbieii, turturelele și ciocirliile ce se desprinseseră fără veste dintr-o nouă izbucnire a flăcării o șterseră cu bățile lor de aripi și rostogoliră, de pe tavan și de prin colțuri, ciorile și corbii, bufnițele și liliecii...

Dar lupta nu se opri. Odaia se lumina și se întuneca de la o clipă la alta, și aci se învîrtejau printr-însa aripele iadului, aci ale soarelui.

Uneori însă — cînd nu se mai afla peste tot decît lilieci și corbi, șearpele din cămin reînvia de-a binele, și, tot lungindu-se, își azvîrlea umbra spurcatelor inele pînă pe corpul Caliopei, și pînă chiar peste acele părți ce se învecinesc cu împădurate ținuturi ale orașului Cnid, unde Venera și-a așezat trandafirul peșteră, și de unde țîșnește prea vestitul nectar ce, cu toate acestea, nu îmbată decît atunci cînd e turnat de Cupidon.

Siliți fără voie să urmărească mișcarea tîrîre, ochii lui Thalassa se deslușeau pentru întîia oară asupra osebirii ce este între un sex și celălalt...

O mai vijelioasă și amețitoare mișcare a flăcărilor nimici însă din nou pe șearpe și, presărînd pe locurile pe care el își plimbase pîngărirea umbrei mari crini albi și petale de flori de migdală, zambile roze și toată zăpada de flori a primăve-

rei, impresură pe Thalassa cu gânduri ce-i coborîră cerul în suflet.

De altminteri, Eros, el însuși, nu împrumutase trupescul vestmînt al frumosului tînăr ca să ajungă la jalnica joshnicie a unei izbinzi de așa fel. Prinusul pe care îl voia el pe altarul său de zeu era al unui suflet care prin singura nemărginire a dragostei ar primi să se nimicească împreună cu corpul în sufletul și corpul prea iubitului...

Scopul semetului fiu al cerurilor era deci neîncetat același: urmărirea cea fără preget a desființării lui două în una și a retrimiterii în pacea nemișcării a nesfirșitelor serii de numere ieșite din unitatea din care au luat viață și din care s-au împrăștiat la început în toate părțile.

Mărgean alb, pe ale căror degete unghiile își adînceau sîdefările, picioarele copilei erau dar reținute între mîinile lui de căldură și frămîntate cu viață...

Aplecat cum se afla peste obrazul și inima Caliopei, el se silea să facă să scape schinteaia cea tainică din jarul cel mistuia, și, descleștîndu-i dinții, își lipea buzele de ale ei, pentru a-i trimite în suflet o parte din însuși sufletul lui.

Prin odaie, jocurile de umbră și de lumină își urmau alergările. Se înmulțeau corbii și liliecii? Nenumărate și groaznice îi năvăleau în minte și gândurile întunecului... Unul, mai cu seamă, îl tulbura: cel că flacăra din el ar zdruncina, poate, prin actul vieții, nedeszăvoritele vreodată porți ale morții.

Deși lipsită de orice prejudecăți, firea lui — deopotrivă în această privință cu a celor de tot mari și cu a celor de tot nebuni, fire ce ar fi stors plăcerea din orice durere și binele din orice ticăloșie — se da însă înapoi din fața tainicelor ape în care credea pe Caliope dusă: căci viața alcargă dupe viață ca pămîntul dupe soare.

Dar ciori și corbi, bufnițe și lilieci aproape nu mai erau. Lumina, ce se făcuse mare, troienea odaia sub o surpare de roze de argint de aur, de roze-roze, și puteri, ce se simțeau, dar ce nu se vedeau, își răsfireau însuflețirea peste invinești-

tul corp, îl scoteau ca din fundul apelor morței, și, aruncînd pe Thalassa înapoi, aprindeau deodată albastrele stele ale ochilor Caliopei...

Iar fără să priceapă taina ce-l dusesese acolo, Thalassa, care se oprise citva lingă usă, o deschise și se află în vioria liniște a nopții ce se spălase de catranul ce-o smolise...

Pasuri ca de lup o tulburară cu toate acestea multă vreme încă, și ochi de jărat se arătară multă vreme peste insulă, cînd într-o parte, cînd în alta a ei...

CIMPOI ȘI TIBICINE

Caliope deschisese ochii, însă recăzu aproape îndată într-un somn adînc. Simțirea ce, redeșteptîndu-se, o cuprinsese, fusese mai întîi a mirării.

Tot ce-o înconjura — mica odaie cu pereții văruiți, patul de scînduri pe care dormise, dulapul din fața ei și o mesă de brad, cu toate că erau lucruri de netăgăduit, i se arătară ca niște păreri. În zadar se freca la ochi, crezînd că poate doarme încă, visul în care se simțea cufundată nu se risipea. Uitase pînă și de plecarea ei de acasă și nu-și mai amintea nici de vapor, nici de furtună. Dar împrejurarea ce o zăpăci și mai mult fu de-a se vedea într-o cămașă zdrențuită și culcată pe salteaua de paie a unui pat de scînduri.

Zgomotul mării, ce-i cuprinsese auzul, și înaltele ierburi ce se mișcau pe dupe geamurile albăstrii înveselite de soare, îi reumplură însă gîndul cu groaza furtunei prin care trecuse.

Primejduirea vasului și ducerea lui la fund nu-i lăsaseră, cu toate acestea, în minte, cea mai mică urmă. Tot ce-și închipuisese era cel mult că dinsul, spre a se adăposti, izbutise să intre în vreunul din micile porturi de pe coasta Asiei și că odaia în care se găsește trebuia să fie a unui mic han de prin vreunul din ele.

Nedomirirea nemaîdîndu-i răgaz, îşi căuta cu ochii vestimentele şi, neaflîndu-le, privirea i se opri pe un cuier în care erau atîrnaţi nişte pantaloni de dril, un tricou marinar vîrgat cu verde şi un briu roşu.

Înfăşurată în pisla ce învelise patul, sări jos să mai facă şi alte cercetări, dar nu mai descoperi decît doi mari şi grosolani pantofi şi o beretă de matroz. Cu un ac şi cu puţină aţă — peste care dete în cutia mesei — înseilă cum putu pantalonii, resfrîngîndu-i pe dinăuntru ca să-i scurteze, şi dupe ce-i îmbracă umplu pantofii cu hirtie, îşi băgă picioarele într-însii, îşi puse pe piept tricoul, pe care şi-l îngustă, îşi înfăşură mijlocul cu briul şi, aşezîndu-şi pe cap bereta, se îndreptă spre uşă... Înainte însă de-a o deschide, în trecerea ei pe lângă oglinda pe care o zărise într-un cui, o desprinsese şi se uită în ea. Şi cînd, în locul fetei ce ştia că este, i se arătă acolo drăgălaşul de băieţandru în care se schimbasese, o apucă un ris nebun, se strîmbă la el, îi arătă limba şi sfîrşi prin a-i da cu tifla...

Dar păcăliciul de sub geam, cu toate că-şi scotea şi el limba la ea, şi că-i da şi el cu tifla, era frumos de pica. Schinteietoarele şi inelatele şuviţe de aur ce-i scăpau de sub beretă, alunecîndu-i pe gît şi sărutîndu-i obraji, îi înmulţeau nuri, şi Caliope, în loc să mai ridă şi să se mai strîmbe la el, îşi apropiă obrazul de al lui, îi trimitea bezele şi încerca să-i ajungă buzele prin geamul albăstriu şi rece. E de crezut chiar că dacă ar fi putut l-ar fi smuls de sub geam să se joace cu el *de-a baba oarba*, ori *de-a hoaţa-ascunselea*, cu *opi-secni-secna-bi* şi cu *ţangăr-mangăr-na-cafto*, pentru a sfîrşi cu *ti-afto-berlengher-buf*.

Thalassa, care nu adormise decît despre ziuă, se culcase în pragul uşei, rostogolit în roşia lui manta de aba — rămaşiţă de purpură romană pe umerii scîiţi şi traci ai balcanicelor popoare. Dar obiceiul de a fi pe picioare odată cu ivirea soarelui, îl deşteptă, de cum se crăpă de ziuă, şi tot el îl duse spre far, în care se urcă, şi unde îşi îndeplini, ca totdeauna, zilnicele îndatoriri.

Ridicat de o palmă, soarele părea că plutește deasupra mării. Stratele de aburi brumării se risipeau sorbite de el. Ceva mai jos, acolo unde marea părea că se împreună cu cerul, o dungă de un vioriu-închis se prelungea, într-o parte și în alta.

Coborât din far, Thalassa se gîndea cum să dea ochi cu făptura pe care marea i-o azvîrlise în brațe...

Dar cît farmec nu se dezlipi pentru el din clipa în care, la colțul uncia din potecile pe care le bătătorise, se văzu întîmpinat de un neînchipuit de frumos băiețandru.

Că-și spuseră multe la această a lor întîia întîlnire nu încapе îndoială. Dar cîte și le-au spus sunt greu de povestit. Ce este fapt e că înainte chiar ca ei să-și fi vorbit, privirile li se încărcară cu sufletele lor... Al Caliopei, ce se aruncase mai întîi în al lui Thalassa, căzuse în el ca porumbielul în ghearele uliului... Al lui Thalassa, deși cu o clipă mai tîrziu, se prăvălise în al Caliopei ca un soare ce scapă din osie, și alunecă în nemărginire, împreună cu lumile pe care le tîrăște dupe el. Și cînd Caliope mișcă buzele să-i vorbească, graiul i se făcu de miere și de vin. De miere pentru că se asemana cu dulceața florilor, și de vin pentru că îmbăta pe Thalassa ca-un must stors din strugurii din Syracuza ori din Șiraz. Cînd, dimpotrivă, cel care vorbi fu Thalassa, cuvintele pe care el le spuse pîrură Caliopei că sunt ale soarelui și că se auresc ca grînele în vremea secerișului.

Împrejurimile, ce le pîeriră în aceeași vreme din ochi, îi făcură să nu mai fie decît ei doi pe pămînt. Cît despre deosebiriile lumesti în care se născuseră, și ce ar fi trebuit să-i despartă pe veci, ele se șterseră, ca și cum n-ar fi fost. Cu ochii și cu graiul, ei își spuseră tot ce pot să-și spună doi copii care cred că fericirea este pentru oameni.

Cînd însă Thalassa fu silit să-i povestească soarta vaporului, milostenia minciunei îi polei cuvintele spre a-i da încredințarea că toți cei de pe vas au fost mîntuiți și că dinșii trebuie să se afle acum la Constantinopol, unde îi va fi dus

corabia ce le venise în ajutor, pe cînd ea singură luată de pe punte de un val fusese scoasă la ţarm de dinsul.

Caliope îi sorbea vorbele, dar cînd auzi partea din urmă a spuselor lui, obrazii i se îmbujorară, gîndindu-se că va fi fost văzută de Thalassa în starea în care se deşteptase pe patul de scinduri al odăiei.

Şi, cu toate acestea, îndată ce el o întrebă dacă n-ar fi bine să dea vreun semnal bastimentelor din largul mării, spre a se opri şi a trimite o barcă s-o ia, drăcuşorul de băiat şi drăcoica de fetiţă îi făcu mutre, se strimbă la el, iar pe jumătate glumeată şi pe jumătate supărată, îl făcu să înţealegă că n-are nevoie să-i poarte de grijă, că doamna care o întovărăşise va şti ea ce să facă, şi că el nu e, cum se lăudase a fi, un coboritor din neamul zeilor, ci un curat mojiic, un om de rînd, cu desăvîrşire rău-crescut.

Zilele ce se scurseră de atunci se deşirară pentru amîndoi printre florile de măceşi ale dimineţilor şi se păstrară, mult timp, primăvăratice şi vesele.

Fragedă încă — aşa cum este totdeauna verdeaţa în aprilie şi mai — iarba, ce crescuse înaltă, înecase pe Thalassa pînă la umeri şi trecuse de capul Caliopei. Pitite în albăstria ei umbră, flori nenumărate — cuişoare şi tămăioase, garofiţe pembe, portocaliul lapte al cucului — îşi sporeau miresmele, înmăştiindu-le de la una la alta, îşi spuneau, cu ajutorul nevăzutelor unde, cuvinte pe care oamenii nu le aud, dar ce sunt însuşi graiul florilor.

Copilăroasele jocuri ale Caliopei, risetele argintii ale amîndor se răsfirară peste insulă din zori în amurg, pînă ce iunie, înlocuindu-le cu lenevia din căldurile lui, îi aduse într-o apropiere ce, cu toate că nu era mai mare, părea însă mai îngrijitoare.

Culcaţi în preajma farului, ei îşi povesteau multe şi de toate fără să-şi spună mai nimic. Cînd Thalassa i se uita în ochi, credea că străbate în adîncimile mării, iar cînd ochii ce se înecau într-ai lui erau ai Caliopei, el clipea şi îşi apleca pleoapele, ca şi cum privirile i s-ar fi dus în soare.

Odată cu răcoarea serei sau a vreunei adieri ce se ridica dinspre mare, ei își reîncepeau jocurile, se apucau din nou la întrecere, se ascundeau când pe dupe o clădire, când prin iarbă, și își strigau și își răspundeau: „cucu“, „cucu“. Dar, foarte des, și tocmai când Thalassa se aștepta mai puțin, ea se furișa fără zgomot în spatele lui, îi sărea în circă, și petrecându-i un șiret prin gură, îl plesnea peste obraz cu o biciușcă din ierburi împletite...

Ca s-o sperie, el o lua razna cu dînsa, hoihăia derăsunau stîncile și nu-și înceta săriturile cu una, cu două.

Dar Caliope, care se dedulcise cu acest fel de joc, abia simțea că i se domolește căluțul, că și începea să-l asmută iar...

Îmbrîncit cum fusese fără veste în viața adevărilor obștești, Thalassa se afla pe cale să ajungă un om ca ceilalți. Sub îmboldul tinereții, sănătatea i se întorsese.

Și, cu toate acestea, lucrul de care el se ferea mai mult era tocmai cel de a se lăsa în voia mișcărilor ce-l tulburau....

Teama ca nu cumva să fie și ea vreo nălucă, pe care s-o piardă îndată ce-ar strînge-o în brațe, îl oprea mai cu seamă. Îl mai ținea însă pe loc și alt gînd: cel să nu cufunde, prin pîngărirea lui, în ticăloșia noroiului unei mlaștini trandafirie vîrsare de zori a sufletului de nevinovăție peste care doririle trupești nu trecuseră.

În Caliope se trăgăneau de asemenea fel de șovăiri. Gîndindu-se la tatăl și la mama ei, care amîndoi o credeau moartă, înduioșată, se hotăra să le dea grabnic de veste despre locul unde se află, deși tremura la singura presupunere că într-o zi sau în alta va fi silită să se despartă de Thalassa.

Acest băiețandru sfios și îndrăzneț i se așezase atît de adînc în suflet, încît nimeni nu l-ar fi putut smulge de acolo fără ca ea să moară.

Simțindu-se pe veci a lui, nebunatica zglobie își da totuși seama că prăpastia ce era între Thalassa și ea este cea dintre orice fată și orice băiat, dar peste care dragostea aruncă pod de aur dupe ce o umple cu flori...

Intrucit o privea pe dînsa, e adevărat că împrejurările în care fusese crescută de părinți abia îi îngăduiseră să ia cunoștință că băiatul nu e fată și că fata nu e băiat, fără ca să știe, totuși, ce e a fi băiat sau ce e a fi fată.

Neastimpărată cum era, îi puna feluri de întrebări, și el, care își ținea cu greu risul, îi spunea că osebiră dintre unul și altul stă în faptul că băieților le crește păr pe buze, și, uneori, pe picioare și pe brațe, iar că femeilor nu le crește decît la subțioară.

Dar Caliope nu se da învinsă: ea vrea să știe că de ce sunt băieții mai tari decît fetele, iar petrecîndu-i pe după gît brațul, îi frămînta cu degetele mîinei celui_lalt braț mușchii grumazilor și ai sinilor, ce se răzvrăteau și se întăreau ca piatra. În sfîrșit, ca să dovedească dacă el i-a spus adevărul, sau dacă numai a mințit-o, se apucă să-l gidele, și întîtea jocul pînă ce risul pe care îl făcea să se pornească îl silea să se tăvălească prin iarbă și s-o roage să-l lase, că nu-i va mai ascunde nimic.

Dar tot ce-i spunea și de rîndul acela nu era din nou decît un nou fleac, și Caliope, spre a-l pedepsi, îl lovea cu biciușca cea din ierburi împletită, îi sărea iar în cîrcă, și, vrînd-nevrînd, îl făcea iar cal.

Biruitoare în amîndoi, căldura despletea iarba de pe insulă ca o coamă ce se mișcă la cea mai mică adiere. Cerurile aiureau și marea gîfîia.

Nemilostiv și cutremurător cezar în lumea visurilor, Thalassa, însă, era, în cealaltă, un copil pentru care femeia este zîna de rouă ce ar fi prăvălită de pe altarul ei la cea mai ușoară atingere a patimei. De flacări, cînd ieșea din realitate, pe loc ce se izbea de ea, se făcea de gheață, și singure vestmintele de băiat îl mai apropiiau de Caliope. Dînsa, care nici nu-i bănuia starea sufletească, îl ațîța cu întrebări neîncetate mai primejdioase. Stăruia, între altele, să știe dacă e adevărat — precum i se povestise de o bătrînă ce ținea de casa lor — că pruncul izbucnește afară dintr-o bubă ce li se

deschide fetelor la subțioară și că e destul ca un băiat să le sărute, pentru ca buba să și fie gata.

Și, mai din glumă, mai cu dinadinsul, ce voia acum era tocmai facerea zisei bube, pe care, de altminteri, i-o și cerea, pentru a-i dovedi, spunea dînsa, cit de drag îi este el și cită mulțumire n-ar simți dacă pustia asta de bubă i-ar fi făcută tocmai de dînsul, pentru ca copilul ce ar buști de acolo să-i semene lui ca o picătură de apă.

Negreșit că risul ce-l apuca putea cu greu să fie oprit. Însă ea nu vrea să știe de nimic, și o ținea la fel, una și bună.

Înrănită, ziua, de soare și de neprecugetatele ei ațîțări; sporită, noaptea, de ispita destinderei mușchilor și a tainei întunecului, flacăra virstei ce bătea pe tînăr cu uriașul ei talaz nu izbutea, cu toate aceste, să-i înfrîngă șovăirile. Buzele lui, ce ar fi mîncat pe ale Caliopei ca pe niște cireșe pietroase, feciorelnicii sini, ce ar fi fost prădați de flori ca o grădină din basme pentru nunta vreunui fecior de împărat, se aflau deopotrivă sub lăcomia acelorași simțiri ce, de la început, nu încetaseră s-o înfășoare.

Hotărîrile firei nu pot să fie însă stăvilite. Mai tîrziu ca orice voință omenească, ele își urmează mersul către îndeplinirea țintei lor, iar ele lucrau și într-unul și într-altul cu o putere asemănată. Însăși deosebirea de naștere a Caliopei, cit și cea de avere a părinților ei, deosebiri ce păreau că o precursiseră să strălucească pe cele mai înalte trepte lumești, și însuși faptul că Thalassa nu era decît un copil din popor, care abia știa să scrie și să citească, erau, la urma urmei, niște împrejurări ce trebuiau, fără doar și poate, să le mărească dragostea.

Adevăr vecinic este, de altminteri, că tot ce nu e la fel caută neîncetat să vie în atingere, și iar adevăr este că prea marea apropiere nu întîlziază să aducă viitoare asemănări și, prin urmare, prevăzute și sigure depărtări.

Astfel, pe cînd în Caliope nu lucra decît un nespus îndemn de jertfă, în Thalassa vorbea semeția și cruzimea biruitoari-

lor. Firea ei era dintre acelea care și-ar fi aflat bucuria până și în cele mai nemărginite suferinți, dacă ar fi știut că din ele ar fi stors o cît de mică mulțumire pe seama ființei prea iubite. În sufletul lui Thalassa, nu încăpea, dimpotrivă decît neînfrînata dorință de a robi, de a face din voința sa o lege și de a călca peste orice, spre a-și ajunge îndeplinirea pînă și a celor mai neînsemnate plăceri.

Mintea și simțirea acestui copil erau, într-un cuvînt, dintre cele mai ciudate.

Patima pe care obștea o numește dragoste nu-i zbuciumase niciodată inima. Se iubea prea mult pe el, ca să mai poată iubi pe alții, sau, dacă aceasta i s-ar fi întimplat, ar fi fost numai dacă ar fi întîlnit pe o ființă în care să nu se vadă decît tot pe dinsul.

Alcătuire cu desăvîrșire deosebită, mintea lui înlocuia învățătura ce-i lipsea prin un fel de putere tainică, ce-l făcea să urce spre înaltele culmi ale științei.

Fiind ce era, el nu putea dar să rămînă, sufletește, decît străin de Caliope. Primejdia ce-l pîndea nu era însă mai puțin mare. Glumele și jocurile o întăreau în măsură cu prisosul de viață al amindoror.

Calul, pe care ea îl silea cîteodată sâ-l face, se schimba — cu cît trecea — într-un fugar zvăpăiat, într-un fel de armăsar cu moleahănă, care se poticnea cu ea de-a binelea și care — cum se întimpla, cum nu se întimpla — o azvîrlea — de cîte ori cădea — așa cum le-ar fi plăcut multor femei să cadă. Și tot pe negîndite, sau poate și pe gîndite, calul cu două picioare și cu chip și brațe de om — cal ori drac — își furîșa minile sub pe tricoul ei, îi ardea sfîrcurile sinilor cu degetele și o pîronea fără răsufare sub jarul din el.

Caliope încerca să înlătore pieptul ce-o apăsă, dar stăpînindu-și iute micile înfiorări, în loc să-l depărteze, cu o mîină îl împingea înapoi, iar cu cealaltă îl trăgea tot mai mult spre ea. Buzele, însă, nu li se împreunau. Nu li se împreunau fiindcă Thalassa fugea ca de foc de cele care căutau pe ale lui.

Și o altă lege se învedera: că de câte ori alergi după o izbîndă, de atîtea ori ea se trage înapoi, și că, dacă vrei s-o dobindești, trebuie să-i aștepți, liniștit, sosirea.

Căci, oricare ți-ar fi iubirea, cu cît te înfigi mai mult într-un suflet, singur tu ești cel care îl obosești, care îl scîrbești și care sfîrșești prin a-l depărta de tine.

Neajungîndu-și scopul, Caliope se hotăra, prin urmare, să se folosească de somnul în care el se adîncea, cînd i se culca în prag, cu corpul și cu obrazul pe jumătate căzute în albăstrele băltoace ale lunii. El însă nu dormea — dupe cum este obiceiul a se spune — decît cu un ochi închis și cu altul deschis.

Dar căldura crescuse. De la douăsprezece în sus, ea se făcea nesuferită. Soarele arpegia peste insulă, aprinzînd pe rînd colțurile stîncei și făcînd să vîlvoreze coperișul farului. Vîrfurile ierburilor nu mai era decît paie. Viața se retrăsese din fiecă fir către rădăcinile lui. Cerul, pămîntul și marea păreau că ard.

Spre a scăpa de ispitele ce-l pîndeau, Thalassa, sub cuvînt că are de lucru la far, se zăvorea înăuntru.

Părăsită în voia ei, și neavînd cu ce să-și petreacă vremea, Caliope se lăsa pe pat și căuta să doarmă. Flacăările de afară îi biciuiau însă singele, îi răzvrăteau simțurile, și ea se pomenea înconjurată de feluriții Thalassa, pe care îi purta în închipuire. Strecurîndu-i-se pe rînd pe dinainte, dinșii se schimbau în mii de feluri; erau aci soldați romani, cu pulpele și brațele goale și cu sîmurile acoperite cu pieptare din solzi de alămuri; aci cavalerestile întrupări ale veacului de mijloc, în armure de fier sau în zale țacănitoare, și aci frumoșii pași cu strînse țesături de matase pe plasticitatea picioarelor și pieptului... Dar cu toate că toți semănau cu Thalassa și că toți erau deopotrivă de frumoși, unii aveau ochii negri ca noaptea, și alții blînzi și dulci ca un răsărit de lună sub taina codrilor. Dar, orîșicum ar fi fost ei, fiindcă în fiecare seîn-teia un Thalassa, galeșe se duceau privirile Caliopei către fiecare...

Cît despre Thalassa cel adevărat, adeseori, gonit din far de zăduful amiazului, el alerga spre țărîm, intra o clipă în răcoarea sanctuarului, în care se dezbrăca, și se azvîrlea, la urmă, în apa rece a mării, culcîndu-se cînd pe un val, cînd pe altul, și lăsîndu-se să fie legănat de toate...

Înapoiat, mai tîrziu, între răcoarea marmorelor, în mijlocul nespusei lîncezeli ce-l apuca, el nici nu-și mai da osteneala, într-o zi, să-și mai îmbrace vestmintele, pe care le lăsase acolo, ci, înfășurîndu-se în mantaua și în cearșaful aduse cu dînsul, se culca pe străveziul jertfelnic, părăsîndu-și corpul și sufletul unor clipe de împăciuitoare și fericită odihnă.

Aceeași simțire.— nevoia de a se mai afla în aer liber — se deștepta cîteodată și în Caliope, o ducea să părăsească odaia și să ciocănească cu o piatră în ușa farului, iar — nepri-mind nici un răspuns — o făcea să colinde insula, să alerge printre steiuri, s-o ia de jur împrejurul țărîmilor, doar de o da de vreo adiere și doar de-o întîlni pe Thalassa.

Neaflarea lui o îngrijea însă, și gînduri și griji de tot felul îi strîngeau inima. Dumnezeule! isi zicea ea atunci, poate că Thalassa, intrînd în mare și voind să se scalde, va fi fost izbit de vreun val, luat de el și tîrit departe. Poate iar — căci ce nu se poate? — îi va fi venit vreo ameteală, va fi alunecat în vreo vîltoare, și — „Dumnezeule! Dumnezeule!“ — se va fi culcat în fundul apei — înecat — mort. Răsunetele insulei erau tulburate astfel de neîncetatele ei strigăte. Chemîndu-l pe nume din toate puterile, și urcîndu-se din nou pe stînci, ea se uita peste tot, se întorcea în odaie, alerga spre ușa farului, în care bătea din nou, și nu se liniștea pînă ce nu da cu ochii de el. Alteori, cînd de asemeni îl căuta și nu-l găsea, o teamă mai ciudată îi întuneca mintea: Plecarea ei de acasă, vaporul și furtuna, insula și Thalassa, el însuși, i se înfățișau ca niște lucruri așa de neadevărate, încît, cu încetul, o încredințau că nici nu sunt altceva, că ea, Caliope, e tot acasă și că, negreșit, doarme dusă în vreun vis din care, cînd se va deștepta, nu va mai rămîne nimic. Fără îndoială, știa de

minune că umblă, că simte și cugetă, că vede și aude, dar în somn? În somn oare nu se vede și nu se aude, nu se îndeplinesc mișcări, nu se vorbește chiar, și, cu toate acestea, tot ce pare adevăr e, oare, altceva decît o vremelnică rătăcire a minții și a simțurilor?

Cercetările ei, ce reîncepeau atunci, se făceau astfel tot mai aprige și, într-o asemenea zi, o duceau lingă intrarea sanctuărilor, iar tocmai în vremea cînd Thalassa, ieșit din înviorarea valurilor, își dormea pe masa jertfelnic așternută cu roșia desfășurare a mantalei, arzătoarea furtună a refluxului de putere și de tinerețe ce-l reluase în stăpînire. Cu un picior întins și cu altul atîrnîndu-i în jos, corpul lui aproape gol, de pe care cearșaful alunecase în parte, își răsfrîngea, în oglindirea pereților spartana plasticitate, și cînd Pheb, ce coborîse pe cer pînă în dreptul intrării sanctuărilor, își repezi înăuntru săgețile de aur și singeroasa purpură a apusului, atît el, cît și păgînescul subsol de olimpian sau apolonian templu părădă că se rup din loc și că, învirtejîndu-se cu o ameteitoare iuteală, se duc să cadă drept în soare.

Caliope, care îi atinsese pragul, și care îi cercetase cu ochii adîncimea, întrevăzu, în penumbra aurie, ceva care nu i se mai arăta a fi o pămîntească făptură, ci un zeu cu totul și cu totul ciocănit din aur, iar al cărui suflet ar fi curatul aur al luminei.

Agățîndu-se, spre a nu face un pas înainte, cu amîndouă minile, de sculptatele chenare ale dreptunghiului intrării, și vîind chiar să se tragă înapoi, ea nu izbutea decît să se plece și mai mult peste abis. Ochii ei, oricît ar fi vrut dinșa să-i dezlipească de pe Thalassa, rămîneau țintiți asupra lui, și, cu voia sau fără voia ei, inelatul păr de aur, fluidicul aur al obrazilor, purpuriile buze înflăcărâte cu aur roșu, aurul ce ca apele Pactolului îi curgea de pe umeri, cel de pe colnicele brațelor și pieptului, arama picioarelor, pe care ridicăturile mușchilor o aureau cu schinteieri, tot aurul viu ce se află pe un corp de frumusețe și de putere, precum și cel cu care soarele îl suflă i se azyrlea în priviri, îi curgea topit în sine și, neștir-

bindu-i nevinovăția, îi ducea pe prea iubitul în suflet și în corp.

Oglindită pe poleiul gheței peretilor, ispita de pe jertfelnic, răsrîngîndu-se pe tavan, se lungea pe lespezi, și Caliope simțea că brațe nevăzute o iau pe sus, că o împing către un nou pas, și apoi către altul; că ea face chiar acele pasuri cu adevărat și că ele o poartă și o apropie de sfînx, de scrisa din soarta ei.

Și dintre trîmbițările ce-i tulburau auzul, și ce semănau cu o trufie deopotrivă cu a tibicinilor romane de odinioară, se desprindeau romănțele fără cuvînte ce nu cîntă pentru oameni decît o dată în viața lor.

Dar în momentul cînd ajunsese la doi pași de jertfelnic, și numai la doi pași de prăpastie, o mișcare a lui Thalassa înlătură pină și cel de pe urmă colț de cearșaf ce i se ținuse agățat de mijloc, și ea, zări, în locul ce pînă atunci fusese coperit, o tolănire ca de bestie, ce nu era nici șarpe și nici pasăre, și ce nu avea nici picioare și nici aripi. Inelarea ei posomorită dovedea că trebuie să fie din neamul tiritoarelor, deși era din altul mai tainic — dintr-unul ce rămîne mult timp necunoscut fetelor de împărați, ci ce nu fusese nici măcar închipuit de Caliope.

Însă, ori din ce neam ar fi fost aceea năprasnică ciudățenie — în ea care este — pentru a spune adevărul — singurul temei ai vieții — care străbate printre zăvoare și paznici în inima celor mai crăiești și împărătești palaturi, care — zmeu înaripat — își răstoarnă prăzile, cu răsufierea tăiată, sub junghiul plăcerii, care nu ține seama de strigăte și plîsete, de mîinii și împotriviri, și care așterne sub ea orice osebiri lumești, care cutremură pe cele mai plîpînde făpturi cu viață și cu moarte, în ea Caliope presimțea, totuși, omorîtoarea mușcătură și o închipuia că va fi în ochii prea iubitului făcută.

Jalnice bălăngăniri de clopote ce chemau la pogribanie i se trăgănară astfel în simțire... Ele înlocuiau arzătoarele trîmbițări, iar Caliope nu mai văzu pe Thalassa decît rosto-

golit în moarte de dihania ce, neîndoios, i se urcase acolo pe cînd dormea.

Cu toate acestea, hotărîtoarea mişcare ce o făcu — şi o făcu chiar de ar fi fost să moară în urmă dintr-însa, iar, ca să-l scape, se aruncă cu iuţeala fulgerului asupra bestiei, o apucă de mijloc, îşi încheştă degetele pe ea, voi să-i înăbuşască odată cu viaţa, urîşenia, şi, smucind-o cu putere, cercă s-o urnească din loc şi să-i strivească capul de pereţi.

Dar amorţita ciudăţenie îi zvîcni fără veste între degete, se lungi şi îşi umflă inelele, fumegă şi se îngroşă de turbare, şi Caliope simţi că, aproape în acelaşi timp cu bestia ce dintr-un salt îi scăpă din mină, încape între braţe ce se închid asupra-i, ce-o prăvălesc între singeriile brazde ale cutelor mantalei, pe cînd dinţi şi unghii ca de pasere de pradă o singerează, îi sfîşie hainele, o despoaie toată...

GRIJANIA DE FOC

...Dar — ora lui Priap fu peste Caliope, şi un strigăt, urmat de vorbe înginate şi de alte strigăte, tăie aerul.

Pe jertfelnic se mişcă o luptă ce, amestecată cu strigătele, se răsuci într-o incolăcire de virtej, şi carnea feciorelnică se munci ea singură, spre a face via teacă a unui paloş.

Nu trecu însă mult, şi Thalassa păru Celiopiei înspăimîntător, şi ea căută să-l înlăture, înfigîndu-şi dinţii în unul din umerii lui. Dar ochii ei întîlniră ochii de flacări, şi crezu că vede pe însuşi zeul luminei, pe Helios, în care primi să se cufunde şi să moară. Cărnurile ei sfîşiate ţipau zadarnic. Un nou virtej o luă pe limbile lui de foc şi o ridică de la pămînt. Pereţii, jertfelnicul pe care era răstîgînită, tavanul se puseră în mişcare şi, ameţind-o şi sfîrşind-o, luîndu-i vîzul şi răsufarea, o imbrinciră cu capul în jos într-o vultoare de întunec roşu.

Miinile de foc ce treceau peste ea o frământau ca pe o pîine și, nimicindu-i putința oricărei mișcări, făceau loc unei nemilostenii ca de rît, ce i se înfigea în cărnurile rănite, ce i le scotocea cu lăcomie, și ce, croindu-și făgașul printre ele, și-l adincea.

De fapt, scris este la carte ca din durere să nască plăcerea, și că mărimea ei să fie deopotrivă cu pîngărirea și cruzimea săvîrșită, cît și cu zvîrcolirile nesupunerei întîmpinate.

Și tot la carte scris stă ca umilirea și silnicia unei fapturi ale cărei împotriviri au fost înlăturate să înzecească bucuria izbînzii biruitorului și să deștepte în aceeași măsură pe a biruitului.

Căci, orice s-ar zice, mulțumirea să simți că mori este tot așa de mare ca și cea pe care ți-o dă viața.

Și tot așa: plăcere este să răzbești pe altul în bătaie, și plăcere este să fii răzbit de dînsul.

Și pentru această, Caliope, care murea și nu murea, și care s-ar fi făcut fiară ca să-l sfișie, nu-l vrea, dar îl strîngea în brațe, își lipea pieptul de al lui și lăsa buzele să-i fie supte de lipitorile pe care le simțea că-i beau sufletul.

Ea se îmbăta de durere cum te îmbeți de vin și hohotea de plîns fiindcă se vedea batjocorită cu atîta nerușinare și cruzime. La urma urmei, o mai cuprindea și un alt necaz: cel că nu era în putința ei să-și asemuiască sufletul așa de cu desăvîrșire cu al lui încît să nu mai întocmească cu preaiubitul — cu zeul și cu mizerabilul — decît o aceeași bătaie de inimă. De astă dată cine făcea pe calul nu mai era însă Thalassa, și zăbalele în gură le purta ea.

În boiestru sau în trap, cînd de voie, cînd de nevoie, cea care pleca, de astă dată, era ea. Thalassa, deși împrejurările nu-i îngăduiseră nici să-și proptească cel puțin picioarele în scări, o stăpinea cu întregul corp aplecat spre gîtul ei, pe dupe care își trecea un braț, pe cînd, cu șoldurile și cu brațul care îi rămăsese liber, o împingea către mistuitorul pisc al voluptăților, de unde, apoi, o făcea să-și ia vînt, să sară cu

el în soare, unde cădeau în mijlocul unor împrôșcări de aur topit, ce intrau în ea și ce se vărsau împrėjuru-i.

Grijania leturghiei de foc cu care lua cunoștință îi era turnată iute — foarte iute — dar clipele erau veacuri, printre care Priap încetinea mișcările lui Thalassa, i le oprea chiar, spre a-l repezi și mai năbădăios către iconostasul din fundul altarului Venerei, și pe care, ajungându-l, îl zguduia cu țepene lovituri ca de berbece cînd bate taracii la o moară.

Cu obrazul jupuit și sîngerat de frecăturile primite, copilul landrului căruia, în acest locaș, i s-a dat slujba să miște cădelnița în fața popei și să răspundă cu „Doamne miluiește și aleluia“ la boscorodelile rugăciunilor, strîns cu ușa de vlădica pe care îl găsise căpiala, se scrieva de plîns, tremura vargă și nu se hotăra cu nici un chip să umple potirul a doua oară cu vinul tainei.

Dar cu Preasfîntul nu era de glumit: îi trăgea dascălicul lui de-i mergeau fulgii; îl făcea să vadă stele verzi, și dîndu-l cu capul cînd de un perete, cînd de altul, se pomenea cu el ca o rupe și cu „aleluia“ și cu „Doamne miluiește“, și că le strigă apoi, cu glas tare, pe amîndouă, pînă zicea că nu e el.

Piciul, însă, o băga pe minecă, fiindcă vedea că slujba nu se mai sfîrșește, își spunea că s-au dus boii dracului, și se hotăra, orice ar fi să iasă, să nu mai dea semn de viață, să facă pe mortul. Dar tirnuielele pe care i le da arhiereul îi scoteau din îndărătnicie, iar, deși era aproape o rană în întregimea lui, îl făceau să toarne și să primească neîncetat cuminecătura...

Caliope, din al șaptelea cer de care trecuse, se pomenea în al optulea, și din acesta se izbea pe nerăsuflăte de nimicitorul prag al celui de al nouălea, în care intra — și în care ochii nu mai văd, urechile nu mai aud și limba aproape cum moarte se leagă.

Pe dinăuntru, templul ardea dintr-o parte în alta în flăcări de gheenă. Mozaicurile de preț, pîngărite cu sînge înche-gat, îl prefăceau într-o urlătoare Sfîntă Sofie la intrarea pă-ginilor în ea.

Cît ținu pentru Caliope acea vecinicie, și care i-au fost simțirile și cugetările în vremea cît ea a dăinuit, cine ar ști să spună? Este, poate, mai aproape de adevăr că pe cînd o ardeau toate flacărele și o duceau toate virtuțile, ea n-avea nici un gînd, și că, afară de simțirea schingiunii și a plăcerii, abia își da seama că un Thalassa care și-a ieșit din minți o ținea încheștată între brațe de oțel, că-i sfîșiasse mîi întii îmbrăcămintea, și că — drăcesc și dumnezeiesc — îi bătea acum în suflet și în corp, cu grele lovituri de ciocan, cele nouă ceruri și cele nouă iaduri.

Dar soarele, aprinzînd părul lui Thalassa, care îi murise o clipă pe sîni, îi puse pe cap un coif de aur, și îmbucînd păgîneștile tibicine ale neronianelor izbînzi, îl lipi mai strîns de ea, și din al nouălea cer, dincolo de care s-ar fi crezut că e numai, nimicul, o duse — printre scrișniri de dinți și lacrimi — în al zecelea și în al unsprezecelea, și nu se opri — desființîndu-se și desființînd-o — decît în al douăsprezecelea și cel de pe urmă.

De ciudă și de mînie, Eros, care vedea osebirile dintre suflete păstrîndu-și puterea, își acoperea fața, căci din nici o parte — fie din lumea sufletască, fie din cea planetară — nu se ivea întoarcerea lui două către una, și numerele își duceau înainte seriile, iar tot ce este își urma mișcarea și deci viața, prin neasemănările din acest tot.

Dezbrăcat de gloria lui, soarele astupa cu un ochi ea de foc intrarea sanctuarului, rîspîndind pe pereți o sfîșietoare moarte de zi, iar dintre Caliope și Thalassa, cel care se deștepta mîi întii din nesimțire fu dinsul. La o deplină conștiință a vieții el nu se întoarse însă îndată. Se urcase prea sus, și legea care voiește ca adîncimea prăpastiilor să stea în strînsă și dreaptă legătură cu înălțimea culmilor atinse îi măsurase căderea pe urcarea săvîrșită.

Neputînd să străbată și să rămînă în cerul neființei, pămîntul îl relua în ticăloșiile și noroiul lui, cu aceeași putere cu care Thalassa năzuise către nimicire.

Soarele își scurta pe marmore trimbițele, pe care el nu le mai imbuca pentru a cînta biruinți, ci jalnice duioșii, ca ale cornurilor de vînătoare ce se întîrziară în depărtările de un albastru-închis al pădurilor cuprinse de noapte.

Dar din corpurile ce nu se clintiseră spre a-și despreuna îmbrățișarea în care ar fi voit să-și lase viața, tot ce era dumnezeiesc se ștergea odată cu jarurile ce mureau în oglindirea marmorelor, iar din cele patru colțuri ale încăperei se desfășurau pe pereți niște mari și întunecate draperii, ca și cum piatra de onix ar fi fost catafalcul pe care două ființe moarte de dragoste și-ar dormi somnul de veci.

Nori negri brăzdau apusul în dreptul soarelui, pe care îl înghițiseră înainte ca el să scape. Cîteva stele licăreau la marginile acestor nori, și trimițîndu-și nehotărîtele năluci galbene pe peretele din fund, semănau cu jalnicele făclii ce ard la capătul unui coșciug.

Dar vîntul se iuțise, și grămădind nori peste nori îi spintecase cu tăioase încrucișări de fulgere și le spărsese apa, potopind-o peste insulă.

Și numai întru tirziu Thalassa luă realitatea în cîrcă și o duse s-o așeze dinaintea vetrei din odaia pe care flacărele din sufletul lui o lărgiseră odinioară într-o nemărginită împărăție.

Iar atîta cît mai ținu noaptea, Eros își plînsese de la pămînt la cer înfrîngerea, și Priap își rînji bucuria.

DIES IRAE

Ei se iubiseră a doua zi și în zilele ce urmară așa cum nu s-a mai iubit. Dragostea lor fusese îngerească și pămîntească. Ei își înecaseră sufletele cu ceruri și se sfîrșiseră prin istoveala sărutărilor. N-aveau nevoie să-și vorbească pentru a-și ști

cugetările. Și le ghiceau din ochi, cînd nu se uitau unul la altul, și le știau prin simțire. Se iubiseră după felul antic și după cel al zilei de azi. El se făcuse miel, și întinzîndu-i-se la picioare își punea capul pe genunchii ei. Făcea zgoande și copilării, și nu mai vrea să mîncească decît din palma ei. Vorbele lui erau garoafe roșii și îmbătau. Ale ei aveau aripi legănătoare. Simțiseră toate plăcerile și trăiseră toate tainele dintr-înșii. Intraseră atît de mult unul în altul, prin pori, prin buze, prin răsuflare și auz, prin ochi și suflète, încît trăsurile chipului lor începuseră să se asemene. Cine nu i-ar fi știut, și i-ar fi văzut numai, ar fi crezut că Thalassa e un frate mai mare alături cu un altul mai mic.

În cele dintîi timpuri el o înconjurase cu îngrijiri de frate. de tată și de mamă. Cînd ieșeau, trebuiau să fie totdeauna amîndoi, și nici unul nu pierdea din ochi pe celălalt. Jertfiseră peste tot aceleași prinoase aduse aceluiași zeu: în sanctuar, în odaia farului, în virful lui, în umbra înaltelor ierburi și printre stînci — în fața lunii și a soarelui — în a stelelor și a mării, pe care le luau ca mărturii ale iubirii dintre dînșii; iar el, pentru a dovedi Caliopei că o femeie nu e scăzută, prin stările în care e pusă de fire, o schimba, în unele momente, în bărbat și, luînd locul femeii, o înnebunea și înnebunea.

În suflètele lor, însă, lumina ce creștea tot mai puternică era că, pe lîngă osebirile trupești ce-i despărteau, mai se aflau într-înșii și alte neasemănări, ce se împotriveau ca unul să se desființeze în celălalt. Desigur, ei nu-și dau încă seama că tocmai aceste osebirî pricinuiseră apropierea lor, cu toate că, dacă ar fi deschis bine ochii asupra mișcărilor ce li se petreceau în suflète, ar fi simțit îndată că, de cîm aceste osebirî alunecă spre nimicire, ei se depărtează unul de altul cu aceeași putere ce lucrase la apropierea lor.

Dragostea din ei era deci hrănită tocmai de războirea pe care o duceau între dinsele lăuntricele lor porniri.

Vaporul, cu indestularea pentru toamnă a paznicului farului, se arată însă în largul mării, și cînd Caliope îl zări,

pentru a nu fi văzută de cei de pe el, se ascunse într-o scor-bore a stîncilor.

Dar diminețile și serile se răcoreau, și iubirea lor nu mai bătea din vechile aripi. Îngustimea odăiei, întemnițîndu-i între pereții ei, le curma jocurile, iar dragostea din vatră, în care focul pîlpăia neîncetat, le cojea obrazurile. Neavînd cu ce să se îndeletnicească, își vorbeau de nu mai sfîrșeau, și păreau niște pasări ce ciripesc-ciripesc pe aceeași cracă. Dar dupe ce își povestiră tot, se întîmplă că începură să se uite mai bine unul la altul, și de cîte ori nu le mai lua mintea cîntecul grangurului și al privighetoarei din ei, nu se mai vedeau zei, nici trupește, nici sufletește, ci niște sărmane și nefericite făpturi ca multe altele — ca toate chiar.

Cu toate aceste, obiceiul lua locul dragostei, și neînfrînta lui lege urma să-i arunce în brațe, deși plăcere pe care și-o smulgeau și și-o dau nu mai era de mult cea din trecut.

Caliope — deși Thalassa își detese silinți s-o încredințeze că firea n-a fost nedreaptă cu femeia deosebind-o de bărbat prin alcătuirea ei trupească — nu înceta să se gîndească — fără ca el să-i știe cugetarea — că nu e umilință mai mare ca cea care așterne pe femeie — împărăteasă de-ar fi — sub mîrșava trufie a bărbatului, orînduind ca însăși plăcerea pe care o va simți să-i vie tot de la el, și să fie chiar măsurată pe a lui.

Acest gînd, și altul, că Thalassa este un om de pe cea mai joasă treaptă, și că-și răzbună pe ea — atunci cînd o face să-i aiureze în brațe și să-i caute singură buzele — de străvechile umiliri ale celor din care el își are obîrșia, îi încăreau ochii cu o minie vinătă.

Dar pe loc ce mitocanul și mizerabilul îi arunca o căutătură, Caliope i se rearunca de gît, și Priap își reazvirlea prada pe altar. Mizerabilul și mitocanul i se arătau, atunci, iar zei, și ea voia să moară din nou prin amîndoi, cu toate că — aproape în aceeași clipă — o neașteptată răzvrătire o făcea să se apere cu unghiile și dinții.

Dar, la urma urmei, cea care cădea învinsă era tot ea. Neapărat că dinsa nu-și ierta nici una dintre aceste căderi, și că viața i se ducea ridicînd pe Thalassa la culmea pe care popoarele își înalță idolii, sau coborîndu-l în prăpastia acelor nefericiți pe care avuții acestui pămînt îi schimbă în bestii cu două picioare, ce nu mai sunt legate cu omenirea decît prin chip și prin corp. Simțirea ei o tira spre el, dar judecata o depărta, și căințele urmau în zadar căderilor, căci abia ieșea din una și se rostogolea în alta.

În Thalassa se îndeplinea un proces sufletesc asemănat. Copilăroasa frăgezime de simțiri a începutului dragostei lui scăzuse pînă ce pierise. Coborît din lumea visului în a realității, voia să poruncească și acesteia, dupe cum poruncise celeilalte; dar singura stăpînire a corpului Caliopei nu-l mulțumea. Dușmănia pe care dinsa nu-și mai da osteneala să i-o ascundă, spre a-l înșela și spre a se înșela asupra simțirilor ei adevărate, îl indurja să-i caute sufletul printre cărnurile rănite.

Învrăjbiți, și crezînd că se urăsc, ei își răspundeau cu vorbe înțepate și scurte, sau tăceau, ca și cum nu s-ar fi auzit. Și, cu toate acestea, nu trecea mult, și se pomenea unul în brațele altuia. Dar vina pe care Thalassa căuta în zadar s-o ierte Caliopei era că printr-însa fusese scos din prea înalta lui împărăție, fără ca, cel puțin, ea să-i fi dat, în schimb, una din acele beții ale simțurilor în care s-ar fi intrupat toate cutremurile nemărginirii.

Dar pe ea o apăsa tot așa de greu o altă simțire: priceperca că și-a legat soarta de un om de rînd, de care ar fi fost nevoită să roșească dacă împrejurările i-ar fi dus pe amîndoi afară din insulă.

Nepotrivirile dintre ei, pe care flacăra ce-i mistuise le ștersese un timp, li se dau pe față și stîrneau pe unul împotriva celuilalt, spre a se urî, spre a se batjocori și a se iubi...

S-ar fi putut zice despre ei că se certau mult fiindcă se iubeau mult.

Dintr-un nimic, vorbele ce li se ascuteau intocmeau niște săgeți ce plecau zburând de pe coardele arcurilor și ce se duceau să le rănească inimile.

Puținele cunoștinți pe care Thalassa le câștigase din auzite și din citiri întâmplătoare, și pe care el i le destăinuia, porneau risetele Caliopei. El socotea, bunăoară, că zeii olimpici nu trebuiesc înapoiți prea mult în timp, și că Alexandru cel Mare a trăit cu 102 ani după Cristos.

Caliope făcea mare haz de năzbitiile lui. Dar el se încăpățina să le dea drept adevăruri istorice netăgăduite.

Dintr-o glumă în alta, ajungeau la vorbe grele, și prăpastiile sufletești și lumești ce-i despărțeau, și peste care ei presăraseră multă vreme trandafirii arzătoarei lor patimi, li se adinceau sub pasuri, negre. Hotărît, dinșii nu se mai potriveau unul cu altul. Hotărît, nici unul din ei nu-și va nimici sufletul în al celuilalt. Hotărît, el era pentru Caliope nu numai un om fără carte, dar și un nemernic bătăran, pe care numai aiurarea simțurilor i-l așezase ca pe un zeu în suflet, și, tot hotărît, Caliope nu mai era pentru el zina din basme. Frumusecă cel mult, dar o fetiță ca toate, și chiar mai arțăgoasă și ținsoasă decît cele mai multe, cu porniri rele din naștere și mică la înfățișare, ca și la suflet.

Spre a-i scădea vinovăția el nu-și zicea nici cel puțin că ea este o copilă, și că judecata și inima ei nu puteau să fie altele la o vîrstă atît de puțină.

Dar schimbarea dintr-însii era firească: intermițați de asprimea vremii între înguștii pereți ai odăiei, ei trăiseră prea mult unul lîngă altul și unul în altul, se cunoscuseră prea mult, pentru ca să nu ajungă la o răsplată a vieții...

De altă parte, Thalassa, care ar fi vrut să se scape de realitate, o ura cu o patimă asemănată celei cu care o chemase.

Cu toate acestea, nu e om care să nu fi încăput vreodată în stăpînirea acestei realități și să nu înțeleagă că firele de păianjen pe care le țese împrejurul mai tuturor oamenilor, oricît de subțiri li s-ar părea, nu se rup decît odată cu ale vieții lor.

Caliope vorbea-vorbea, și, cu cit trecea, graiul i se schimba în uricioasă scîrțîială a unei mori stricate.

Thalassa nu apuca să zică un cuvînt, și ea spunea o sută. Femeile, se gîndea atunci el, trebuie să aibă un arcuș sub limbă, arcuș care, de cum scapă din opritoare, dă drumul la altele vorbe, încît nu e bărbat să poată să le prididească. Într-o zi, fie că scos din minți de neîncetatele ei limbuții, fie că din greșeală, el o îmbrînci, și Caliope fu repezită de colțul sobei. Împrejurarea avu însă urmări pe care nici ea, nici el nu le puteau bănui, căci, din acea clipă, ea nu mai văzu în Thalassa decît pe un dușman de care începu să se depărteze atît prin suflet, cit și prin corp. Lupta ce se da în ea nu era, cu toate acestea, mică. Zile întregi, fără să mai răspundă la nici una din vorbele lui, ea nu contenea să aștepte ca el să-și mai arate căința o dată, s-o mai roage iar să-l ierte, și cînd aceasta se întîmpla, încăpăținarea o reășeza în muțenia ei, și se uita la dînsul ca și cum nu l-ar fi văzut.

Încordarea dintre ei sporea astfel. Dar însăși această încordare răzvrătea și mai mult simțurile lui Thalassa. Neizbutind s-o scoată din posăcie și muțenie prin vorbe și rugăminți, prin glume, el luă cu încetul altă cale. Se încercă să-i petreacă fără veste brațele pe dupe git și să-i fure buzele, oricare i-ar fi fost ciuda. Ea însă se despletea din strînsoare, aluneca afară dintr-însa ca un șarpe, sau se apăra cu înfigeri de unghii și de dinți, îl trăsnea cu ochii și cu vorbele, și, din piscă ce era, se făcea fiară...

Thalassa mergea și el spre sălbăticie. Cu obrazul și cu gitul vinăt de mușcături și sîngerat de zgîrieri, deși el ieșea mereu învins din luptă, valul de singe ce-i năvălea în creieri îi întuneca ochii, ridicîndu-i totdeauna și judecata.

Gîfîitor, și pe jumătate nebun, nemaiîntinînd socoteală de nimic, una dintre neprevăzutele lui cercări îi dăde, totuși, biruința.

Izbită de cîteva puternice lovituri în șale, ea fusese în adevăr silită să-și descleșteze dinții pe care îi înfipsea într-unul

din umerii lui goi, și, hohotitoare de plins, se surpase sub umilința silnicului spasm al sexualei trufii.

Ziua miniei sosise, prin urmare, și pentru ei, după cum sosește pentru toți.

Aprilie și mai, cu tinerețea lor din cer și de pe pământ, cu frăgezimea din iarbă și cu lincezeala cu care le străbătea corpurile; iunie, cu inflăcărarea lui, îi văzu iar aci alergînd și jucîndu-se, aci căutîndu-și pricină cu lumina și reajungînd la schimbul jurămintelor, pe care, de altminteri, amîndoi și le făceau în parte, că de veci n-au să-și mai zică un cuvînt, pentru ca, după foarte puțin, ei să-și vorbească din nou și să se iubească din nou.

Reurcarea lor spre ceruri îi trîntea însă grabnic la pământ și le deștepta priceperea că între ei nu va fi niciodată — nici chiar cînd zvîrcolirile plăcerii îi va arunca în nimicirea ei — altceva decît o prăpastie în care deosebirile sufletești se vor păstra aceleași. Pe ea, mai cu seamă, o prindea uritul, și-și mărturisea că singură părăsirea insulei le-ar fi mîntuirea. Tatăl și mama ei — încredința ea pe Thalassa — care i-au făcut oricînd toate voile, îndată ce vor afla că dinsul e cel care a scăpat-o, nu se vor împotrivi dragostei lor...

Mîhnit și supărat, sau, mai bine zis, cu inima sfișiată, el, de cele mai multe ori, nici nu-i răspundea. Cel mult dacă îi spunea, cîteodată, că o înțelege mai mult, chiar decît crede ea, că vede că i s-a urit cu viața pe care o duce, dar că el al insulei este și al insulei va rămînea. Pe lingă aceasta, ce ar căuta el printre oameni? S-ar duce oare spre dinșii pentru a fi umilit? Simte și cugetă el la fel cu ceilalți? Îl așteaptă undeva o mamă, un tată? Are el frați? Prieteni? Este el cu ceva legat de lume? Singur s-a pomenit de mie, și singur vrea să moară. Cu ea, desigur, nu e tot așa: din leagăn a deschis ochii pe avuție, a fost răsfățată și crescută în matase, și, vrînd-nevrînd, e osîndită să fie ea celelalte. A fost sărbătorită și lingușită, i-a plăcut să aibă slugărnicii împrejur, să audă spunîndu-i-se că e picată din

soare. Și, apoi, în lumea în care ea vrea să se întoarcă n-o așteaptă oare virtejul plăcerilor, palatele așternute cu covoare de preț și pline de lucruri schinteietoare? Dar călătoriile? Nu i-a spus ce sunt orașele mari — ce e Viena, Parisul, Londra — și nu se ridică oare, în mijlocul lor, de peste tot, poleita amăgire a luxului, a teatrelor, a stradelor și a graiului? Da, să plece, locul ei nu era în insulă, lângă el. Un val i-a adus-o, un val s-o reia. Și să nu se mihnească. Căci ce este dînsul? Un rătăcit pe acest pămînt, și care nu înseamnă nimic pentru oameni. Dar pentru ea? Va fi fost el altceva? Ei da! — se va gîndi, mai tîrziu, la orele pe care le-au petrecut împreună, dar și le va aminti, rușinată ori cu dispreț. E de prisos să spună că nu e așa. El nu se poate înșela. Știe: o va urmări cîtva o părere de rău, dar ce nu se șterge?

Cît despre el, să nu-și inchipuiască deloc că are s-o plîngă. Plecarea ei nu-i va smulge o lacrimă, nici una...

Nici una, și se aruncau, plîngînd, unul de gîtul altuia. Nici una, și plîngeau cu hohote și se iubeau cu o nouă patimă.

Dar dacă felurilele stări sufletești prin care treceau îi apropia, din timp în altul, ei se închideau, dupe puțin, într-înșii. El tăcea, ea tăcea. Se priveau crunt, și, cu toate acestea, amîndoi n-ar mai fi putut de bucurie dacă și-ar fi vorbit.

Ca să readucă apropierile: „Știu, pornea el adesea să-i spună; știu, gîndul îți este la plecare, și nu zic că nu ai dreptate; să nu crezi însă că m-ai înșelat asupra dragostei ce ziceai că-mi porți. Da, dreptatea este a ta — ești femeie, și numai eu sunt de vină că am căzut la genunchii tăi ca dinaintea unui altar. Soarta care mă face să sufăr eu singur mi-am urzit-o; pleacă, prin urmare, și fii mulțumită. Pleacă, ți-ai îndeplinit rostul pentru care ai fost născută: ai prăbușit pe un om din strălucita și înalta împărăție ce era a lui și l-ai înbrîncit în ghiena ticăloșiei și a pierzării.

Fugarul înaripat al visului, care mă ducea în largul văzduhului, s-a răzbunat asupra-mi. Am fost nedemn să-l stăpînesc, și este drept ca el să mă avertize de pe șalele lui și

să-și urmeze acum drumul prin lumile în care sunt oprit să mă întorc.“

Șovăirile din ei erau singure o epopee.

Simțurile ce li se războiau în suflète îi hărțuiau între dragoste și ură, și ajunseseră să nu mai știe ei singuri dacă se iubesc sau se urăsc. Își aruncau cuvintele cele mai grele, și, dupe două-trei clipe, se sărutau mai cu foc ca oricînd. Dar, din una în alta, certurile singeroase li se reasezau în inimi. El o îmbrîncea, o lovea chiar, și ea îi ținea piept, sau sărea ca o panteră, căutînd să-i sfișie obrazul. În scurt, s-ar fi crezut că ei pricep că numai în chipul acela le mai este îngăduit să se iubească. Ea mergea însă și mai departe: în ura ce-i purta, sau de care se credea însuflețită, își ascundea în cutele briului un cuțit destul de primejdios, uitat în far de vechiul paznic, și cu care își jura să-l omoare îndată ce el va îndrăzni să se mai apropie de dînsa.

Dar încercarea pe care o și aduse la îndeplinire, într-o năbușitoare după-amiază, o rostogoli la picioarele lui Thalassa ca doborîtă de niște puteri nevăzute, ce nu erau însă decît loviturile cu care dînsul o culcase la pămînt, ca scos din minți. Izbită cu picioarele și cu mîinile, tîrîtă cu sălbăcie pe scînduri, ridicată apoi de acolo și aruncată ca o zdreanță pe o margine de pat, cînd Caliope se deșteptă din jumătatea ei de leșin, o gîfîitoare răsufflare era pe buzele și pe pieptul ei, și, pentru intîia oară, iubi pe Thalassa cu adevărat.

IMPĂRTĂȘANIA DIN URMA

...Și iubirea ei fu tot așa de arzătoare cum era focul lunii iulie, ce mergea spre sfîrșit.

Larba de pe întreaga întindere a stîncei era acum uscată pînă la rădăcină. Singură marca, dar și ea numai în apro-

piere de țarm, era verde. Soarele îneca în lumina lui orice altă culoare.

De pe vapoarele de aur ce însufleteau cu trecerea lor înflăcăratele depărtări, pereții insulei se înfățișau ca niște steiuri de diamant, afară de clipele în care, soarele, dându-le foc din orice parte, îi schimba într-un alt soare, ce părea că iese din mare.

Nimicindu-și sufletul în Thalassa, Caliope încetase de a fi cea de altădată. Orice trufie, mândria chiar se înstrăinaseră de dinsa. Ea nu se mai socotea, și poate cu adevărat că nu mai era, decît o parte din corpului, și se mișca numai încotro o ducea el.

Din parte-i, ea izbutise să sape o prăpastie între dinsa și trecut, să socotească pe părinții ei morți și să nu mai trăiască altă viață decît cea de sub buzele lui.

Acest pisc din șirul de munți ce singur n-a fost înghițit de mare, și pe care — zice-se — Omer își păștea caprele, își retrăia în Thalassa păgineștile flacări, și în Caliope, driadele și nimfele.

Sărutările lor se aprindeau, din zori, în vârful farului; își deșirau coloanele de mărgean roșu și de rubine focoase, pe țarmul mării și pentru că aproape una și aceeași simțire ardea în ele, aceste sărutări răzlețeau în spațiu uriașe valuri de foc, ce urcau pînă spre Drumul-Robilor, ce despleteau cometele, ce le îmbrinceau spre soare, și ce, apropiind între ele corpurile cerești, păreau că le vor arunca înapoi, către obîrșia lor, spre a le desființa într-însa.

Pămîntul și marea, cerurile, în orice adîncimi și înălțimi, erau o nemărginită și arzătoare urzeală de zdruncinări. Sub lumina ce se împrăstia din ele, nu mai era nici apropiere, nici depărtare, nici culoare și nici formă.

Noaptea, alte înflăcărări se destăinuiau. Ca și cum s-ar fi înmulțit, grupările stelelor înviau cerurile cu un fel de zori albastre.

De pe pămînt, din cele mai depărtate ținuturi ale lui, se încruciau vești îngrozitoare. Aci venea știrea că ape curgă-

toare, cu lărgimi ca ale unei jumătăți de Dunăre, seceau pe neașteptate, și aci că păduri cît România de întinse luau foc din chiar senin și ardeau pînă la rădăcina copacilor. Încurile și focurile ștergeau sate și orașe din fața lumii. În New York, în Paris și Berlin — pînă și în Petersburg — oamenii cădeau de căldură pe străzi și mureau.

La aceste se alăturară și alte grozăvenii: surpări de pietre înflăcărâte ce se prăvăleau din cer, izbucniri vulcanice, ridicări neașteptate ale fundurilor oceanului, valuri de o înălțime de peste o sută de metri, ce se năpusteau peste țărmi și prăpădeau orașe de peste patruzeci și cincizeci de mii de locuitori, în sfîrșit, cele pe care le povesteau astronomii, despre cer și despre soare. Și, în adevăr, într-o țară oarecare, soarele răsărise roșu, în alta roșul lui se schimbase într-un verde fulgerător, în alta, se albise, iar cerul, îndată ce el apunea, se mohora ca singele.

Dintre învățați, cei care vestesc că are să fie vreme bună sau rea dau în vileag că peste un ținut din partea de apus a Americii s-a potopit o ploaie de apă în clocot, și că, pe locurile peste care s-a vărsat, au fierit bucatele pe cîmp. Alții, vorbind despre cutremure, spuneau că ele au crăpat pămîntul, în unele părți ale lumii, pînă la mijlocul lui, și că, prin crăpături, au bușit afară aburi groși de catran și de pucioasă. Căpitani de vapoare înștiințau și ei că o insulă cît a opta parte a Franței se ducea încet la fund, și că alta — aceasta mai mică — s-a făcut nevăzută într-o singură noapte.

Virtejurile pe mări, pe riuri și pe uscat, ce se răsuceau ne-bunește și ridicau apa sau pulberea pînă la cer, ruperile de nori își aduceau și ele partea de nenorociri.

Pe lingă aceste tulburări ale lumii cosmice, nașteau însă și cele dintre popoare, cît și cele ale simțurilor omenesti.

Un vînt de nebunie trecuse prin toate sufletele și atinsese toți creierii. Omul se reînapoia spre bestie. Demnitate, rușine, lege, totul era lăsat la o parte. Cei mai mulți dintre oameni nu mai respectau nimic și nu se mai respectau nici pe ei.

Gomorile și Sodomele răsăreau ca din pământ. Palatele regilor se prefăceau în case de prostituțiune. Și, ori din cotro, se zvonea despre scufundări în smircuri ale celor mai renumite virtuți. Nerușinarea împreunărilor plecase sub dezlănțuirea ei pe cei mari deopotrivă cu cei mici. Ziua namiază, stradele și piețele orașelor vedeau lucruri nemaipomenite. Nu numai prejudecățile, dar și normele erau lăsate la o parte. Nu numai bărbații maturi, ci și tinerii și copiii se dau pe voia lui Priap, care îi făcea paloșe sau teci, inebunindu-i de plăceri și aruncându-i jos morți. Sufletul și corpul și-l trăa fiecare prin orice noroie. Bătrînii își regăseau bărbăția și mureau cu mulțumirea că au întinerit.

Dar, deși în cer și pe pământ nu stăpînea decît aceeași năzuință de obștească apropiere, dînsa, pornită cum fusese din sufletele lui Thalassa și din al Caliopei, da, la rîndul ei, în oricare din mișcările pe care căuta să le îndeplinească, de aceeași stavilă de care se izbise și dragostea lor, iar, cu toate că din puțin lipsise ca tot ce are ființa în cer și pe pământ să se surpe într-o desăvîrșită nimicire, acest tot se păstrase neatins în întregimea alcătuirii lui lăuntrice și în cea a înfățișării lui.

Și fiindcă atît Caliope, cît și Thalassa ajungeau să priceapă că nu va mai fi dat ca un bărbat și o femeie să fie îmbrînțiți unul spre altul de o dragoste mai pătimasă, și să se iubească mai mult, nu mai era pentru dîșii umbră de indoială că desființarea unui suflet în altul nu va fi atinsă de nimeni, oricare ar fi puterea clipei ce ar lucra în acest scop.

Neputința ce le izbea astfel iubirea, împiedicîndu-i să urce culmea dincolo de care, nemaifiind înălțime, nu ar mai fi decît prăpastia cea fără de nume, deștepta în Thalassa înfrîntorul gînd că moartea ei singură ar azvîrli cu totul sufletul ei în al lui, pe lingă că lui i-ar redeschide porțile de diamant ale ținuturilor himerei prin care îl purtase odinioară atît de sus și de departe înăripatul cal.

Neîncetat mai stăruitoare, neîmpăcata și cumplită cuge-tare îl urma și deștept și în vis, cobora cîteodată în brațele, în

mîinile și în degetele lui, îl făcea să se vadă apăsîndu-i bătăile inimei sub cele ale inimei lui, și, stringîndu-și degetele împrejurul ademenitorului gît de lebădă, pe care, prin închipuire, îl sfărma în mijlocul zvîrcolirilor trupeștilor plăceri, ce-l ajutau să-i fure sufletul în chiar clipa trimiterei schinguitului corp în moarte.

Iar pentru că tot ce se cugetă puternic trebuie fără doar și poate să se îndeplinească, — în timp și loc, — așa și groaznica plăsmuire, ce i se închegase în minte apropia ceas cu ceas ziua în care ea urma să se schimbe în fapt, și care, pe negîndite, ca și cum i-ar fi luat pe amîndoi de mină, îi respinse în sanctuarul unde se iubiseră înțîia oară, îi redete recelui jertfelnic și reazvirli peste dinșii nimicitoarele aiurări ale patimei și ale virstei.

Ușoare și mîngioase, la început, degetele i se strecurară atunci, cu de la ele voință, de-a lungul albului grumaz. Ele urcară apoi mai sus, și, cu dezmierdări, aci dulci, aci glumețe, i se opriră pe gitlej, îl cercuiră, catifelate, cu brătara lor; se strinseră, din ce în ce mai mult asupra-i, și, schimbîndu-se în nemilostive înceștări, o duseră, în ciuda trupeștilor răzvrătiri, pe care el i le stăpînea cu unul din brațele lui; în ciuda deznădăjduitelor scrișniri din dinți și a șuierătoarei răsuflări, într-un soare alb, unde ea nu mai fusese, și ce, în loc s-o ardă, o îngheță; într-un soare care o umplea, totuși, cu nemărginita bucurie că sufletul ei încetează de a fi, fără ca însă să nu își urmeze viața, căci și-o revărsa să și-o trăiască în Thalassa.

Dar, împreună cu cea de pe urmă zvîrcolire a Caliopei, și odată cu buzele ce i se învinețeau și cu răceala ce i se urca de la degetele picioarelor și mîinilor la inimă, din Priap, a cărui îndîrjire trecuse de culme, încordarea lui cea presus de fire pornea scurte și repezi țîșniri de sînge, ce înlocuiau cuminecăturile preasfinte cu jalnicele dirîș ale desăvîrșitelor istorii... Prăvălindu-se, la urmă, de-a lungul pereților jertfelnicului, și prelungindu-se pe lespezi jos, despărțindu-se, în sfîrșit, în mici-mițitele ramuri, acest sînge — cel al marei

ispășiri — lua drumul deschizăturii sanctuarului și, răzbind afară, era sorbit, încet- încet, de soare, băut de el și primit ca un prinos de la el plecat și la el înapoiat...

ULTRA COELOS

Iar mai mult ținându-se și ținându-se de marmore decît umblind, Thalassa, pe care pierderea singelui îl slăbise, ieși din sanctuar, lăsînd înăuntru, pe veci înghețată, mica făptură care fusese Caliope.

Ieși din sanctuar, dar se află sub un uriaș vârtej al cerurilor care se repezi asupra-i. Înaltul perete al insulei se puse și el în mișcare, iar soarele, deși în puterea mersului său se apucă să șovăiască — șchiopătă la dreapta și la stînga — și se duse dintr-o parte în alta, ca un om beat.

Și tot ce se vedea — culoarea și forma, apropierea și depărtarea, apa și cerul, stîncile ce scoteau din valuri trupuri ca de cîini de piatră cu care păzeau insula — păru că-și dă mîna să se miște cu iuteală, să-i răsucească vîzul într-un vârtej și să-i tulbure mintea.

Ochii, ce i se înecau în lumină, erau și ei numai lumină, și puterea lor de vedere se ascuțea, sau scădea, dupe voința lui. Tot așa i se întîmpla cu auzul și cu toate celelalte simțuri. Aci vedea și auzea prea mult, aci nu vedea și nu auzea deloc. În el se îndeplinea o prefacere nepomenită, pe care i-o aducea slăbiciunea în care era aruncat prin necontenita pierdere a singelui.

Priap, care își simțea moartea apropiată, se silea zădărnice să oprească roșia curgere prin stringerea pe care o îndeplinea asupra vinelor.

Marile ameteți ce luaseră pe Thalassa în apele lor n-aveau să-l mai părăsească, și, purtîndu-l încoă și încolo, abia îi mai

lăsau putința să-și păstreze îndrumarea corpului spre mare, și a sufletului spre cer.

Și orice mișcare a lui era ca o măreață izbîndă pe care o cîștigă împotriva nemerniciei și slăbiciunei trupesti, și ca o uriașă treaptă pe care o urcă spre soare, și ce-l apropia de Dumnezeu.

Dar gîndul ce-l sprijinea mai cu seamă, și ce-i îndoie puterea, era în afară de ajungerea lui la soare, care-l chema într-însul, năruindu-i dinprejurul sufletului pereții omenești temniți, simțirea că-și îndeplinise datoria în măsură cel puțin cu lăuntricele lui îndemnuri.

Neapărat că Thalassa știa că se făcuse, cu de la sine putere, judecătorul cel deasupra tuturor, și paloșul ce nu iartă, dar, în schimb, moartă pentru veci zăcea bestia cea rea, și pentru înția oară, poate, se înfăptuia minunea ca sufletul de îndărătnicie și de veșnică împotrivire cum este simțirea de tăgăduire și de respingere a tot ce este avînt și cer să primească — cu însăși a lui voie — a se nimici în altul.

Dar să nu fi fost așa, și fapta lui să fi fost cea mai cumplită cruzime — o smintenie neasemănată chiar — a lui era oare vina, și el era răspunzător de fireștile lui porniri, și despre ce fusese mai nainte hotărît ca sufletul și mintea lui să fie? Dumnezeu singur ar ști să dea întrebărilor de acest fel dreptele răspunsuri. Un lucru era însă adevărat: că legile firei, ce-l zidiseră așa cum era, n-aveau să dea socoteala nimănui despre ce urmăriseră ele.

Fără doar și poate că omeneasca dreptate — dacă ar fi chemată să-l judece — l-ar osindi și l-ar infiera cu toate că temeiurile ei sunt omenești și că, în fața a ce este dumnezeiesc, ea ar trebui să se plece.

Cît despre el, dacă avea să se mustre pentru ceva, era, poate, pentru faptul că storsese prea cu grabă de snagă alcătuirea trupestă cu care fusese dăruit prin naștere, și că, prin urmare, o minase prea cu grabă către prăpădirea ei, schimbînd-o, înainte de vreme, într-o zdreanță.

Unde însă era oare, și în această privință, răul? iar dacă era vreunul, cine, afară de el, care era stăpînul acestei alcătuiți, avea dreptul să pedepsească?

În sfîrșit — și nu încăpea îndoială pentru judecata lui că așa este — viața lui, care dupe părerea unora se va fi năpustit cu o prea îngrozitoare prăvălire peste vadul ei, se încheia oare înainte de timp?

Nu cunoscuse el bețiile și amărăciunile toate, și aceasta nu însemna că se desparte de lume împovărat de ani?

Și de asemenea, nu se aplecase el peste cele mai încremîtoare abisuri, și nu urcase cele mai semețe culmi? Pe amîndouă fapăturile lui — pe cea dumnezeiască, și pe cea pămîntească — nu și le trăise el, în întregime — dupe cum era și dator să le trăiască?

Simțiri cam de felul acestora, pe care el n-ar fi știut să le tălmăcească prin cuvinte, aci îl zbugiumau, aci îl legănau între valurile visului și ale cugetărei, dîndu-i să înțeleagă că a sfîrșit și cu binele, și cu răul.

Și cu cît vulturile cerului se făceau mai ameteitoare, cu atît îi creștea crezul că n-a călcat întru nimic voința celui care știe și poate tot, ci, dimpotrivă, că Dumnezeu l-a ales pe el tocmai în scopul spre care a fost dus.

Dar, pe lîngă astea, și oricît de mare ar fi omeneasca îngîmfare atunci cînd statornicește ce este răul și ce este binele, ce este viciul și ce este virtutea, ce este firesc și ce nu este, judecata ei se mărginește la cîteva vorbe late — praf de aur pe care și-l așvîrl oamenii între dinșii, sau ardei roșu pisat, pe care și-l bagă în ochi unii altora.

El, Thalassa, mergea spre lumea ce n-are asemănare cu cea de care sta gata să se despartă, și numai cu adevăruri și cu lumina din acea lume își umplea sufletul, cu toate că, cu corpul, se afla încă pe țărîm și lîngă valurile în care intra peste puțin, fără să știe ce face.

Marea, ce-l lua în stăpînire, lungea spre pîntecul lui gol, spre mijlocul lui și pieptul lui de aur minunata mîngîiere a

unor degete inelate cu giuvaiere strălucitoare, și ochii lui — smaralde limpezi — ce-l purtau prin adâncimi mereu mai înalte, îl ameteau cu vârtejuri de ceruri ce erau suflete și cu vârtejuri de suflete ce erau ceruri.

Priap, pe trei sferturi în amorțire, abia mai da semne de viață.

Dar, cu grijă și cu bunătate, marea culca domol pe Thallasa pe sinul ei, îl înfășura cu valuri moi și calde, și fiindcă picioarele lui îi căutau în zădăr fundul, ea îl tira blajin spre larg și îi turnă pe gură, din verdele ei potir de matostat, prea marea bunătate și prea marea amărăciune a pelinului uitărei...

Molatrice, valurile ce-l purtau trecându-și-l unele altora îl apropiau de nălucitoarele străluciri ale clipelor din urmă — de acea poartă prin a cărei strîmtoare ce străbate cu atita anevoință, și ce e așa larg deschisă asupra vecinicii.

În urma lui, insula se ducea ca luată de apă. Stîncile ei — mincinoase ca tot ce nu mai este văzut de aproape — ardeau în flăcări, schinteiau întocmai ca niște castele din vise, se împodobeau cu creneluri de aur și turnuri de topaz, în care se deschideau ferestre de chrizolit și uși și porți de argint.

Brocart cusut cu fir și înflorit cu diamante, catifea de pe ale cărei rostogoliri se deșirau perle, așa era marea. Și fiecă val, înfășurîndu-se și desfășurîndu-se cu un ritm al lui, era un cîntec.

Cerurile, ce reîncepeau să se năpustească asupra lui, se coborau de toate părțile peste el. Dar soarele, al cărui fiu era, urma să-l ție în fața apei, voia să mai dea timp sufletului său să se lepede de tot ce rămăsese pămîntesc în el, pentru ca să nu ducă în viața de apoi vreo cît de mică urmă din cea de aici....

Dumnezeiască și omenească, milostenia valurilor îl purta pe brațe de mătase, îl dezmierda cu doiniri și-l legăna cu dragostea cu care mamele își alintă pruncii cînd vor să-i adoarmă sau să le vătuiască suferințele. Și, încet-încet, ochii lui des-

chiși pe cer se înecau în vinul nemuririi, și sufletul lui, dezbrăcînd prezentul în viitor, dezbrăca pe om în arheu.

Dar peste valuri, aripile de lebezi se înmulțeau, și, sub virteturile de ceruri ce alergau unele dupe altele, aceste aripi îl ajunseră, îl înconjurară și se aruncară peste el, bătîndu-se, care mai de care, să-l strîngă mai întîi în brațe...

Rămasă în urmă, și micșorîndu-se în depărtare, insula îl chema acum să se întoarcă cu toate vocile ei — cu ale vîntului și cu ale apei — îl striga pe nume, muindu-și suspinele în plîsete, și încărcînd cu amintiri schinteiarile farului și ale stîncilor, i le răsfrîngea în ochi — se silea să-i umple sufletul cu ele.

Dar Thalassa, deși auzea și vedea tot, și cu toate că-și amintea de orice, se lăsa să fie dus de lebezi mai departe, și se apropia neîncetat mai mult de ceruri neîncetat mai amețitoare.

Iar în acest chip se adeverea legea că nimic din ce pleacă nu se mai înapoiază, că tot ce este e o spirală urcătoare, că viața este un rîu ce se varsă în moarte, că moartea nu e decît o viață ce se aruncă în ceruri, și că cerurile, ele însă, cîzînd în nemărginire, sînt vecinicia ei...

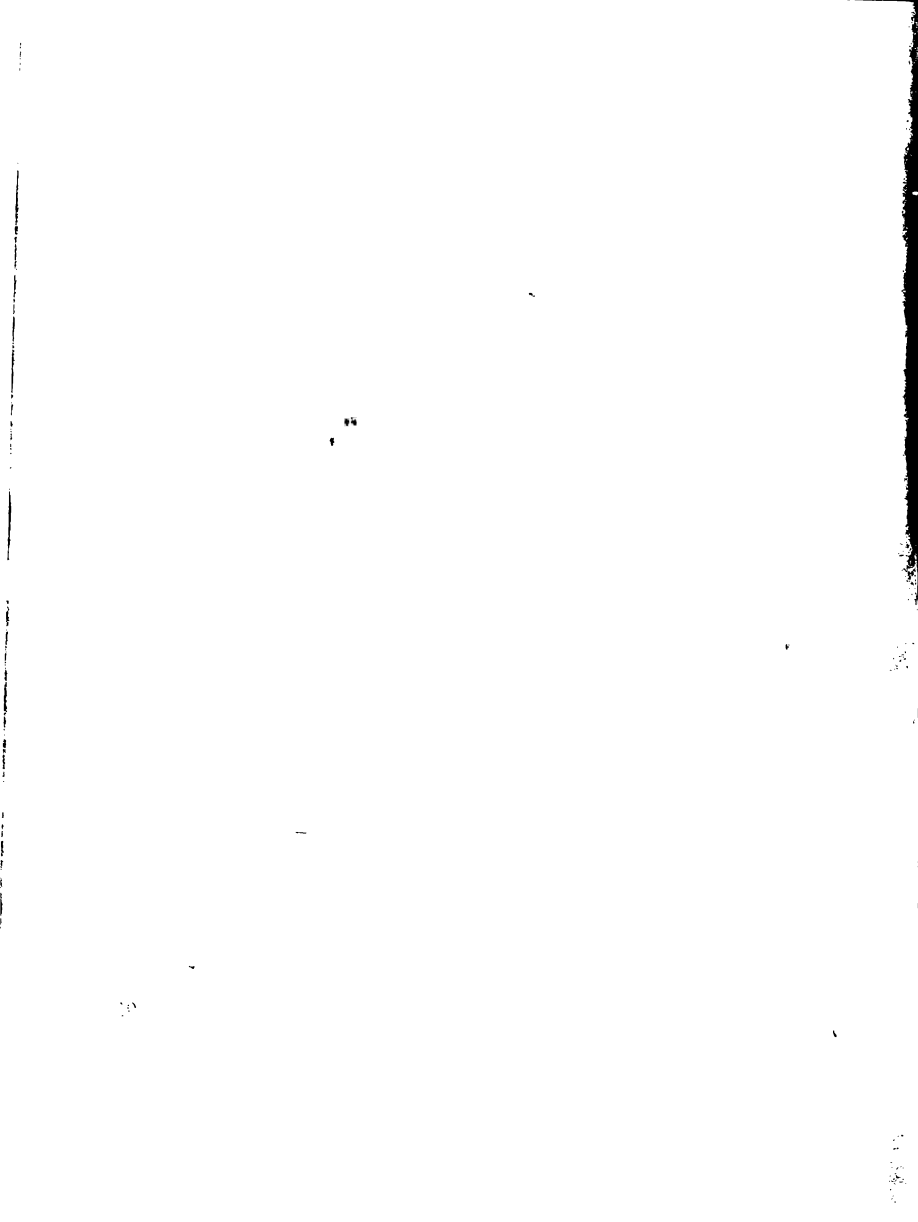
Cu toate acestea, și spre a da, poate, frumuseței unei asemenea morți desăvîrșirea ce-i lipsea, o minune se îndeplinea sub stîncile insulei, și ființe țesute ca din raze — naiade și nimfe, driade sau fauni și silvani — o cuprindeau ca într-o horă. Săltărețe și ușoare, ele îi deteră astfel ocol, și, reinviînd timpurile mitice, proslăviră cu cîntece de bucurie pe cel care, ducîndu-se în moarte, avusese vitejia să-și trăiască firea în toată deplinătatea ei: pe cel care se ridicase deasupra prejudecăților, și care scosese, numai din sufletul său, timpul și locul; care silise țărîna schimbată în carne să-i dea, ca plăcere, tot ce i se putea storce, și care, în sfîrșit, omorîse pe Caliope — nu pe femeie, ci pe vecinica împotrivire și ispită — pe cea prin care mor mai toți bărbații — pe bestia

din care iadul și-a făcut unealta din ziua de cînd Dumnezeu a scos-o din coastele lui Adam...

Dar, în depărtarea mării, pe locul unde aripele de lebezi se bătuseră pe Thalassa, orice urme de luptă se șterseseră, și peste ape nu mai rămăsese decît o uriașă baltă de soare...

Însă o zguduitoare mișcare de cutremur ce trecu pe neașteptate pe sub mare, o tulbură din nou, și, după ce o ridică în valuri înalte, se duse să izbească insula în coastă, s-o zguduie din temelii și să surpe dintre stînci un năprasnic stei de piatră, pe care, rostogolindu-l peste intrarea sanctuarului, o pecetlui cu el de veci.

Iar marea își relua liniștea.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXVII

DIN „CARTEA DE AUR” (1902)

Zi de august	2
Soare și griu	14
Pe drum de poștă	15
Moară pe Dunăre	30
Între colețe	32
O noapte în Sulina	50
Pădurea ulmilor	53
Masca	55
Nicu Dereanu	57
Cometa lui Odorescu	73
Palatul fermecat	77
Dramă banală	79
Casa cu no. 10	89

Din „Năluci din vechime“

Pitarul	93
Baba-Cloanța	95
Cănărița	96
Căpitanul de poștă	98

Verigă-țigănuț	101
Cămătarul	107

DIN PERIODICE

Cinele din Văcărești	112
Gostică	130
Cavalerii trotuarului	134
Pe Dealul-Spirei	149
Maestrul din oglindă	152
Bucureștii lalelelor și ai trandafirilor. Oraș al bucuriei	154
Oceania — Pacific — Dreadnought	160

THALASSA. MAREA EPOPEE (1916)

Noaptea de argint	170
Zile de aur	181
Eros	190
Epoda roșie	196
Priap	204
Erebos	209
Pronaos	216
Cimpoi și tibicine	221
Grijanii de foc	233
Dies irae	237
Împărțășania din urmă	245
Ultra coelos	250

Lector SUZANA CARMEN DUMITRESCU
Tehnoredactor VASILE CIUCA

Bun de tipar 10.07.86
Coli ed. 15,14 coli tipar 9

Tiparul executat sub comanda nr. 60049 la CPCȘ
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

